STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 00079

ALE VERK

Sholem Aleichem

Permanent preservation of this book was made possible by
Henry Goldhirsch, M.D.
in memory of
Dovid Zalman Goldhirsch

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

מעשיות פאַר אידישע קינדער

ערשטעם בוך

שלום־עליכם פאָלקספאָנד אויסגאַבע—ניו־יאָרק, 1918

Copyright 1918 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

מעשׂיות פאר אידישע קינדער. ערשטעס בוך.

אינהאלט

דאָס מעסערעל	7
אויפ׳ן פיעדעל	33
דער זייגער	63
ראַבטשיק	77
מתושלח	95
כפרות	113
דאָס פאַרפאַלק	127
פעסעלי דעם רבינ׳ס	155
באַשעפעניש	171
צער בעלי־חיים	191
בלומען	201
דער יונגסטער פון די מלכים	225
קדלת וקדשת	247

דאָס מעסערל

א מעשה פאַר אידישע קינדער.

געשריבען אין יאָהר 1886.

דאָס מעסערעל

ל א ת ג נ ו ב —
זאָלסט ניט גנב'ענען!
(פון די עשרת הדברות).

א.

הערט, אידישע קינדער, איך וועל אייך דערצעהלען א מעשה מיט א מעסערעל; נישט קיין אויסגעטראַכטע מעשה, נאָר איין אמת'ע, וואָס האָט זיך געטראָפען מיט מיר טאַקי אַליין. צו קיין זאַך אויף דער וועלט האָב איך אַזוי קיין חשק געהאַט, ווי צו א מעסערעל; קיין זאַך אויף דער וועלט האָב איך אַזוי ניט געגאַהרט צו האָבען, ווי צו האָבען א מעסערעל, איין אייגען מעסערעל. דאָס מעסערעל זאָל זיך ליגען אין קעשענע, און ווען איך וויל, זאָל איך דאָס מיר אַרויסנעמען, און וואָס איך וויל, זאָל דאָס מיר שניידען — און לאָזען מיינע חברים וויסען! איך האָב נאָר־וואָס אָנגעהויבען געהן אין חדר, צו יוסיל דרדקי, האָב איך שוין געהאַט א מעסערעל, דאָס הייסט, כמעט, כמו ווי א מעסערעל. איך האָב דאָס מיר טאַקי אַליין געמאַכט. איך האָב אויסגעריסען א גענזענע פעדער פון א פלעדערוויש, פון איין זייט אָפּגעהאַקט, פון דער אַנדערער זייט אויסגעגלעט און האָב מיר פאַרגעשטעלט, עלעהיי ס'איז א מעסערעל און סע שניידט...

— וואָס איז דאָס פאַר א פעדער, וועלכע שוואַרצע יאָהר? וואָס איז דאָס פאַר אַרומטראָגען זיך מיט פעדערען? — פרעגט

מיך דער טאַטע, אַ קראַנקער איד מיט אַ געל אויסגעטריקנט פּנים, און פערהוסט זיך. — נאַ דיר גאָר פעדערען, שפּיעלעכלעך — קחע־הע־הע־הע!

— וואָס אהרט דיך, אז דאָס קינד שפּיעלט זיך? — ענטפערט איהם די מאַמע, אַ נידעריטשקע אידינע מיט אַ זיידען טיכעל אויפ'ן קאָפּ. — אבי אויסעסען זיך דאָס הארץ, מיינע שונאים!

שפּעטער, אַז איך האָב שוין געהאַלטען ביי „חומש מיט חבור“, האָב איך שוין געהאַט כמעט איין אמת'דיג מעסערעל, אויך מיין אייגענע מלאכה: איך האָב דערטאַפּט אַ שטיקעל שטאָהל פון דער מאַמעס „קרינעלינע“ און האָב דאָס איינגעזעצט זעהר קונציג אין אַ שטיקעל האָלץ. דאָס שטיקעל שטאָהל האָב איך רעכט אָנגעשאַרפט אָן אַ טאָפּ און האָב זיך דערביי, געוויינטליך, צעשניטען אַלע פינ־גער.

— זעה נאַר, זעה, ווי ער האָט זיך דאָס אביסעל צעבלוטיגט, דער קדיש דיינער! — שרייט דער טאַטע און נעמט מיך אָן ביי די פינגער אזוי, אַז די ביינדלעך קנאַקען. — אַ שענער בחור'קע־נע, הע־הע־הע!

— אוי, אַ דונער איז מיר! — זאָגט די מאַמע און נעמט צו ביי מיר דאָס מעסערעל און וואַרפט דאָס אריין אין אויווען אריין, קוקט נישט אויף מיין געוויין. — אַצינד וועט דאָס האָבען איין עק, וועה איז מיר ניט!

איך האָב אָבער גיך בעקומען איין אַנדער מעסערעל, טאַקי אויף דער רעכטער אמת אַ מעסערעל; אַ הילצערן קלעצעל, אַ קיילעכיגס, אַ בייכיגס, פּאַחאַזשע אויף אַ פעסעל, מיט אַ האַרבאַטע קלינגעל, וועלכס האָט זיך אי געעפענט, אי פערמאַכט. איהר ווילט ויסען, וואו ארום האָב איך דאָס בעקומען? איך האָב מיר צע־נויפגעשלאָגען אַ קאַפּיטאַל פון די אָנבייסענס, און האָב אָפּגעקויפט ביי שלמה'לען פאַר זיעבען גראָשען מזומן, און דריי בין איך איהם געבליבען שולדיג.

אוי, האָב איך דאָס ליעב געהאַט! אוי, האָב איך דאָס ליעב געהאַט! געקומען אהיים פונ'ם חדר א דער'הרג'עטער, א הונגעריגער, א שלעפעריגער, איין אויסגעפּאַטשטער (איך האָב, פערשטעהט איהר, נאָר־וואָס אָנגעהויבען צו לערנען גמרא ביי „מאַטי מלאך־המות" דעם גמרא־מלמד: „שור שנגח את הפרה" — איין אָכס וואָס האָט געשטויסען א בהמה, און ווי באַלד איין אָכס שטויסט א בהמה, קומט מיר פּעטש...), איז דאָס ערשטע געווען אַרויסנע־מען דאָס מעסערעל פון אונטער דער שוואַרצער שאַפע (דאָרט איז דאָס געלעגען א גאַנצען טאָג, מחמת אין חדר האָב איך דאָס ניט געטאָרט האַלטען, און אין דערהיים האָט אודאי קיינער נישט גע־טאָרט וויסען, אַז איך האָב א מעסערעל). נאָכדעם האָב איך דאָס גענומען אויסגלעטען, איבערשניידען א שטיקעל פּאַפּיער, איבער־האַקען א שטרוי אויף דער האַלב, און ערשט נאָכדעם צעשניידען מיין חלק ברויט אויף קליינינטשקע, קליינינטשקע שטיקעלעך, אָנ־שטעכען אויפ'ן שפּיץ פונ'ם קלינגעל און ערשט נאָכדעם לעגען אין מויל אריין.

שפּעטער, פאַר'ן שלאָף, האָב איך דאָס אויסגערייניגט, אויס־געשייערט, אויסגעפּוצט, גענומען דאָס שאַרפשטיינדעל, וואָס איך האָב געפונען ביי אונז אויפ'ן בוידעם, אָנגעשפּיגען און גענומען זיך שטילערהייד צו דער ארבייט — שאַרפען דאָס מעסערעל, שאַרפען, שאַרפען...

דער טאַטע, מיט א יאַרמעלקע אויפ'ן קאָפּ, זיצט איבער א ספר, לערענט און הוסט, הוסט און לערענט.

די מאַמע איז אין קיך, פּאָרעט זיך ביי דער חלה. איך הער נישט אויף דאָס מעסערעל צו שאַרפען, שאַרפען...

פלוצים כאַפּט זיך אויף דער טאַטע, ווי פונ'ם שלאָף:

— ווער פּישטשעט דאָרטען? ווער ארבייט דאָס? וואָס טהוסטו דו, דו שהע־הע־גייץ איינער?

ער געהט־צו צו מיר און בויגט זיך אָן איבער מיין שאַרפשטיינ־דעל און כאַפּט מיך פאַר'ן אויהער און פערהוסט זיך.

— אַ־אַ־אַ? מעסערלעך!? הע־הע־הע! — זאָגט דער טאַטע און נעמט צו ביי מיר דאָס מעסערעל מיט'ן שאַרפשטיינדעל. — אַזאַ יונגאַטש, קראַנק נעמען אַ ספר אין האַנד, קחע־הע־הע!

איך הויב אָן צו וויינען אויף אַ קול; דער טאַטע פערבעסערט מיר מיט עטליכע פעטש, און די מאַמע לויפט אריין פון קיך מיט פערקאַטשעטע אַרבעל, מיט אַ גוואַלד:

— שאַ, שאַ, וואָס איז דאָרט אַזעלכס? פאַר וואָס שלאָגסט דו איהם? גאָט איז מיט דיר! וואָס האָסט דו צום קינד? ווער איז מיר ניט!...

— מעסערלעך?... — שרייט דער טאַטע און פערהוסט זיך. — אַ ברעקעלע קינד!... אַזאַ יונגאַטש!... קחע־הע־הע־הע!... קראַנק נעמען אַ ספר אין האַנט? אַ בחור'על פון אַכט יאָהר!... איך וועל דיר געבען מעסערלעך, דו פוסטער בחור איינער!... אין מיטען דרינען גאָר מעסערלעך, קחע־הע־הע־הע!...

גוואַלד, וואָס האָט ער געהאַט צו מיין מעסערעל? וואָס האָט דאָס ביי איהם אַזוינס פערזינדיגט?... פאַר וואָס איז ער אַזוי אין כעס?...

איך געדענק מיין טאַטען כמעט שטענדיג קראַנק, שטענדיג בלאַס, געל, און תמיד אין כעס, תמיד ברוגז אויף דער גאַנצער וועלט. פאַר אַ מינדסט באַרישקייט ווערד ער אָנגעצונדען און וויל מיך נאָר דורס זיין. אַ גליק, וואָס די מאַמע פערהיט מיך, זי לייזט מיך אויס פון זיינע הענד.

און דאָס מעסערעל מיינס האָט מען פערוואָרפען, פערוואָרפען אַזוי ווייט, אַז איך האָב דאָס אַכט טאָג כסדר געזוכט און געזוכט און האָב דאָס נישט געקאָנט געפינען אין ערגיץ! איך האָב ערנסט בעוויינט דאָס האַרבאַטע מעסערעל, דאָס גוטע מעסערעל, און ווי ביטער און פינסטער מיר איז געווען אין חדר, אַז איך האָב זיך דערמאָנט, אַז איך וועל קומען אַהיים מיט געשוואָלענע באַקען, מיט רויטע אונטערגעריסענע אויהער־רען פון „מאָטי מלאך־המות'ס" הענד, דערפאַר וואָס איין

אַכם האָט געשטויסען אַ בהמה, — צו וועמען וועל איך זיך קעהרען און ווענדען? עלענד בין איך געבליבען אָהן דעם האַרבאַטען מעסערל, עלענד ווי אַ יתום, און קיינער, קיינער האָט ניט געזעהען מיינע טרערען, וועלכע איך האָב שטילערהייד פערגאָסען ביי זיך, אויף מיין בעטעל, ביי נאַכט, קומענדיג פון׳ם חדר. שטיל האָב איך מיך אויסגעוויינט, אויסגעווישט די אויגען, אַנשלאָפען געוואָרען, און אויף מאָרגען פריה ווידער אין חדר אריין, וויעדער „שור שנגח את הפרה“ — איין אַכם וואָס האָט געשטויסען אַ בהמה, וויעדער מאָטי מלאך־המות׳ס קלעפּ, וויעדער דעם טאַטענ׳ס כעס, דעם טאַטענ׳ס הוסט, דעם טאַטענ׳ס קללות, — ניטאָ קיין פרייע מינוט, קיין פריילינבע מינע, קיין שמייכעלע, קיין איינציג שמייכעלע פון קיינעם, פון קיינעם — איינער אַליין, עלענד, עלענד אויף דער גאַנצער וועלט!...

ב.

פון יענער צייט אָן איז איבערגעגאַנגען אַ יאָהר, און אפשר אַנדערהאַלבען. איך האָב שוין כמעט אָנגעהויבען צו פערגעסען דאָס האַרבאַטע מעסערל. עס ווייזט אויס, אַז מיר איז אָבער אָנגעצייכענט געוואָרען מן השמים, אַז מיינע אַלע קינדערשע יאָהרען זאָל איך אָפּקומען פאַר מעסערלעך, איז געבוירען געוואָרען אַ ניי מעסערל אויף מיין אומגליק, גאָר אַ שפּאָגעל־ניי מעסערל. איין אַנטיקעל, אַ חריפות, כלעבען, אַ וואַזשנע מעסערל, מיט צוויי קלינגלעך, טייערע שטאָהלענע קלינגלעך, שאַרפע ווי חלפים, מיט אַ ווייס ביינערן קלעצעל, מיט אַ מעשענעם „קאַסטען“, מיט רויטע מעשענע שטיפטיקלעך — איך זאָג אייך, איין אַנטיקעל, איין אמת׳דיגס, אַ „זאַוויאַלאָווס!“...*

ווי קומט צו מיר דאָס דאָזיגע טייערע מעסערל, וואָס איז גאָר ניט אויף מיין מיסט געוואַכסען געוואָרען? דאָס איז אַ גאַנצע

---

* „זאַוויאַלאָוו“ — די געוויסע מעסער־פאַבריק.

מעשה, א טרויעריגע, נאָר א שענע מעשה; הערט, איך בעט אייך, מיט קאָפּ.

וואָס פאַר א פּנים האָט ביי מיר געהאַט דער „גלות“, דער איי־דישער דייטש, וואָס איז געשטאַנען ביי אונז סטאַנציע, דער פּאָד־ראַטשיק הער ה ע ר ץ ה ע ר צ ע נ ה ע ר ץ, אַז גערעדט האָט ער אויף אידיש, געגאַנגען איז ער אָהן א היטעל, אָהן א באָרד, אָהן פּאות און, איך בעט איבער אייער כבוד, ביז העכער האַלב אונטער־געשניטען די קאָפּאָטע? איך פרעג אייך, ווי אזוי האָב איך זיך געקאָנט איינהאַלטען און ניט פּלאַצען פאַר געלעכטער, ווען דער דאָזיגער אידישער גוי, אָדער דער גוישער איד האָט צו מיר גערעדט דוקא אויף אידיש, נאָר עפּיס א מאָדנע אידיש, מיט א סך פּתח'ען.

— נו, ליעבסטער קנאַבע, וואָס פיר סדרה געהט דיעזע וואָ־כע?

— חי־חי־חי! — האָב איך מיך צעלאַכט און בעהאַלטען דאָס פּנים אין האַנד.

— זאַגע־זאַגע, מיין ליעבעס קינדכען, וואָס פיר סדרה געהט דיעזע וואָכע?

— חי־חי־חי! ב־ל־ק!... — האָב איך אויסגעשאָסען מיט א געלעכטער און בין אַנטלאָפען געוואָרען.

נאָר דאָס איז אַלץ געווען צום אָנהויב, בשעת איך האָב איהם נאָך נאָרניט געקענט; אָבער נאָכדעם, אַז איך האָב מיך שוין גוט בעקענט מיט דעם דאָזיגען דייטש הער הערץ הערצענהערץ (ער איז אָפּגעזעסען ביי אונז אין שטוב א יאָהר כסדר), האָב איך איהם אזוי ליעב געקריגען, אַז עס האָט מיך שוין מעהר נישט געאַהרט, וואָס ער דאַווענט נישט און עסט אומגעוואַשען. תחילת האָב איך נישט פערשטאַנען, ווי אזוי לעבט ער? ווי אזוי האַלט איהם גאָט אויף דער וועלט? ווי אזוי ווערד ער ניט דערוואָרגען ביי'ם עסען? ווי אזוי קריכען איהם ניט אויס די האָר פונ'ם נאַקעטען קאָפּ? פונ'ם

רבי'ן „מאַטי מלאך־המות" האָב איך געהערט, פון זיין מויל אַליין, אַז דער דאָזיגער אידישער דייטש איז גאָר אַ גלגול. דאָס הייסט: אַ איד איז מגולגל געוואָרען אין אַ דייטש, וואָס שפּעטער קאָן ער נאָך מגולגל ווערען אין אַ וואָלף, אין אַ בהמה, אין אַ פערד, אָדער גאָר אין אַ קאַטשקע... אין אַ קאַטשקע?

חאַ־חאַ־חאַ! אַ שענע מעשה! — אַזוי האָב איך מיר נע־טראַכט און האָב באמת רחמנות געהאַט אויפ'ן דייטש. איין זאַך האָב איך ניט געקאָנט פערשטעהן: פאַר וואָס דער טאַטע, וואָס איז געווען איין עהרליכער איד, אַ ירא־שמים, האָט איהם תמיד אָפּגעטראָטען דעם אויבענאָן, און אויך אַלע אַנדערע אידען, וואָס פלעגען אַריינקומען צו אונז אין שטוב אַריין, פלעגען איהם שטאַרק אָפּגעבען כבוד:

— שלום־עליכם, רב הערץ הערצענהערץ, ברוך־הבא, רב הערץ הערצענהערץ, זיצט, רב הערץ הערצענהערץ!

איך האָב אפילו אַמאָל אַ פרעג געטהאָן דעם טאַטען, האָט ער מיך אָפּגעשטופּט און האָט מיר געענטפערט:

— אוועק, סע ניט דיין עסק! וואָס פּלאָנטעסט דו זיך דאָ ארום, וועלכע שוואַרצע יאָהר? קראַנק ביזט דו נעמען אַ ספר אין האַנט, הע־הע־הע־הע!

ווידער אַ ספר? רבונו של עולם!... איך וויל אויך זעהען, איך וויל אויך הערען, וואָס ער רעדט!

איך געה אַריין אין זאַל אַריין און פער'גנבה זיך אין אַ ווינ־קעלע און הער זיך צו, ווי מע רעדט ביי אונז, ווי דער הער הערץ הערצענהערץ לאַכט אויף אַ קול, און רויכערט גראָבע שוואַרצע „ציגאַרען", וואָס שמעקען מחיה נפשות... פּלוצים געהט־צו צו מיר דער טאַטע און לאָזט מיר אַראָפּ אַ פּאַטש.

— ביזט שוין ווידער דאָ? דו פּוסטעפּאַסניק! וואָס וועט זיין פון דיר דער תכלית, דו גוי'עץ איינער? גוואַלד, וואָס וועט זיין פון דיר, הע־הע־הע־הע!...

דער הער הערץ הערצענהערץ שטעלט זיך איין פאר מיר:
„אבער לאסען זי איהם! לאסען זי איהם!“

נאר עס העלפט ניט. דער טאטע טרייבט מיך ארויס. איך נעם „א ספר“ אין האנד, נאר עס ווילט זיך פארט ניט קוקען אין ספר אריין! וואס טהוט מען?... איך געה פון איין חדר אין דעם אנדערען, ביז איך קום צו דעם שענסטען פון אלע חדרים, דארט, וואו עס שלאפט תמיד דער הער הערץ הערצענהערץ. אך, ווי שען, ווי ליכטיג דארט איז! די לאמפען ברענען און די שפיגלען גלאנ־צען; אויפ'ן טיש א גרויסער, א זילבערנער טינטער מיט שענע פענעס; מענטשעלעך מיט פערדעלעך, מיט צאצקעלעך, מיט בייגד־לעך, מיט שטיינדלעך און... א מעסערעל. אך, וואס פאר א שען מעסערעל!... ווען איך, אשטייגער, זאל האבען אזא מעסערעל! ווי גליקליך וואלט איך געווען! וואס פאר מינים זאכען וואלט איך מיט דעם אויסגעשניצט! אגב, מע דארף דאס פרובען — עס איז עפיס שארף?... אך! עס האפט א האר! עס האקט איבער א האר! אי־אי־אי, א מעסערעל!!...

איין מינוט — דאס מעסערעל איז ביי מיר אין האנד. איך קוק זיך ארום אויף אלע זייטען און פרוב זיך דאס אריינלעגען אויף א מינוטקעלע צו זיך אין קעשענע... עס ציטערט מיר די האנד... עס קלאפט מיר דאס הארץ אזוי שטארק, אז איך הער, ווי עס מאכט: „טיק־טיק־טיק!“... איך הער, ווי עמיצער געהט, עמיצער סקריפעט מיט די שטיוועל; דאס איז ער, דער הער הערץ הערצענהערץ! אי־אי, וואס טהוט מען? דאס מעסערעל לאז זיין ביי מיר, איך וועל עס נאכדעם צוריק אנידערלעגען. דערוייל דארף מען ארויס־געהן, אוועקגעהן פון דאנען, אנטלויפען! אנטלויפען! . . . .
. . . .

איך קאן שוין קיין וועטשערע ניט עסען. די מאמע טאפט מיך ביי'ם קאפ. דער טאטעווארפט אויף מיר בייזע אויגען און שיקט מיך אפ שלאפען... שלאפען? איך קאן דען צומאכען די

אוינגען ? איך בין אַ טוידטער !... וואָס טהוט מען מיט'ן מעסערל ? ווי אזוי לעגט מען דאָס אנידער צוריק ?...

ג.

— קום נאָר אהער, תכשיט מיינער ! — מאכט צו מיר אויף מאָרגען דער טאטע. — האָסט דו ניט געזעהען ערגיץ דאָס מע־סערל ?...

תחילת בין איך געוועזן זעהר דערשראָקען : עס האָט זיך מיר אויסגעוויזען, אז ער ווייסט, אז זיי ווייסען אַלע... שיער, שיער האָב איך זיך ניט ארויסגעכאַפּט : הא ? דאָס מעסערל ? אָט איז דאָס... עס האָט מיך עפּיס ווי אַ וואָרג געטהאָן אין האַלז, און איך האָב מיט ציטערניש גערענטפערט :

— וואו — וואָסער מעסערל ?...

— וואו — וואָסער מעסערל ! — קרימט מיך איבער דער טאַטע. — וואו — וואָסער מעסערל ! דאָס גילדענע מעסערל ! אונזער אורח'ס מעסערל ! דו בחור'ניו, דו שייגעץ איינער, קחע־העהע !

— וואָס האָסט דו זיך צוגעטשעפּעט צום קינד ? — מישט זיך אריין די מאַמע. — דאָס קינד ווייסט ניט פון קיין פּותר און פון קיין חלום, און ער דולט איהם אַ ספּאָדיק : מעסערל, מעסע־רעל.

— מעסערעל, מעסערעל ! וואָס הייסט ער ווייסט ניט ? — זאָגט דער טאַטע מיט כעס. — אַ גאַנץ פריהמאָרגען הערט ער, ווי מע שרייט „מעסערעל, מעסערעל ! מעסערעל, מעסערעל !" מע קעהרט איבער די שטוב נאָך דעם מעסערעל, פרעגט ער : וואו — וואָסער מעסערעל ? געה שוין, געה וואַש זיך, דו פּוסטער בחור איינער, דו גוי־גוי־עץ, קחע־העהע !

איך דאַנק דיר, רבונו של עולם, וואָס זיי האָבען מיר האַטש ניט בעזוכט ! נאָר וואָס טהוט מען ווייטער ? מע בעראַרף דאָס

מעסערל בעשטאַטען ערגיץ אויף אַ גוט אָרט... וואו בעהאַלט מען דאָס? אַהאַ, אויפ'ן בוידעם! איך חאַפּ דאָס אַרויס פון קעשענע און טהו דאָס אַ שטופּ אין שטיוועל אַריין... איך עס, און ווייס ניט וואָס איך עס. איך וואַרג זיך...

— וואָס האַפּסטו דו זיך אַזוי, ווערלכע שוואַרצע יאָהר? — פרעגט דער טאַטע.

— איך איִל מיך אין חדר אַריין. — ענטפער איך איהם און פּיהל, אַז איך ווער רויט, ווי פייער...

— אַ מתמיד געוואָרען, וואָס זאָגסט דו אויף דעם צדיק? — וואָרטשעט ער און קוקט אויף מיר בייז. קוים־קוים דערלעבט אָפּ־עסען, אָפּבענטשען.

— נו, פאַר וואָס גערהסט דו שוין ניט אין ח־חדר, צדיק מייּ־נער? — פרעגט מיך דער טאַטע.

— וואָס טרייבסטו דו איהם אַזוי? —זאָגט איהם די מאַמע.— לאָז דאָס קינד זיצען אַ מינוט!

איך בין שוין אויפ'ן בוידעם... ווייט, ווייט אין קראָקווע ליגט דאָס ווייסע מעסערל; עס ליגט און שווייגט...

— וואָס קלעטערסטו דו אויף בוי־בוידעמס? — שרייט דער טאַטע. — דו יונגאַטש איינער! דו בר־מצוה־יונג! דו באָר־גוי! קהע־הע־הע־הע!

— איך זוך דאָ עפּיס... — ענטפער איך איהם און פאַל שיער נישט אום פאַר שרעק.

— עפּיס? וואָס הייסט „עפּיס“? וואָס איז דאָס פאַר אַ מין „עפּיס“?

— אַ... ס־ספר... אַ... אַ... איין אַלטע ג־גמרא...

— האַ? אַ ג־גמרא? אויפ'ן בוידעם? אַ, דו היצעל איי־נער! קריך שוין אַראָפּ, קריך, וועסט שוין לייזען! דו באָר־גוי, דו הינטשלעגער, דו כ־בל־בו־ניק איינער, קהע־הע־הע!

נאָר עס אַהרט מיך שוין ניט אַזוי דעם טאַטענס כעס, ווי סע אַהרט מיך דאָס, וואָס איך האָב מורא, טאָמער געפינט מען דאָס

מעסערל. אַ קשיא? טאָמער גראָד היינט קריכט מען אַרויף אויפ'ן בוידעם גרעט אויסהענגען, אָדער די לעזשנים פערשמירען?... מע דאַרף דאָס פון דאָרטען אַראָפּנעמען און בעשטאַטען אויף אַ בע־סער אָרט!... איך געה אַרום אין איין ציטערניש! יעדער קוק פונ'ם טאַטענס אויגען ווייזט מיר אויס, אַז ער ווייסט שוין, אַז אָט־אָט טהוט ער מיך אַ חאַפּ מכח דער אורח'ס מעסערל... איך האָב שוין איין אָרט אויף דעם, אַ טהייער אָרט — וואו? אין דער ערד, אין אַ גריבעל ביי דער וואַנד אַריינגעשטעקט, און פון אויבען רעכט פער־שאַרט מיט שטרוי, פאַר אַ סימן... געקומען פונ'ם חדר, חאַפּ איך זיך באַלד אַרויס אין הויף אַריין, איך נעם מיר פּאַוואָלינקע אַרויס דאָס מעסערל און איך האָב קיין צייט אַפילו רעכט אָנשפּיעגלען זיך אין דעם, הער איך שוין דעם טאַטענ'ס געפּילדער:

— וואו ביזט דו ערגיץ דאָרט? פאַר וואָס געהסט דו שוין ניט דאַוונען, דו בעל־עגלה־יונג, דו וואַ־וואַסער־פיהרער! קחע־הע־הע!

נאָר וויפיעל דער טאַטע רודפ'ט מיך און יאָגט מיך, וויפיעל דער רבי הרג'עט מיך און שלאָגט מיך, איז דאָס בלאָטע קעגען יע־נעם פערגעניגען, וואָס איך האָב, בשעת איך קום פונ'ם חדר און זעה מיך מיט מיין טייערען, מיין איינציגען ליעבען חבר — מיט מיין מעסערל! דאָס פערגעניגען איז אָבער — אוי וועה! — אויסגעמישט מיט יסורים, פערביטערט מיט מרה־שחורה, מיט שרעק, מיט גרויסע, גרויסע פּחדים!

ד.

זומער־לעבען. די זון זעצט זיך, די לופט ווערד עטוואָס קיהֿ־לער, דאָס גראָז שמעקט, די זשאַבעס קוואַקען און שטיקער חמאַרעס פליהען דורך, אָהן רעגען, פערביי דער לבנה, ווילען זי איינשלינ־גען; די ווייסע זילבערנע לבנה בעהאַלט זיך אַלע מינוט און בע־ווייזט זיך ווידער, דאַכט זיך, זי שוועבט און שוועבט — און שטעהט אויף איין אָרט. דער טאַטע זעצט זיך צו אויפ'ן גראָז אין

א חאַלאַט, האַלב נאַקעט, מיט אַ ווייסען טלית־קטן, האַלט איין האַנד אין בוזעם און מיט דער אַנדערער האַנד שאַרט ער ביי דער ערד און קוקט אויפ׳ן אויסגעשטערענטען הימעל און הוסט. דאָס פּנים אַקעגען דער לבנה איז טודט, פערזילבערט. ער זיצט פּונקט אויף דעם אָרט, וואו דאָס מעסערעל ליגט בעגראָבען, און ער ווייסט גאָר ניט, וואָס אונטער איהם טהוט זיך. אַך, ווען ער זאָל, אַשטייגער, ווייסען! וואָס וואָלט ער געזאָגט? וואָס וואָלט איך געהאַט?

„אהא, טראַכט איך מיר אין הארצען, האָסט מיר פערוואָרפען מיין האַרבאַטע מעסערעל. האָב איך איצט אַביסעל אַ בעסערס, אַ שענערס! דו זיצט אויף דעם און דו ווייסט גאָר ניט. אוי, טאַטע! טאַטע!...

— וואָס גלאָנצעסט דו אויף מיר די אויגען, ווי אַ קאָ־קאַטער? — חאַפּט מיך אָן דער טאַטע. — וואָס זיצסט דו צענויפגעלעגט די הענט, ווי אַ שטאָרט־בעל־הבית? קאָנסט זיך שוין גאָר קיין אַרבייט ניט אָפּזוכען? און „קריאת־שמע“ לייענען ביזט דו פּטור? פּאַר׳שרפה׳ט זאָלסט דו ניט ווערען, יוננאַטש איינער! אַ מי־מיתה משונה זאָל אויף דיר ניט קומען, קחע־הע־הע!

אז ער זאָגט: פּאַר׳שרפה׳ט זאָלסט דו נ י ט ווערען, אַ מיתה משונה זאָל אויף דיר נ י ט קומען — דאָס איז אַ בע־ווייז, אַז ער איז ניט אַזוי שטאַרק אין כעס; אדרבה, דאָס איז אַ סימן, אַז ער איז אויפגעלעגט. און באמת טאַקי: קאָן מען דען זיין ניט אויפגעלעגט אין אַזאַ שענער, וואונדערליכער זומערנאַכט, ווען עס ציהט יעדען בעזונדער און עס טרייבט איהם אַרויס אויף דער גאַס, אויף דער לופט, אויף דער ווייכער, פרישער, אויסגעצייכענטער לופט? אַלע, אַלע זענען אַצינד אין דרויסען. דער טאַטע, די מאַמע, די קלענערע קינדער, וואָס זוכען קליינע שטיינדלעך און שפּיעלען אין זאַמדעלעך. דער הער הערץ הערצענהערץ דרעהט זיך אויך אַרום איבער׳ן הויף אָהן אַ היטעל, רויכערט אַ „ציגייער“ און זינגט אַ דייטשעס ליעדעל, קוקט אויף מיר און לאַכט... דאָס לאַכט ער פון מיר, אַפּנים, וואָס דער טאַטע טרייבט מיך. איך לאַך אָבער

פון זיי אַלע. אָט באַלד וועלען זיי אַלע געהן שלאָפען, וועל איך מיך דעמאָלט אַרויסכאַפּען אין הויף אַרויס (איך שלאָף אין הויז, פון פאַרענט, אויף דער ערד, וואָרום אין שטוב איז די היץ שרעקליך גרויס), איך וועל מיך שוין אָנטישען, אָנשפּיגלען אין מיין מעסערל!...

דער עולם שלאָפט. שאַ, שטיל אַרום און אַרום. פּאַוואָלינקע הויב איך מיך אויף אויף אַלע פיער, און שטיל, ווי אַ קאַץ, גנבה איך מיך אַרויס אין הויף אַרויס. די נאַכט איז שטיל, די לופט איז פריש, מחיה נפשות. פּאַמעליך קריך איך צו צו יענעם אָרט, וואו דאָס מעסערל ליגט בעגראָבען. פּאַוואָלי גראָב איך דאָס אויס פון דאָרטען און בעטראַכט דאָס ביי דער לבנה; עס גלאַנצט, עס בלישטשעט, ווי גינגאָלד, ווי אַ ברילִיאַנט. איך הויב אויף די אויגען אַרויף און דערזעה — די לבנה קוקט גלייך אַראָפּ צו מיר, אויף מיין מעסערל... וואָס קוקט זי זיך אַזוי איין? איך דרעה מיך אויס צוריק — זי קוקט מיר נאָך. איך פערשטעל דאָס מעסערל מיט'ן העמדעל — זי קוקט מיר נאָך. זי ווייסט געוויס, וואָס דאָס איז פאַר אַ מעסערל און וואו איך האָב דאָס גענומען... גענומען?... איך האָב דאָס גע'גנבה'ט!

דאָס ערשטע מאָל, פון זינט דאָס מעסערל איז מיינס, קומט מיר דאָס דאָזיגע שרעקליכע וואָרט אויף די געדאַנקען. גע'גנבה'ט? בין איך דאָך, הייסט דאָס, אַ גנב! פּשוט, אַ גנב? אין דער תורה שטעהט געשריבען, אין די עשרת הדברות, מיט גרויסע אותיות:

לא תגנובו!

זאָלסט ניט גנבה'נען! און איך האָב גע'גנבה'ט! וואָס וועט מען מיר דערפאַר טהון אין גיהנם? אוי, וועה! מע וועט מיר אָפּהאַקען די האַנד, די האַנד, וואָס זי האָט גע'גנבה'ט... מע וועט מיך שמייסען מיט אייזערנע ריטער... מע וועט מיך בראָטען און ברענען אויף הייסע סקאָווראָדעס... אייביג, אייביג וועל איך גליהען... מע בעדאַרף אָפּגעבען דאָס מעסערל, מע בעדאַרף

אנידערלעגנען צוריק דאָס מעסערל, מע בעדאַרף נישט קיין גנבה'ש מעסערל! מאָרגען לעג איך אנידער צוריק דאָס מע־סערל.

אזוי טראַכט איך מיר און נעם דאָס מעסערל צו־זיך אין בוזעם אריין — פיהל איך, אז סע בריהט מיך, סע בראָט מיך. ניין, מע בעדאַרף עס צוריק בעהאַלטען, בעגראָבען אין דער ערד אריין ביז מאָרגען. און די לבנה פון אויבען קוקט אויף מיר. וואָס קוקט זי? די לבנה זעהט, זי איז איין עדות... און איך קריך־צו פאַר־וואַלינקע צוריק אין הויז אריין אויף מיין געלעגער און לעג זיך שלאָפען און קאָן נימ אנשלאָפען ווערען. איך קאַטשע זיך פון איין זייט אויף דער אנדערער און קאָן נימ שלאָפען... מיט'ן טאָג גלייך שוין בין איך אנשלאָפען געוואָרען, און עס האָט זיך מיר גע'חלומ'ט א לבנה, און עס האָבען זיך מיר גע'חלומ'ט אייזערנע ריטער, און עס האָבען זיך מיר גע'חלומ'ט מעסערלעך... גאַנץ פריה האָב איך זיך אויפגעחאַפּט, אַפּגעדאַוונט געשמאַק מיט כונה און אָפּגעחאַפּט דעם אָנבייסען אויף איין פוס — און מאַרש אין חדר אריין.

— וואָס חאַפּט דאָס דיך אזוי אין חדר אריין? — שרייט אויף מיר דער טאַטע. — וואָס יאָגט דאָס דיך אזוי? וועסט נימ אָנ־וועהרען די תורה דיינע שפּעטער אויך! בענטש בעסער, ווי עס קעהר צו זיין, און היפּער נימ קיין ווערטער! וועסט נאָך צייט האָבען זיין אויסגעלאָזט, דו הולטיי איינער, דו אפּיקורס, דו טריי־טריפּניאַק איינער, קחע־הע־הע־הע!

ה.

— וואָס עפּיס אזוי שפּעט? טהו נאָר א קוק אהער! — האַלט מיך דער רבי פיר און ווייזט מיר אָן מיט'ן פינגער אויף מיין חבר „בערעל דעם רויטענס", וואָס שטעהט אין א ווינקעלע מיט איין אראָפּגעלאָזטען קאָפּ. — זעהסט דו, ווייסער־חברה'ניק? זאָלסט דו וויסען זיין, אז פון היינטיגען טאָג אָן און ווייטער איז שוין זיין

נאָמען ניט „בערעל דעם רויטענס", ווי ער האָט געהייסען ביז אהער. ניין! ער הייסט אצינד א שענערען נאָמען; אצינד הייסט ער: בערעלע דער גנב! — שרייט זשע, קינדער: בערעלע דער ג־א־א־נב! בערעלע דער ג־א־א־נב!

די דאָזיגע ווערטער ציהט אויס דער רבי מיט א ניגון, און אלע תלמידים כאַפּען איהם אונטער, ווי די משוררים:

— בערעלע דער גא־א־נב! בערעלע דער ג־א־א־נב!

איך בלייב א פערשטיינערטער, און א פראָסט געהט מיר איי־בער אויפ'ן לייב. איך פערשטעה ניט וואָס דאָס בעדייט...

— וואָס שווייגסט דו, דו שייגעץ איינער?... — רופט זיך אָן דער רבי צו מיר מיט איין אומגעריכטען פּאַטש. — וואָס שווייגסט דו, דו גוי'עץ? דו הערסט דאָך, אז אלע זינגען. העלף זינגען מיט אלע גלייך: „בערעלע דער ג־א־א־נב, בערעלע דער ג־א־א־נב!"

עס ציטערען מיר הענד און פיס. עס קלאַפּט מיר א צאָהן אויף א צאָהן. נאָר איך העלף זינגען: „בערעלע דער ג־א־א־נב!"

— העכער, שייגעץ איינער! — טרייבט מיך אונטער דער רבי. — שטאַרקער! שטאַרקער!...

און איך מיט'ן גאַנצען כאָהר זינגען אויף אלערליי קולות: „בערעלע דער ג־א־א־נב! בערעלע דער ג־א־א־נב!"...

— ש־ש־ש־ש־ש־א־א־א־א! — שרייט אויס פּלוצים דער רבי און טהוט א פּאַטש מיט דער האַנד איבער'ן טיש. — שאַ! אצינד וועלען מיר זיך נעמען צום „משפּט". (מיט א ניגון): אַנו, בע־רעלע גנב, קום נאָר אהער, מיין קינד, גיכער זשע, גיכער אביסעלע! זאָג נאָר, יונגעלע, ווי אזוי רופט מען דיך? (מיט א ניגון).

— בערעל.

— ווי אזוי נאָך? (מיט א ניגון).

— בערעל... בערעל... דער... גנב!

— אָט אזוי, מיין ליעב קינד, אָט אזוי ביזט דו א וואָהל יונ־געלע. (מיט א ניגון): אצינד, בערעלע, געזונט זאָלסט דו מיר זיין און שטאַרק אויף אלע איברים (מיט א נגון), נעם זיי מוחל, בע־

רעלע, און ציה אראפ פון זיך די מלבושים׳לעך. אט אזוי! נר־שוין, און גיכער שוין! איך בעט ביי דיר, נר־שוין, און גיכער שוין — אט אזוי, בערעשי, מיין טייערער!

בערעל בלייבט שטעהן נאקעט, ווי די מאמע האט איהם גע־האט. קיין טראפען בלוט איז אין איהם ניטא. ער ריהרט ניט מיט קיין אבר. די אויגען אראפ. א נעשטארבענער, א טוידטער!...

דער רבי רופט ארויס איינעם פון די גרעסערע תלמידים, אלע מיט א ניגון:

— אנו, הערשעלע דער גרויסער, געה נאר ארויס פונ׳ם טיש, אהער, צו מיר, געשווינדער, אט אזוי; און דערצעהל אונז אקארשט די מעשה פון אנהויב ביז׳ן סוף, ווי אזוי אונזער בערעלע איז גע־ווארען א גנב. הערט, חברה, מיט קאפ!

און „הערשעל דער גרויסער" הויבט אן צו דערצעהלען א מעשה, ווי אזוי בערעל האט זיך דערשלאגען צו רב מאיר־בעל־נס־פושקע, וואס זיין מאמע ווארפט אהין אלע פרייטאג פאר ליכט־בענטשען א קאפיקע, און א מאל צוויי; ווי אזוי בערעל האט זיך דאביוועט צו דער דאזיגער צדקה־פושקע, אויף וועלכער עס הענגט א שלעסעלע; ווי אזוי בערעל האט מיט א שטרויעלע מיט סמאלע ארויסגעשלעפט פון דארטען אלע קאפיקעס איינציגווייז ביז לעצט; ווי אזוי די מאמע זיינע, „זלאטע די הייזעריגע", האט זיך גע־חאפט, געעפענט די דאזיגע צדקה־פושקע, דארט איז געלעגען א שטרוי, איינגעטונקען אין סמאלע; ווי אזוי זלאטע די הייזעריגע האט איהם „צוגעשטעלט א בענקעלע"; ווי אזוי בערעל האט זיך באלד נאך דעם רבינ׳ס שמיץ מודה געווען, אז א גאנץ יאהר, א קיילעכיג יאהר, האט ער געשלעפט פון דער צדקה־פושקע די קא־פיקעס, ווי אזוי ער האט זיך יעדען זונטאג געקויפט צוויי לע־קאכלעך מיט א באקסער! ווי אזוי... און אזוי ווייטער און ווייטער.

— אצינד, קינדער, משפט איהם! איהר ווייסט שוין, ווי אזוי. דאס איז שוין ביי אייך ניט דאס ערשטע מאל. לאז יעדער זאגען

זיין משפּט. וואָס קומט אַ גנב, וואָס שלעפּט קאָפּיקעס פון אַ צדקה־פּושקע. הערשעל דער קליינער, זאָג דו צום ערשטען, וואָס קומט אַזאַ גנב, וואָס שלעפּט קאָפּיקעס מיט אַ שטרוי פון אַ צדקה־פּושקע?

דער רבי בויגט איין דעם קאָפּ אויף אַ זייט, ער מאַכט צו די אויגען און שטעלט אונטער דעם רעכטען אויהער צו הערשעל דעם קליינעם. הערשעל דער קליינער ענטפערט הויך, אויף אַ קול:

— אַ גנב, וואָס שלעפּט קאָפּיקעס פון אַ פּושקע, קומט... מע זאָל איהם קאַטעווען ביז בלוט זאָל געהן.

— משה'ל, וואָס קומט אַ גנב, וואָס שלעפּט קאָפּיקעס פון אַ צדקה־פּושקע?

— אַ גנב, — זאָגט משה'ל מיט אַ וויינענדיג קול, — אַ גנב, וואָס שלעפּט קאָפּיקעס פון אַ צדקה־פּושקע, קומט, מע זאָל איהם אַנידערלעגען, צוויי אויפ'ן קאָפּ, צוויי אויף די פיס, און צוויי זאָלען איהם שמייסען מיט איינגעזאַלצענע רימער...

— טאַפּעלע טוטאַריטו! וואָס קומט אַ גנב, וואָס שלעפּט קאָפּיקעס פון אַ צדקה־פּושקע?

קאָפּעל קוקאַריקו, אַ יונגעל, וואָס קאָן ניט אויסרעדען קיין קוף און קיין גימל, ווישט אוים דאָס נעזעל און זינגט זיין משפּט מיט אַ קווימש:

— אַ דנב, וואָס שלעפּט טאָפּיטעס פון אַ פּושטע, טומט איהם, אַז אַלע יונגלעך זאָלען צוגעהן צו איהם נאָהענט און זאָגען איהם דלייך אין פּנים דריי מאָל אויף אַ טול: דנב! דנב! דנב!

אין חדר ווערד אַ געלעכטער. דער רבי נעמט זיך מיט'ן גראָבען פינגער אונטער'ן גאָרגעל, ווי אַ חזן, און רופט מיך אויף מיט'ן ניגון, וואָס מע רופט אויף אַ חתן:

— יעמוד ה־ח־ת־ן ש־לום ברב נחום מפ־טיר! זאָג נאָר, דו, שלומ'ני, מיין טייערינקער, דיין פּסק, וואָס קומט אַ גנב, וואָס שלעפּט קאָפּיקעס פון אַ צדקה־פּושקע?

איך וויל ענטפערען — פאַלגט מיך ניט די צונג. איך ציטער ווי אין אַ קדחת, עס וואַרגט מיך אין האַלז. אַ קאַלטער שווייס בעשלאַגט מיך פון אויבען ביז אַראָפּ. עס פייפט מיר אין די אויערען. איך זעה שוין פאַר זיך ניט דעם רבין, ניט דעם נאַקעטען „בערעל דעם גנב", ניט קיין חברים; איך זעה פאַר זיך נאַר מעסערלעך, אָהן אַ שיעור מעסערלעך, ווייסע, אָפּענע מעסערלעך, מיט אַ סך קלינגלעך, און דאָרט, ביי דער טיר, הענגט די לבנה, זי שמייכעלט און קוקט אויף מיר, ווי אַ מענש... עס דרעהט זיך מיר דער קאָפּ, דער גאַנצער חדר, מיט'ן טיש, מיט די ספרים, מיט אַלע חברים, מיט דער לבנה, וואָס הענגט אויף דער טיר, און מיט אַלע מעסערלעך... איך פיהל, ווי די פיס ווערען מיר אונטערגעהאַקט. נאָך אַ מינוט — פאַל איך אום. נאַר איך שטאַרק זיך מיט אַלע כחות און האַלט זיך איין, איך זאָל ניט פאַלען...

פאַרנאַכט קום איך אַהיים און פיהל, אַז דאָס פנים ברענט מיר, די בעקלעך פלאַמען און אין די אויהערען שומעט מיר. איך הער, מע רעדט צו מיר, נאַר וואָס — ווייס איך ניט. עפּיס זאָגט דער טאַטע, עפּיס בייזערט ער זיך, וויל מיר געבען פּעטש; די מאַמע שטעלט זיך איין פאַר מיר, צעלאָזט דעם פאַרטוך, ווי אַ קוואָקע די פליגעל, בשעת זי בעשיצט איהרע היהנדלעך, מע זאָל זיי ניט אָנריהרען צו שלעכטען... איך הער גאָר ניט, איך וויל גאָר ניט הערען. איך וויל נאָר, ס'זאָל שוין ווערען גיכער נאַכט. איך זאָל קאָנען מאַכען איין עק מיט'ן מעסערעל... וואָס טהוט מען מיט דעם? מודה זיין זיך און אָפּגעבען דאָס? וועל איך האָבען בערעל'ס פּסק. אונטערוואַרפען דאָס? טאָמער האַפּט מען מיך... פערוואַרפען און איין עק, אבי פּטור ווערען! וואוהין פערוואַרפט מען דאָס, אַז מע זאָל דאָס ניט געפינען? אויפ'ן דאַך? וועט מען הערען אַ קלאַפּ. אין גאַרטען? וועט מען דאָס געפינען. אַהאַ! איך ווייס שוין, איך האָב איין עצה: אַריינוואַרפען אין וואַסער אַריין! אַ טהייערע עצה, כלעבען — אין וואַסער אַריין, אין ברונען, טאַקי אָט דאַ ביי אונז אויפ'ן הויף...

דער דאָזיגער געדאַנק געפעלט מיר אַזוי שטאַרק, אַז איך וויל גאָר לאַנג נישט קלערען. איך כאַפּ דאָס מעסערעל און לויף גלייך צום ברונעם, און עס דאַכט זיך מיר, אַז איך האַלט אין די הענד נים קיין מעסערעל, נאָר עפּעס אַ מיאוסקייט, אַ מין שרץ, פון וועלכען עס ווילט זיך מיר וואָס גיכער צו בעפרייען זיך, פּטור ווערען. נאָר סע טהוט מיר באַנג — אַזאַ טהייער מעסערעל. אַ מינוט שטעה איך פערטראַכט, און עס דאַכט זיך מיר, אַז איך האַלט אין האַנד אַ לעבעדיגע זאַך... דאָס האַרץ טהוט מיר וועה אויף דעם: סטייטש, סטייטש, עס קאָסט מיך אַזוי פיעל מיה, עס איז אַ צער בעלי־חיים !... איך נעם זיך אָן מיט האַרץ און לאָז דאָס מיט אַ מאָל אַרוים פון די פינגער — „פליוך !"... עס טהוט אַ פלעשטשע דאָס וואַסער, און מעהר הערט מען נישט... ניטאָ קיין מעסערעל ! איך שטעה נאָך אַ מינוט ביי'ם ברונען און הער זיך צו — מע הערט גאָר נישט. דאַנקען גאָט, פּטור געוואָרען ! חאָטש דאָס האַרץ קלעהמט מיר, טהוט מיר וועה : „סטייטש, אַזאַ מעסערעל, אַזאַ מע־סערעל !"...

איך געה צוריק צו מיין געלעגער און זעה, ווי די לבנה קוקט מיר נאָך, און עס דאַכט זיך מיר, אַז זי האָט געזעהען אַלץ, וואָס איך האָב דאָ געטהאָן, און איך הער ווי אַ קול פון ווייטענס : „אָבער דו ביסט פאָרט אַ גנב !... חאַפּט איהם, קלאַפּט איהם, ער איז אַ גנב ! אַ ג־אַ־אַ־נב ! ! " איך גנבה זיך אַריין צוריק אין הויז אַריין און לעג זיך שלאָפען, און עס חלומ'ט זיך מיר, אַז איך לויף, איך שוועב, איך פליה אין דער לופטען מיט'ן מעסערעל, און די לבנה קוקט אויף מיר און זאָגט : „חאַפּט איהם ! קלאַפּט איהם ! ער איז אַ גנב ! אַ ג־אַ־אַ־נב ! ! !"...

ז.

אַ לאַנגער, לאַנגער שלאָף ! אַ שווערער, זעהר אַ שווערער חלום ! עס ברענט אין מיר אַ פייער. עס זשומעט מיר אין קאָפּ. אַלץ, וואָס איך זעה, איז רויט, ווי בלוט. ברענענדיגע ריטער פון

פייער קאַטעוועס מיין לייב, און איך קאַטשע זיך אין בלוט. אַרום מיר דרעהען זיך שלאַנגען און עקדישען; זיי האַלטען אָפען זייערע מיילער און ווילען מיך איינשלינגען... גלייך אין אויהער אַריין הער איך אַ בלאָז: תקיעה — טהו! שברים — טהו־טו! תרועה — טהו־טו־טו־טו! און איינער שטעהט איבער מיר און שרייט אויף אַ קול מיט אַ ניגון, צום טאַקט: „שמייסט איהם! שמייסט איהם! שמייסט איהם! ער איז אַ ג־אַ־אַ־נב!!!" און אַליין שריי איך: „גוואַלד, נעמט צו פון מיר די לבנה! גיט איהר אָפּ דאָס מעסערעל! וואָס האָט איהר צו בערלען נעבאַך? ער איז ניט שולדיג — דאָס בין איך אַ ג־אַ־אַ־נב! אַ ג־אַ־אַ־נב!"...

און ווייטער געדענק איך ניט.

. . . .

איך עפען אויף איין אויג, און דאָס אַנדערע אויג... וואו בין איך? דאַכט זיך, אויף אַ בעט? וואָס טהו איך דאָ? ווער זיצט דאָס אָט דאָרט אויף אַ בענקעל, ביי'ם בעט? אַ! דאָס ביסט דו, מאַמע? מאַמע!... זי הערט מיך ניט!... מאַמע! מאַמע! מאַ־אַאַמע!!!... וואָס הייסט דאָס? מיר דאַכט, אַז איך שריי אויף אַ קול?... שאַ! איך הער זיך צו — זי — זי וויינט? זי וויינט שטילערהייד. אויך זעה איך דעם טאַטען מיט זיין געל קרענקליך פּנים. ער זיצט איבער אַ ספר און זאָגט עפּיס שטילערהייד און הוסט און זיפצט און קרעכצט... עס ווייזט אויס, אַז איך בין שוין געשטאָרבען... געשטאָרבען?... מיט אַ מאָל פּיהל איך, ווי עס ווערד מיר ליכטיג אין די אויגען, גרינג אין קאָפּ, גרינג אין אַלע אברים. עס קלינגט מיר אין איין אויהער, אינ'ם אַנדערען אויהער: דזיננגן!!! איך געב אַ ניעס: אַפּצשי!...

— צו געזונט! צו אריכות־ימים! צו לאַנגע יאָהרען! אַ סימן־טוב! מזל־טוב! געלויבט ביזט דו, גאָט!

— באמת גענאָסען! געלויבט דער אויבערשטער!

— מיר האָבען אַ גרויסען גאָט ! ער וועט, אם ירצה השם, זיין געזונט. גאָט ברוך הוא וברוך שמו !

— לאָז מען רופען גיכער אהער מינצי די שוחט'קע : זי שפּרעכט גוט אָפּ איין עין־הרע.

— דעם דאָקטאָר וואָלט מען באַדאַרפט רופען, דעם דאָקטאָר !

— דעם דאָקטאָר ? צו וואָס ? נאַרישקייט ! „ער" איז אַ דאָקטאָר ! דער אויבערשטער איז דער בעסטער דאָקטאָר ! גאָט ברוך הוא וברוך שמו !

— צעגעהט זיך, עולם, צעגעהט זיך אביסעל ! עס איז שרעק־ליך היים ! אום גאָטעס ווילען, צעגעהט זיך !

— איאָ ? איך האָב אייך געזאָגט, אַז מע דאַרף איהם אויס־גיסען מיט וואַכס, האַ ? ווער איז גערעכט ?

— געלויבט איז גאָט ! געלויבט איז השם־יתברך !.. אוי, גאָט, גאָט, גאָט ברוך הוא וברוך שמו !...

מע דרעהט זיך אַרום מיר, מע קוקט אויף מיר. יעדער געהט־צו און טהוט מיך אַ טאַפּ ביי'ם קאָפּ. מע שפּרעכט מיך, מע שעפּ־טשעט מיך, מע לעקט מיר דעם שטערן און מע שפּייעט אויס און מע פּילגעוועט מיך : מע גיסט מיר אין מויל אַריין זודיגע יויך און מע שטופּט מיר מיט לעפּעלעך איינגעמאַכטס — אַלע דרעהען זיך אַרום מיר, מע היט מיך אָפּ, ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פון'ם אויג, מע האָדעוועט מיך מיט ייכלעך און מיט קאָטשקעלעך, ווי אַ פּיצע־לע קינד, און מע לאָזט מיך נישט אַליין ; עס זיצט תמיד נעבען מיר די מאַמע און דערצעהלט מיר איבער אַלע מאָל איבער־אַ־נייעס די גאַנצע געשיכטע, ווי אַזוי מע האָט מיך אויפגעהויבען פון דער ערד כמעט אַ טוידטען ; ווי אַזוי איך בין געלעגען צוויי וואָכען כסדר אין אַ העליש־פייער און האָב נאָר געקוואַקעט, ווי אַ זשאַבע, און עפּיס כסדר גערעדט פון שמיץ און פון מעסערלעך... מע האָט שוין גערעכענט, אַז איך בין שוין חלילה געשטאָרבען... און נאָכדעם, פּלו־צים, האָב איך אַ ניעס געגעבען זיעבען מאָל, ממש פון טוידט לע־בעדיג געוואָרען...

— היינט זעהען מיר, וואָס פאַר אַ גאָט מיר האָבען, ברוך הוא וברוך שמו! — לאָזט אויס די מאַמע מיט טרערען אויף די אוי־גען. — היינט זעהען מיר אַרויס, אַז מע רופט צו איהם, הערט ער אויס אונזערע זינדיגע בקשות און אונזערע שולדיגע טרערען... אַ סך, אַ סך טרערען האָבען מיר פאַרגאָסען, איך און דער טאַטע, ביז גאָט האָט רחמנות געהאַט... שיער, שיער נישט אַנגעוואָרען, פאַר־זינדיגט אַ קינד חלילה, מיר זאָל זיין פאַר דיינע ביינער. איבער וועמען? איבער וואָס? איבער אַ יונגעל, אַ גנב, עפּיס אַ בערעלע, וואָס דער רבי האָט פאַרשמיסען אין חדר ביז'ן בלוט אַריין. אַז דו ביזט געקומען צו געהן פון חדר, ביזט דו שוין געווען אַ טוידטער. דער מאַמע זאָל זיין פאַר דיר! דאָס איז אַ רוצח, דאָס איז אַ גזלן, גאָט זאָל איהם באַצאָהלען, רבונו של עולם!... ניין, מיין קינד, אַז גאָט וועט אונז שענקען דאָס לעבען און דו וועסט, אם ירצה השם, אויפשטעהען געזונדטערהייד, וועלען מיר דיך שוין אָפּגעבען צו איין אַנדערען מלמד, נים אַזאַ קאַט, אַזאַ רוצח, ווי אָט דער „מלאך־המות“, ימח שמו וזכרו זאָל ער ווערען!

די דאָזיגע בשורה איז ביי מיר שרעקליך אַנגעלעגט! איך חאַפּ אַרום די מאַמע קושען:

— טהייערע, טהייערע מאַמע!...

און דער טאַטע געהט־צו צו מיר פּאַוואָלי, לעגט אַרויף זיין בלייבע קאַלטע האַנד מיר אויפ'ן שטערן און זאָגט צו מיר שוין ווייך, אָהן אַ שום כעס:

— אַי, האָסט דו אונז איבערגעשראָקען, דו שקאָץ איינער. קחע־הע־הע־הע!

אויך דער אידישער דייטש, אָדער דער דייטשער איד, הערר הערץ הערצענהערץ, מיט אַ „ציגייער“ אין די צייהן, בויגט זיך אָן מיט זיין גענאָלטער מאָרדע איבער מיין בעטעל און טהוט מיך אַ גלעט איבער'ן בעקעל און זאָגט אויף דייטש:

— גוט, גוט! געזונד, געזונד!...

* * *

אין אַ פּאָר וואָכען אַרום נאָך מיין אויפשטעהן פון בעט רופט זיך אָן צו מיר דער טאַטע:

— נו, מיין זוהן, אַצינד געה אין חדר אַריין, און האָב שוין מעהר ניט אין זינען קיין מעסערלעך מיט קיין נאַרישקייטען... שוין צייט זאָלסט שוין אָנהויבען ווערען אַ שטיקעל מענטש; אם ירצה השם, איבער דריי יאָהר ווערסט דו שוין בר־מצוה, צו הונדערט און צוואַנציג יאָהר, קהע־הע־הע!

מיט אַזעלכע זיסע ווערטער שיקט מיך דער טאַטע אַרוים אין חדר אַריין צום נייעם מלמד, צו רב חיים קאַטער. דאָס ערשטע מאָל הער איך פון מיין בייזען טאַטען אַזעלכע גוטע ווייכע ווערטער, און איך פערגעס אין איין מינוט אַלע זיינע רדיפות, מיט אַלע זיינע קללות, מיט אַלע זיינע פּעטש, גלייך ווי ס'איז גאָר נישט געווען אויף דער וועלט. איך זאָל מיך ניט שעמען, וואָלט איך איהם אַרומגעהאַפּט קושען. נאָר, חי־חי־חי — ווי אַזוי קושט מען אַ טאַטען?...

די מאַמע גיט מיר מיט אין חדר אַריין אַ גאַנצען עפּעל מיט צוויי גראָשען, און אויך דער דייטש שענקט מיר אַ פּאָר קאָפּיקעס מיט אַ קניפּ אין בעקעל, רעדט אויף זיין שפּראַך:

— היבשער קנאַבע! גוט, גוט!...

איך נעם די גמרא „ביצה" אונטער דער האַנד, איך טהו קושען די מזוזה און געה אין חדר אַריין, ווי אַ נייגעבאָרענער, מיט אַ ריין האַרץ, אַ גרינג האַרץ, מיט אַ לויטערען, קלאָרען קאָפּ, מיט נייע מחשבות, מיט פרישע, עהרליכע, פרומע געדאַנקען. די זון קוקט־אַראָפּ און גריסט צו מיר מיט איהרע וואַרעמע שטראַהלען. דאָס ווינטעלע פער'גנבה'ט זיך צו מיר אונטער אַ פּאה, די פויגעלעך פּישטשען: „טיף־טיף־טיף־טיף!"... עס הויבט מיך, עס טראָגט מיך אין דער לופטען, עס ווילט זיך מיר לויפען, שפּרינגען, טאַנ־

צען — אך, ווי גוט, ווי זיס דאָס איז, אַז מע לעבט און מען איז
איין עהרליכער, מען איז נים קיין גנב, נים קיין ליגנער!

איך קוועטש צו די גמרא צום הארצען שטארק־שטארק, און
לויף אין חדר אריין געשמאק־געשמאק, און איך שווער ביי דער
גמרא, אַז איך וועל קיינמאָל, קיינמאָל נים זאַטשעפּען קיין פרעמדס,
קיינמאָל, קיינמאָל נישט גנבה'נען, קיינמאָל, קיינמאָל נים לייקע־
נען, תמיד זיין איין עהרליכער, איין עהרליכער...

אויפ׳ן פיעדעל

ערצעהלונג פון די קינדער־יאָהרען.

געשריבען אין יאָהר 1902.

אויפ'ן פיעדעל

א.

— היינט וועל איך אייך, קינדער, שפּיעלען אביסעל אויפ'ן פיעדעל. נישטאָ, אַזוי דאַכט זיך מיר, קיין שענערס און קיין בעסערס, ווי אַז מע קאָן שפּיעלען אויפ'ן פיעדעל. וואָס, אפשר נישט אַזוי? איך ווייס נישט, ווי אַזוי איהר — איך, פון זינט איך בין צו מיין שכל געקומען, בין איך אויסגעגאַנגען נאָך אַ פיעדעל און האָב ליעב געהאַט גלאַט כלי־זמר, ווי דאָס לעבען! איז געווען ערגיץ אַ חתונה אין שטעדטעל, בין איך געוועזן דער ערשטער, וואָס איז געלאָפען מקבל־פּנים זיין די כלי־זמר, זיך פער'גנבה'נען פון הינטען צום קאָנטרבאַס, אַ ציה טהון ביי דער גראָבער סטרונע: בום! — און אַנטלויפען. בום! — און אַנטלויפען. פאַר דעם דאָזיגען „בום" האָב איך אַמאָל געחאַפּט פון בערעל באַס אַ מיאוסען פּסק. בערעל באַס, אַ בייזער איד מיט אַ צעפּלעצטער נאָז און מיט אַ שאַרפען קוק, האָט זיך געמאַכט, ווי ער זעהט ניט, אַז איך גנבה זיך צום קאָנטרבאַס, און בשעת איך האָב אויסגעצויגען די האַנד צו דער גראָבער סטרונע, האָט ער מיך אָנגעחאַפּט פאַר'ן אויהער און אָפּגעפיהרט מיך מיט כבוד גלייך צו דער טהיר:

— נאַ, ממזר, קוש די מזוזה!

דאָס האָט מיך אָבער ווינציג־וואָס אָנגעלערנט. איך האָב נישט אָפּגעטראָטען פון די כלי־זמר אויף קיין האָר. איך האָב זיי ליעב געהאַט אַלע, פון שייקע פיעדעלע מיט דער שענער שוואַרצער

באָרד און מיט די דינע ווייסע פינגערלעך, ביז נעצי פּייקלער מיט'ן שענעם האָרב און מיט'ן היבשען — איך בעט איבער אייער כבוד— פליך איבער די אויהערען. נישט איין מאָל בין איך געלעגען אונטער אַ באַנק און געהערט, ווי די כלי־זמר שפּיעלען, וואָרום מע האָט מיך געטריבען אהיים, און פון דאָרטען, פון אונטער דער באַנק, גע־קוקט אויף שייקע'ס דינע פינגערלעך, ווי זיי טאַנצען איבער די סטרונעס, און זיך צוגעהערט צו די זיסע קולות, וואָס ער האָט אַזוי קונציג אַרויסבעקומען פון זיין פיעדעלע.

אַ צעקאַכטער פלעג איך נאָכדעם אַרומגעהן עטליכע טעג כסדר, און שייקע מיט'ן פיעדעלע איז מיר געשטאַנען פאַר די אויגען. ביי־נאַכט האָב איך איהם געזעהען אין חלום, און בייטאָג אויף דער וואָהר — ער איז מיר נישט אַרויס פונ'ם קאָפּ. איך פלעג מיר פאָרשטעלען, אַז איך בין שייקע פיעדעלע, אויסבויגען די לינקע האַנד און מאַכען מיט די פינגער און געבען אַ פיהר מיט דער רעכ־טער האַנד, ווי מיט'ן סמיק, בשעת מעשה פערוואָרפען דאָס קעפּעל אויף אַ זייט, די אויגען אַביסעלע צוגעמאַכט — פונקט ווי שייקע, ס'זאָל דאָס פעהלען אַ האָר!

האָט דערזעהען דער רבי נטע־ליב, — ס'איז געווען סאַמע ביי'ם לערנען — אַז איך מאַך עפּיס מיט די הענד און פערוואַרף דאָס קעפּעל און גלאָנץ מיט די אויגלעך, האָט ער מיר אָפּגעשמעקט אַ רעכטען פּאַטש:

— אַ הולטיי קאָן! מע לערענט מיט איהם קמץ־אלף, מאַכט ער העויות, חאַפּט פליעגען!

ב.

איך האָב מיר געגעבען דאָס וואָרט, עס מעג זיך קעהרען די וועלט, איך מוז האָבען אַ פיעדעלע, עס מעג מיך קאָסטען מי יודע וואָס! נאָר פון וואָס מאַכט מען אַ פיעדעלע? געוויינטליך, פון „טענענהאָלץ". ס'איז אָבער גרינג אויסצורעדען „טענענהאָלץ"! וואו קריגט מען דאָס דאָזיגע האָלץ, אַז בסך הכל וואַכסט דאָס,

זאָגט מען, נאָר אין ארץ־ישראל? וואָס טהוט גאָט? גיט ער מיר אריין אַזאַ מחשבה. ביי אונז איז געווען איין אַלטע קאַנאַפּע, אַ ירושה־קאַנאַפּע נאָך פונ׳ם זיידען רב אַנשיל, וואָס איבער איהר האָבען זיך געשלאָגען מיינע צוויי פעטערס מיט׳ן טאַטען עליו השלום. דער פעטער בעני האָט גע׳טענה׳ט, אַז ער איז דער עלטערער זוהן, קומט *איהם* די קאַנאַפּע; און דער פעטער סענדער האָט געטענה׳ט, אַז ער איז דער יונגסטער, קומט *איהם* די קאַנאַפּע; און דער טאַטע עליו השלום האָט גע׳טענה׳ט, אַז ער איז טאַקי נישט מעהר ווי אַיין איידעם, האָט ער אויף דער קאַנאַפּע קיין שליטה ניט, נאָר אַזוי ווי זיין ווייב, דאָס הייסט די מאַמע מיינע, איז אַ בת יחידה, קומט *איהר* די קאַנאַפּע. דאָס איז איין מאָל אַוועק. והשנית, שטעהט די קאַנאַפּע ביי אונז אין שטוב, איז די קאַנאַפּע *אונזער* קאַנאַפּע. האָבען זיך אַריינגעמישט ביידע מוהמעס, די מוהמע איטקע און די מוהמע זלאַטקע, און האָבען אָנגעפיהרט אַ רכילות פון איינעם צום אַנדערען, קאַנאַפּע־קאַנאַפּע, די שטאָדט האָט זיך געוויעגט מיט דער קאַנאַפּע! — בקצור, די קאַנאַפּע איז געבליבען *אונזער* קאַנאַפּע.

די דאָזיגע קאַנאַפּע איז געווען אַ פּשוט׳ע, אַ הילצערנע קאַנאַפּע, נאָר בעצויגען פון אויבען מיט אַ דין האָלץ, וואָס איז אין עטליכע ערטער אָפּגעשטאַנען, געוועזן אויפגעבלאָזען, ווי אַ ביצה. אָט דאָס אויבערשטע האָלץ, וואָס איז אָפּגעשטאַנען, איז געווען דאָס אמת׳ע „טענענהאָלץ״, וואָס געהט אויף פּיערלען. אַזוי האָב איך געהערט זאָגען אין חדר. איין חסרון האָט די קאַנאַפּע געהאַט, און דער דאָזיגער חסרון איז געווען אַ מעלה, דהיינו: אַז מע האָט זיך אויף איהר אַנידערגעזעצט, האָט מען נישט געקאָנט אויפשטעהן, מחמת זי איז געשטאַנען אַביסעל באַרג־אַראָפּ, פון איין זייט משופּע׳דיג און אין מיטען מיט אַ גרוב; איז אָבער געווען די מעלה, וואָס קיינער האָט נישט געוואָלט זיך זעצען אויף איהר, האָט מען זי אַוועקגעשטעלט אין אַ ווינקעל, געגעבען אַ „טשיסטע אָטסטאַווקע״.

אַט אויף דער קאַנאַפּע האָב איך געוואָרפֿען איין אויג. אַ סמי־טשיק האָב איך מיר צונעגריים נאָך פון לאַנג. איך האָב געהאַט אַ חבר שימעלי, יודעל דעם בעל־עגלה׳ס, האָט ער מיר צוגעזאָגט עטליכע האָר פונ׳ם טאַטענ׳ס פערד׳ס ווײדעל. און זשיוועצי אויף צו שמירען דעם סמיטשיק האָב איך אַליין געהאַט. איך האָב פיינט געהאַט זיך פערלאָזען אויף נסים. איך האָב דאָס אויסגעביטען ביי מיינעם אַ חבר, מאיר־ליפּא־שרה׳ס, אויף אַ שטיקעל שטאָהל פון דער מאַמע׳ס קרינעלינע, וואָס האָט זיך געוואַלגערט אויפ׳ן בוידעם. פונ׳ם שטיקעל שטאָהל האָט נאָכדעם מאיר־ליפּא־שרה׳ס געמאַכט זיך אַ מעסערעל, פון ביידע זייטען גוט אָנגעשאַרפט. האָב איך אפילו חשק געהאַט זיך אָפּבייטען מיט איהם צוריק, האָט ער ניט געוואָלט. ער האָט זיך צעשריגען:

— אַ חכם אַ איד! וואָס זאָגט איהר אויף זיין טאַטען? איך האָרעווע אָפּ דריי נעכט, איך שאַרף און שאַרף און צעשנייד זיך אַלע פינגער שאַרפענדיג, — קומט ער איצטער צו געהן און וויל זיך אָפּבייטען צוריק!

— קוק איהם אָן אַביסעל! — זאָג איך. — נו, דאַרף מען ניט! אַ טהייערע מציאה אַ שטיקעל שטאָהל! קאַרג שטאָהל וואַלגערט זיך ביי אונז אויפ׳ן בוידעם? עס וועט חאַפּען אויף קינדער און קינדס־קינדער!

הכלל, איך האָב געהאַט אַלסדינג, וואָס מע בעדאַרף. עס איז געבליבען נאָר איין ארבייט: קאַלופּען דאָס „טענענהאָלץ" פון דער קאַנאַפּע. איך האָב אויסגעקלויבען דערויף זעהר אַ וואוילע צייט: בשעת די מאַמע איז געווען אין קלייט און דער טאַטע האָט זיך נאָכ׳ן עסען צוגעלעגט דרימלען, האָב איך זיך פערקלויבען אין ווינקעל אריין מיט אַ צוויאַק און האָב זיך גענומען צו דער ארבייט גאַנץ געשמאַק. האָט דער טאַטע דערהערט דורכ׳ן שלאָף, ווי עמי־צער באַברעט זיך, האָט ער פריהער געמיינט, אַפּנים, אַז ס׳איז מייז אין שטוב, האָט ער אָנגעהויבען צו שרייען פון דאָרטען: קיש! קיש! איך בין געבליבען אַ געשטאָרבענער... דער טאַטע האָט זיך

איבערגעקעהרט אויף דער אנדערער זייט, און אז איך האב דער־הערט, אז ער חראפעט, האב איך זיך ווידער גענומען צו דער ארבייט. פלוצים, איך טהו א קוק — דער טאטע שטעהט און קוקט אויף מיר מיט מאדנע אויגען. עס ווייזט אויס, אז תחילת האט ער בשום אופן ניט פערשטאנען וואס דאס איז. נאכדעם, אז ער האט דערזעהען די צעקארדאשעטע קאנאפע, האט ער מיך ארויס־געצויגען פון דארטען פאר׳ן אויהער און האט מיך אזוי געשלאגען, אז מע האט מיך בעדארפט מינטערען, פשוט אפגיסען מיט קאלט וואסער.

— גאט איז מיט דיר! וואס האסט דו געטהאן מיט׳ן קינד?— האט די מאמע געוויינט מיט טרערען אויף די אויגען.

— דער קדיש דיינער! ער וועט מיך ארייננטרייבען א לעבע־דיגען אין דער ערד אריין! — זאגט דער טאטע, בלאס ווי די וואנד, חאפט זיך פאר׳ן הארצען און פערהוסט זיך אויף עטליכע מינוט.

— וואס זשע דארף מען זיך אזוי אפעסען דאס הארץ? — זאגט צו איהם די מאמע. — ביזט אזוי אויך א קראנקער! טהו א קוק וואס פאר א פנים דו האסט. אזא יאהר אויף מיינע שונאים!

ג.

דער חשק צו שפיעלען אויפ׳ן פיעדעל איז געוואכסען מיט מיר אינאיינעם. וואס עלטער איך בין געווארען, איז דער חשק געווארען נאך גרעסער. און, ווי אויף־צו־להכעיס, האב איך בעדארפט אלע טאג הארכען כלי־זמר. פונקט אויפ׳ן מיטען וועג, צווישען דער היים און צווישען חדר, איז געשטאנען א קליין שטיבעל, מיט ערד נערעקט. פלעגט זיך פון דארטען תמיד הערען פערשיעדענע קולות און געזאנגען פון אלערליי כלים, און מעהרסטענטייל — קולות פון א פיעדעל. דארטען איז געזעסען א כלי־זמר, נפתלצי בעזבאראדקע, א איד מיט איין אונטערגעהאקטער קאפאטע, מיט אונטערגעבויגע־נע פאות און מיט א געפרעסטען קאלנער. א נאז האט ער געהאט א היבשע, אויסגעזעהען ווי א צוגעקלעפטע, ליפען גראבע, צייהן

שוואַרצע, דאָס פּנים געשטופּעלט און אָהן אַ סימן פון אַ באָרד. און דערפאַר טאַקי האָט מען איהם גערופען „בעזבאָראָדקע". אַ ווייב האָט ער געהאַט אַ מאַשינע, האָט מען זי גערופען „די מוטער חוה". און קינדער איז ביי זיי געווען אַ טוץ אָנדערהאַלבען, אויב נישט מעהר, אָפּגעריסענע, האַלבנאַקעטע און באָרוויסע, און אַלע, פון'ם גרעסטען ביז'ן קלענסטען, האָבען זיי געשפּיעלט, דער אויפ'ן פּיע־דעל, דער אויף דער „אַלט", דער אויפ'ן באַס, דער אויפ'ן טרומייט, דער אויפ'ן פלייט, דער אויפ'ן פאַגאָט, דער אויף דער האַרפע, דער אויפ'ן צימבעל, דער אויף דער באַלאַלאַייקע, דער אויפ'ן פּויק, דער אויף די טאַצען. צווישען זיי זענען געווען אויך אַזעלכע, וואָס האָבען געקאָנט אויספייפען דעם גרעסטען ניגון מיט די ליפּען, אויף די צייהן, אויף גלעזלעך אָדער אויף טעפּלעך, אויף שטיקלעך האָלץ, אָדער גאָר אויף די באַקען — שדים, רוחות און גאָר!

מיט'ן דאָזיגען געזינדעל האָב איך מיך בעקענט גאָר אומגע־ריכט. איך בין געשטאַנען איינמאָל ביי זיי אונטער'ן פענסטער, זיך אונטערגעהערט ווי זיי שפּיעלען, האָט איינער פון די עלטערע קינדער, פיני דער פלייטיסט, אַ בחור פון אַ יאָהר פופצעהן, גאָר אַ באָרוויסער, מיך דערזעהען שטעהן, איז ער ארויסגעגאַנגען צו מיר און פרעגט מיך, צי עס געפעלט מיר זייער שפּיעלען?

— הלואי — זאָג איך — וואָלט איך אין צעהן יאָהר אַרום אַזוי געשפּיעלט!

— קאָנסט דאָס אויספיהרען, — מאַכט ער צו מיר און גיט מיר אָנצוהערעניש, אַז פאַר צוויי קאַרבען אַ חודש וועט מיך דער טאַ־טע זיינער אויסלערנען שפּיעלען, און אויב איך וויל, וועט ע ר מיך לערנען, דער זוהן הייסט דאָס.

— אויף וואָס פאַר אַ אינסטרומענט — מאַכט ער — וואָלסט דו געוואָלט שפּיעלען? אויפ'ן פּיעדעל?

— אויפ'ן פּיעדעל.

— אויפ'ן פּיעדעל? — מאַכט ער. — קאָנסט צאָהלען דריט־האַלבען קערבלעך אַ חודש? צי דו ביזט אַזא כתריליק, ווי איך?

— קאָנעז קאָן איך, — זאָג איך — נאָר וואָס דען? עס טאָר נישט וויסען דערפון נישט דער טאַטע, נישט די מאַמע, נישט דער רבי.

— חס וחלילה! — מאַכט ער. — ווער דאַרף דאָס געהן אויס־פויקען? אפשר געפינט זיך ביי דיר אַ ציגאַר טיטון, אָדער אַ פּאַ־פּיראָס? ניין? דו רויכערסט ניט? אַנטלייה־זשע מיר אַ פּיטאַ־קעל, וועל איך מיר אַליין קויפען פּאַפּיראָסען. נאָר זאָלסט ניט זאָגען קיינעם, מחמת דער טאַטע טאָר נישט וויסען, אַז איך רויכער. און די מאַמע וועט געוואָהר ווערען, אַז איך האָב געלט, וועט זי דאָס גלאַט צונעמען און קויפען בייגעל אויף אָנבייסען. קום אין שטוב אריין, וואָס ווילען מיר דאָ אויסשטעהן?

ד.

מיט גרויסע פּחדים, מיט אַ קלאַפּענדיג הארץ און מיט ציי־טערענדיגע פיס האָב איך אריבערגעשפּאַנט די שוועל פון'ם דאָ־זיגען קליינעם גן־עדן.

מיין נייער חבר פיני האָט מיך פאָרגעשטעלט פאר'ן פאָטער:

— שלום נחום וועוויק'ס, אַ נגיד'ס אַ יונגעל, האָט חשק לער־נען אויפ'ן פיעדעל.

נפתלצי בעזבאָראָדקע האָט אונטערגעבויגען די פאות, צורעכט געמאַכט דעם קאָלנער, פערשפּילעט די קאַפּאָטע און פערבונדען מיט מיר אַ ברייטען שמועס מכח שפּיעלען בכלל און אויפ'ן פיעדעל בפרט, געגעבען מיר צו פערשטעהן, אַז פיעדעל איז די בעסטע און די שענסטע פון אַלע כלים, עלטערס און חשוב'ערס פון פיעדעל איז שוין גאָר נישטאָ אויף דער גאַנצער וועלט. אַ סימן האָב איך, פאַר וואָס עפּיס דערעזשירט תמיד די פיעדעל, ניט דער טרומייט, אָדער די פלייט? מחמת פיעדעל — דאָס איז די מאַמע פון אַלע כלים.

אזוי האָט מיר נפתלצי בעזבאָראָדקע געלייענט אַ גאַנצע לעק־ציע פון מוזיק, געמאַכט בשעת־מעשה מיט די הענד און מיט דער

נאָז. — און איך בין געשטאַנען און געקוקט איהם אין מויל אַריין, בעטראַכט די שוואַרצע צייהן זיינע און געשלונגען, ממש געשלונגען די ווערטער.

— פיעדעל, פאַרשטעהסט דו מיך, — זאָגט צו מיר ווייטער נפתלי־בעזבאַראָדקע און איז צופריעדען, אַפּנים, מיט דער לעק־ציע, — פיעדעל, פאַרשטעהסט דו מיך, איז אַזאַ כלי, וואָס איז עלטער פון אַלע כלים. דער ערשטער פיעדלער אויף דער וועלט איז געוועזן תובל־קין, צי מתושלח, — איך געדענק שוין נישט אַקוראַט. דו קעהרסט בעסער וויסען, דו לערענסט דאָך מסתמא אין חדר? דער אַנדערער פיעדלער איז געוועזן דוד־המלך. נאָך איינער, אַ דריי־טער, איז געוועזן, פאַגאַניני האָט ער געהייסען, אויך אַ איד; אַלע בעסטע פיעדלער אויף דער וועלט זענען געוועזן אידען. למשל, סטעמפעניו, פדהצור. פון זיך רעד איך נים. מע זאָגט, אַז איך שפּיעל נים שלעכט אויפ'ן פיעדעל; נאָר ווי קום איך צו פאַגאַני־ני'ן? פאַגאַניני, זאָגט מען, האָט פאַרקויפט דעם אשמדאי די נשמה פאַר'ן פיעדעל. פאַגאַניני האָט פיינט געהאַט שפּיעלען פאַר גרוי־סע מענטשען, מלכותים און פויבסטען, האָטש מע פלעגט איהם אָפּ־גילטען. ער האָט בעסער ליעב געהאַט שפּיעלען פאַר אָרעמע לייט אין אַלע שענקלעך, אין אַלע דערפער, אָדער גאָר אין די וועלדער פאַר חיות און עופות. אָט וואָס פאַר אַ פיעדלער פאַגאַניני איז גע־וועזן... עי, חברה־פלעצעל, צו די כלים!

אַזוי האָט נפתלי בעזבאַראָדקע אויסגערופען צו זיין קאַמאַנ־דע קינדער, וואָס זענען זיך צעגויפגעקומען אַלע אין איין מינוט, גענומען זיך איטליכער צו זיין אינסטרומענט. נפתלי אַליין איז אויפגעשטאַנען, אַ זעץ געטהאָן מיט'ן סמיק אין טיש אַריין, גע־וואָרפען אַ שאַרפען קוק אויף איטליכען בעזונדער און אויף אַלע מיט אַ מאָל — און מע האָט אַ שפּיעל געטהאָן אַ קאָנצערט אויף אַלערליי אינסטרומענטען מיט אַזאַ כח, אַז איך בין שיער נים אומגעפאַלען פון די פיס. איטליכער האָט זיך געפּלייסט איבער־שרייען דעם אַנדערען, און מעהר פון אַלע האָט מיך פערשריגען

איינער אַ קליינער, וואָס האָט געהייסען חעמעלע, אַ טרוקען יונגע־לע מיט אַ נאַס נעזעלע און מיט בּאַרוויסע אָנגעדראָלענע פיסלעך. חעמעלע האָט געשפּיעלט אויף אַ משונה־מאָדנע כּלי, עפּיס אַ מין זאַק אַזעלכער, וואָס אַז מע בּלאָזט איהם אָן, לאָזט ער נאָכדעם אַרויס אַ משונה קול, אַ מאָדנעם קוויטש, ווי אַ קאַץ, בּשעת מע טרעט איהר אָן אויפ'ן וויידעל. חעמעלע האָט מיט'ן בּאַרוויסען פּיסעל אויסגעשלאָגען טאַקט, געקוקט די גאַנצע צייט אויף מיר מיט קליינע גנבה'שע אויגלעך און אונטערגעוואונקען, ווי איינער רעדט: „אָבער איאָ, איך בּלאָז גוט?" נאָר מעהר פון אַלע האָט געאַרבּייט נפתּלצי אַליין; ער האָט אי געשפּיעלט, אי געדערעזשירט, געאַר־בּייט מיט די הענד, מיט די פיס, מיט דער נאָז און מיט די אויגען און מיט'ן גאַנצען גוף, און טאָמער חלילה האָט עמיצער געמאַכט אַ פעהלער, האָט ער אַ קריץ געטהאָן מיט די צייהן און אַ זאָג גע־טהאָן מיט כּעס:

— פאַרטאָ, פאַרחוץ! פאַרטאָ — פאַרטיסימאָ!... טאַקט, ממזר! טאַקט!... איינס, צוויי, דריי! איינס, צוויי, דריי!...

ה.

אָפּגעמאַכט מיט נפתּלצי בּעזבּאַראָדקע פאַר דריי מאָל אין דער וואָך אָנדערהאַלבּען שעה אין טאָג צוויי קערבּלעך אַ חודש, בּעט איך איהם נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, עס זאָל זיין בּסוד־סודות — אַניט, בּין איך אַ פערפאַלענער. ער גיט מיר זיין עהרענוואָרט, אַז עס וועט נישט וויסען דערפון קיין פויגעל.

— מיר זענען אַזעלכע מענטשען, — זאָגט ער צו מיר מיט גדלות און מאַכט צו־רעכט דעם קאָלנער — וואָס קאַטאַרע קיין געלט האָבּען מיר ניט, נאָר יושר און עהרליכקייט איז בּיי אונז פאַרהאַן מעהר ווי בּיי'ם גרעסטען גביר! אפשר געפינט זיך בּיי דיר עט־ליכע גראָשענס?

איך האָב אַרויס און געב איהם אַ קערבעל. נפתלצי נעמט דאָס צו ביי מיר, ווי אַ פּראָפעסאָר, מיט צוויי פינגער, רופט־צו די מוטער חוה, קוקט אָן אַ זייט און מאַכט צו איהר:

— נאַ, קויף עפּיס אָנבייסען!

די מוטער חוה נעמט־צו ביי איהם דאָס קערבעל שוין דוקא מיט ביידע הענד און מיט אַלע פינגער, בעטראַכט דאָס דוקא פון אַלע זייטען און טהוט אַ פרעג דעם מאַן, וואָס זאָל זי קויפען?

— וואָס דו ווילסט. — ענטפערט ער איהר כלומר'שט קאַלט־בלוטיג. — קויף בולקעס עטליכע, הערינג אַ צוויי־דריי, און דאַרע קישקע, און אַ ציבעלע פארגעס ניט, עסיג און בוימעל, נו, און אַ גלעזעל בראָנפען דאַרטען...

אַז די דאָזיגע אַלע זאַכען זענען בעשאַפען געוואָרען אויפ'ן טיש, איז דער עולם אָנגעפאַלען דערויף מיט אַזאַ אַפּעטיט, גלייך ווי נאָך אַ תענית. עס האָט אַזש מיך אָנגענומען אַ יצר־הרע, און אַז מע האָט מיך געבעטען, איך זאָל געהן צום טיש, האָב איך מיך נישט געקאָנט אָפּזאָגען, און איך געדענק נישט די צייט, ווען איך זאָל אַזוי הנאה האָבען פונ'ם עסען, ווי איך האָב הנאה געהאַט פון דער דאָזיגער סעודה.

נאָך דער סעודה האָט בעזבאָראָדקע אַ וואונק געטהאָן צו דער קאָמאַנדע, מע זאָל זיך נעמען צו די כלים, און מע האָט מיך מכבד געוועזען ווי'עדער אַ מאָל מיט אַ זאַך, „זיין אייגענע קאָמפּאָזיציע". די דאָזיגע „קאָמפּאָזיציע" האָבען זיי געשפּיעלט מיט אַזאַ רעש, אַז עס האָט מיר פערטורקעט די אויהערען און פערטומעלט דעם קאָפּ — און איך בין אַוועק פון דאָרטען אַ שכור'ער פון נפתלצי בעזבאָראָדקע'ס „קאָמפּאָזיציע". אַ גאַנצען טאָג אין חדר האָט זיך מיר געדרעהט דער רבי מיט די תלמידים מיט די ספרים, און אין די אויהערען האָט מיר ניט אויפגעהערט צו קלינגען די קאָמפּאָ־זיציע". ביינאַכט איז מיר געקומען צום חלום פּאַגאַניני, רייטענ־דיג אויפ'ן אשמדאי, און האָט מיר דערלאַנגט מיט'ן פיעדעל איבער'ן קאָפּ. — איך האָב זיך אויפגעכאַפּט מיט אַ געשריי און מיט

א קאפּוועהטיג און האָב אָנגעהויבען שיטען מיט ווערטער, ווי פון א זאק. וואָס איך האָב גערעדט — ווייס איך נים. נאָר מיין עלטערע שוועסטער פעסיל האָט מיר נאָכדעם דערצעהלט, אַז איך האָב גע־רעדט פון היטץ, עס האָט זיך נים געקלעפּט א וואָרט צו א וואָרט, עפּים ווילדע נעמען—„קאָמפּאָזיציע", פּאַגאַניני"... און נאָך א זאך האָט מיר די שוועסטער דערצעהלט, אַז אין דער צייט, וואָס איך בין געלעגען שלאָף, איז מען א פּאָר מאָל געווען ביי אונז פון נפתלצי דעם כלי־זמר, עפּים א באַרוויס יונגעל, געוואָהר ווערען וואָס איך מאך, האָט מען איהם דורכגעטריבען און פערזאָגט, ער זאָל זיך מעהר נישט דערוועגען קומען אהער...

— וואָס האָט געטהאָן ביי דיר דעם כלי־זמר'ס יונגעל? — פרעגט מיך מיין שוועסטער און מוטשעט מיך, איך זאָל איהר זאָ־גען. נאָר איך האַלט זיך איינס: איך ווייס נישט, כלעבען, איך ווייס נישט; פון וואַנען זאָל איך וויסען?

— וואָס פאר א פּנים האָט דאָס? — זאָגט צו מיר די מאַמע. — ביזט שוין, קיין עין־הרע, א בחור'על צו לייטען, מע רעדט דיר שוין שדוכים, און דו האָסט צו טהון מיט שענע חברים, באַרוויסע כלי־זמר'לעך! וואָס פאר א מחותן ביזט דו מיט כלי־זמר? וואָס האָט דאָ געטהאָן ביי דיר נפתלצי דעם כלי־זמר'ס יונגעל?

— וואָסער נפתלצי? — זאָג איך און מאך זיך תמ'עוואַטע.— וואָסער כלי־זמר?

— קוק איהם אָן, דעם תנא! — מישט זיך אריין דער טאַטע. — ער ווייסט נישט פון וואָס צו זאָגען! נעבאך גאָט די נשמה שולדיג! איך אין דיינע יאָהרען בין שוין לאַנג געווען א חתן, און ער שפּיעלט זיך נאָך מיט חברים! טהו זיך אָן און געה אין חדר אריין! טאַמער וועט דיך באַגעגנען הערשעל בעל־טאַקסע און וועט דיך א פרעג טהון, וואָס איז דיר געווען, זאָלסט דו זאָגען — קדחת. דו הערסט וואָס איך רעד צו דיר? קדחת!

איך הויב נישט אָן צו פערשטעהן: וואָס פאר א מחותן איז דאָ הערשעל בעל־טאַקסע? און צוליעב וואָס בעדאַרף איך איהם

זאָגען קרחת?... אין עטליכע וואָכען אַרום איז מיר פערענטפערט געוואָרען די קשיא.

ו.

הערשעל בעל טאַקסע (אַזוי האָט מען איהם גערופען דערפאַר, וואָס ער און דער טאַטע און דער זיידע זיי־נער האָבען פון תמיד אָן געהאַלטען די טאַקסע, ס'איז שוין געווען ביי זיי אַ חזקה) איז געווען אַ יונגער־מאַן מיט אַ קיילעכיג בייכעל, מיט אַ רויט בערדעל, מיט נאַסע אויגעלעך און מיט אַ ברייטען ווייסען שטערן — אַ סימן פון אַ קאָפּמענש. ער האָט טאַקי גע'שמ'ט אין שטעדטעל פאַר אַ וואוי־לען יונגענמאַן אַ משכיל, אַ מושלם, אַ שענעם בעל תנ"ך און אַ שענעם שרייבער, דאָס הייסט, ער האָט געהאַט אַ שען הענטעל. מע האָט זיך אַמאָל מיט זיינע כתבים, זאָגט מען, אַרומגעטראָגען און אַרומגעפיהרט איבער דער וועלט. און דערצו האָט ער געהאַט געלד און איין טעכטערעל, אַ בת יחידה, אַ מיידעל מיט רויטע הערעלעך און מיט נאַסע אויגעלעך, צוויי טראָפּען וואַסער הערשעל בעל־טאַקסע. געהייסען האָט זי אסתר, און גערופען האָט מען זי פערצוויגען — „פּלעסטערעל". געווען איז זי ציטעריג און איידעל, מורא געהאַט פאַר אונז, חדר־יונגלעך, ווי פאַר'ן מלאך־המות, וואָ־רום מיר האָבען איהר דעקוטשעט, פלעגען זיך רייצען מיט איהר און זינגען ליעדלעך:

אסתר'על!
פּלעסטערעל!
פאַר וואָס האָסט דו ניט
קיין — שוועסטערעל?

דאַכט זיך, וואָס ליגט אַזעלכם אין די דאָזיגע ווערטער? איאָ, גאָרנישט? פון דעסטוועגען פלעגט פּלעסטערעל, אַז זי האָט דער־הערט די דאָזיגע ווערטער, פערשטעלען זיך די אויהערען און אַנט־לויפען מיט אַ געוויין, בעהאַלטען זיך בחדרי־חדרים, מורא האָבען אַרויסגעהן עטליכע טעג אויף דער גאַס.

נאָר דאָס איז געווען אמאָל, בשעת זי איז נאָך געווען א קינד. אצינד איז זי שוין געוואָרען א מיידעל צו לייטען, פערפלאָכטען זיך א רויט צעפּעל און געגאַנגען אָנגעטהאָן, ווי א כלה, נ אָ ך דער לעצטער מאָדע. מיין מאַמע האָט פון איהר שטאַרק געהאַלטען, פלעגט זיך נישט קאָנען אָפּלויבען פון איהר: „א שטילע טויב". אסתר'על פלעגט אמאָל, שבת, אריינקומען צו מיין שוועסטער פעסיל, און אַז זי האָט מיך דערזעהן, פלעגט זי ווערען נאָך רויטער, ווי זי איז געווען, און אראָפּלאָזען די אויגען. און מיין שוועסטער פעסיל פלעגט מיך בשעת־מעשה דוקא צורופען, עפּיס פרעגען, און קוקען אונז ביידען אין די אויגען אריין.

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, עס קומט אריין צו אונז אין חדר אריין דער טאַטע מיינער מיט הערשעל בעל־טאַקסע, און נאָך זיי שלעפּט זיך נאָך רב שלום־שכנא דער שדכן, א איד מיט זעכס פינגער, מיט א געגרייזעלטער שוואַרצער באָרד און א גרויסער אביון. דערזעהען אזעלכע געסט, חאַפּט אויף זיך דער רבי רב זרח די קאַפּאָטע מיט'ן היטעל, און מחמת גרוים אימפּעט פערקאַטשעט זיך איהם איין פּאה אַרונטער, אויף יענער זייט אויהער, דאָס היטעל פערקנייטשט זיך און עס שטעקט אַרוים אונטען די יאַרמעלקע העכער האַלב, און עס הויבט איהם אָן פלאַמען א באַק. מע האָט געקאָנט אַרויסזעהען, אַז דאָ איז עפּיס נישט גלאַט, ובפרט, אַז רב שלום־שכנא דער שדכן שוין פון א צייט, אַז ער האָט אָנגעהויבען אריינקומען צו אונז אין חדר אריין עפּיס צו אָפּטליך, פלעגט אַלע מאָל אַרויסרופען דעם רבי'ן אין הויז אַרויס און דאָרט אוועקשטעהן מיט איהם עטליכע מינוט, סוד'ען זיך און שושקען זיך, מאַכען בשעת־מעשה מיט די הענד און מיט די פּלייצעס און אויסלאָזען מיט א זיפץ:

— טאַ, ממה־נפשך, אויך די אייגענע מעשה! איז דאָס באַשערט, וועט דאָס מסתמא זיין, וואָס קאָן מען וויסען וואָס?

ביי'ם אריינקומען פון די געסט האָט דער רבי רב זרח נישט געוואוסט וואָס ער זאָל טהון, וואו ער זאָל זיי בעזעצען. האָט ער

געחאפּט אַ קיכבענקעל, וואָס די רביצין זאָלצט דערויף פלייש, און האָט זיך פריהער אַביסעל ארומגעדרעהט מיט דעם עטליכע מאָל הין און צוריק איבער׳ן גאַנצען חדר, און נאָכדעם האָט ער דאָס קוים אוועקגעשטעלט און האָט זיך אַליין טאַקי אַנידערגעזעצט אויף דעם. ער איז אָבער באַלד אויפגעשפּרונגען, ווי איין אָפּגעבריהטער, שטאַרק צעמישט, און האָט זיך געחאַפּט ביי דער הינטערשטער קעשעני פון דער קאַפּאָטע, גלייך ווי ער וואָלט עפּיס פערלאָרען אַ מטמון מיט געלד.

— אָט איז אַ בענקעל, זעצט זיך! — מאַכט ער צו די געסט.

— נישקשה, זיצט, זיצט! — זאָגט צו איהם דער טאַטע. — מיר זענען אריינגעגאַנגען צו אייך, רב זרח, נאָר אויף איין מינוט; זיי וועלען פאַרהערען מיין יונגעל תנ״ך.

און דער טאַטע ווייזט אָן אויף הערשעל בעל־טאַקסע.

— אַך, מהכתיתי, פאַר וואָס ניט? — מאַכט דער רבי רב זרח און חאַפּט אַ תנ״כ׳על און טראָגט דאָס אונטער הערשעל דעם בעל־טאַקסע מיט אַזאַ פּנים, ווי איינער רעדט: „נאַ דיר און טהו וואָס דו ווילסט!“

הערשעל בעל־טאַקסע נעמט דאָס תנ״כ׳על אין האַנד אריין, ווי אַ מענש, וואָס איז געניט אין דער סחורה, בויגט איין דאָס קעפּעל אויף אַ זייט, מאַכט־צו איין אויגעל, מישט און מישט און טראָגט מיר אונטער דעם ערשטען פּסוק פון „שיר־השירים“.

— שיר השירים גאָר? — רופט זיך אָן דער רבי מיט אַ שמייכעלע, ווי איינער רעדט: קיין הארבערעס נישט געקאָנט געפינען?

— שיח השיחים — ענטפערט איהם הערשעל בעל־טאַקסע (ער קאָן ניט אויסרעדען קיין רי״ש) — שיח השיחים איז ניט אַזאַ גחינגע זאַך, ווי איהח מיינט; שיח השיחים דאַחף מען פאַחשטעהן.

— אודאי! — רופט זיך אָן רב שלום־שכנא מיט אַ געלעכטערעל.

דער רבי טהוט צו מיר אַ וואונק. איך געה־צו צום טיש, צעשאָקעל זיך און הויב אָן אויף אַ קול מיט זעהר אַ שענעם ניגון:

— שיר השירים — א געזאנג איבער אלע געזאנגען! אלע גע־זאנגען האט געזונגען א נביא, און דאס האט געזונגען א נביא בן נביא! אלע געזאנגען האט געזונגען א חכם, און דאס האט געזונגען א חכם בן חכם! אלע געזאנגען האט געזונגען א מלך, און דאס האט געזונגען א מלך בן מלך!

בשעת זינגען האב איך דערווייל געקוקט אויף מיינע פערהע־רערס און האב בעמערקט אויף איטליכענס פנים איין אנדער מינע. ביי'ם טאטען אויפ'ן פנים איז געווען אנגעצייכענט גדלות און פער־גניגען. אויפ'ן רבינ'ס פנים איז געשטאנען מורא און פחד, טאָ־מער חלילה האב איך א טעות און מאך א פעהלער; זיינע ליפען האבען שטילערהייד נאכגערעדט מיט מיר איטליכס ווארט. הער־שעל בעל־טאקסע איז געזעסען דעם קאפ אביסעל אויף א זייט, דאס גרעלע בערדעל אין מויל, איין אויגעל צוגעמאכט, דאס אנדערע האט געקוקט ארויף, אויף דער סטעלי, און צוגעהערט ווי א גרוי־סער, גרויסער מבין. רב שלום־שכנא דער שדכן האט די גאנצע צייט נישט אראפגעלאזט פון איהם קיין אויג. ער איז געזעסען מיט א האלבען גוף אריבערגעבויגען אויף צופריהער, האט מיר מיט־געהאלפען שאקלען זיך און האט זיך נישט געקאנט איינהאלטען און האט מיך איבערגעשלאגען אין מיטען מיט איין אויסגעשריי, מיט א געלעכטער און מיט א הוסט אינאיינעם און א מאך מיט דעם צווייענדיגען פינגער:

— אז מע שמועסט, אז ער יכול'ט — יכול'ט ער!

אין עטליכע טעג ארום האט מען געבראכען טעלער. און איך בין געווארען צו מזל א חתן פאר הערשעל בעל־טאקסע'ס בת־יחיד'קעלע — פלעסטערעל.

ז.

אמאל מאכט זיך, א מענש וואכסט־אויס אין איין טאג מעהר ווי איין אנדערער אין צעהן יאהר. אז איך בין געווארען א חתן, האב איך מיט א מאל דערפיהלט, אז איך בין א „גרויסער". דאכט

זיך, דער אייגענער וואָס פריהער, נאָר פאָרט נישט דער. פונ׳ם קלענסטען חבר ביז׳ן רבי׳ן רב זרח האָט מען אָנגעהויבען קוקען אויף מיר שוין מיט מעהר דרך־ארץ — פאָרט א חתן מיט א זייגער. אויך דער טאַטע האָט שוין אויפגעהערט צו שרייען אויף מיר; פון פּעטש שמועסט מען נים: ווי אַזוי נעמט מען דאָס אַ חתן מיט אַ גילדערנעם זייגער און מע פאַטש איהם אוים? אַ חרפה פאַר לייטען און אַ בזיון פאַר זיך אַליין! אמת, מע האָט אַמאָל אָפּגע־שמיסען ביי אונז אין חדר אַ חתן אַלי, דערפאַר וואָס מע האָט איהם געחאַפּט גליטשען זיך מיט אַלע שקצים׳לעך אויפ׳ן אייז, — האָט טאַקי נאָכדעם געהאַט צו טהון דערמיט די גאַנצע שטאָדט. די כלה זיינע, אז זי איז געוואָהר געוואָרען פון אַזאַ סקאַנדאַל, האָט זי אַזוי לאַנג געוויינט, ביז מע האָט אָפּגעשיקט דעם חתן די תנאים, און דער חתן, אלי הייסט דאָס, האָט זיך פאַר הארצוועהטיג און פאַר בזיון געוואָלט אריינוואַרפען אין טייך אריין, איז געוועזן פערפרוי־רען דאָס וואַסער...

כמעט אַזאַ איין אומגליק האָט זיך געטראָפען מיט מיר, נאָר נישט איבער שמיץ, און נישט איבער׳ן גליטשען זיך אויפ׳ן אייז, נאָר איבער אַ פיעדעל.

אָט אַזוי איז געוועזן די מעשה:

ביי אונז אין וויינשענק האָבען מיר געהאַט איין אָפטען גאַסט, ט ש ע ט ש ע ק דעם קאַפּעלמייסטער, וואָס מיר פלעגען איהם רופען: „פּאַן פּולקאָווניק". דאָס איז געוועזן אַ געזונדער יונג, אַ הויכער, מיט אַ גרויסער קיילעכיגער באָרד און מורא׳דיגע ברעמען. גערעדט האָט ער אויף אַ מאָדנע געמישט לשון, וואָס איז בעשטאַנען פון עטליכע שפּראַכען. בשעת רעדען האָט ער געמאַכט מיט די ברעמען אַרויף און אַראָפּ; אַז ער האָט אַראָפּגעלאָזט די ברעמען, איז דאָס פּנים געוועזן שוואַרץ ווי די נאַכט, און אַז ער האָט זיי אויפגעהויבען — איז דאָס געוועזן קלאָר ווי דער טאָג, וואָרום עס האָבען זיך געפונען אונטער די דאָזיגע געדיכטע ברעמען אַ פּאָר העלבלויע, גוטע, שמייכלענדיגע אויגען. געטראָגען האָט ער אַ מונ־

דיר מיט גאָלדענע קנעפּ, און דערפאַר טאַקי האָט ער ביי אונז גע־הייסען „פאַן פולקאָווניק". ביי אונז אין ווײנשענק איז ער גע־ווען זעהר איין אָפּטער גאַסט, נישט דערפאַר, ווייל ער איז געווען אַ שכור חלילה; נאָר מהאי טעמא, ווייל דער טאַטע מיינער איז געווען אַ בריה אויף מאַכען פון ראָזינקעס דעם „בעסטען טהייערס־טען אונגערשען וויין", וואָס טשעטשעק פלעגט אָנקוועלען, זיך גאָר ניט קאָנען אָפּלויבען פון איהם. ער פלעגט אַרויפלעגען אויף איהם זיין גרויסע מורא'דיגע האַנד און זאָגען צום טאַטען אויף זיין גע־מישטער שפראַך:

— הערר קעלערמייסטער! אז טעבי נאַילעפּשי אונגאַרוויין! נימאַ טאַקי ווינע אין בודאַפּעשט! פּרערבאָהעם!*

צו מיר איז טשעטשעק תמיד געווען צוגעלאָזט, מיך געליבט, וואָס איך לערען אין חדר, פלעגט מיך אָפּט פערהערען, פרעגען, ווער איז געווען אדאם? און ווער איז געווען איזאַק? און ווער איז געווען דזשאָזעף?

— יוסף? — פרעג איך איהם. — יוסף הצדיק?

— דזשאָזעף — זאָגט ער.

— יוסף — פעררירכט איך איהם נאָך אַ מאָל.

— אז נאַם דזשאָזעף, או וואָס יאָדזשעף. — מאַכט ער צו מיר און טהוט מיר אַ קניפּ אין בעקעל. — דזשאָזעף — יאָדזשעף, יאָ־דזשעף — דזשאָזעף — ווּשיסטקאָ יעדנע, גאַנץ ענאָל.

— קהי — הי — הי!...

איך בעהאַלט דאָס פּנים אין קולאַק און לאַך מיך גוט אויס.

נאָר פון זינט איך בין אַ חתן געוואָרען האָט טשעטשעק אויך אויפגעהערט זיך בעגעהן מיט מיר ווי מיט אַ קונדס און האָט אָנגע־הויבען רעדען מיט מיר שוין ווי מיט אַ גלייכען, דערצעהלען מעשיות פון פאָלק און פון מוזיקאַנטען (דער „פאַן פולקאָווניק" האָט גע־

---

* ביי דיר איז דער בעסטער אונגאַרישער וויין! ניטאָ אַזאַ וויין אין בודאַפּעשט! ביי גאָט!

האט נייען מאָס רעד, קיינער האָט אָבער קיין צייט ניט געהאט איהם אויסהערען, א חוץ מיר). איינמאָל האָט ער זיך מיט מיר צעי רעדט וועגען שפּיעלען. האָב איך איהם א פרעג געטהאָן:

— דער פאָן פולקאָווניק שפּיעלט אויף וואָסער אינסטרו־מענט?

— נאָ וושיסטקיך אינסטרומענטו*. — מאַכט ער צו מיר און הויבט־אויף אויף מיר די ברעמען.

— אויפ'ן פיעדעל אויך? — פרעג איך איהם, און ער בעד קומט מיט א מאָל אין מיינע אויגען א פּנים פון א מלאך.

— קום צו געהן א מאָל צו מיר, — מאַכט ער — וועל איך דיר שפּיעלען.

— ווען קאָן איך — זאָג איך — צו דיר קומען, פאָן פולקאָוו־ניק, אז ניט שבת? נאָר בתנאי, קיינער זאָל ניט וויסען. זאָגסט דו מיר צו?

— פרעד באָהעם! — מאַכט ער צו מיר און הויבט־אויף אויף מיר די ברעמען.

ח.

טשעטשעק האָט געוואָהנט ווייט־ווייט הינטער דער שטאָדט, אין א קליין ווייס שטיבעל, מיט קליינע פענסטערלעך, מיט גע־פאַרבטע לאָדען, מיט א גרינעם גאָרטען, וואָס האָבען ארויסגעקוקט פון דאָרטען מיט גרויס גדלות א סך הויכע געלע סאָנישניקעס, ווי עפּים רעכטס, און האָבען אָנגעבויגען עטוואָס די קעפּלעך אויף א זייט, אביסעל געשאָקעלט זיך, און האָבען ווי גערופען מיך צו זיך: „אהער, צו אונז, בחור'על! דאָ איז גראָס, דאָ איז פריי, דאָ איז ליכטיג, דאָ איז פריש, דאָ איז וואַרעם, דאָ איז גוט!"... און נאָך יענעם עפּוש מיט דער היטץ מיט'ן שטויב, וואָס אין שטאָדט,

---

* אויף אַלע כלים.

און נאָך יענער ענגשאַפט מיט׳ן געשריי, מיט׳ן טור־מעל, וואָס אין חדר, גלוסט זיך טאַקי אהער, וואָרום דאָ איז גראָם, דאָ איז פריי, דאָ איז ליכטיג, דאָ איז פריש, דאָ איז ווארעם, דאָ איז גוט! עס גלוסט זיך לויפען, שפּרינגען, שרייען, זינגען; אָדער גאָר אַ וואָרף טהון זיך אויף דער הוילער ערד, מיט׳ן פּנים אינ׳ם גרינעם שמעקענדיגען גראָז אריין. נאָר, אוי ווען, נישט פאַר אייך, אידישע קינדער! בעלע סאָנישניקעס, גרינע קרויט, פרישע לופט, ריינע ערד, אַ לויטע־רער הימעל — האָט קיין פּאַראיבעל נישט, ס׳איז נישט אויף אייער מיסט געוואַכסען געוואָרען!...

בעגעגענט האָט מיך אַ שווארצער קודלאַטער הונד מיט רויטע פייעריגע אויגען. ער איז אויף מיר אָנגעפאַלען מיט אזא רשעות, אַז ס׳איז מיר שיער די נשמה ארויסגעפאַלען. אַ גליק, וואָס ער איז געווען צוגעבונדען אויף אַ שטריק. דערהערט מיין געשריי, איז טשעטשעק ארויסגעלאָפען אָהן אַ מונדיר און האָט אָנגעהויבען שטראָפען דעם הונד, ער זאָל אַנשטומט ווערען — און ער איז אַנשטומט געוואָרען. נאָכדעם האָט ער מיך אָנגענומען פאַר אַ האַנד, צוגעפיהרט מיך גלייך צום שווארצען כלב, געזאָגט, איך זאָל גאָר קיין מורא נים האָבען, ער וועט מיך נים זאַטשעפּען; אַ סימן, זאָגט ער, איך זאָל איהם אַ גלעט טהון איבער די האָר. און נישט לאַנג געטראַכט, נעמט ער מיין האַנד און פיהרט מיט איהר אי־בער׳ן הונד׳ס פעל, רופט איהם אָן בשעת מעשה מיט עטליכע מאָדנע נעמען און זאָגט איהם גוטע ווערטער. דער שווארצער חברה־מאַן לאָזט אראָפּ דעם וויידעל, בויגט איין דעם קאָפּ, בעלעקט זיך מיט דער צונג און ווארפט אויף מיר אַ קוקעל מן הצד, ווי איי־נער רעדט: „דיין גליק, וואָס דער פריץ שטעהט דאָ, וואָלסט שוין אוועקגעגאַנגען פון דאַנען אָהן אַ האַנד“... איבערגעלעבט די פּחדים פונ׳ם הונד און אריינגעגאַנגען מיט׳ן „פּאַן פולקאָווניק“ אין שטוב אריין, בין איך נבהל ונשתומם געוואָרען; אַלע ווענד זענען פערהאַנגען פון אויבען אראָפּ מיט ביקסען, און אויף דער ערד

ליגט א פעל מיט א קאָפּ פון א לייב אָדער א לעמפּערט מיט מורא'דיגע שאַרפע ציינער. מילא, דער לייב איז נאָך א האַלבע צרה — פאַרט א געפּגר'טער; אָבער די ביקסען, די ביקסען?...
ס'איז מיר נישט איינגעגאַנגען די פרישע פלאַמען מיט די שענע עפּעל, וואָס דער בעל־הבית האָט מיך מיט זיי מכבד געווען פון זיין אייגענעם גאָרטען; מיינע אויגען האָבען נישט אויפגעהערט צו שפּרינגען פון איין וואַנד אויף דער אַנדערער. נאָך שפּעטער, אַז טשעטשעק האָט אַרויסגענומען פון א רויט שאַכטעל א פּיעדעלע, א קליינס, א קיילעכיגס, מיט א מאָדנע בייכעלע, האָט אַרויפגעלעגט אויף דעם די גרויסע צעשפּרייטע באָרד און די גרויסע געזונדע האַנד און האָט געגעבען דעם ערשטען פּיהר עטליכע מאָל הין און צוריק מיט'ן סמיטשיק, און עס האָבען זיך געגעבען א גאָס די ערשטע עטליכע מעלאָדיען, האָב איך אין איין אויגענבליק פערגע־סען דעם שוואַרצען כלב, מיט'ן שרעקליכען לייב, מיט די אַנגעלאָ־דענע ביקסען, — איך האָב נאָר געזעהען פאַר זיך טשעטשעק'ס גרויסע צעלאָזטע באָרד מיט זיינע געדיכטע אַראָפּגעלאָזטע ברעמען, איך האָב נור געזעהען א קיילעכיג פּיעדעלע מיט א מאָדנע בייכעל, און פינגער, וואָס טאַנצען איבער די סטרונעס מיט אזא מהירות, וואָס א מענשענס שכל איז גאָר ניט אימשטאַנד משיג צו זיין, וואו נעמט מען דאָס אזוי פיעל פינגער?

נאָכדעם איז פערשוואונדען געוואָרען טשעטשעק מיט זיין צע־שפּרייטער באָרד, מיט זיינע געדיכטע ברעמען, מיט זיינע וואונ־דערליכע פינגער, און איך האָב שוין ניט געזעהען פאַר זיך גאָר־נישט. איך האָב נאָר געהערט א זינגען, א קרעכצען, א וויינען, א חליפען, א רעדען, א ברומען — משונה מאָדנע קולות אזעלכע, וואָס איך האָב אויף מיין לעבען נישט געהערט קיינמאָל! זיסע קולות, ווי האָניג, גלאַטע, ווי בוימעהל, האָבען זיך געגאָסען — געגאָסען גלייך אין האַרצען אריין אָהן אויפהער, און מיין נשמה איז אוועק וועיט־וועיט פון דאַנען, אין איין אַנדער וועלט אריין, אין א גן־עדן פון סאַמע קולות, פון גאַלע געזאַנגען...

— הארבאטע חצעש? * — רופט זיך אָן צו מיר טשעטשעק, לעגט אוועק דאָס פיעדעלע און טהוט מיר אַ פּאַטש אין פּלייצע.

איך האָב דערפיהלט, אַז איך בין אראָפּגעפאַלען פונ'ם זיעבעטען הימעל אראָפּ אויף דער ערד.

פון דעמאָלט אָן האָב איך אָנגעהויבען צו געהן אהער אַלע שבת בייטאָג הערען טשעטשעק'ען שפּיעלען אויפ'ן פּיעדעל. איך פלעג שוין געהן גלייך, נישט מורא געהאט פאַר קיינעם, און אפילו מיט'ן שווארצען כלב זענען מיר געוואָרען אַזוי בעקאַנט, אַז ער האָט מיך דערזעהען, פלעגט ער דרעהען מיט'ן וויידעל און זיך וועלען ווארפען אויף מיר, אַ לעק טהון די האַנד. פלעג איך איהם נישט לאָזען: „לאָמיר בעסער זיין גוטע פריינד פון דער וויטען!"

אין דער היים האָט נישט געוואוסט קיין פויגעל, וואו איך פערברענג דעם שבת — פּאַרט אַ חתן! — און מע וואָלט נישט געוואוסט דערפון עד היום, עס זאָל זיך ניט געווען טרעפען מיט מיר אַ נייער אומגליק, אַ גרויסער אומגליק, וואָס ווערד דאָ בעשריבען אינ'ם קאַפּיטעל ט.

ט.

דאַכט זיך, ווען בערארף עס אָנגעהען, למשל, אַז אַ אידיש בחור'על געהט זיך שבת בייטאָג שפּאַציערען אביסעל וויטער, הינטער דער שטאָדט? צי ס'איז טאקי מעהר נישטאָ וואָס צו טהון, נאָר נאָכקוקען, אין זינען האָבען יענעם? וואָס העלפען אָבער די אַלע טענות, אַז עס ליגט שוין אזוי ביי אונז אין דער נאַטור, ביי אידען הייסט דאָס, גוט צוקוקען זיך צו יענעם, אכטונג געבען, געפינען חסרונות און געבען עצות. למשל: צוגעהן צו א ווילדפרעמדען, בשעת ער דאַווענט, און צו־רעכט מאכען איהם דעם „של־ראש" פון די תפילין; אָדער אָפּשטעלען איהם בשעת ער לויפט און איז פערטראָגען, אַז עס האָט זיך ביי איהם, **דאַכט זיך**, פערקאַטשעט אַ הויז; אָדער אָנווייזען יענעם מיט'ן פינגער,

* טיי ווילסט דו?

ער זאָל ניט וויסען וואָס איהר מיינט: צי די נאָז, צי די באָרד, צי וועלכע גוטע יאָהר? אָדער צוזעמען ביי יענעם פון די הענד, בשעת יענער מוטשעט זיך און וויל עפּיס עפּענען, און זאָגען איהם: איהר קאָנט נישט, לאָזט מיך! אָדער אָפּשטעלען זיך, בשעת יע־נער בויעט א שטוב, און אויסזעצען איהם א חסרון, אז די סטעלי איז, דאַכט זיך, צו הויך, די חדרים צו גראָס און די פענסטער אומ־געלומפּערט ברייט, חאָטש נעם צעוואָרף די שטוב און שטעל זיך בויען גאָר איבער־אַ־נייעס!... אָט אזוי, הערט איהר, איז שוין ביי אונז איינגעפיהרט פון קדמונים, פון ששת ימי בראשית. מיר וועלען מיט אייך די וועלט נישט איבערמאַכען, מיר זענען דאָס גאָר נישט מחויב...

נאָך אזא מין הקדמה וועט אייך שוין זיין רעכט, אז אפרים קלאָץ, א איד א ווילד־פּרעמדער, וואָס האָט זיך אָנגעקעהרט מיט אונז א קנעפּעל, האָט נאָכגעקוקט נאָך מיר, נאָכגעשפּירט און אָנגע־שמעקט וואוהין איך געה, און האָט מיר צוגעשטעלט א בענקעלע, געשוואָרען, אז ער האָט אליין געזעהען מיך עסען טרפות ביי'ם „פּולקאָווניק" און רויכערען א פּאַפּיראָס אום שבת. ער זאָל אזוי זע־הען, זאָגט ער, ביי זיך אלדאָס גוטס, אניט זאָל ער ניט דערלעבען, זאָגט ער, קומען אהין, וואוהין ער געהט, און אויב ער זאָגט א דבר־שקר אויף אָט אזוי פּיעל, זאָל זיך איהם שטעלען, זאָגט ער, דאָס מויל אויף א זייט און עס זאָלען איהם ארויסביידע אויגען!

— אָמן הלואי! — האָב איך געזאָגט און האָב געחאַפּט פון'ם טאַטען א פרישען פּאַטש, איך זאָל ניט זיין קיין עזות־פּנים... נאָר איך פערחאַפּ, אזוי דאַכט זיך מיר, די לאָקשען פאַר די פּיש, איך האָב גאָר פערגעסען אייך דערצעהלען, ווער איז געווען אפרים קלאָץ, און וואָס איז ער געווען, און ווי אזוי איז געווען די מעשה.

אין עק שטאָדט, אויף יענער זייט בריק, איז געזעסען א איד אפרים קלאָץ. פאַר וואָס האָט מען איהם גערופען קלאָץ? ער האָט אמאָל געהאַנדעלט מיט געהילץ. הייגט האַנדעלט ער שוין ניט —

איבער א מעשה, א בלבול, מע האט אויסגעטרייסעלט ביי איהם א פרעמדען קלאץ מיט א פרעמדער קליימע, האט ער געהאט אויף זיך א פעקעל, א לאדעניש, א שלעפעניש, קוים־קוים אויסגעדרעהט זיך פון טורמע. פון דעמאלט אן האט ער אוועקגעווארפען אלע מסחרים און האט זיך גענומען צו שטארט־זאכען, ארייגקוקען אין קהל'שע ענינים, צעך, טאקסע, בית־המדרש... תחילת איז געווען נישט אזוי גוט, ער האט געהאט בזיונות; נאר וואס ווייטער־ווייטער האט ער זיך ארייגגעדרעהט, איינגעגעסען אין די ביינער אריין, געגעבען אנצוהערעניש, אז ער ווייסט „וואו א טיר עפענט זיך"... און אפרים איז געווארען מיט דער צייט א פארשויין א ניצליכער, א נויטיגער, וואס מע קאן זיך אהן איהם ניט בעגעהן. אט אזוי חאפט זיך ארייין א ווארעם אין עפעל אריין, בעט זיך אויס גאנץ ברייטליך, מאכט זיך א ווייכען געלעגער און ווערד דארט א היימישער, א גאנצער בעל־הבית.

געווען איז אפרים א נידעריטשקער, געהאט קורצע פיסעלעך, קליינע הענטעלעך, רויטע בעקעלעך, און א גענגעל א גיכס, מיט א טענצעל און מיט א דרעה מיט'ן קעפעלע; גערעדט האט ער גיך, מיט א קוויטשעל, און געלאכט האט ער מיט א דריבנע געלעכטע־רעל, ווי מע שיט ארבעסלעך. אנקוקען האב איך איהם נישט גע־קאנט — איך ווייס ניט פאר וואס. אלע שבת בייטאג, ווען איך בין געגאנגען צו טשעטשעק'ען, אדער פון טשעטשעק'ען, פלעג איך איהם בעגעגענען אויפ'ן בריק געהן שפאציערען אין א לאנגען גע־לאטעטען שבת'דיגען לעטניק אהן די ארבעל. ער איז געגאנגען, די הענד פערלעגט אהינטער, און אונטערגעזוננען אויף זעהר א דין קול'כעל, און דער לאנגער לעטניק האט איהם אונטערגעפאטשט פון הינטען אין די פיאטעס.

— גוט שבת! — זאג איך איהם.

— גוט שבת! — מאכט ער. — וואוהין געהט דאס א יונ־געל?

— גלאט אזוי — זאג איך — אויפ'ן שפאציער.

— אויפ'ן שפאציער? איינער אליין? — מאכט ער און קוקט מיר אין די אויגען אריין מיט אזא מין שמייכעלע, וואס ס'איז שווער צו טרעפען, וואס מיינט ער דערמיט: צי ס'איז א גרויס בריה'שאפט, וואס איך שטעל זיך איין געהן איינער אליין, צי ס'איז א חכמה, צי א נארישקייט?...

ז.

איינמאל, געגאנגעען צו טשעטשעק'ען, האב איך בעמערקט, אז אפרים קלאץ קוקט מיר עפיס זעהר שטארק נאך; האב איך זיך אפגעשטעלט אויפ'ן בריק און געקוקט אין וואסער אריין. האט זיך אפרים אויך אפגעשטעלט און אויך געקוקט אין וואסער אריין. האב איך זיך געלאזט געהן צוריק — ער געהט אויך. האב איך מיך געלאזט געהן ווידער אהין — ער אויך. נאכדעם איז ער פערפאלען געווארען. שפעטער, געזעסען מיט טשעטשעק'ען ביי'ם טיש און געטרונקען טיי, האבען מיר דערהערט דעם שווארצען כלב בילען אויף עמיצען זעהר שטארק און רייסען זיך פון דער שטריק. א קוק געטהאן אין פענסטער, האט זיך מיר אויסגעדאכט, אז איך זעה עפיס א נידעריגס, א שווארצינגס, מיט קליינע פיסע־לעך, לויפט־לויפט און ווערד פערשוואונדען. נאכ'ן גענגעל וואלט איך געמעגט שווערען, אז ס'איז אפרים קלאץ.

כך הוה. איך בין געקומען שבת־צו־נאכטס אהיים, שוין נאך הבדלה, מיט א פערפלאמט פנים, און האב געטראפען אפרים'ען זיצען ביי'ם טיש. ער האט עפיס זעהר שטארק גערעדט און גע־לאכט מיט זיין מאדנעם געלעכטערל. דערזעהען מיך, איז ער אנשוויגען געווארען און געקלאפט מיט די קורצע פינגערלעך אי־בער'ן טיש. אקעגען איהם איז געזעסען דער טאטע, טוידט ווי די וואנד, און האט זיך געדרעהט די בארד, געריסען די האר איינ־ציגווייז — א סימן, אז ער איז אין כעס.

— פון וואנען געהסט דו דאס? — פרעגט מיך דער טאטע און קוקט אויף אפרים'ען.

— פון וואנען — זאָג איך — זאָל איך געהן ?

— איך ווייס — זאָגט ער — פון וואנען ? זאָג דו פון וואנען, דו ווייסט בעסער.

— פון בית־המדרש — זאָג איך.

— און וואו — זאָגט ער — ביזט דו געווען א גאנצען טאָג ?

— וואו — זאָג איך — זאָל איך זיין ?

— איך ווייס — זאָגט ער — וואו ? זאָג דו וואו, דו ווייסט בעסער.

— אין בית־המדרש — זאָג איך.

— וואָס האָסט דו געטהאָן — זאָגט ער — אין בית־המדרש ?

— וואָס זאָל איך טהון — זאָג איך — אין בית־המדרש ?

— איך ווייס — זאָגט ער — וואָס דו זאָלסט טהון ?

— איך האָב געלערנט — זאָג איך.

— וואָס האָסט דו — זאָגט ער — געלערענט ?

— וואָס זאָל איך לערנען ? — זאָג איך.

— איך ווייס — זאָגט ער — וואָס דו זאָלסט לערנען ?

— גמרא — זאָג איך — האָב איך געלערענט.

— וואָסער גמרא — זאָגט ער — האָסט דו געלערענט ?

— וואָסער גמרא — זאָג איך — זאָל איך לערנען ?

— איך ווייס — זאָגט ער — וואָסער גמרא זאָלסט דו לער־נען ?

— די גמרא „שבת“ — זאָג איך — האָב איך געלערענט.

דאָ האָט זיך אפרים קלאָץ צעלאכט מיט זיין דריבנע געלעכ־טערעל, און מעהר האָט שוין, אפנים, דער טאַטע נישט געקאָנט איבערטראָגען. ער האָט זיך אויפגעהאפט פונ'ם אָרט און האָט מיר אויפגעוואָרפען צוויי הילכערדיגע פלאַם־פייעריגע פעטש, עס זענען געפלויגען ביי מיר פונקען פון די אויגען. האָט דערהערט די מאַמע פונ'ם אנדערען חדר, איז זי אריינגעלאָפען מיט א גע־שריי :

— נחום! גאָט איז מיט דיר! וואָס טהוסט דו? אַ בחור אַ חתן, פאַר דער חתונה? באַרעכבען זיך, טאָמער חלילה ווערד גע־וואָהר דער מחותן?!

. . . .

די מאַמע איז געווען גערעכט. דער מחותן איז געוואָהר גע־וואָרען פון דער גאַנצער מעשה — אפרים האָט דאָס איהם אַליין איבערגעגעבען, און האָט דערלעבט אָן איהם אַ נקמה, וואָרום זיי זענען תמיד געווען צווישען זיך אויף מעסער־שטעך.

* * *

אויף מאָרגען האָט מען מיר אָפּגעשיקט די תנאים מיט די כלה־מתנות, און איך בין געוואָרען אויס חתן. דאָס האָט דעם טאַ־טען אַזוי געקרענקט, אַז ער איז פערשלאָפּט געוואָרען, געלעגען צו בעט אַ היבשע צייט, מיך נישט געלאָזט פאַר די אויגען, נישט גע־וואָלט מיין פּנים אָנקוקען, וויפיעל די מאַמע האָט נישט גע׳טענה׳ט פאַר מיר, מיך געוואָלט פערענטפערען.

— דער בזיון! — האָט ער געזאָגט. — דער בזיון איז מיר ערגער פון אַלץ!

— אַ שענע ריינע כפּרה! — האָט איהם די מאַמע אויסגע־רעדט דאָס האַרץ. — גאָט וועט מוזען צושיקען איין אַנדערען שדוך, וואָס זאָל מען טהון? זיך נעמען דאָס לעבען? מסתמא איז דאָס נים זיין זווג...

צווישען די, וואָס זענען געקומען מבקר חולה זיין דעם טאַטען, איז געווען אויך טשעטשעק דער קאַפּעלמייסטער.

דער טאַטע, אַז ער האָט איהם דערזעהען, האָט ער אויסגעטהאָן די יאַרמעלקע, זיך אויפגעזעצט אויפ׳ן בעטעל, האָט איהם אויסגע־צויגען די דאַרע טרוקענע האַנד, אַ קוק געטהאָן איהם אין די אויגען אַריין און אַ זאָג געטהאָן:

— אוי, פּאַן פּולקאָווניק! פּאַן פּולקאָווניק!...

מעהר האָט ער נישט געקאָנט אויסרעדען קיין וואָרט, וואָרום עס האָבען איהם געשטיקט די טרערען און דער הוסט...

דאָס ערשטע מאָל אויף מיין לעבען האָב איך דערזעהען דעם טאַטען וויינען. עס האָט מיך אָנגענומען בײ׳ם הארצען און עס האָט מיך פערקלעהמט ביי דער נשמה. איך בין געשטאַנען, גע־קוקט אין פענסטער און געשלונגען די טרערען. אין דער מינוט האָב איך באמת חרטה געהאַט אויף דער חתונה, וואָס איך האָב אָנגעארבייט. איך האָב מיך געשלאָגען על־חטא מיט׳ן גאַנצען הארצען און האָב מיר געגעבען דאָס וואָרט, איך זאָל קיינמאָל, קיינמאָל נישט דער׳רגז׳ענען דעם טאַטען, קיינמאָל, קיינמאָל נישט אָנטהון איהם קיין יסורים, — אוים פיעדעל!

דער זייגער

א מעשה.

געשריבען אין יאהר 1900.

דער זייגער

דער זייגער האָט אויסגעשלאָגען דרייצעהן...

מיינט נישט, אַז איך שפּאַס. איך דערצעהל אייך גאַנץ ערנסט אַ מעשה, וואָס האָט זיך פּערלאָפען אין כתרילעווקע, ביי אונז אין שטוב מאַקי, און וואָס איך אַליין בין דערביי געוועזען.

מיר האָבען געהאַט אַ זייגער, אַ וואַנדזייגער. איין אַלטען־אַלטען ירושה־זייגער פון דעם זיידען נאָך, וואָס דער זיידע האָט איהם געהאַט פון'ם עלטער־זיידען, עטליכע דורות כסדר, נאָך פון פאַר חמעלניצקי'ס צייטען. איין עבירה, כלעבען, וואָס אַ זייגער איז נים קיין לעבעדיגע זאַך, אַ שטומע צונג און קאָן נישט רעדען: ער וואָלט דאָס געהאַט צו דערצעהלען און צו דער־צעהלען!... אין שטאָדט האָט אונזער זייגער געהאַט אַ שם פאַר'ן ערשטען זייגער, „רב נחום'ס זייגער". מענשען פלעגען קומען אָנ־שטעלען אויף איהם זייערע זייגערס, וואָרום זיין גאַנג איז געווען דער אמתע'ר, ריכטיגער גאַנג. איהר קאָנט פערשטעהן, אַז אפילו ר ב ל י י ב י ש ח ק ר ן, אַ איד אַ פילוסוף, וואָס איז געווען קלאָר אין „שקיעת־החמה" פון דער זון אַליין און איז געווען קלאָר אין דעם לוח אויף אויסוועניג, — האָט ער אַליין געזאָגט (איך האָב דאָס געהערט פון זיין מויל), אַז אונזער זייגער איז... אפילו קענען זיין זייגערעל אַ גרויסע שמאַטע, נישט ווערטה קיין שמעק־טאַבעקע, נאָר ווערליג ס'איז פאַרהאַן זייגערס, איז אונזער זייגער אַ זייגער... און אַז רב לייביש חקרן אַליין האָט געזאָגט, האָט מען

נעמענט שטעלען אויף זיינע רעד, ווארום רב לייביש האט זיך ניט נעפוילט אלע מיטוואך פארנאכט, בין מנחה למעריב, ארויפקלע־טערען פון אויבען אויף דער וויבערשער שוהל, אדער אויפ'ן שפיץ־בארג, וואס נעבען אלטען בית־המדרש, און גוט נאכקוקען, חאפען די מינוט, ווען די זון זעצט זיך. אין איין האנד האט ער געהאל־טען זיין זייגערעל, אין דער אנדערער האנד — דעם לוח, און בשעת די זון האט זיך אראפגעלאזט אויף יענער זייט כתרילעווקע, האט רב לייביש געמאכט צו זיך אליין: „געחאפט!" אפטליך פלעגט ער קומען צו אונז אויסגלייכען זיך מיט די זייגערס. אריינגעקומען צו אונז אהן א גוטען אבענד, האט ער נאר א קוק געטהאן אויף אונזער וואנדזייגער, אויף זיין זייגערעל און אויפ'ן לוח, נאכדעם ווידער א מאל אויף אונזער וואנדזייגער, אויף זיין זייגערעל און אויפ'ן לוח, עטליכע מאל — און נישטא מיך.

נאר איין מאל האט זיך געטראפען, אז רב לייביש איז אריינ־געקומען צו אונז אויסגלייכען די זייגערס מיט'ן לוח, האט ער גע־מאכט א גוואלד:

— נ־חום! גיכער! וואו ביזט דו?

דער טאטע, נישט טוידט נישט לעבעדיג, קומט צו לויפען.

— הא, וואס איז געשעהן, רב לייביש?

— רוצח, דו פרעגסט נאך? — מאכט צו איהם רב לייביש און טראגט איהם אונטער זיין זייגערעל גלייך אונטער דער נאז און טהוט איהם א ווייז אויף אונזער וואנדזייגער און שרייט אויס מיט אזא קול, ווי א מענש, וואס מע האט איהם אנגעטראטען סאמע אויפ'ן קראנקען פינגער:

— נ־חום! וואס שווייגסט דו? סטייטש, ער לויפט דאך אויף אנדערהאלבען מינוט, אויף אנ־דערהאלבען מינוט! ווארף איהם ארויס!!! (דאס לעצטע ווארט קוועטשט ער שטארק, ווי פונ'ם שמע־ישראל דעם „אחד").

דעם טאטען פערדריסט די מעשה. וואס הייסט, מע הייסט איהם ארויסווארפען דעם זייגער?!

— פון וואנען — זאָגט ער — איז געדרונגען, רב לייביש, אז מיין זייגער ל ו י פ ט אויף אַנדערהאַלבען מינוט? טאָמער וואָלטען מיר געלערענט דעם איינעגעם פשט פארקעהרט, אז אייער זייגערעל געהט א י י נ ג ע ה א ל ט ע ן אויף אַנדערהאַלבען מי־נוט? אַ קשיה אויף אַ מעשה?

רב לייביש טהוט אַ קוק אויפ'ן טאַטען מיט אזעלכע אויגען, ווי אויף אַ מענשען, וואָס האָט נאָר־וואָס געזאָגט, אַז עס קאָן גע־מאָהלט זיין דריי טאָג ראש־חדש, אָדער אַז ס'איז מעגליך, אַז שבעה־עשר־בתמוז זאָל פאַלען אום ערב פסח, אָדער כדומה אזעלכע משונה־ווילדע געדאַנקען, וואָס אַז מע זאָל נאָר וועלען זיך צולאָזען צום הארצען, קאָן מען דעם שלאַג בעקומען!... רב לייביש ענט־פערט נישט דאָס אַנדערע וואָרט. ער טהוט אַ טיעפען זיפץ, דרעהט זיך אוים אָהן אַ זיי־געזונד, טהוט אַ זעץ מיט דער טהיר און — נישטאָ מיך! נאָר עס מאַכט נישט אויס; רב לייביש'ען קען די גאַנצע שטאָדט, אַז ער איז זיך אַזאַ איד, וואָס איהם גע־פעלט נישט קיין זאַך אויף דער וועלט. אויפ'ן בעסטען חזן וועט ער אייך זאָגען, אַז ער איז אַ קאַטשאַן, אַ שייט־האָלץ, אויפ'ן קליגסטען מענשען — אַז ער איז אַ בהמה בצורת פערד, אויפ'ן שענסטען שדוך, אַז ס'איז קרום, ווי אַ קאָטשערע, און אויפ'ן גלייכסטען משל, אַז עס קלעפט זיך, ווי אַיין אַרבעס צום וואַנד. אָט אַזאַ איד איז זיך געווען רב לייביש חקרן. נאָר איך קעהר מיך אום צוריק צו אונזער זייגער. דאָס איז שוין געווען, זאָג איך אייך, איין מאָל אַ זייגער! זיין קלינגען האָט מען געהערט אין דער דריטער שטוב: באָם!... באָם!... באָם!... אויף זיין קלינגען האָט כמעט אַ האַלבע שטאָדט געלעבט: אָפּגערעכט חצות, אויפגעשטאַנען צו סליחות, פרייטאָג צו דער חלה, ערב שבת גע־בענשט ליכט, שבת־צו־נאַכטס אָנגעצונדען פייער, געזאַלצען פלייש וכדומה נאָך אַזעלכע זאַכען, וואָס זענען שייך צו אידישקייט. הכלל, אונזער זייגער איז געווען אַ שטאָדט־זייגער. ער האָט נע־באַך געדיענט זעהר, זעהר געטריי. ער האָט זיך קיינמאָל נישט

געפּרובט שטעלען אפילו אויף אַ מעת־לעת. ער האָט אויף זיין לעבען נישט פערזוכט דעם טעם, וואָס הייסט אַ זייגערמאַכער. דער טאַטע איז אַליין געווען איבער איהם דער מייסטער. (ער האָט געהאַט אַ „ידיעה אינ׳ם שכל הזייגערמאַכעריי״). אַלע ערב פּסח האָט ער איהם פּאַוואָלינקע אַראָפּגענומען פון דער וואַנד, דורכגעדריינגט די נעדערעם מיט אַ פלעדערוויש, אַרויסגענומען פון אינווייניג אַ פּאַק שפּינוועבס מיט גע׳ממית׳טע פליעגען, וואָס שפּינען האָבען אהינצו פערנאַרט, פערפּלאָנטעט און אָפּגעריסען די קעפּלעך, מיט טוידטע טאַראַקאַנעס און נעסטלעך, וואָס האָבען אַליין פערבלאָנזעט אהין און געהאַט דאָרטען אַ מיתה משונה... אויסגערייניגט און אויסגעפּוצט, האָט ער איהם אויפגעהאַנגען צוריק אויף דער וואַנד, און ער האָט געשיינט. דאָס הייסט, זיי האָבען ביידע געשיינט: דער זייגער האָט געשיינט דורך דעם, וואָס מע האָט איהם אויסגעצוואָגען און אויסגעפּוצט, און דער טאַטע האָט געשיינט, וואָס דער זייגער שיינט.

ויהי היום, האָט זיך געטראָפען אַ מעשה. דאָס איז געווען איינמאָל אין אַ שענעם, נישט קיין חמאַרנעם טאָג, מיר זענען אַלע געזעסען ביי׳ם טיש און געגעסען אָנבייסען. איטליכס מאָל, ווען דער זייגער האָט געשלאָגען, האָב איך ליעב געהאַט צו צעהלען, און דוקא אויף אַ קול:

— איינס... צוויי... דריי... זיעבען... עלף... צוועלף... דרייצעהן... אוי, דרייצעהן!!

— דרייצעהן? — רופט זיך אָן דער טאַטע און צעלאַכט זיך. — ביזט אַ שענער בעל־חשבון, קיין עין הרע נים! האָסט אַמאָל געהערט זייגער דרייצעהן?

— דרייצעהן, — זאָג איך — ווי איך בין אַ איד, אַז דרייצעהן!

— דרייצעהן פּעטש ועסט דו פון מיר האָפּען! — מאַכט דער טאַטע צו מיר מיט כעס. — זאָלסט דאָס אַנדערע מאָל נישט אױ־

בער'חזר'ען אזא נארישקייט. גוי, א זייגער קאן נישט שלאגען קיין דרייצעהן!

— ווייסט וואס איך וועל דיר דערצעהלען, נחום? — מישט זיך אריין די מאמע אין מיטען. — איך האב מורא, אז דאס קינד איז גערעכט. מיר דאכט, אז איך האב אויך איבערגעצעהלט דרייצעהן!

— שוין! אט האסט דו דיר די אנדערע טעג יום טוב! — מאכט דער טאטע, און עס ווייזט אויס, אז ער אליין פאלט אויך אריין אין א שטיקעל ספק. נאכ'ן עסען געהט ער צו צום זייגער, שטעלט זיך אויף א בענקעל, טהוט א פארקע אינוועניג עפיס א רעדעל, און דער זייגער הויבט אן צו קלינגען. מיר אלע זאלבע־דרים צעהלען, שאקלען־צו בשעת מעשה מיט'ן קאפ נאך יעדען קלונג: „איינס... צוויי... דריי... זיעבען... נייען... צוועלף... דרייצעהן"...

— דרייצעהן?! — זאגט דער טאטע און קוקט אויף אונז ביידען מיט אזעלכע אויגען, ווי ביי א מענשען, וואס זאל דערהע־רען פלוצים, אז די וואנד האט בעקומען לשון און רעדט ווערטער. ער טהוט נאך א מאל א פארקע דאס רעדעל, און דער זייגער קלינגט ווידער א מאל דרייצעהן! דער טאטע קריכט אראפ פונ'ם בענקעל מיט א זיפץ, בלאס ווי די וואנד, און בלייבט שטעהן אין מיטען שטוב, קוקט אויף דער סטעלי, קייעט די בארד און רעדט צו זיך אליין:

— געשלאגען דרייצעהן... וואס הייסט דאס?... וואס זאל דאס בעדייטען?... ער זאל זיין קאלי, וואלט ער זיך געשטעלט... אלא וואס דען? מוז איך לערנען דעם פשט און זאגען: א שפרי־זינקעלע?...

— דארפסט דו חקירה'ן „א שפריזינקעלע?" — זאגט איהם די מאמע. — אמהר, נעמט מען אראפ דעם זייגער און מע מאכט איהם צו־רעכט. ביזט דאך עפיס א מייסטער!

— שאַ, אפשר ביזט דו אויך געַרעכט? — ענטפערט איהר דער טאַטע און נעמט אַראָפּ דעם זייגער און פּאָרעט זיך מיט איהם. ער שוויצט, האָרעוועט־אָפּ אַ גאַנצען טאָג און הענגט איהם אויף צוריק אויף זיין אָרט — דאַנקען גאָט, דער זייגער געהט ווי עס געהער צו זיין. און אַז עס קומט אַרום האַלבע נאַכט, שטעהען מיר שוין אַלע אַרום איהם און צעהלען אָפּ צוועלף. דער טאַטע קוועלט.

— האַ? קלינגט שוין ניט קיין דרייצעהן? אַז איך זאָג אַ „שפּריזינקעלע" — ווייס איך וואָס איך זאָג!

— איך זאָג שוין לאַנג, אַז דו ביזט אַ בריה. — מאַכט צו איהם די מאַמע. — איך פאַרשטעה נאָר ניט איין זאַך: למאי חריפעט ער? ער פּלעגט, דאַכט מיר, קיינמאָל נישט חריפען, ווי ער חריפעט.

— עס ווייזט זיך דיר אויס! — זאָגט דער טאַטע און הערט זיך צו, ווי דער זייגער חריפעט בשעת עס קומט צום קלינגען. ווי איין אַלטער מאַן, איידער ער בעדאַרף זיך אויסהוסטען, מאַכט ער „חיל־חיל־חיל־טררררר"... און ערשט נאָכדעם: „באָם!... באָם!... באָם!"... און אפילו דער „באָם" אַליין איז שוין אויך נאָר נישט דער „באָם", וואָס פריהער; דער פריהעריגער „באָם" איז געוועזן אַ פרעהליכער „באָם", אַ לעבעדיגער, און איצט האָט זיך אַריינגע'גנב'עט אין איהם עפּיס אַ מין אומעטיגקייט, אַ טרויעריגקייט, ווי אין דער שטימע פון איין אַלטען, אויסגעדינ־טען חזן יום־כפור צו נעילה... וואָס ווייטער ווערד דאָס חריפען גרעסער און דאָס קלינגען שטילער און אומעטיגער, און דער טאַטע ווערד מרה־שחורה'דיגער; מע זעהט, אַז עס קרענקט איהם, ער האָט דערפון שטילע יסורים, עס עקט זיך איהם דאָס חיות, און ער קאָן דערצו גאָר ניט העלפען. עס דאַכט זיך, אַז אָט־אָט וועט זיך דער זייגער גאָר איינגאַנצען אָנידערשטעלען. דער אומרוהה הויבט־אָן צו מאַכען עפּיס מיאוסע תנועות, שיטערע גענג. ער הוידעט זיך אין אַ זייט, פּערטשעפּעט זיך אַלע מאָל, ווי איין אַלטער מאַן,

וואָס סע שלעפּט זיך איהם נאָך אַ פּוס. מע זעהט, אַז דער זייגער פערקאַטשעט זיך אַנידערשטעלען אויף תמיד, אויף אייביג! אַ גליק, וואָס דער טאַטע קוקט זיך אַרום בעצייטענס און פערשטעהט, אַז דער זייגער איז דאָ נעבאַך גאָט די נשמה שולדיג; שולדיג איז די וואָג — ווינציג וואָג! און ער טשעפּעט־צו צו דער וואָג דאָס אויבערשטע פונ'ם שטויסעל (אַ משא פון אַ פּאָר פונט). דער זייגער געהט אוועק ווי אַ מזמור, און דער טאַטע ווערד פרעהליך, אַ נייער מענש!

נישט לאַנג געדויערט דאָס אָבער: דער זייגער הויבט ווידער אָן אונטערפוילען זיך, דער אומרוה הויבט ווידער אָן צו מאַכען משוגענע העויות: אַ הוידע אין איין זייט פּאַוואָלי, אין דער אַנדערער זייט גיך, מיט אַ קרעל — „קחי". עס קרעלט ביי דער נשמה, עס שלאָגט צום הארצען! אַ גאָטס רחמנות צו זעהן, ווי דער זייגער גוסס'ט. און דער טאַטע, אויף איהם קוקענדיג, צאַנקט, געהט־אויס פאַר יסורים, ווערד אויס מענש.

ווי אַ גוטער דאָקטאָר אַ מומחה, וואָס איז זיך מפקיר פונ'ם חולה וועגען, ווענדט־איין אַלע כוחות, טראַכט־צו וואו ס'איז פאַראַן אַ מיטעל אויף דער וועלט, כדי צו ראַטעווען דעם קראַנקען, נישט לאָזען איהם שטאַרבען, אַזוי האָט זיך דער טאַטע גענומען ראַטעווען דעם אַלטען זייגער מיט אַלע מעגליכקייטען.

— ווינציג וואָג, ווינציג חיות! — זאָגט דער טאַטע און הענגט־אָן אויף דער וואָג אַלע מאָל נאָך און נאָך משא: פריהער איין אייזערנע סקאָווראָדע, נאָכדעם אַ קופּערנע קוואָרט, שפּעטער אַ פּרעסעל איין אייזערנס, אַ זעקעלע זאַמד, אַ פּאָר ציגעל, — דער זייגער ציהט דערפון אַלע מאָל פריש חיות און געהט, מיט צרות טאַקי, מיט אַנגסטען, נאָר ער געהט. ביז עס האָט זיך געטראָפען איינמאָל ביינאַכט אַ גרויסער אומגליק.

דאָס איז געווען אים ווינטער, פרייטאָג־צו־נאַכטס. מיר האָבען אָפּגעגעסען די שבת'דיגע וועטשערע, די געשמאַקע געפּעפ־

פערטע פיש מיט חריין, די הייסע יויך מיט לאָקשען, דעם פלוי־מענצימעס, און אָפּגעבענשט, ווי עס געהער צו זיין. די שבת'דיגע בענשליכט האָבען נאָך געצאַנקט. די דיענסט האָט דערלאַנגט פונ'ם אויוועז פרישע, ווארעמע, גוט אויסגעטריקענטע סעמעטש־קעס, און עס קומט אַריין די מוהמע יענטע, אַ שוואַרצ'חנ'ווריג ווייבעל אָהן צייהן, וואָס דער מאַן האָט זי אָוועקגעוואָרפען און אָוועקגעלאָזט זיך קיין אַמעריקאַ שוין עטליכע יאָהר.

— גוט שבת! — זאָגט די מוהמע יענטע. — איך האָב גע־וואוסט, אַז ס'איז ביי אייך דאָ פרישע סעמעטשקעס; דער חסרון, וואָס ס'איז נישטאָ מיט וואָס צו קנאַקען, נישט מעהר זאָל מיין שלים־מזל לעבען, וויפיעל איך האָב צייהן אין מויל... ווי געפעלט דיר, מלכה, די היינטיגע פיש, וואָס ס'האָט זיך אָפּגעטהאָן ביי זיי? איך פרעג איהם, מנשה דעם פיליער, וואָס אַזאַ יקרות אויף אייך? שפּרינגט אונטער שרה־פּערעל די נגידית: „גיט מיר גי־כער, גיט מיר, וועגט מיר אָפּ אָט דאָס העכטעל!" „וואָס אַזאַ היטץ אויף אייך, זאָג איך, גאָט איז מיט אייך, דער טייך ברענט ניט, און מנשה וועט צוריק די פיש נישט פיהרען; ביי די נגידים, זאָג איך, איז, אַפּנים, געלט וואָלוועל און שכל טהייער?"... געהט זי דאָך מסתמא און עפענט אויף מיר אַ מויל: „קבצנים, זאָגט זי, האָבען דאָ נישט וואָס צו טהון... איין אָרעמאַן, זאָגט זי, טאָר זיך נישט גלוסטען"... וואָס זאָגסט דו אויף אַזאַ הולטייקע? לאַנג איז זי געשטאַנען מיידעלווייז מיט איהר מאַמע אין מארק ביי'ם טישעל און פאַרקויפט סטיינגעלעך?... פונקט אַזוי ווי פעסיל־פייסי־אברהם'ס נעמט זיך איבער מיט איהר טאָכטער, וואָס זי האָט חתונה געהאַט פאַר אַ גביר פון סטרישטש. זי געגומען ווי זי שטעהט און געהט... אידישע גליקען — מע זאָגט, זי ווערד פאַר־שווארצט, קיין עין הרע, אויף איהרע יאָהר און טעג, קאָן נישט הויזען מיט די קינדער... וואָס זשע, ס'איז גוט צו זיין אַ שטיף־מאַמע? מע זאָל גאָר באַהיט ווערען! אָט נעמט חוה'לען — דאַכט זיך, וואָס האָט מען צו איהר? זאָלט איהר זעהן, וואָס זי האָט פון

שטיפקינדער! טאָג ווי נאַכט הערט מען קולות, מע שטעלט זיך פייגען, פּיטש־פּאַטש, דריי שלייערס אַ גראַשען...

די ליכט הויבען אָן אויסגעהן. דער שאָטען אויף די וואַנד קלעטערט, דראַפּעט זיך העכער און העכער. די סעמעטשקעס טריש־טשען, דער עולם שמועסט, דערצעהלט מעשיות, גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין, איינע צו דער אַנדערער געהער זיך ניט אָן. נאָר מעהר פון אַלע רעדט די מוהמע יענטע.

— שאַ! — רופט זיך אָן די מוהמע יענטע. — למאי אָט האָט זיך ניט לאַנג געטראָפען נאָך אַ שענערע מעשה? ניט ווייט פון יאָמ־פּעלע, אַ ווערסט דריי, זענען גזלנים באַפאַלען אַ אידישע קרעטשמע, אויסגעקוילעט אַ גאַנצע שטוב מיט מענטשען, אַ פּיצעלע קינד אין וויעגעלע אויך געקוילעט, איבערגעלאָזט נור איין דיענסטמיידעל, וואָס איז געשלאָפען אין קעך אויפ׳ן אויווען; זי האָט דערהערט, מע שרייט, איז זי אַראָפּגעשפּרונגען, דאָס דיענסטמיידעל, פון׳ם אויוען, זי טהוט אַ קוק דורך דער שפּאַרינע פון דער טהיר, זעהט זי, דאָס דיענסטמיידעל, עס ליגט אויף דער ערד דער בעל־הבית מיט דער בעל־הבית׳טע געקוילעטע, און בלוט אַ גאַנצער טייך. איז זי זיך מיישב, דאָס דיענסטמיידעל, און שפּרינגט אַרויס דורך אַ פענס־טער, און לויפט אַוועק גלייך אין שטאָדט אַריין מיט אַ גוואַלד: „אידישע קינדער, ראַטעוועט, גוואַלד, גוואַלד, גוואַלד!!!"...

פלוצים, אַזוי ווי די מוהמע יענטע גוואַלדעוועט דאָ, הערען מיר: טררראַך — טאַררראַראַך — באָם — דזין — דזין — באָם!... פער־טיעפט אין דער מעשה, האָבען מיר נאָר געמיינט, אַז גזלנים זענען אָנגעפאַלען אויף אונזער שטוב און האָבען אויסגעשאָסען פון צעהן האַרמאַטען, אָדער ס׳איז איינגעפאַלען דער דאַך, אָדער ס׳איז ערד־ציטערניש, אָדער אַזוי עפּיס איין אומגליק איז געשעהן. מיר האָבען זיך נישט געקאָנט ריהרען פון די ערטער. אַ מינוט האָבען מיר גע־קוקט איינס אויף דאָס אַנדערע אָהן ווערטער, און אַלע מיט אַ מאָל האָבען מיר אָנגעהויבען צו שרייען: גוואַלד! גוואַלד! גוואַלד!—

פון גרויס אימפעט חאַפּט מיך די מאַמע אַרום, קוועטשט מיך צו צום האַרצען און שרייט:

— מיין קינד, מיר זאָל זיין פאַר דיר, וועה איז מיר!

— האַ? וואָס? וואָס איז איהם? וואָס איז געשעהן? — שרייט דער טאַטע.

— גאָר ניט, גאָר נישט! שאַ! שאַ! — שרייט די מוהמע יענטע און מאַכט מיט די הענד, און דאָס דיענסטמיידעל לויפט אריין פון קיך אַ טוידטע.

— ווער שרייט דאַ? וואָס איז? עס ברענט? וואו ברענט? וואו?

— ווער ברענט? וואָס ברענט? ברענען זאָלסט דו אויפ'ן פייער, דו מויד איינע, פאַרברענט און פאַר'שרפ'עט זאָלסט דו ווע־רען! — שרייט די מוהמע יענטע אויפ'ן דיענסטמיידעל. — אַט איז זי אויך דאַ, טאַמער איז קאַרג! נאַ דיר נאָר סע ברענט! אין דער ערד אריין, צו אַלדי שווארצע יאָהר! האָסט דו געהערט איין אַנ־טיק! וואָס שרייט איהר, וועלכע גוטע יאָהר? וואָס גוואַלדעוועט איהר? טפו אויף מיינע שונאים'ס קעפּ! מע האָט זיך דאָס אביסעל איבערגעשראָקען, טאָמער ווייסט איהר וואָס? פאַר אַ קלאָפּ! ניטאָ ווער ס'זאָל לאַכען! גאָט איז מיט אייך, דאָס איז דער זייגער, דער זייגער אַראָפּגעפאַלען, הײנט ווייסט איהר שוין? מע האָט אָנגע־האַנגען אויפ'ן זייגער פון כל מאַמינים שהוא, דריי פּוד משא, איז ער אַראָפּגעפאַלען. וואָס איז דאָס חדוש? להבדיל, אַ מענטש וואָלט אויך ניט בעסער געווען! האָסט דו געהערט אביסעל!...

ערשט דעמאָלט קומען מיר צו זיך. אויפגעשטאַנען איינציגווייז פונ'ם טיש, געהען מיר צו צום זייגער און בעטראַכטען איהם, ווי ער ליגט נעבאַך מיט'ן פּנים אַראָפּ, אַ דער'הרג'עטער, אַ צעבראָכע־נער, אַ צעשאָטענער, אַ סקאַליטשעטער אויף אייביג!

— אויס זייגער! — מאַכט דער טאַטע, טוידט ווי די וואַנד, אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ, ווי בשעת מע געהט־צו צו אַ מת, צו אַ בר־

מינן. ער ברעכט די הענד, און טרערן שטעהען איהם אין די אוי־גען. איך קוק אויפ'ן טאטען, עס גלוסט זיך מיר וויינען.

— שא, זעה נאר, וואס דארף מען זיך אזוי אפעסען דאס הארץ? — זאגט די מאמע. — מסתמא אזוי באשערט, אנגעצייכענט מן השמים, אז היינט, אין דער דאזיגער מינוט, באדארף זיין דער סוף זייגער, ווי להבדיל א מענטש, גאט זאל ניט שטראפען פאר די רעד! א כפרה, ניט אים שבת דערמאנענדיג, פאר מיר, פאר דיר, פאר אונזערע קינדער, פאר אלע אונזערע ליעבע און געטרייע, און פאר כל ישראל, אמן סלה...

* * *

א גאנצע נאכט נאכדעם האבען זיך מיר געפלאנטעט זייגערס. עס האט זיך מיר פארגעשטעלט: אונזער אלטער זייגער ליגט אויף דער ערד, אנגעטהאן אין ווייסע תכריכים. עס האט זיך מיר פאר־געשטעלט, אז דער זייגער לעבט, נאר אויפ'ן ארט פונ'ם אומרוה ווארפט זיך הין און צוריק א לאנגע צונג, א צונג פון א מענשען, און דער זייגער קלינגט ניט, נאר ער קרעכצט, און איטליכער קרעכץ נעמט ביי מיר צו א שטיק געזונד... און אויפ'ן ציפערבלאט, דארט וואו איך בין געוואוהנט צו זעהן תמיד דעם 12, דערזעה איך מיט א מאל א ציפער 13, טאקי דרייצעהן — איבה מעגט מיר גלויבען אויף נאמנות!...

ראבטשיק

א אידישער הונד.

געשריבען אין יאהר 1901.

ראַבטשיק

(אַ אידישער הונד).

א.

ראַבטשיק איז געווען אַ הונד אַ ווייסער מיט פלעקען, נישט קיין גרויסער, אַ מיטעלמעסיגער, אַ שטילער, נישט קיין אָנחאַפּער. ער האָט פיינט געהאַט, ווי אַנדערע, אָנפאַלען אויף יענעם פון הינ־טען, אָפּרייסען אַ פּאָלע אָדער אַ ביס טהון אין דער ליטקע. ער איז געווען צופריעדען אַבי יענער זאָל איהם ניט טשעפּען. אדרבה, איהם האָט דעקוטשעט יעדער, ווער עס האָט געהאַט גאָט אין הארצען. געבען ראַבטשיקען אַ זעץ מיט אַ שטעקען פון הינטען, אָדער דערלאַנגען איהם מיט'ן אַבצאַס אין זייט אריין, אָדער וואַר־פען איהם אַ שטיינדעל אין קאָפּ אריין, אָדער אויסגיסען אויף איהם אַ פּאָמעניצע — דאָס איז געווען ביי יעדען אַ שפּיעלכעל, כמעט אַ מצוה.

און ראַבטשיק, אַז ער האָט בעקומען אַ קלאַפּ, האָט ער זיך ניט אָנידערגעשטעלט, ווי אַנדערע הינד, אויס'טענה'ען זיך, אויס־האווקען זיך, בעווייזען די צייהן; ניין, ראַבטשיק פלעגט זיך ביי איטליכען קלאַפּ איינבויגען כמעט ביז דער ערד מיט אַ קוויטש: אי — אי! און אַנטלויפען מיט איין אראָפּגעלאָזטען ווידעל, זיך בעהאַלטען אין אַ ווינקעלע, פערטיעפען זיך אין געדאַנקען און חאַ־פען פליעגען.

ב.

ווער איז געווען ראַבטשיק? פון וואַנען האָט ער זיך גענומען? דאָס איז שווער צו וויסען. עס קאָן זיין, אַז ער איז פערבליבען אין הויף נאָך פונ׳ם אַלטען פריץ. מעגליך, אַז ער איז פערבלאָנזעט געוואָרען, פערלאָרען זיין בעל־הבית און צוגעשטאַנען צום נייעם בעל־הבית און פערבליבען אויף תמיד.

עס מאַכט זיך אַמאָל, איהר שפּאַצירט אויף דער גאַס, לויפט אייך נאָך אַ פריבלאָודנע הינטעל פּיס־טרים. „וואָס איז דאָס פאַר אַ פּריטשעפּע?" — טראַכט איהר זיך און הויבט אויף די האַנד אויפ׳ן הינטעל: „פּשאָל וואָן!" דאָס הינטעל בלייבט שטעהן, בויגט זיך אויס, ווי אַ מענש, בשעת מע וויל איהם געבען אַ פּאַטש, און לויפט אייך נאָך ווייטער. איהר בויגט זיך אָן צו דער ערד, איהר טהוט אַ מאַך מיט דער האַנד, כלומרשט וואַרפט איהר דעם אַ שטיינדעל. עס העלפט נישט. איהר בלייבט שטעהן און קוקט אויפ׳ן הינטעל; דאָס הינטעל בלייבט שטעהן און קוקט אויף אייך; איהר קוקט זיך איינס דאָס אַנדערע אין די אויגען אריין אָהן ווער־טער. איהר טהוט אַ שפּיי און לאָזט זיך געהן — דאָס הינטעל לויפט אייך נאָך. איהר נעהמט אַרוים פון די כלים, איהר חאַפּט אַ שטע־קען און צעלאָזט זיך אויף דעם מיט כעס. פאַלט דאָס הינטעל אויף איין עצה: ציהט זיך אוים אויף דער ערד מיט די פיסלעך אַרויף, ציטערט און קוקט אייך גלייך אין די אויגען אריין, ווי איינער רעדט: „נאַ! ווילסט מיך שלאָגען? — שלאָג!"...

אָט פון דעם מין הינד איז געווען אונזער ראַבטשיק.

ג.

ראַבטשיק איז געווען אַ הונד נים קיין נאַשער. אין שטוב האָט געמענט לינען גאָלד, האָט ער זיך נים צוגעריהרט. ראַבטשיק האָט געוואוסט, אַז דאָס וואָס אונטער׳ן טיש געהער צו איהם, און וויי־טער איז נים זיין עסק.

אין דער יוגענר, זאָגט מען, איז ער אַפּילו יאָ געווען אַ שטיקעל חברה־מאַן. ער האָט איינמאָל געפּרובט אומגעהרען, אַפּנים, אַוועק־שלעפּען פונ׳ם זאַליץ־ברעטעל אַ פּיסעל פון אַ גאַנז. האָט דערזעהען בריינע די קעכין, אַ אידינע מיט שווארצע וואָנצים, און האָט גע־מאַכט אַ געשריי: אייזיק! אייזיק! איז געקומען צו לויפען איי־זיק, סאַמע אין דער מינוט, וואָס ראַבטשק האָט געוואָלט דורכ־לויפען מיט׳ן געגזעגעם פּיסעל; האָט איהם אייזיק צוגעקוועטשט מיט דער טהיר אַזוי, אַז האַלב ראַבטשיק איז געבליבען פון איין זייט טהיר, און די אַנדערע האַלב פון יענער זייט. און מע האָט זיך מיט איהם גוט אָפּגערעכענט: פון איין זייט האָט איהם געשלאָ־גען אייזיק איבער׳ן קאָפּ מיט אַ שטעקען, און פון דער אַנדערער זייט — בריינע מיט אַ שייט־האָלץ און האָט נים אויפגעהערט צו שרייען בשעת מעשה: „אייזיק! אייזיק!“

פון דעמאָלט אָן איז איהם פערבליבען אַ זכר: אַז מען איז צו־געגאַנגען צו איהם און אַ זאָג געטהאָן גלייך אין פּנים אריין „איי־זיק!“ — פלעגט ער אַנטלויפען וואו דער שווארצער פעפער וואַקסט.

ד.

מעהר פון אַלע איז איהם דערגאַנגען די יאָהרען פּאַראַסקע; די פּאַראַסקע, וואָס האָט אונז געוואַשען גרעט, געשמירט די שטוב און געמאָלקען די בהמה.

וואָס האָט זי געהאַט צו ראַבטשיקען — איז שווער צו פער־שטעהן; ער פלעגט איהר תמיד זיין גרוים אין די אויגען, און ווען זי פלעגט איהם דערזעהען, פלעגט זי ווערען אָנגעצונדען: „שאַב טובי חוואַראָבאַ, סאַבאַקאַ נעווירנאַ!“... און ווי אויף־צו־להכעיס, פלעגט ראַבטשיק ליעב האָבען דוקא פּלאָנטען זיך איהר פאַר די פּיס.

ביי דער ארבייט פלעגט זיך פּאַראַסקע אין איהם נוקם זיין, ווי מיר אין המנ׳ען: האָט זי געוואַשען גרעט, פלעגט זי איהם אָפּגי־סען מיט אַ קאַלט שעפעל וואַסער; ראַבטשיק האָט פיינט געהאַט

אזא באַד, פלעגט ער זיך נאָכדעם דאַרפען לאַנג אָפּטרייסלען. האָט
זי געשמירט די שטוב, פלעגט זי איהם פערפליאַסקען דאָס פּנים
מיט ווייסען לעהם, ער זאָל זיך נאָכדעם בעלעקען אַ שעה כסדר.
האָט זי געמאָלקען די בהמה, פלעגט זי איהם מכבד זיין מיט אַ
שייט-האָלץ איבער די פיס. ראַבטשיק האָט זיך אויסגעלערנט
שפּרינגען; אַז ס'איז געפלויגען אַ שייט האָלץ, פלעגט ער קונציג
איבערשפּרינגען איבער דעם, ווי אַ מזיק.

איינמאָל האָט ער פון אזא כיבוד געחאַפּט אַ מיאוסען פּסק;
פּאַראַסקע האָט איהם געוואָרפען אַ שייט-האָלץ און געטראָפען אין
-עם פעדערשטען פוס. האָט ראַבטשיק זיך צעשריגען ניט מיט זיין
קול, נאָר מיט אַ מאָדנעם קוויטש: אַי-אַי-אַי-אַי-אַי! מען איז
יך צענויפגעלאָפען פון'ם גאַנצען הויף. ראַבטשיק האָט דערזעהען
מענשען, האָט ער זיך אָנגעהויבען פּעסטען, בעוויזען איטליכען דאָס
איבערגעבראָכענע פיסעל, ווי איינער רעדט: „נאָט, זעהט, וואָס
יי האָט מיר געטהאָן, פּאַראַסקע!“... ראַבטשיק האָט געמיינט, אַז
מע וועט זיך מסתמא אָננעמען זיין קריוודע, און פּאַראַסקען וועט
מען געווים קעפּען פאַר אזא מעשה.

צום סוף איז גאָר צווישען עולם געוואָרען אַ געלעכטער; ברייי-
ע מיט די וואָנצים איז ארויסגעפלויגען פון קיך מיט אַ פּאָלאָניק
און האָט זיך אַ שמיר געטהאָן איבער דער נאָז פון אונטען ארויף
מיט'ן נאַקעטען עלענבויגען: „איבערגעבראָכען דעם שלים-מזל אַ
פוס? זעהר רעכט!“... אויך די קונדסים, די ווייסע-חברה'ניקעס,
'ענען זיך צענויפגעלאָפען און האָבען גענומען שרייען אויף ראַבטשי-
קען און פייפען. איז אָנגעקומען פּאַראַסקע און האָט איהם צורעכט
געמאַכט דאָס מזל: זי האָט איהם אָפּגעגאָסען מיט אַ קריגעל זודיג
וואַסער. האָט ראַבטשיק אויפגעהויבען אַ גוואַלד מיט אַ קוויטשע-
ריי: אַי-אַי-אַי! אַי-אַי-אַי!... בשעת מעשה געשפּרונגען און גע-
דרעהט זיך, געביסען זיך אַליין דעם ווידעל און ניט אויפגעהערט
צו גוואַלדעווען מיט אזעלכע קולות, אַז צווישען די ווייסע-חברה'-
ניקעס איז דאָס געלעכטער געוואָרען נאָך גרעסער. מע האָט דער-

זעהען ראבטשיקען טאנצען אויף דריי פיס, האט מען אויסגע'בטל'ט אלע בייזע חלומות אויף זיין קאפ און געשענקט איהם א פאר גוטע שטעקענס. ראבטשיק האט זיך געלאזט לויפען מיט א קווימש, גע־קוליעט זיך און געקאטשעט איבער דער ערד, און ווייסע־חברה'ניקעס זענען איהם נאכגעלאפען מיט שטעקלעך און מיט שטיינדלעך, געהוקעט, געפייפט און געטיועקעט און פערטיוקעט איהם ווייט־ווייט פון דער שטאדט ארויס, אזש אויף יענער זייט מיהלען.

ה.

ראבטשיק איז געלאפען מיט דער דעה, אז צוריק אין שטאדט אריין זאל ער שוין נישט קומען קיינמאל, ווייל ער וועט לעבען! און געלאפען איז ער אין דער וועלט אריין, וואו די אויגען וועלען טראגען. געלאפען — געלאפען און געקומען צו לויפען אינ'ם ערש־טען דארף אריין, האט ער זיך בעגעגענט מיט די דארפישע הינד. די דארפישע הינד האבען איהם ארומגעשמעקט פון אלע זייטען.

— ברוך הבא, א הונד! פון וואנען קומט מען און וואס איז דאס ביי דיר א צאצקע אויפ'ן רוקען? עפיס ווי אויסגעססמאלעט א שטיק פעל סאמע אין מיטען?

— עך! פרעגט שוין נישט! — מאכט צו זיי ראבטשיק מיט א טרויעריגער מינע. — א סך צו דערצעהלען, נישטא וואס צו הע־רען. איז נים מעגליך ביי אייך איבערצונעכטיגען א נאכט?

— אך, מיט'ן גרעסטען כבוד! — זאגען די דארפישע הינד. — דער „אין־דרויסען" איז געגוג גרויס און דער „אונטער'ן־הימעל" איז נאך גרעסער.

— ווי אזוי איז דא ביי אייך מיט דער אכילה? — פרעגט ראבטשיק. — מיט וואס שטילט איהר דעם הונגער, אז דער מאגען מאהנט מזונות?

— עט! נישט צו פערזינדיגען! —מאכען די דארפישע הינד.— פאמעניצעס איז פארהאן אומעדום, און צום פלייש האט גאט בע־שאפען ביינער; א דאגה, לאזען זיי עסען פלייש, די בעלי־הבתים,

וועלן מיר האָבען ביינער. אַבי, ווי זאָגט איהר, פערשטופּען די קישקע.

— נו, און די בעלי־בתים ווי אַזוי זענען עפּיס ביי אייך? — פרעגט ווייטער ראַבטשיק און טהוט אַ דרעה מיט'ן וויידעל, ווי איי־נער, וואָס וויל אויספרעגען, אויספאָרשען.

— די בעלי־בתים זענען בעלי־בתים, — מאַכען די דאָרפישע הינד און פערשלאָגען די רעד.

— נו, און פּאַראַסקע? — מאַכט ראַבטשיק.

— וואָסער פּאַראַסקע? — פרעגען די דאָרפישע הינד.

— אָט די פּאַראַסקע, — זאָגט ראַבטשיק — וואָס וואַשט גרעט, שמירט די שטוב און מעלקט די בהמה. איהר קענט ניט פּאַראַסקען?

די דאָרפישע הינד שטעהען, קוקען־אָן ראַבטשיקען ווי אַ חסר־דעה'ניק: „וואָס פּאַראַסקעט ער אונז?" זיי שמעקען איהם נאָך אַ מאָל אַרום פון אַלע זייטען און צעגעהען זיך איינצינגווייז, איט־ליכער אויף זיין מיסט.

ו.

„אָט גליקליכע הינד!" — טראַכט זיך ראַבטשיק און ציהט זיך אוים אויף גאָט'ס ערד, אונטער גאָט'ס הימעל, און וויל חאַפּען אַ דרימעל; נאָר עס שלאָפט זיך ניט. ערשטענס, די אָפּגעבריהטע פעל; עס שמאַרצט איהם און עס בייסט איהם סכנות־נפשות! און די פליעגען דעקוטשען איהם זעהר שטאַרק, ס'איז פון זיי נישט אָפּצו־טרייבען זיך! צווייטענס, בורטשעט איהם אין בויך; ער וואָלט אַ בעלן געווען עפּיס קייען, איז נישטאָ וואָס; מע מוז צו־וואַרטען ביז אין דערפריה. און דריטענס, לאָזען איהם ניט שלאָפען די מחשבות פון דעם, וואָס ער האָט זיך אָנגעהערט צווישען די דאָר־פישע הינד; נישטאָ ביי זיי קיין אייזיקס, וואָס קוועטשען־צו מיט אַ טהיר און שלאָגען נאָכדעם מיט אַ שיים־האָלץ; נישטאָ ביי זיי קיין פּאַראַסקעס, וואָס גיסען־אָפּ מיט זודיג וואַסער; נישטאָ ביי זיי קיין ווייסע־חברה'ניקעס, וואָס וואַרפען שטעקענס, פייפען און

טיוקען און פּערטיוקען. „גליקליכע הינד אויף דער וועלט! און איך האָב געמיינט, אַז נאָר דאָרט איז אַ וועלט. אַ וואָרעם ליגט אין חריין און מיינט — ס'איז קיין זיסערס נישטאָ"...

ראַבטשיק ווערד אַנשלאָפען, און עס חלומ'ט זיך איהם אַ פּאַמעניצע, אַ גרויסע, אַ פולע, מיט שטיקלעך ברויט, קישקעלעך, אָדערען פון פלייש, רעטשענע קאַשע, אויסגעמישט מיט הירזש און מיט פּאַסאָלים, און ביינער, ביינער — אַ גאַנצער אוצר! ביינער פון קנעכלעך, ביינער פון ריפּ, ביינער מיט מאַרך, און ביינדלעך פון פיש, און קעפּלעך פון הערינג גאַנצע, נאָך ניט קיין אויסגעסמאָצקעטע. ראַבטשיק ווייסט ניט, פון וואָס זאָל ער אָנהויבען פריהער.

— ברוכים היושבים! — מאַכען צו איהם די דאָרפישע הינד און קוקען פון דערוויטען, ווי ער גרייט זיך צו דער סעודה.

— קומט עסען! — זאָגט ראַבטשיק גלאַט אַזוי פון יוצא וועגען.

— עס געזונד! — זאָגען די דאָרפישע הינד גאַנץ פריינדליך.

פלוצים דערהערט ער אַ קול גלייך אין אויהער אריין: „איזיק!"

ראַבטשיק חאַפּט זיך אויף — ס'איז נאָר אַ חלום!...

אין דער פריה האָט זיך ראַבטשיק געלאָזט איבער די הויפען, געזוכט אַ פּאָמעניצע, אַ שטיקעל סעכער, אַ ביינדעל. נאָר וואו ער קומט — זענען פערנומען אַלע ערטער.

— קאָן מען ביי אייך נישט איבערבייסען? —פרעגט ראַבטשיק.

— דאָ? ניין! אפשר אינ'ם אַנדערען הויף...

ראַבטשיק לויפט פון איין הויף אינ'ם אַנדערען. אומעדום דאָס איינענע ליעדעל. איז ער זיך מיישב: וואָס וועט ער וואַרטען אויף דרך־ארץ? אַמעהר, וועט ער צונעהן און וועט אַ חאַפּ טהון וואָס עס וועט זיך לאָזען. נאָר ביי'ם ערשטען „חאַפּ" האָט ער געחאַפּט פון די דאָרפישע הינד אַ מיאוסען פּסק: פריהער האָט מען אויף איהם אָנגעהויבען קוקען בייז, הורשטען און בעווייזען ציינער, און נאָכדעם זענען עטליכע מיט אַ מאָל אָנגעפאַלען אויף איהם, געריסען און גע־

ביסען, איהם געמאכט א תל פונ׳ם ווײדעל, ארויסגע׳משלח׳ט מיט כבוד ביז אויף יענער זייט ראגאטקע.

ז.

אראפגעלאזט דעם ווײדעל, האט זיך ראבטשיק אוועקגעלאזט אינ׳ם אנדערען דארף. געקומען צו לויפען אינ׳ם אנדערען דארף — ווידער די אייגענע מעשה: תחילת גוטע רעד, א שענער גאסט, מהיכא־תיתי. און נאכדעם, אז עס קומט צו דער פאמעניצע, הויבט מען אן אויף איהם קוקען בייז, הורשטען, בעווייזען צייהן, רייסען און בייסען — און וואן אויף אלע פיער זייטען!

ראבטשיקען איז נמאס געווארען דאס נע־ונד זיין, דאס ארומ־וואנדערען פון איין ארט אינ׳ם אנדערען, און ער האט זיך מיישב געווען אזוי: מענשען זענען שלעכט; הינד זענען אויך ניט בע־סער; ער וועט זיך בעסער אוועקלאזען אין וואלד אריין צווישען חיות.

און ראבטשיק האט זיך אוועקגעלאזט אין וואלד אריין.

ארומגעדרעהט זיך, איין הונד אליין אין וואלד, א טאג און צוויי און דריי, האט ער אנגעהויבען פיהלען, אז דער בויך ווערד איהם וואס ווייטער אלץ מעהר צענויפגעצויגען און די קישקעס איינגעשרומפען, ממש עס געהט איהם אויס דאס חיות פון הונגער און פון דארשט. האטש נעם און ציה זיך אויס אין מיטען וואלד און פגר אוועק! און, ווי אויף־צו־להכעיס, גלוסט זיך איהם נאך לעבען און לעבען.

און ראבטשיק נעמט דעם ווײדעל אונטער זיך, ציהט אויס די פעדערשטע לאפעס, שטעלט ארויס די צונג און לעגט זיך אוועק אונטער א בוים און קלערט א הינטישע מחשבה: „וואו נעמט מען א שטיקעל ברויט? וואו קריגט מען א פיצעל פלייש? א ביינדעל האטש? וואסער א קאפ?“ און פון גרויסע צרות ווערד ער א חקרן, א פילאזאף. ער הויבט אן חקירה׳ן: „פאר וואס איז ער, הונד, מעהר געשטראפט פון אלע חיות ועופות און פון אלע בעשעפענישען

אויף דער וועלט? למאַי אַט פליהט אַ פויגעלע גלייך אין נעסט אריין... אַט לויפט אַ יאַשטשערקע אהיים אין איהר נאָרע אריין... אַט פויזשעט אַ ווערעמעל, אַ זשוקעל, אַ מערעשקע, — אַלע האָבען זיך זייער היים, אַלע געפינען זיך זייער בעדערפעניש; נאָר איך, הונד, האַוו־האַוו־האַוו!"...

— ווער האַווקעט דאָס דאָ אין וואַלד? — רופט זיך אָן אַ וואָלף, לויפענדיג פארביי, ארויסגעשטעלט די צונג פאר הונגער.

ראַבטשיק האָט קיינמאָל נים געזעהען קיין וואָלף. ער מיינט, אַז דאָס איז אַ הונד, שטעהט ער אויף פּאַוואָלי, נישט געהאַפּט, ציהט זיך אויס, געהט־צו צום וואָלף.

— ווער ביזט דו? — מאַכט צו איהם דער וואָלף מיט גדלות.— ווי אַזוי רופט מען דיך? פון וואַנען קומסט דו אָן? און וואָס טהוסט דו דאָ?

ראַבטשיק איז זיך ממש מחיה, וואָס ער האָט דערטאַפּט אַ גוטען ברודער; האָטש פארהאַן פאר וועמען די צרות אויסצוגיסען. און ער דערצעהלט איהם אויס זיין גאַנץ ביטער האַרץ.

— איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, — לאָזט אויס ראַבטשיק דאָס טרויעריגע צעטעל זיינס — איך וואָלט מיך מחיה געווען, ווען איך בעגעגען מיך דאָ מיט אַ לייב, מיט אַ בער, אָדער האָטש מיט אַ וואָלף.

— וואָס־זשע וואָלט געווען? — מאַכט דער וואָלף מיט אַ פּאַסקודנע שמייכעל.

— גאָר נים, — זאָגט ראַבטשיק — ממה־נפשך, איז מיר בע־שערט דער טוידט, לאָם איך בעסער פערצוקט ווערען פון אַ וואָלף, איידער פּגר'ען פון הונגער צווישען אייגענע, צווישען הינד...

— נו! — מאַכט צו איהם דער וואָלף, בלאָזט זיך אָן און טהוט אַ קנאַק מיט די צייהן. — זאָלסט דו וויסען, אַז איך בין וואָלף! און איך האָב חשק דיך צעררייסען אויף עטליכע שטיקלעך און מאַ־כען פון דיר איין אָנבייסען, מחמת איך בין זעהר הונגעריג, איך האָב שוין אַכט טאָג אין מיין מויל נים געהאַט!

דערהערט אַזעלכע דבורים, האָט זיך אונזער ראַבטשיק אַזוי דערשראָקען, אַז עס האָט אויף איהם אָנגעהויבען ציטערען די אָפּ־געקראַכענע פּעל.

— אדוני קעניג! טייערער רב וועלוועל! — מאַכט צו איהם ראַבטשיק מיט אַ רחמנות־פּנים און מיט אַ וויינענדיג קול. — לאָז דיר גאָט צושיקען בעסערע אָנבייסענס. וואָס ווילסט דו פון מיר האָבען, משטיינס געזאָגט? פּעל און ביינער? פּאָלג מיך, לאָז מיך אָפּ, האָב רחמנות אויף מיין הינטיש לעבען!...

און דערביי האָט ראַבטשיק אַראָפּגעלאָזט דעם וויידעל, אויס־געבויגען דעם רוקען, געפּויזעט אויפ'ן בויך און געמאַכט אַזעלכע מיאוסע תנועות, אַז דעם וואָלף איז ניט גוט געוואָרען אויף צו חלש'ען.

— נעם צענויף דעם פּאַסקודנעם וויידעל דיינעם — רופט זיך אָן צו איהם דער וואָלף — און אַנטלויף צו אַלדי שווארצע יאָהר, דו כלב שבכלבים, איך זאָל דיין טרפה'נעם פּרצוף ניט אָנקוקען!...

נישט טוידט נישט לעבעדיג האָט זיך ראַבטשיק געלאָזט לוי־פען, ניט געפיהלט די ערד אונטער זיך, מורא געהאַט זיך אַרומקוי־קען אַפילו. ער האָט געמאַכט פּיס, אַוועק־אַוועק פון וואַלד, צוריק — אין שטאָדט אַריין!

ח.

געקומען צוריק אין שטאָדט אַריין, האָט ראַבטשיק אויסגע־פעהלט דעם הויף, וואו ער איז אויפגעוואַכסען, האָטש דאָס הארץ האָט איהם געצויגען דוקא אהין, אין יענעם הויף, וואו מע האָט איהם גע'הרג'עט־געשלאָגען, אין יענעם הויף, וואו מע האָט איהם איבערגעבראָכען אַ פוס און אָפּגעבריהט דעם רוקען... האָט ער זיך געלאָזט לויפען אין מארק אריין, אהין צו די יאַטקעס, צווישען די קצב'ישע הינד, צווישען א י י נ ע נ ע הייסט דאָס.

— סקאַצעל קומט! פון וואַנען איז אַ הונד? — מאַכען צו איהם די קצב'ישע הינד מיט אַ געהניץ און גרייטען זיך שוין אויף נאַכטלעגער.

— טאַקי אַ היגער. — מאַכט ראַבטשיק. — איהר האָט מיך ניט דערקענט? איך בין דאָך ראַבטשיק!

— ראַבטשיק? ראַבטשיק?... אַ קענטליכער נאָמען! — מאַכען די קצב'ישע הינד און קאָנען זיך כלומר'שט ניט דערמאָנען ווער דאָס איז.

— וואָס איז דאָס ביי דיר פאַר אַ צייכען אויפ'ן רוקען? — פרעגט איהם צאוציק, אַ קליין הינטעל, און שפּרינגט איהם גלייך אין פּנים אריין מיט גרויס עזות.

— מסתמא אַ סימן, מע זאָל איהם ניט פערבייטען, אָדער אַזוי פון שענקייט וועגען, וואָס פערשטעהט איהר ניט? — רופט זיך אָן מיט אַ ליצנות ראַודעק, אַ רויטער הונד מיט אַ מאָכנאַטער פעל.

— סאַ משל! — ענטפערט איהם סירקאָ, אַ גרויהער הונד, איין אַלטער בחור מיט איין אויגעל און מיט איין אָפּגעשניטענעם אויהער. — אויף צייכענס פרעגט מ י ך; א י ך וועל אייך זאָגען, וואָס דאָס איז. דאָס איז אַ צייכען פון מלחמות מיט אַנדערע הינד, מיט גאַנצע טיטשקעס...

— אַלע רעדען! — רופט זיך אָן זשוק, אַ שוואַרצער הונד אָהן אַ וויידעל. — אמעהר, לאָזט ראַבטשיקען רעדען, וועט ער אַליין דערצעהלען.

און ראַבטשיק ציהט זיך אויס אויף דער ערד און הויבט אָן צו דערצעהלען די גאַנצע געשיכטע זיינע, לאָזט נישט דורך קיין ברעקעל. אַלע ליגען און הערען זיך צו, נאָר ראַודעק, דער רויטער, וואָס האָט ליעב ליצנות, שלאָגט איהם איבער אַלע מינוט מיט אַ ווערטעל.

— ראַודעק, דו וועסט ניט אנשטומט ווערען? — מאַכט זשוק דער שוואַרצער, וואָס אָהן דעם ווידעל, און ציהט אויס אַ לאַנגען

געהניץ. — דערצעהל, דערצעהל, ראַבטשיק! מיר האָבען ליעב, אַז מע דערצעהלט אונז מעשיות נאָכ'ן עסען...

און ראַבטשיק הערט ניט אויף צו דערצעהלען זיין טרויעריגע געשיכטע מיט איין אומעטיגער שטימע. נאָר קיינער הערט איהם נישט. צאוציק רעדט שטילערהייד מיט סירקאָ'ן, ראָודעק זאָגט ווערטלעך, און זשוק חראָפּעט. ווי צעהן סאָלדאַטען, חאַפּט זיך אויף אַלע מאָל און געהניצט און זאָגט:

— דערצעהל, דערצעהל, ראַבטשיק! מיר האָבען ליעב, אַז מע דערצעהלט אונז מעשיות נאָכ'ן עסען...

ט.

גאַנץ פריה איז שוין ראַבטשיק געווען אויף די פיס. ער איז געשטאַנען פון דערווייטען, בעטראַכט די קצבים מיט די העקערס, ווי זיי האַקען פלייש. אַט העננט אַ גאַנצער פריידיק (פאָדער־חלק) מיט'ן האַלז אַראָפּ און דאַס בלוט רינט... דאָרט ליגט אַ זאָדעק (הינטער־חלק), אַ מנה יפה, פעט, מיט שמאַלץ בעוואַכסען... ראַבטשיק קוקט און שלינגט די שליים. די העקערס האַקען דאַס פלייש אויף שטיקלעך, טהוען אַ וואָרף אַלע מאָל אַ שטיקעל הויט, אַ שטיקעל חלק, אָדער אַ ביינדעל פאַר די הינד. און די הינד שפּרינגען צו און חאַפּען־אונטער. ראַבטשיק בעטראַכט, ווי די הינד קליגען זיך, שפּרינגען־אונטער אַקוראַט דאָרט, וואו מע בעדאַרף. לאָזען נישט דורך קיין ביינדעל, און איטליכער הונד, בשעת ער בעקומט זיין חלק, טרעט ער אָפּ אויף אַ זייט, צעלעגט זיך מיט גרויסקייט און פּראַוועט די סעודה, קוקט זיך אַרום אַלע ווייַלע אויף די איבעריגע הינד, ווי איינער רעדט:

— איהר זעהט אַ ביין? דאָס איז מיינער אַ ביין, און איך עס איהם...

די איבעריגע הינד מאַכען זיך ווי זיי זעהען ניט, און אינוועניג ביי זיך טראַכטען זיי זיך:

— וואַרגען זאָלסט דו זיך! אויסקרענקען זאָלסט דו דאָס! אַ גאַנץ פריהמאָרגען פרעסט ער און פרעסט, און מיר בעדאַרפען קוקען ווי ער עסט, עסען זאָלען איהם ווערעם!...

און נאָך איין הונד טראָגט אַ שטיק פעל און זוכט איין אָרט אויף צו איבערבייסען, אז קיינער זאָל איהם ניט זעהען: ער האָט מורא פאַר אַ גוט אויג...

און נאָך אַ הונד שטעהט אַקעגען אַ בייזען קצב, וואָס שמיצט זיך און שרייט און שעלט זיך מיט די איבעריגע קצבים. דער הונד דרעהט מיט'ן וויידעל און רופט זיך אָן צו די איבעריגע הינד מיט אַ חניפה'לע:

— איהר זעהט אָט דעם קצב? איאַ, זיי ווייזען אויס, דאַכט זיך, גאָר אַ בייזער? לאָם איך האָבען אזא יאָהר, וואָס פאַר אַ טהייערער מענטש זיי זענען! איין דימענט אין דער וועלט! אַ גילדענער כאַראַקטער! זיי האָבען באמת רחמנות אויף אַ הונד; זיי זענען אַ „הינטען־פריינד"... אָט באַלד וועט איהר זעהען, ווי עס פליהט אַ ביין מיט אַ שטיק פלייש — האָפּ!

און ער טהוט אַ שפּרונג אין דער לופטען און אַ קלאַפּ מיט די צייהן, כדי יענע זאָלען מיינען, אז ער האָט דאָ געחאַפּט אַ נראָבס...

— ביידע זאַכען: — רופט זיך אָן אַ הונד מן הצד — אי אַ חנופה'ניק אַ שקרן, אי אַ בעריהמער, דער רוח זאָל איהם נעמען!...

און נאָך אַ הונד שטעהט ביי'ם קלעצעל, וואָס מע האַקט דערויף פלייש, און בשעת דער העקער קעהרט זיך אָפּ אויף אַ ווייַלע, שפּרינגט דער הונד אַרויף אויפ'ן קלעצעל און לעקט מיט דער צונג. ווערד אַ האַווקעריי צווישען עטליכע הינד: זיי מסר'ען איהם פאַר'ן העקער און חאַפּען די ערד, אז דער הונד דער גנב האָט גענאַשט אַ שטיק פלייש, אזא שטיק געלד זאָלען זיי האָבען! זיי זאָלען אזוי זעהען פאַר זיך אַלדאָס גוטס, ווי זיי האָבען אַליין געזעהען מיט זייערע אויגען! אויב ניט, זאָלען זיי איינגעמען אַ מיתה משונה

אויפ'ן אָרט, זיי זאָלען זיך דערוואַרגען מיט'ן ערשטען ביינדעל, זיי זאָלען ניט פערמאָגען די הערנער מיט די קאָפּיטעס פון די גע־קוילעטע שאָף!...

— פע, חלשות! סע שלאָגט צו דער גאַל! — רופט זיך אָן איין אַלטער הונד פון דער זייט, וואָס וואָלט אליין אַ בעלן געווען עפּיס אַ לעק טהון. און ראַבטשיק בעטראַכט זיך: וואָס וועט זיין דער תכלית, וואָס ער וועט דאָ שטעהן און קוקען? אַלע הינד שפּרינגען און חאַפּען, וועט ער אויך טהון דאָס, וואָס אַלע הינד טהוען... און איידער ער קוקט זיך אַרום, האַלט מען איהם שוין ביי'ם גאָרגעל און מע רייסט איהם, עטליכע הינד מיט אַ מאָל, און מע בייסט איהם סאַמע אין יענעם אָרט, וואו עס טהוט וועה...

ראַבטשיק לאָזט אַראָפּ דעם וויידעל, פערקלויבט זיך אין אַווינקעל, ציהט אויס די מאָרדע און הויבט אָן וואָיען.

— וואָס וויינסט דו? — מאַכט צו איהם זשוק און בעלעקט זיך נאָכ'ן אָנבייסען.

— ווי אַזוי זאָל איך ניט וויינען? — זאָגט ראַבטשיק. — איך בין דער אומגליקליכסטער פון אַלע הינד אויף דער וועלט! איך האָב געמיינט, אַז דאָ, צווישען אייגענע, וועל איך חאַטש עפּיס חאַפּען. גלויב מיר, איך וואָלט נישט געקראָכען; נאָר איך בין טוידט־הונגעריג, עס געהט מיר אויס דאָס חיות!

— איך גלויב דיר. — מאַכט צו איהם זשוק מיט אַ זיפץ. — איך פערשטעה וואָס הייסט הונגער. איך געה אריין אין דיין טרויעריגער לאַגע. נאָר איך קאָן דיר גאָר נישט העלפען. דאָ איז שוין אַזוי איינגעפיהרט, אַז יעדער קצב האָט זיך זיין הונד, און יעדער הונד האָט זיך זיין קצב...

— איז טאָקי רעכט אַזוי? — זאָגט ראַבטשיק. — וואו איז יושר? וואו איז היגטעליכקייט? סטייטש, אַ הונד זאָל צווישען הינד פערפאַלען ווערען?! אַ הונגעריגער צווישען זאַטע זאָל אויס־געהן פון הונגער?!

— איך קאָן דיר העלפען נאָר מיט אַ זיפץ. — זאָגט זשוק, געהניצט גאַנץ געשמאַק און האַפּט אַ דרימעל נאָכ'ן אָנבייסען.

— אַז ס'איז יאָ אַזוי, — מאַכט ראַבטשיק און נעמט זיך אָן מיט האַרץ — וועל איך גיין גלייך צו די קצבים; אפשר וועל איך מיר אויך אויסהאַווקען אַ קצב...

— געזונדערהייד! — זאָגט זשוק. — אַבי דו זאָלסט ניט גיין צו מיין קצב, וואָרום אַז דו וועסט גיין צו מיין קצב, וועל איך דיך מאַכען אָהן אַ ווידעל, אַזוי ווי איך, דו זעהסט, צי ניין?

י.

און ראַבטשיק איז אַוועק גלייך צו די קצבים, דורכגעלאָזט, אויסגעפּעהלט אַלע הינד און האָט זיך אָנגעהויבען צו־שמייכלען צו די העקערס, שפּרינגען אין פּנים אריין און דרעהען מיט'ן ווידעל. נאָר צום שלים־מזל שלעפּט זיך. איינער אַ העקער, אַ געזונדער יונג מיט ברייטע פּלייצעס, האָט אויף קאַטאָוועס, אַפּנים, איהם אַ וואָרף געטהאָן אַ האַק — אַ גליק, וואָס ראַבטשיק קאָן שפּרינגען, אַניט, וואָלט ער צעהאַקט געוואָרען אויף צווייען.

— דו טאַנצעסט דאָך גאָר נישקשה'דיג! — מאַכט צו איהם ראָודעק מיט אַ ליצנות. — אַ סך שענער פון אונזער צאָוציקען. צאָוציק! קום אַהער, וועסט דו זעהען, ווי מע טאַנצט!...

צאָוציק קומט צו לויפען און שפּרינגט ראַבטשיקען גלייך אין פּנים אריין. ראַבטשיק קאָן דאָס שוין מעהר ניט איבערטראָגען. ער האַפּט אָן צאָוציקען מיט די ציינער, לעגט איהם אַנידער און בייסט איהם אין בייכעל אריין. ער לאָזט אויס צו איהם זיין גאַנץ ביטער האַרץ, און האַפּט די פיס אויף די פּלייצעס און מאַכט אַ ויברח. ער פערקלויבט זיך איינער אַליין אין פעלד, ציהט זיך אויס אין מיטען טראַקט, בעהאַלט פאַר דאַסאָדע און פאַר בזיון די מאָרדע צווישען די לאַפּעס און וויל נישט אָנקוקען די ליכטיגע שיין. עס אַהרט איהם אפילו ניט, וואָס די פליעגען האָבען איהם

בעפאלען און בייסען איהם; לאָזען זיי בייסען, לאָזען זיי רייסען, סאַי ווי סאַי אין דער ערד מיט'ן קאָפּ!...

— עק וועלט! — טראַכט זיך ראַבטשיק. — אַ הונד זאָל נישט קאָנען צווישען הינד, צווישען א י י ג ע נ ע, איבערלעבען אַ טאָג אפילו, — מעג זיך שוין איבערקעהרען די גאַנצע וועלט! . . .

* * * * * * * * * * * * * * * * *

מתושלח

א אידיש פערדעל.

געשריבען אין יאהר 1902.

מְתוּשֶׁלַח

(אַ אידיש פערדעל).

א.

מ ת ו ש ל ח — אזוי האָט מען איהם אַ נאָמען געגעבען אין כתרילעווקע דערפאַר, וואָס ער איז געווען אַנגעשטאָפּט מיט יאָה־רען, נישט געהאַט שוין איין צאָהן אין מויל, אַ חוץ צוויי־דריי פּענקעס, וואָס מיט זיי פלעגט ער קוים מיט צרות קייען — אַבי ס'איז נאָר געווען וואָס. אַ הויכער, אַ מאָגערער, מיט איין אָפּגע־באָרעטער פעל, מיט אַ צע'הרג'עטען רוקען, קאָלי אויגען, אויף איינעם אַ בעלמע, דאָס אַנדערע רויטליך, אויסגעקנעכעלטע פיס, שפּיצינע קליבעס, איינגעפאַלענע זייטען, די אונטערשטע ליפּ אַבי־סעל אַראָפּגעלאָזט, ווי פערוויינט, דער ווײדעל איין אויסגעפּליק־טער — אָט האָט איהר זיין פּאָרטרעט. און גערינט האָט ער אויף די עלטערע יאָהרען אין כתרילעווקע ביי כתריאל דעם וואַסער־פיהרער ביי'ם פּעסעל פאַר אַ פערדעל.

בטבע איז מתושלח געווען אַ רוהיגער, אַ האָרעפּאַשנער, נאָר איין אויסגעהאָרעוועטער נעבאַך. אָנגעטיאָפּקעט זיך דעם גאַנצען טאָג אין דער כתרילעווקער לעהמיגער בלאָטע און פערזאָרגט די שטאָדט אויף אַ גאַנץ מעת־לעת מיט וואַסער, איז ער געווען צו־פריעדען, אַז מע האָט איהם אויסגעשפּאַנט פון'ם פּעסעל, אונ־טערגעוואָרפען אַביסעל שטרוי און פערביסען מיט אַ פּאָמעניצע, וואָס כתריליכע האָט איהם אונטערגעטראָגען מיט אַזאַ פּנים, ווי מע טראָגט, אַשטיינער, אונטער זעהר איין אָנגעלעגטען גאַסט אַ

פּאַלומיסעק מיט פּיש, אָדער אַ שיסעל מיט וואַרעניקעס. אויף דער דאָזיגער פּאַמעניצע פּלעגט מתושלח אַרויסקוקן ווי אויף עפּיס רעכטס, מחמת דאָרטען האָט זיך געפונען אַלע מאָל איין אויסגע־ווייקט שטיקעל ברויט, קאַשע אַביסעל, וכדומה אַזעלכע ווייכע זאַ־כען, וואָס מע פערשפּאָרט צו זיי צייהן. דעם גאַנצען טאָג האָט כתריליכע געזאַמעלט פון מתושלח'ס וועגען, געוואָרפען אין פּאַ־מעניצע אַריין וואָס ס'איז איהר געקומען אין די הענד אַריין, — לאָז דאָס פערדעל נעבאַך האָבען וואָס צו עסען, — און מתושלח, אַז ער האָט איבערגעביסען, האָט ער זיך אויסגעדרעהט מיט'ן פּנים צום פּעסעל און מיט'ן הינטען, מחילה, צו כתריליכען, ווי איינער רעדט: „אַ דאַנק אייך פאַר אייער זאַלץ און ברויט"... בשעת מעשה אַראָפּגעלאָזט די אונטערשטע ליפּ נאָך נידעריגער, דאָס זע־הענדיגע אויגעל צוגעמאַכט, און אַריינגעלאָזט זיך אין טיפע פער־דישע געדאַנקען.

ב.

מיינט נישט פון דעסטוועגען, אַז אַלע מאָל, זינט מתושלח איז אַ פערד, איז ער געווען אַזוי, ווי ער ווערד דאָ אויסגעמאָהלט. אַמאָל, אין די יונגע יאָהרען, בשעת ער איז נאָך געווען אַ לאָשע־קעל און נאָכגעלאָפען דער מאַמען נאָכ'ן וואָגען, האָט ער זיך גע־שניטען גאָר אויף אַ גוט פערדעל. מבינים האָבען אויף איהם גע־זאָגט נביאות, אַז עס וועט פון איהם אויסוואַקסען אַ פערדעל גאָר אויף חדושים. „אָט וועט איהר זעהען, — האָבען זיי געזאָגט — ער וועט נאָך געהן אַמאָל געשפּאַנט אין אַ קאַרעטע מיט די שענסטע מיט די בעסטע פערד!"...

אַז דאָס לאָשעקעל איז אויסגעוואַקסען און געוואָרען אַ פער־דעל, האָט מען דעם מחילה אָנגעטהאָן אַ ציימעל און אַרויסגעפיהרט אויפ'ן יריד, אַוועקגעשטעלט צווישען אַ גוזמא פערד, דורכגעטרי־בען איהם אַ מאָל פופציג הין און צוריק, געקוקט איהם אַלע מינוט אין די צייהן אַריין, אויפגעהויבען די פיס און בעטראַכט די קאָפּי־

טעם, — און איבערגעגעבען איהם פון איינעם צום אנדערען.

פון דעמאלט אן הויבט זיך אן פאר איהם א לאנגער גלות, א נע־ונד זיין פון איין ארט אויפ'ן אנדערען, א ביימעניש פון איין בעל־הבית צום אנדערען, א שלעפען פון גרויסע שווערע וואגענס מיט דרייסיג פוד משא, א טיאפקען ביז'ן בויך אין דער בלאטע, און א סדרה פון בייטשען, שטעקענס מיט קלעפ אין זייט אריין, אין קאפ און אין די פיס און אין אנדערע ערטער.

ג.

א שטיק צייט איז ער נעגאנגען אין דישעל ביי א פאטשטאווע וואגען אונטער'ן גלאק, וואס האט איהם ניט אויפגעהערט צו קלינגען אין די אויהערען אריין: גלין־גלין־גלאן! גלין־גלין־גלאן! און געלאפען משוגענערווייז הין און צוריק אלץ אויף איין טראקט. נאכדעם איז ער אריבער צו א פראסטען בעל־הגוף, וואס האט גע־ארבייט מיט איהם כל עבודת־פרך: געאקערט און געזעעט, גע־פיהרט א מורא'דיגען וואגען מיט תבואה, א פאס וואסער, א וואגען מיט מיסט, פערדישקייט און קוהענקייט וכדומה אזעלכע גראבע ארבייט, צו וועלכע ער איז כלל נישט געוואהנט געווארען. פון דארטען איז ער אריינגעפאלען צו א ציגיינער אין די הענד אריין; האט מיט איהם דער ציגיינער געמאכט אזעלכע זאכען, מיאוסע סגולות צום לויפען, וואס ער וועט זיי ניט פערגעסען ווייל ער וועט לעבען!... פונ'ם ציגיינער איז ער אריבער אין א טאבון אריין מיט נאך א סך פערד, און פון דארטען איז ער אין א קורצער צייט מגולגל געווארען קיין מאזעפעווקע צו א בעל־עגלה מיט א שווערען וואגען, געקאוועט אין אייזען, מיט א סך גלעקלעך און מיט א משונה־מאדנע צעשמידערטע סוכה, וואס מע רופט דאס „בויד". דא, ביי'ם בעל־עגלה מיט דער בויד, האט ער געחאפט בייטשען מיט שטעקענס אהן א שיעור, גלייך ווי א פערדישע פעל איז פון לעדער — ניט פון בלוט און פלייש, גלייך ווי פערדישע זייטען זענען פון אייזען — ניט פון ביינער. וועה־

וועה, וויפיעל מאָל פּלענט זיך מאַכען, אַז קוים־קוים וואָס ער פּלאָנ־
טעט מיט די פיס, פּיהלט ווי אָבצוויינגעס ציהען איהם פאַר די
ליטקעס, און אין בויך א שווערע משא, עפּיס ווי א קנויל — און
ער, דער אַכזר'ישער בעל־עגלה, — „נאָ" און „וויאָ", און א שמיץ
מיט דער בייטש, און א זעץ מיט דער פּוזשעלי, — טאָמער ווייסט
איהר וואָס?

א שטיקעל גליק האָטש, וואָס ביי דעם בעל־עגלה איז איינ־
געפיהרט איין טאָג אין דער וואָך אָזעלכער, וואָס מע שטעהט אויף
איין אָרט, מע שטעהט און מע קייעט און טהון טהוט מען גאָר ניט.
מתושלח פּלעגט ניט איין מאָל פערקלערען זיך; זיין פערדישער מח
האָט נישט געקאָנט משיג זיין: וואָס איז דער שכל פון'ם דאָזיגען
טאָג, וואָס מע ריהרט ניט פון'ם אָרט? און פאַר וואָס זאָל ניט
זיין אַזוי כסדר? — פּלעגט ער זיך טראַכטען, אויפשטעלען די
אויהערען, צומאַכען איין אויגעל און קוקען אויף זיינע צוויי חברים,
וואָס זענען געשטאַנען מיט איהם צוגעבונדען צו איין בויד.

ד.

פון'ם בעל־עגלה מיט'ןביידעל איז ער אַריינגעקומען אין א
דרעש־מאַשין, געאַרבייט עבודת־פּרך, זיך געדרעהט גאַנצע טעג
אַרום א ראָד, זיך אָנגעגעסען גוט מיט פּאָראַך און מיט פּאָלאָווע,
וואָס איז איהם געקראָכען אין נאָז אַריין, אין מויל און אין די
אויגען אַריין, און פערדולט געוואָרען פון'ם טראַך־טאַרעראַך.
„וואָס וועט זיין פון'ם דרעהען זיך? — פּלעגט ער זיך ניט איין
מאָל טראַכטען און וועלען אָפּשטעלען זיך אויף א מינוט. — ווער
האָט דאָס אויסגעקלערט דעם שכל־פון דרעהען זיך אויף איין
אָרט?"... מע האָט איהם אָבער לאַנג נישט געלאָזט טראַכטען;
פון הינטען איז געשטאַנען איינער מיט א בייטש און נישט אויפ־
געהערט צו הוקען אויף איהם: הו־הי! הו—הי!... „פּרא־אדם
איינער! — טראַכט ער זיך און חאַפּט א קוק מן הצד אויף יענעם
וואָס מיט דער בייטש. — איך וואָלט א בעלן געווען זעהען, מע זאָל

דיך איינשפּאַנען אַט־אַ־דאַ אין דער ראָד און אונטערשמייסען דיך, דו זאָלסט דיך דרעהען אָהן אַ שום טאָלק!"...

סע פערשטעהט זיך, אז פון אזא מין דרעהען זיך אין שטענ־דיגען פאַראָך איז ער ארוים נעבאָך אַ קאַליקע, אויף איין אויג אַ בעלמע, דאָס אנדערע אביסעל רויטליך, און אויף די פיס איז ער אויך געוואָרען אביסעל נעהאַפּט. מיט אזא שאַרפען חסרון האָט ער שוין געטויגט אויף זיעבען און נייענציג כפרות; האָט מען איהם ארויסגעפיהרט ווידער אַ מאָל אויפ'ן יריד, טאָמער וועט מען איהם קאָנען עמיצען פערטהון. מע האָט איהם גאַנץ פיין אויסגע־קעמט, אויסגעפּוצט, דעם ווײדעל כלומר'שט אונטערגעבונדען און די קאָפּיטעס צוגעפאַרבט מיט פעטען; — עס האָט אָבער נישט גע־האָלפען, אַ וועלט נאַרט מען נישט. וויפיעל מע האָט איהם נישט געמוטשעט, ער זאָל זיך בחור'ען, האַלטען דעם קאָפּ מיט גדלות, — ער האָט זיך נעטהאָן זיינס: אראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ מיט גרויס ענוות, די פיסלעך אויסגעקנעכעלט, די אונטערשטע ליפּ אראָפּגע־לאָזט אביסעלע אויף אַ זייט, און פון איין אויג געלאָזט אַ טרער... ניין, עס האָבען זיך שוין נישט געפונען אויף איהם קיין בעלנים! אַ פּאָר מענשען זענען צוגעגאַנגען צו איהם, שוין אפילו אין מויל אריין נישט געקוקט, נאָר אזוי אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד אויף איהם איבער דער מאָרדע, אויסגעשפּיגען און אוועקגעגאַנגען. איינער האָט זיך יאָ אָפּגעריסען אַ בעלן, נאָר נישט אויף איהם — אויף זיין פעל. מע האָט אָבער נישט געקאָנט דורכקומען פאַר'ן מקח; יענער, דער פעל־הענדלער, האָט בעוויזען אַ חשבון, אז עס לוינט נישט: דאָס אָפּפיהרען איהם, דאָס אומוואַלגערען מיט'ן אָפּשינדען וועט קאָסטען מעהר וויפיעל די פעל איז ווערטה.

ס'איז איהם אָבער בעשערט געווען, אַפּנים, אַ גוט עלטער. איז אונטערגעשפּרונגען כתריאל דער וואַסערפיהרער און האָט איהם געבראַכט צו פיהרען קיין כתרילעווקע.

ה.

ביז אהער איז כתריאל דער וואסערפיהרער, א איד א ברייט־בייניגער, מיט א צעפלעצטער נאָז און מיט א בעוואכסען פּנים פון אויבען ביז אראפּ, געווען אליין דער וואסערפיהרער און אליין דאָס פערדעל, דאָס הייסט, ער האָט זיך אליין איינגעשפּאנט מחילה אין פעסעל און צעפיהרט איבער דער שטאָדט דאָס וואסער. וויפיעל כתריאל איז פערשווארצט געוואָרען דאָס גאנצע לעבען זיינס, האָט ער קיינעם נישט מקנא געווען אויף דער וועלט; נאָר אז ער האָט געזעהען עמיצען פאָהרען מיט א פערד, פלעגט ער זיך אָפּשטעלען און לאנג־לאנג נאָכקוקען יענעם די טריט. זיין איינציגער וואונש אויף דער וועלט איז געווען: נאָט זאָל איהם העלפען, ער זאָל קאָנען זיך צושלאָגען צו א פערדעל. נאָר וויפיעל ער האָט נישט גע־קלויבען, האָט ער נישט געקאָנט דערשלאָגען זיך צו אזא קאפּיטאל, וואָס ער זאָל דערויף קאָנען קויפען א פערדעל. פון דעסטוועגען האָט ער נישט דורכגעלאָזט קיין יריד, ער זאָל זיך ניט דורכגעהן צווישען די פערדלעך, גלאט אזוי א קוק טהון, ווי זאָגט מען: א טאפּ אין וואָגען. דערזעהען איין אומגליקליך, פערוואָגעלט, דער־שלאָגען פערדעל שטעהן אין מיטען יריד אָהן א ציימעל, נישט צוגעבונדען אין ערגיץ, האָט זיך כתריאל אָפּגעשטעלט. דאָס הארץ האָט איהם געזאָגט, אז דאָס פערדעל בעדארף זיין אָנגעמאָסטען פאר זיין געלד.

כך הוה. ער האָט זיך לאנג נישט בעדארפט דינגען; כתריאל האָט גענומען דאָס פערדעל און איז מיט א פרייליך הארץ געלאָפען אהיים. געקומען אהיים, האָט ער אָנגעקלאפּט אין דער טהיר פון דרויסען, איז ארויסגעגאנגען כתריליכע א דערשראָקענע.

— וואָס איז דאָס? נאָט איז מיט דיר!

— געקויפט, ווי איך בין א איד, געקויפט!

כתריאל און כתריליכע האָבען נישט געוואוסט, וואו מע זאָל אהינטהון דאָס פערדעל. זיי זאָלען זיך ניט שעמען פאר די שכנים,

וואָלטען זיי דאָס אריינגעפיהרט אין שטוב אריין. גיך איז בעשאַפען געוואָרען אביסעל שטרוי און היי, און כתריאל מיט כתריליכען האָבען זיך אוועקגעשטעלט, זיך געשפּיעגעלט אינ'ם פערדעל, זיך גאָר נישט געקאָנט אָנקוקען.

אויך די שכנים זענען זיך צענויפגעקומען אָנקוקען די כשר'ע מציאה, וואָס כתריאל האָט געבראַכט צו פיהרען פונ'ם יריד; מע האָט געלאַכט פונ'ם פערדעל, געמאַכט חוזק; עס זענען געפלויגען ווערטלעך אַלערליי, ווי געוויינטליך. דער האָט געזאָגט אַ חכמה, אַז דאָס פערדעל איז גאָר נישט קיין פערדעל, נאָר אַ „מויל-אייזעל" ! און דער אַנדערער האָט געזאָגט: וואָסער מויל-אייזעל? ס'איז גאָר אַ קאַץ ! דער דריטער האָט געזאָגט: ס'איז אַ רוחניות, מע בעדאַרף דאָס היטען פון אַ ווינט, וואָרום אַ רעכטער ווינט קאָן דאָס חלילה אוועקטראָגען.

— וויפיעל קאָן דאָס אַלט זיין? — האָט איינער אַ פרעג געטהאָן.

— מעהר וויפיעל כתריאל מיט כתריליכען אינאיינעם.

— מתושלח'ס יאָהרען.

— מתושלח !

און פון דעמאָלט אָן איז איהם פערבליבען דער נאָמען „מתושלח" עד היום הזה.

ו.

דערפאַר איז איהם אָבער געווען ביי כתריאל דעם וואָסערפיהרער אַזוי, ווי נאָך קיינמאָל נישט, אפילו גאָר אין די גוטע יאָהרען. ערשטענס, איז די אַרבייט עפּיס נאָר אַ גרינגערע און אַ געשמאַקערע. צווייטענס, ווערט מען נישט אַזוי מיעד, קען זיך אָפּרוען — אויך מיר איין אַרבייט ! און דער בעל-הבית איז עפּיס נאָר אַ דימענט. אַ מענש זאָל זיך ניט צוריהרען, קיין הויכען געשריי נישט טהון, האַלטען אַ בייטש פון יוצא וועגען ! היינט דאָס עסען. אמת, קיין האָבער קוקט ער נישט אָן: נאָר צו וואָס

טויג איהם דער האָבער, אַז ער האָט במילא נישט מיט וואָס צו קייען? נישט גלייבער שוין די פּאַמעניצע מיט די ווייבע שטיק־לעך ברויט, וואָס כתריליכע טראָגט איהם אַלע טאָג אָקעגען? און נישט אַזוי די פּאָמעניצע, ווי דאָס דערלאַנגען די פּאָמעניצע. מע בעדאַרף זעהען, ווי כתריליכע שטעהט בשעת מעשה צענויפגע־לעגט די הענד אויף'ן האַרצען און קלויבט נחת פון מתושלח'ן, ווי ער עסט דאָס, קיין עין־הרע ניט. קומט בייגאַכט, בעט מען איהם אויס אין הויף אַביסעל שטרוי און מע געהט אַרוים אַלע מאָל אָדער כתריאל אָדער כתריליכע געוואָהר ווערען, צי מע האָט איהם חלילה נים אָוועקגע'לקח'ענט. גאַנץ פריה, אַז גאָט אַליין שלאָפט נאָך, איז שוין כתריאל ביי'ם פערדעל. ער שפּאַנט דאָס איין פּאַוואָלינקע אין פעסעל, זעצט זיך אויף און פאָהרט צום טייך נאָך וואַסער און זינגט בשעת מעשה מיט אַ משונה־מאָדנעם ניגון:

אשרי האיש אשר לא הלך...

„אַז וואָהל איז דעם מענשען, הייסט דאָס, וואָס געהט נישט צו־פוס"... און אַז ער גיסט אָן דאָס פעסעל מיט וואַסער, געהט ער שוין צוריקוועגס צו־פוס אָהן אַ ניגון, טיאַפּקעט גלייך מיט מתושלח'ן אין דער בלאָטע, דרעהט מיט דער בייטש: — „נו זשע, מתושלח, ריהר זיך, ריהר זיך!"

מתושלח שלעפּט די פיס פון דער בלאָטע, שאָקעלט מיט'ן קאָפּ און האַפּט אַ קוק מיט'ן איינציגען אויגעל אויף'ן בעל־הבית און טראַכט זיך בשעת מעשה: „זינט איך בין אַ פערד, האָט זיך מיר נאָך ניט געטראָפען דיענען ביי אַזאַ משונה־מאָדנע בריאה!" און דאָס פערדעל איז זיך מיישב, טהוט זיך אַ רוק אויף די הינ־טערשטע פיס און שטעלט זיך אָפּ אויף אַ ציקאַוועסט אין מיטען דער בלאָטע, ווי איינער רעדט: „אַנו, לאָמיר אינמיטען זעהען, וואָס וועט זיין דערפון?"... דערזעהען, אַז דאָס פערדעל האָט זיך פּלוצים אָנידערגעשטעלט, הויבט אָן כתריאל אַרומדרעהען זיך אַרום פעסעל, בעטראַכטען די רעדער, די אַקסען, די שטריקלעך; און מתושלח, אויסגעדרעהט דעם קאָפּ צו כתריאל'ען און אַ מאַך

מיט די ליפּען, ווי אַ שמייכעל געטהאָן, טראַכט ער זיך: „אַ טפּש
אַט דער וואַסערפיהרער! אַ חושים, אַ פּראָסטע בהמה!"...

ז.

ס'זאָל כסדר זיין גוט אויף דער וועלט — דאָס איז נישט
פאַרהאַן. אויף וויפיעל מתושלח האָט זיך געפיהלט גליקליך אויף
דער עלטער ביי כתריאל'ען און כתריליכען, אַזוי פיעל איז ער
אויסגעריסען געוואָרען, אויסגעשטאַנען צרות, יסורים און בזיונות
פון זייערע קינדער, פון זייערע שכנים'ס קינדער און פון גלאַט
קינדער.

פון דער ערשטער מינוט אָן, וואָס מע האָט איהם געבראַכט צו
פיהרען, און קליינוואַרג האָט איהם דערזעהען, האָבען זיי בעקומען
צו איהם עפּיס אַ מין... נישט קיין שנאה חס ושלום — אדרבה, פער־
קעהרט, זיי האָבען איהם דוקא ליעב געהאַט; נאָר די דאָזיגע ליעב־
שאַפט איז געווען פאַר מתושלח'ן אַ שחיטה. הלואי וואָלטען זיי
איהם בעסער ווינציגער ליעב געהאַט און אביסעלע מעהר אויף
איהם רחמנות געהאַט...

דאָס ערשטע האָבען איהם כתריאל'ס קינדער, באַרוויסע תלמוד־
תורה־יונגלעך, אויסגעפּרובט, אַז קיינער האָט ניט געזעהען, צי
פיהלט ער אַזוי, ווי אַ מענש, צי ניין? האָבען זיי איהם געפּרובט
פון דער גרינג מיט אַ שטעקעל איבער דער פעל — ניין; אַ קיצעל
איבער די פיס — ניין; אַ שנאָל איבער'ן אויהער — קוים־קוים.
ערשט נאָכדעם, אַז זיי האָבען איהם געפּרובט מיט אַ שטרויעלע
איבער'ן ווייסען אויגעל מיט דער בעלמע, האָבען זיי ערשט דע־
מאָלט דערזעהען, אַז ער פיהלט ווי אַ מענש, מחמת ער האָט גענע־
בען אַ פינטעל מיט די אויגען און אַ מאַך מיט'ן קאָפּ, הין און צו־
ריק, ווי איינער רעדט: „ניין, דאָס ניט, דאָס געפעלט מיר ניט"...
ווי באַלד אַזוי, האָבען זיי שוין דערטאַפּט אַ ריטעל פון אַ בעזעם
און האָבען איהם אריינגערוקט טיעף אין נאָז אריין. האָט מתושלח
גענעבען אַ שפּרונג און אַ טאַנץ און אַ פּאַרשקע מיט דער נאָז. איז
אַרויסגעלאָפען כתריאל מיט אַ גוואַלד:

— שקצים, עכברושים, וואָס פּאָרעט איהר זיך מיט'ן פערד? אין חדר אריין, הולטייעס!

און חברה האָבען גענומען די פיס אויף די פּלייצעס און זענען אוועק אין חדר, דאָס הייסט, אין דער תּלמוד־תּורה אריין.

ח.

דאָרט, אין דער תּלמוד־תּורה, איז געווען איינער א ראוב'עלע, א ספּירטאָווע יונגעל, א מזיק, זאָל גאָט שומר ומציל זיין! אויף איהם האָט זיין אייגענע מאַמע אליין געזאָגט, אז „אזעלכע קינדער זאָל מען גערדיכט זעען און שיטער אויפגעהען". זיין עובדה איז געווען: איינעסען זיך איטליכען בעזונדער אין די ביינער אריין. וואו א בוידעם, וואו א קעלער — איז ער געווען אויסען. טרייבען היהנער, גענז אָדער קאַטשקעס, שרעקען ציעגען, מוטשען קעץ, שלאָגען הינד, פון חזירים שמועסט מען ניט — דאָס איז ביי איהם געווען דאָס חיות! די קלעפּ פון דער מאַמע, די שמיץ פונ'ם תּלמוד־תּורה־מלמד און די פּעטש פון ווילד־פרעמדע זענען געווען ארויסגעוואָרפען, און די קללות, וואָס מע האָט אין איהם אריינגעלעגט — ווי איין ארבעס אין וואַנד אריין. אָט, דאַכט זיך, האָט מען איהם געפּאַטשט, אָט, דאַכט זיך, האָט ער געוויינט מיט טרערען, זיך נאָר אָפּגעקערעוועט אָן א זייט — אהא! ראוב'עלע האָט שוין ארויסגעשטעלט א צונג, געמאַכט א וויינשעלע פון דער אונטערשטער ליפּ, אָדער א פּאַחיר פון די באַקען. און צוויי באַקען האָט ער געהאַט, ווי די פּאַמפּעשקעס. געווען תּמיד געזונד און שטענדיג פריילי‍ך; דאָס וואָס די מאַמע איז א וויסטע אלמנה און מוטשעט זיך, ווי אויפ'ן טוידט, און צאָהלט פאַר איהם א קערבעל א זמן שכר־לימוד — דאָס איז ניט זיין עסק.

אז ראוב'עלע איז געוואָהר געוואָרען פון כּתריאל'ס קינדער, אז זייער טאַטע האָט געבראַכט צו פיהרען פונ'ם יריד א פערדעל און סע הייסט מתושלח, איז ער אויפגעשפּרונגען אויף א בענקעל,

א וויש געטהאָן דאָס נעזעל מיטביידע הענד הין און צוריק און אויסגערופען בקול רם:

— קינדער, מיר האָבען שוין א „שמיטשיק“!

צו בעמערקען, אז ראוב׳על׳ע האָט פון קינדוויז אָן ליעב גע־האַט כלי־זמר, אויסגעגאַנגען נאָך א פיעדעל, טאַקי ממש עס האָט זיך איהם געעקט דאָס חיות, אז ער האָט דערהערט שפּיעלען. און דערצו האָט ער געהאַט א שען קול׳כעל, געקענט אַלע ניגונים אויף אויסווענינ. ער האָט גאָר אַנדערש ניט גערעכענט, אם ירצה השם, אז ער וועט אויסוואַכסען א גרויסער, וועט ער זיך קויפען א פיעדעל און וועט שפּיעלען טאָג ווי נאַכט אויפ׳ן פיעדעל. דער־ווייל האָט ער זיך געמאַכט פון א שטיק האָלץ א קליין פיעדעלע, מיט פאָדעם אויפ׳ן אָרט פון סטרונעס, דערביי געהאַפּט גוטע קלעפּ פון דער מאַמען.

— א כלי־זמר וועט פון דיר אויסוואַכסען? ניט דערלעבען זאָל איך דאָס!

פאַרנאַכט, אז חיים־חנא דער תלמוד־תורה־מלמד האָט צעלאָזט די תלמידים, זענען זיי אַלע געגאַנגען מקבל־פּנים זיין כתריאל דעם וואַסערפיהרער׳ס פערדעל. דער ערשטער האָט אַרויסגעזאָגט זיין מיינונג ראוב׳על׳ע, אַז דאָס פערדעל איז איין אויסגעצייכענט פער־דעל, עס וועט געבען סטרונעס פונ׳ם ווידעל וויפיעל מע וועט בע־דאַרפען. א סימן, אַט וועלען מיר באַלד א פּרוב טהון!

און ראוב׳על׳ע האָט זיך פער׳גנב׳עט צו מתושלח׳ן פון הינטען און האָט אָנגעהויבען שלעפען ביי איהם האָר פונ׳ם ווידעל. כל זמן ראוב׳על׳ע האָט געשלעפּט די האָר איינציגווייז, איז מתושלח געשטאַנען רוהיג, ווי איינער רעדט: „א האָר פונ׳ם ווידעל? וואָס קאָן דאָס מיר שאַדען? טאַ, אויך די אייגענע מעשה, וועט זיין ווינציגער מיט א האָר!“... נאָר אז ראוב׳על׳ע האָט זיך צוגעהאַפּט צום ווידעל, אָנגעהויבען רייסען מיט א מאָל א גאַנצען זשמוט, האָט דאָס שוין מתושלח׳ן גוט פערדראָסען, ווי איינער רעדט: „לאָז אריין א חזיר אין שטוב, קריכט ער אויפ׳ן טיש“... און נישט

לאנג געטראכט, האָט ער דערלאַנגט ראוב'על'ען מיט דעם אונטער־
טען פוס גלייך אין די ציינער אריין און האָט איהם צעהאַקט די ליפּ
אויף צוויי.

— א מצוה, א דונער איז מיר! זעהר רעכט, א שלאַק איז
מיר! קריך נישט, ווייסט איז מיר!

אזוי האָט געזאָגט די מאמע זיינע, יענטע די לעפּטשיכע, גע־
לעגט איהם קאַלט וואסער צו דער צעהאַקטער ליפּ, געוויינט, גע־
בראָכען די הענד, געלאָפען צו חיענע דער רופא'טע, איינגעלעגט
די וועלט.

ט.

ראוב'עלע איז געווען, ברוך השם, אזא קינד, וואָס אלסדינג
האָט זיך אויף איהם פערהיילט גיך, „ווי אויף א הונט". איידער
מע האָט זיך אַרומגעקוקט, איז שוין די ליפּ ביי איהם ווידער צע־
נויפגעוואַקסען געוואָרען, גלייך ווי גאָרנישט געווען, און ער האָט
צוגעטראַכט נאָך א נייע זאַך: מע בעדאַרף זיך א מאָל דורכפּאַה־
רען רייטענדיג אויף מתושלח'ן, און דוקא אלע תלמוד־תורה־יונג־
לעך מיט א מאָל. נאָר ווען און ווי אזוי מאַכט מען דאָס אָפּ, אז
קיינער זאָל נים ווייסען? איז ראוב'עלע געפאַלען אויף א שכל,
אז דאָס איז גוט נאָר שבת בייטאָג, בשעת דער עולם עסט־אָפּ און
לעגט זיך שלאָפען, דעמאָלט האַטש נעם און טראָג ארויס גאַנץ
כתרילעווקע מיט האק און פּאַק. האָט זיך אפילו איינער, א תלמוד־
תורה־יונגעל, געשטעלט אַקעגען: „ווי אזוי פאָהרט דאָס א איד
אים שבת?" האָט איהם ראובע'לע דערויף געענטפערט: —
„בהמה! דאָס הייסט דען געפאָהרען? דאָס ווערד אָנגערופען גע־
שפּיעלט זיך"...

ס'איז געקומען שבת בייטאָג, דער עולם האָט אָפּגעגעסען,
געלעגט זיך שלאָפען, און כתריאל מיט כתריליכען בתוכם, האָבען
זיך חברה פּאַוואָלי אריינגע'גנב'עט צום וואסערפיהרער אין הויז
אריין, און ראוב'עלע האָט גענומען אויספּוצען מתושלח'ן ווי ווייט

מענליך. קודם כל האָט ער איהם פערפלאָכטען די גריווע, געמאַכט עטליכע צעפּלעך, בעפּוצט מיט שטרויעלעך; נאָכדעם האָט ער איהם אָנגעטהאָן אויפ'ן קאָפּ א ווייסען פּאַפּיערענעם ספּאָדיק, צו־געבונדען אויפ'ן האלז מיט בענדלעך; און אחרי ככלות הכל האָט ער איהם אָנגעהאַנגען פון הינטען איין אַלטען בעזעם, בכדי דער ווידעל זאָל אויסקומען שענער און לענגער. און חברה האָבען אָנגעהויבען זעצען זיך, קריכען אויף מתושלח'ן איינס איבער'ן אנדערען; ווער עס האָט פערחאַפּט איין אָרט פריהער, דער איז געזעסען אויפ'ן פערד, און די איבעריגע וועלען זיך שוין זעצען נאָכדעם, נאָר דערווייל זענען זיי נאָכגעגאַנגען פון הינטען, געהאָל־פען אונטערשרייען מתושלח'ן, ער זאָל געהן אביסעל גיכער, און געזונגען:

„ככה יעשה לסום אשר ראוב'עלע חפץ ביקרו!"

מתושלח האָט אָבער קיין חשק ניט געהאַט לויפען און איז זיך געגאַנגען טריט ביי טריט, וואָרום, ערשטענס, וואָס האָט ער קיין צייט ניט? והשנית, איז דאָך עפּיס היינט א טאָג פון רוהען! ראוב'עלע האָט אָבער ניט אויפגעהערט צו טרייבען דאָס פערדעל, נאָקען, וויאָקען און טיוקען און שרייען מיט אַלע כחות אויף דער איבעריגער חברה:

— א רוח אין אייער טאַטענס טאַטען אריין, וואָס שווייגט איהר?!

און מתושלח איז זיך אַלץ געגאַנגען טריט ביי טריט, זיך גע־טראַכט בשעת מעשה: „קונדסים שפּיעלען זיך, טא, לאָזען זיי זיך שפּיעלען"...

נאָר אַז חברה האָבען איהם שטאַרק אָנגעהויבען דעקוטשען, אונטערטרייבען און מאַכען מיט די הענד, האָט מתושלח אָנגעהוי־בען געהן גיכער, און אַז ער האָט אָנגעהויבען צו געהן גיכער, האָט איהם הינטען דער בעזעם אָנגעהויבען שלאָגען אין די פיס אריין; האָט ער אָנגעהויבען לויפען נאָך גיכער, האָט איהם דער בעזעם אָנגעהויבען צו שלאָגען נאָך שטאַרקער; האָט ער אָנגעהויבען

שפרינגען, האָבען חברה נעקוועלט. און ראוב׳עלע האָט זיך אונטער־געהעצקעט און געשריגען: האָפּ־האָפּ־האָפּ! אַזוי לאַנג געהאָפּקעט, ביז זיי האָבען אָנגעהויבען פאַלען איינציגווייז, ווי די האָלעשקעס. און אַז מתושלח האָט זיי אַלעמען אַראָפּגעוואָרפען און דערפיהלט, אַז ער איז פריי, האָט ער ערשט דעמאָלט אָנגעהויבען לויפען משוגענערווייז, און איז געשמיידיג געלאָפען און געלאָפען ביז אויף יענער זייט מיהלען, העט־העט הינטער דער שטאָדט אַרויס.

דערזעהן לויפען אַ משונה־מאָדנע פערדעל מיט אַ פּאַפּיערענעם ספּאָדיק, האָבען די שקצים די פּאַסטוכער געמאַכט אַ העץ אויף איהם, אָנגעהויבען איהם נאָכלויפען, וואַרפען מיט שטעקענס, און האָבען אָנגערייצט אויף איהם די הינד. יענע, די כלבים הייסט דאָס, האָבען זיך דוקא ניט געלאָזט לאַנג בעטען און האָבען גע־נומען יאָגען זיך נאָך איהם, בייסען און רייסען; עטליכע האָבען איהם אָנגענומען הינטען, ביי די ליטקעס; עטליכע האָבען איהם אָנגעהאַפּט פון פאָרענט, ביי׳ם נאָרגעל. מתושלח האָט אַזש אָנגע־הויבען חראָפּען. אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט — ביז זיי זענען איהם דערגאַנגען דעם עק.

י.

אויף מאָרגען האָבען שוין חברה געהאַט זייער עהרליך אויס־קומעניש. אחוץ דעם, וואָס זיי האָבען זיך צעשלאָגען די נעז און צעביילט די שטערנס פונ׳ם פאַלען, האָבען זיי געחאַפּט פּעטש אין דערהיים און שמיץ פון חיים־חנא דעם מלמד. און מעהר פון אַלעמען האָט געליטען, געוויינטליך, ראוב׳עלע, מחמת אַלע איבעריגע יונגלעך, אַז מע האָט זיי געשמיסען, האָבען זיי חאָטש געוויינט, און ראוב׳עלע האָט, פערקעהרט, נאָר געלאַכט. האָט מען דאָך איהם נאָך מעהר געקאַטעוועט; נאָר וואָס מעהר מע האָט איהם געשלאָגען, האָט ער מעהר געלאַכט, און וואָס מעהר ער האָט געלאַכט, האָט מען מעהר געשלאָגען, — אַזוי לאַנג, ביז חיים־חנא דער מלמד האָט זיך אַליין אויך צעלאַכט, און אויף איהם קוקענדיג —

אלע תלמידים. ס'איז געוואָרען אזא געלעכטער, אז אלע שכנים זענען זיך צעגויפגעקומען, און גלאט מענשען, אידען און ווייבער, יונגלעך און מיידלעך פון דער גאס: „וואָס איז? וואָס איז דער געלענדער? וואָס לאכט מען וואָס?" האָט זיי קיינער נישט גע־קאָנט ענטפערען קיין וואָרט, מחמת מע האָט זעהר שטאַרק גע־לאכט. האָבען יענע, די פרישע מענשען, זיך אויך אָנגענומען פונ'ם געלעכטער און האָבען אויך אָנגעהויבען צו לאכען; האָבען יענע, די ערשטע, אָנגעהויבען לאכען נאָך שטאַרקער, און יענע, די פרישע, אויף זיי קוקענדיג, נאָך שטאַרקער, — הכלל, מע האָט זיך פשוט געקאַטשעט אויף די בייכער, געהאַלטען זיך ביי די זייטען לאכענדיג.

*

נאָר צוויי מענשען האָבען נישט געלאכט. דאָס זענען געווען: כתריאל דער וואַסערפיהרער און זיין ווייב כתריליכע. א קינד, חלילה, אז עס געהט אוועק פון א שטוב, ווייס איך נים, אויב מע בעדאַרף אזוי פיעל וויינען, וויפיעל כתריאל מיט כתריליכען האָבען געוויינט אויף זייער גרויסען שאָדען, אויף זייער אָרעם פערדעל נעבאָך, אויף מתושלח'ן.

כפרות

געשריבען אין יאָהר 1903.

כַּפָּרוֹת

א.

דעם ערשטען טאָג ראש השנה נאָך, אַז דער עולם איז געגאַנ־גען צו תשליך, האָט מען געקאָנט בעמערקען אַ מחנה עופות, היהנער, אַלטע קוואָקעס און יונגע היהנדלעך מיט האָהנעבלעך לויפען אין די הינטערגעסלעך, אויסגעצויגען די קעפּלעך, מאַכען פּאַל־קעס, הויבען פיסלעך, שפּרינגען־אונטער עפּיס מיט אַ מין אימפּעט, און אַלץ אַהין, ווייט, הינטער דער שטאָדט ארויס. אַ חדוש איז דאָס געוועז, נאָר קיינעם איז נישט איינגעפאַלען אָפּשטעלען זיך נאָכ־קוקען, וואו אַהין לויפען דאָס די דאָזיגע נארישע עופות.

ערשט שפּעטער, אין די עשרת ימי תשובה אריין, האָט מען אָנגעהויבען זיך ארומקוקען, אַז די שטייגען זענען אָפּען, און וואו ס'איז געוועז ערגיץ איין עוף איז דאָס ארויסגעפלויגען — און געה זוך מיך! איז געוואָרען אַ גוואלד: „סטייטש, מיט וואָס וועט מען שלאָגען כפּרות?" איבערהויפּט האָבען איינגעלעגט די וועלט די ווייבער; פּאַר אַ ווייסע כפּרה וועט אייך אַ ווייב זיין די כפּרה, זי מעג זיין אַפילו אַ „מאַדאַם", מיט אַ הוט און מיט אַ פּאַרטע־פּיאָן... משוגענערווייז זענען זיי געלאָפען אין מארק אריין, גרייט געוועזען צאָהלען אין טאָג אריין, אַבי צו קריגען כפּרות; אויב ניט קיין ווייסע הוהן, לאָז זיין אַ ראָבע, אַ שווארצע, לאָז זיין אַ רויטער האָהן — אַבי אַ כפּרה! און ווי אויף־צו־להכעיס, איז נישט געוועזן אין מארק, איהר זאָלט זאָגען, איין עוף אויף אַ רפואה. דאָס הייסט, ס'איז געוועזן עופות אין מארק, נאָר נישט אַזעלכע, וואָס מע זאָל

מיט זיי קאָנען שלאָגען כפּרות. צום ביישפּיעל: קאַטשקעס זענען געווען מיט גראָבע פּופּקעס, גענז מיט פעטע בייכלעך, אינדיקעס, אָנגעבלאָזענע מיוחסים, מיט אראָפּגעלאָזענע שנאָבלען, ווייסע, ריי־נע אומשולדיגע טייבעלעך האָט מען נעהאַפּט און ארויסגעטראָגען אויף צו פערקויפען. ס'איז אָבער אַלץ נישט דאָס, וואָס מע בע־דאַרף. אויף כפּרות דאַרף מען עופות, און קיין עופות איז נישטאָ, חאַטש נעמט לעגט זיך און שטאַרבט!

וואו זענען אהינגעקומען אַלע עופות?

לייענט, זייט מוחל, ווייטער, וועט איהר הערען אַ שענס.

ב.

העט־ווייט הינטער דער שטאָדט, אַזש אויף יענער זייט מיהלען, האָט זיך געטהאָן חושך; דאָס גאַנצע פעלד איז געווען פול מיט היהנער, העהנער, אַלטע קוואָקעס און קליינע היהנדלעך. דאָס קרעהען פון די העהנער, דאָס קוואָקען פון די היהנער און דאָס פּישטשען פון די קליינע היהנדלעך איז געווען אַזוי גרויס, אַז מע האָט נעקאָנט טויב ווערען. אַלע האָבען זיך געשטופּט און גע־קוועטשט אהין, אויבען־אָן. און דאָרט, אויבען־אָן, ליגט איין אַל־טער אויסגעהאַקטער בוים, און אויף דעם דאָזיגען אַלטען אויסגע־האַקטען בוים פליהט ארויף גאָר אַ יונגער האָהן, טהוט אַ פּאַטש מיט די פליגלען און הויבט אָן צו קרעהען:

— קוקאַריקו, רבותי! הערט־צו וואָס איך וועל אייך זאָגען! אייך איז ידוע דער שענדליכער מנהג פון בעלי־בתים: אַלע יאָהר, אַז עס קומט אין דער צייט, פאַלט־אָן אויף אונזערע בעלי־בתים און אויף די בעלי־בית'טעס עפּיס אַ מהומה, דער שווארצער יאָהר זאָל זיי וויסען! זיי חאַפּען אונז פון די סידעלים, שלעפּען אונז ארויס איינציגווייז פון די שטייגען, בינדען אונז און דרעהען אונז איבער'ן קאָפּ, בעבען עפּיס בשעת מעשה פון אַ סדור, דער רוח ווייסט זיי וואָס, און טהוען אונז אַ שליידער אונטער'ן טיש און נעמען און טראָגען אונז אַוועק צום שוחט, און דאָרט מאַכט ער אונז די

שפּיעל, — עס ווערד אָנגערופען ביי זיי „כפּרות"... געפעלט אייך אביסעל איין עובדה? וואָס זאָגט איהר אויף דעם בזיון? ברידער! ביז ווי לאַנג נאָך וועלען מיר שווייגען? צייט מיר זאָלען מאַכען איין עק מיט דעם שענדליכען מנהג פון כפּרות! לאָמיר זיך שטע־לען איין מאָל פאַר אַלע מאָל: וואָס איהר ווילט טהוט מיט אונז — קיין כפּרות וועלען מיר ביי אייך נישט זיין! אוים כפּרות!

— קאָ־קאָ־קאָ! — חאַפּען אונטער אַלע עופות מיט א מאָל. — אוים כפּרות!

— קוקאַריקו! גערענקט־זשע, געטרייע ברידער און ליעבע שוועסטער, צי זענט איהר בעוואָהרענט אין זיך, אַז איהר וועט ביישטעהן קעגען דעם נסיון? צי וועט איהר זיך נישט לאָזען פיה־רען אין באָד אריין? מע וועט זיכער קומען און פאַרלעגען אייך פּראָסע, אָדער הירזש, און איך קען דאָך אייך, זולל־וסובא'ניקעס, אַז פאַר אביסעל פּראָסע און פאַר א הירזשעל וועט איהר אוועקגע־בען דריי שאָק אייער...

— קאָ־קאָ־קאָ! חס ושלום! מע זאָל אונז געבען גאָלד! קאָ־קאָ־קאָ!

— קוקאַריקו! גערענקט־זשע נאָך א מאָל און נאָך א מאָל: איהר זאָלט זיך האַלטען שטאָהל און אייזען! און טאָמער וועט מען אייך וועלען חאַפּען, זאָלט איהר זיך נישט לאָזען. די אויגען זאָלט איהר זיי אויספּיקען! איהר זאָלט זיך נישט לאָזען, איהר הערט? איין עק! א סוף! אוים כפּרות!

— קאָ־קאָ־קאָ! קאָ־קאָ־קאָ! אוים כפּרות!

ג.

און אין שטאָדט איז געוועזען חושך. א רעש, א טומעל, א גע־רודער. די גאַנצע וועלט האָט זיך געוויעגט. בעלי־בתים האָבען אָפּ־געשטעלט איינס דאָס אַנדערע, גערעדט, געקניימשט מיט די פּליי־צעס, געמאַכט מיט די הענד.

— וואָס זאָגט איהר דערויף?

— יאָ, אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע!

— אַזאַ מעשה טרעפט זיך איין מאָל אין טויזענד יאָהר!

אַזוי האָט מען געשמועסט אין שטעדטעל, און ס'איז געבלי־בען, אַז די ווייבער זאָלען זיך מטריח זיין הינטער דער שטאָדט אַרויס, צו פערנאַרען די עופות צוריק אין שטייג אַריין. דערויף זענען זיי דאָך ווייבער, בעלי־בית'טעס! און די ווייבער האָבען געטהאָן דעם רצון פון זייערע מאַנען: מיטגענומען מיט זיך ווער אַביסעל פּראָסע און ווער אַביסעל הירזש, ווער אַ זיפּ און ווער אַ זאַק, און מע האָט זיך געלאָזט הינטער דער שטאָדט אַרויס, צו פערנאַרען און חאַפּען די עופות און פערוואַרפען זיי צוריק אין שטייג אַריין.

— ציפּ־ציפּ־ציפּ־ציפּ־ציפּ! — האָבען די ווייבער פּאַוואָלינקע זיך צוגערוקט צו די עופות, זיך צוגעזעצט צו דער ערד און אויס־געשאָטען זיי דאָס ביסעל פּראָסע מיט'ן ביסעל הירזש. — טיור־טיור־טיור־טיו... סילאַ־סילאַ־סילאַ־סילאַ...

און נאָך אַזעלכע מינים שפּריכווערטער האָבען די ווייבער בע־נוצט, כדי צו פערנאַרען די עופות.

דערזעהען פּראָסע און דערשמעקט הירזש, האָבען זיך די אויס־געהונגערטע עופות אַ לאָז געטהאָן, און עס איז אין איין כהרף־עין דאָס ביסעל פּראָסע מיט'ן ביסעל הירזש אויסגעפּיקט געוואָרען, נישט געבליבען אַ קערענדעל אפילו, נאָר חאַפּען האָבען זיי זיך נישט געלאָזט בשום אופן.

אַ פּאָר ווייבער איז אַפּילו יאָ געראָטען צודעקען עטליכע קליי־נע היהנדלעך מיט אַ זיפּ; האָבען זיך די עלטערע קוואָקעס מיט די העהנער איינגעשטעלט פאַר זיי, אַרויפגעפאַלען אויף די ווייבער, געשפּרונגען זיי גלייך אין פּנים אַריין, שיער נישט אויסגעפּיקט די אויגען; די ווייבער זענען קוים אַנטלאָפען מיט'ן לעבען.

געקומען אַהיים און דערצעהלט פאַר די מאַנען די דאָזיגע מעשה, איז צווישען די מאַנסבילען געוואָרען זעהר אַ גרויס גע־

לעכטער. מע האָט זיך פשוט געקאַטשעט, געהאַלטען זיך ביי די זייטען.

— חאַ־חאַ־חאַ, שטיות! איהר זענט דאָך ערגער פון די עופות, כלעבען! איהר האָט אמאָל געהערט, אז איין עוף זאָל גובר זיין א מענטשען? טפשות, חאַ־חאַ־חאַ!

— ווייסט איהר וואָס? — האָבען געזאָגט די ווייבער. — אז איהר זענט יאָ אזעלכע בריות, טאָ געהט שוין בעסער איהר אליין, האַלט מלחמה מיט די עופות! באַווייזט שוין איהר אליין אייער בריה׳שאַפט!

און די מאַנסבילען האָבען גענומען די שטעקעלעך אין די הענד און זענען ארויסגעגאַנגען הינטער דער שטאָדט זעהן, וואָס טהוט זיך דאָרטען מיט די עופות.

ד.

מאַנסבילען זענען פאָרט מאַנסבילען, נישט קיין ווייבער. מאַנסבילען האָבען אין זיך גאָר איין אנדערען כח. מאַנספאַרשוינען!...

דערזעהען פון דערווייטענס די מחנה עופות, זענען זיי נעפאַלען אויף איין אויבער־הסברה און האָבען זיך פער׳גנבה׳ט שטילערהייד הינטען־אַרום, פון יענער זייט עופות, אויפגעהויבען אלע מיט א מאָל די שטעקענס און אָנגעהויבען זיי טרייבען אהיים מיט קלוגשאַפט:

— קיש־קיש! דאָ דאָמאו! קיש־קיש! קיש־קיש־קיש־קיש!...

דער „קישקיש“ האָט זיי אָבער געהאָלפען, ווי א טוידטען באַנקעס. די גאַנצע מחנה עופות, די העהנער מיט די היהנער, די אַלטע קוואָקעס מיט די קליינע היהנדלעך, האָבען זיך א לאָז געטהאָן מיט א מאָל צו די מאַנסבילען, געשפרונגען זיי גלייך אין פנים אריין, געפיקט אין די פיאַטעס, געריסען די קאַפאָטעס, געפליקט די בערד, בשעת מעשה געקרעהט און געקוואָקעט און געפישטשעט. פעדערען זענען געפלויגען אין דער לופטען, ווי שניי, ס׳איז געוואָרען פינסטער אויף דער גאַס — איין אמת׳ע מלחמה!

א סך עופות זענען טאקי אין דער דאָזיגער מלחמה געפאַלען טוידט, צעטראָטען פון זייערע אייגענע ברידער און שוועסטער און צעשלאָגען פון די שטעקענס. עס זענען אָבער אויך א סך מאַנס־בילען גע׳מזיק׳ט געוואָרען, פערוואונדעט, פערבלוטיגט די הענד און די פנימ׳ער. איינעם האָט מען אויסגעפּיקט איין אויג, איינעם — א שטיק נאָז, איינעם האָט מען געלעכערט א באַק, עס האָבען זיך ארויסגעזעהען די באַקצייהנער, און בלוט, בלוט האָט גערונען פוןביידע צדדים. מי יודע, וואָס עס וואָלט געווען דער סוף, ווען די מאַנסבילען וואָרפען נישט אוועק די שטעקלעך, פערקאַטשען נישט די פּאָלעס און לאָזען זיך נישט לויפען הענדום־פּענדום צוריק אין שטאָדט אריין.

דערזעהען די צעשלאָגענע, צעבלוטיגטע בעלי־בתים מיט די צעפּליקטע קאַפּאָטעס, זענען די ווייבער געווען מלא גדולה:

— נו, פאַר וואָס לאַכט איהר נישט אצינד? בריות! מאַנס־בילען! זכרים! מאַנספּאַרשוינען!...

ה.

„אז מע קאָן נישט אריבער, מוז מען ארונטער“, — אזוי האָבען געזאָגט די בריות די מאַנסבילען, געווען צופרידען, וואָס גאָט האָט זיי צוגעשיקט א גלייכווערטעל, און מע האָט זיך צענויפגע־זאַמעלט ביי׳ם רב אויף איין אסיפה, לאַנג גערעדט, געפּלאַפּעלט און געבעבעט, און ס׳איז געבליבען, מע זאָל שיקען א דעפּוטאַציע צו די עופות און פרעגען זיי מיט גוטען: וואָס ווילען זיי? אויס־געקלויבען האָט מען, געוויינטליך, די נגידים מיט די בעלי־בתים חשובים, מיט די רבנים, מיט די דיינים און חזנים און מיט די שוחטים, און מען איז ארויס הינטער דער שטאָדט שוין אָהן כלי־זין, אָהן שטעקענס, און דער רב האָט זיך ארויסגעשטעלט אויף צופריהער און האָט אויסגערופען צו די עופות בזה הלשון:

— שמעו נא, רבותים, הערט אויס, עופות! זאָגט, וואָס ווילט איהר? זאָגט, מיר הערען אייך מיט קאָפּ, און אויב אייער פאַר־

לאנג איז נאָר מיט אַ גאַנג, וועט מען אייך געווים ממלא זיין, אם ירצה השם.

איז געוואָרען אַ געשריי צווישען די עופות מיט אַ קרעהעריי און מיט אַ קוואַקעריי און מיט אַ פּישטשעריי, אז מע האָט נישט געהערט אַ וואָרט. רופט זיך אָן צו זיי דער רב:

— ווייסט איהר וואָס, עופות? פון אייער שרייען, וואָס איהר שרייעט דאָ אַלע אינאיינעם, וועט קיין גוטס נישט ארויס. אמעהר, פאָלגט מיך, אַט האָט אונז דער עולם אויסגעקליבען פאר שתדלנים, דעפּוטאַטען — קלייבט אייך אויך אויס פון זיך אַ דעפּוטאַציע, נאָר עפּים פיינע, לייטישע עופות, ס'זאָל זיין מיט וועמען צו רעדען אַ וואָרט. געפינען זיך ניט ביי אייך אַ פּאָר אינדיקעס, געגנז אָדער קאַטשקעס?

— האָל־דער! האָל־דער! האָל־דער! — האָט זיך אָנגערופען איין־און־איינציגער אינדיק, וואָס האָט זיך פערשלעפּט אַהער מיט די עופות, און האָט זיך אָנגעבלאָזען ווי אַ מחותן, אראָפּגעלאָזט דעם שנאָבעל, בעוויזען, אז ער איז דאָ און איז גרייט צו זיין אַ שתדלן פאר קהל.

— גאַ־גאַ־גאַ! — האָט זיך געלאָזט הערען אַ קול פון איין אַלטען גאַנער, און איהם האָבען אויך געהאָלפען דאָס גאַנצע בינ־טעל געגנז, זיינע קעבסווייבער.

— קוואַ! קוואַ! קוואַ!!! — האָבען אונטערגעהאַפּט עמ־ליכע קאַטשקעס, מורא'דיגע שרייערינס, צו בעווייזען, אז זיי זע־נען אויך דאָ צווישען די עופות. איז אָבער ארויסגעשפּרונגען אַ רויטער האָהן איין עזות־פּנים און האָט אויסגעשריגען:

— קוקאַריקו! עופות! אויב איהר ווילט, מע זאָל אייך פּער־קויפען פאר אַ קאָרץ האָבער, זאָלט איהר זיך איבערגעבען אין די הענד פון די דאָזיגע אָנגעבלאָזענע מחותנים די אינדיקעס, אָדער צו די מיוחסים די געגנז, וואָס זייערע עלטער־זיידעס האָבען אַמאָל אָפּגעראַטעוועט די שטאָדט רוים, אָדער צו די פּרעסערינס, די ספּלעטניצעס, די קאַטשקעס. מיט זיי שלאָגט מען קיין כפרות

נישט, טאָרען זיי נישט מישען זיך! עופות זענען מיר, כּפּרות שלאָגט מען מיט אונז, בעדאַרף מען אונז קלויבען פאַר דעפּוטאַטען!

— קאַ־קאַ־קאַ־קאַ! אמת, אמת, ווי מיר היהנער זענען! — האָבען אונטערגעהאַלטען אַלע עופות אין איין קול, און עס איז געוואָרען נאָך אַ גרעסער געשריי מיט אַ גרעסערען טומעל; די עופות האָבען געגאַגאַטשעט אַלע אינאיינעם, געשפּרונגען איינס אקעגען דאָס אַנדערע, געפּיקט זיך אין די קעפּלעך, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז עס איז אַרויסגעטראָטען פון זיי אַ דעפּוטאַציע: אַ צוויי־דריי גאַלאַגאַנסקי העהנער מיט היבשע בערד, און אַ פּאָר שענע געוויינטליכע היהנער און עטליכע יונגע האָהנעבלעך, גרויסע שרייערס מיט גאָר יונגע קול'כלעך. — און צווישעןביידע דעפּוטאַציעס האָט זיך אָנגעהויבען אַ געשפּרעך, וואָס ווערד בעשריבען אין קאַפּיטעל ז.

ז.

די בעלי־בתים: בכן, זאָגט וואָס ווילט איהר, היהנער? רעדט ווערטער!

די עופות: וואָס זאָלען מיר וועלען? מיר ווילען נישט זיין פאַר אייך די כּפּרה; מיר געבען אייך אַוועק אונזער פלייש, אונזערע פעדערען, אַלץ וואָס איהר ווילט, נאָר קיין כּפּרות זאָלט איהר מיט אונז נישט שלאָגען!

די בעלי־בתים: סטייטש, מיר זענען דאָך עפּים אידען, מיר מוזען דאָך שלאָגען כּפּרות!

די עופות: אַזוי גאָר? וואו שטעהט דאָס געשריבען?

די בעלי־בתים: וואו סע שטעהט געשריבען? וואָס איז שייך, המ... וואָס איז אייער עסק, וואו סע שטעהט געשריבען? ס'איז ביי אונז אַ מנהג ישן, איין אַלטער מנהג פון קדמונים. מאָדנע עופות איהר זענט! אַז מע קוילעט אייך אַזוי און מע בראָט אייך און מע עסט אייך, איז אייך גרינגער? וואָס אַהרט עס אייך, אַז אידען פאַרדיענען מיט אייך אַ מצוה?

די עופות: פאַרהאַן ביי אייך זעכס הונדערט דרייצעהן מצוות.

די בעלי־בתים: און דאָס, וואָס מע זאָגט מיט אייך דריי מאָל „בני־אדם", איז ביי אייך גאָרנישט?

די עופות: איהר זאָלט אַזוי וויסען פון געבראָטענס, ווי מיר ווייסען, וואָס ביי אייך אין „בני־אָדם" טהוט זיך!

די בעלי־בתים: און די ברכה, וואָס דער שוחט מאַכט אויף אייך?

די עופות: לאָז ער בעסער מאַכען אַ ברכה אויף אַ דונער!

די בעלי־בתים: און דאָס, וואָס אידישע קינדער פאַר־פאַסטען זיך און פאַסטען־אָפּ מיט אייך אַזאַ הייליגען תענית, ווי יום כפור?

די עופות: וואָס זשע איז עפּיס געפאַלען דער גורל אויף אונז, אָרעמע עופות? ווינציג פויגלען געגז, פעטע קאַטשקעס מיט גראָבע בייכלעך, אינדיקעס מיוחסים דרעהען זיך אַרום ביי אייך אויף דער וועלט, וואָס טהון טהוען זיי גאָרנישט, נאָר מע פּרעסט און נאָר מע זויפט און מע פּאַליאַסקעט זיך אין אַלע קאַליזשעס?...

די בעלי־בתים: געגז קוילען מיר חנוכה און פּרעג־לען פון זיי שמאַלץ אויף פסח, קאַטשקעס בראָטען מיר אַזוי, אינ־דיקעס האָדעווען מיר אויף יום־טוב, און אייך דאַרפען מיר אויף כפרות. זייט זשע נישט קיין עזות־פּנים'ער — עס רעדען נישט מיט אייך קיין יונגלעך, עס רעדען מיט אייך עפּיס בעלי־בתים, רבנים, דיינים, שוחטים!

די עופות: שוחטים? קוילערס? קאַ־קאַ־קאַ! אַ מיתה משונה זאָל קומען אויף אַלע שוחטים פון דער גאַנצער וועלט! אַנו, גיט אונז נאָר אַהער אַ פּאָר שוחטים!...

די בעלי־בתים: איהר זענט קענען דעם מנהג־העולם? איהר ווילט מאַכען אַיין איבערקעהרעניש אין דער וועלט? איהר

ווּיעדערשפּעניגט? איהר זענט מורד במלכות?... איהר וועט אונז האָבען צו געדענקען!...

ד י ע ו פ ו ת: אזוי? אי־אי־אי! וואָס וועט איהר אונז טהון? איהר וועט אונז אודאי מסר'ען? לאָדען צום „ונתנה־תוקף"? געהט־זשע אייך געזונטערהייד! קאַ־קאַ־קאַ! קאַ־קאַ־קאַ־קאַ!

און ס'איז געוואָרען אַ קוואַקעריי צווישען די היהנער, און די העהנער האָבען אָנגעהויבען צו קרעהען אויף קולי־קולות, אַז מע האָט דעם „קוקאַריקו" געקאָנט הערען פאַר צעהן מייל אַרום און אַרום.

ז.

און די בעלי־בתים האָבען אָפּגעטרעטען אַביסעל אויף אַ זייט, זיך געשושקעט, גע'סוד'עט, גע'עצה'ט: וואָס טהוט מען? — און ס'איז געבליבען, מע זאָל נאָך אַ מאָל אַ פּרוב טהון רעדען מיט די ווייסע־חברה'ניקעס, זיי צוזאָגען עפּיס אַ לעקאַכעל, טאָמער וועט מען פּאָרט ביי זיי עפּיס פּועל'ען, חאָטש וואָס נישט איז; לאָז זיין אַ כּפּרה אויף צווייען, אויף דרייען, אַבי אַ כּפּרה. און דער רב האָט זיך אַרויסגעשטעלט אויף־צו־פריהער און האָט ווידער אַ מאָל אויסגערופען צו די עופות:

— שמעו־נא, רבותים, הערט אויס, עופות, וואָס מיר ווילען אייך זאָגען. די מעשה דערפון איז אזוי: מיר וואָלטען מיט אייך, איינגענטליך, גאָר נישט באַדאַרפט אַזוי פיעל איינ'טענה'ן. מיר זענען דאָס גאָר נישט געוואָהנט געוואָרען אפילו. איהר מעגט אונז גלויבען אויף נאמנות, אַז מיר האָבען צו אייך גענוג מיטלען, ווי אזוי מיר זאָלען אייך נעמען מיט גוואַלד. נאָר אַזוי ווי די צייט איז שוין זעהר קורץ, ס'איז שוין באַלד ערב יום־כּפּור, און מיר קאָנען חלילה בלייבען אָהן כּפּרות, לכן געבען מיר אייך לגאָטעס...

— קוקאַריקו! לגאָטעס!... — האָט אויסגעצויגען איינער אַ האָהן אַ ווייסער־חברה'ניק, און צווישען די היהנער איז געוואָרען

א קוואקעריי: „קאַ־קאַ־קאַ! לגאַטעס, לגאַטעס, לגאַטעס!"... און דער רב האָט זיי נעגעבען צו פערשטעהן, אינ'ם נאָמען פון די בעלי־בתים, וואָס פאַר לגאַטעס מע גיט זיי. די עופות הייסט עס:

לגאַטע נומער איינס: א טאָג פאַר כפרות שלאָגען זאָל מען געבען די עופות עסען און טרינקען, גלייך ווי נישט זיי מיינט מען.

לגאַטע נומער צוויי: בשעת שלאָגען כפרות און זאָגען „בני־אדם" זאָל מען נישט דרעהען מיט די עופות משוגענער־ווייז און נישט אָפּהאַפּען אויף דער גיך דעם „זה־כפרתי־זה־חליפתי־זה־תמורתי", נאָר פון דער גרינג, פּאַוואָלינקע: „זה — כפרתי, זה — חליפתי, זה — תמורתי"...

לגאַטע נומער דריי: אָפּגעשלאָגען כפרות, זאָל מען נישט וואַרפען די היהנער אונטער'ן טיש, ווי ביז אהער; נאָר פּאַוואָלינקע אוועקגעלעגט און אוועקגעטראָגען צום שוחט.

לגאַטע נומער פיער: בינדען זאָל מען זיי נישט פּאַרלעכווייז, ווי ביז אהער, נאָר איינציגווייז, איטליכם עוף בעזונדער, ווארום נישט אַלע עופות זענען גלייך בכאַראַקטערין, — טרעפט אָפּטמאָל, אז מע פּיקט זיך און מע בלוטינט זיך איינס דאָס אנדערע געבונדענערהייד.

לגאַטע נומער פינף: פליקען זאָל מען די עופות נאָכ'ן קוילען, נישט פאַר'ן קוילען, ווי אַנדערע זענען זיך נוהג אין א סך ערטער.

לגאַטע נומער זעכס: בשעת דער שוחט נעמט דאָס עוף צווישען די פיס און פערדרעהט דאָס קעפּעל ארויף...

— קוקאַריקו! געפעלט אייך אביסעל לגאַטעס?!... — אזוי האָט אויסגעשריגען א יונגער האָהן איין עזות־פנים, און נאָך איהם — די איבעריגע אַלע עופות האָבען געקרעהט און געקוואָקעט: „קאַ־קאַ־קאַ! גענוג לגאַטעס!... אין דער ערד אריין די בעלי־בתים מיט זייערע לגאַטעס!"...

און די עופות האָבען זיך אַ לאָז געטהאָן אַלע צו די בעלי־בתים. און די בעלי־בתים, עס זאָל זיי צו קיין שאַנד נישט זיין, האָבען, אפּנים, פערשטאַנען מיט וואָס דאָס שמעקט. האָבען זיי גענומען די פיס אויף די פּלייצעס און — מאַרש צוריק, צוריק, אַהיים, איט־ליכער אין זיין רוה אריין.

* * *

אַט אַזוי האָט זיך אויסגעלאָזט דער דאָזיגער וואונדערליכער סטרייק פון די עופות.

פון דעמאָלט אָן... קוילעט מען זיי טאַקי אפילו אַזוי ווי פריהער — יאָ. מע פליקט זיי, און מע שניידט זיי, און מע קאָכט זיי, און מע ברענט זיי, און מע פרעגעלט זיי, און מע דערלאַנגט זיי צום טיש אונטער אַלערליי סאָאוסען און פּאַטראַוועס — אַלסדינג אַזוי ווי פריהער. נאָר קיין כפרות מיט זיי שלאָגט מען נישט. און קיין „בני־אדם“ מיט זיי זאָגט מען נישט... פע! אויס כפרות! דער מנהג, פערשטעהט איהר מיך, איז געוואָרען אויס מנהג.

אפּנים, ס'איז נישטאָ קיין אייביגע זאַך אויף דער וועלט? אַלס־דינג ביז אַ צייט, אַלסדינג ביז אַ צייט! . . . .

. . . .

. . . .

. . . .

דאָס פאָרפאָלק

אַ מעשה נורא, ווי אַזוי מע האָט איינמאָל
אין מיטען נאַכט אויפגעחאַפּט צוויי אומ־
שולדיגע נפשות, געבונדען, אַרויסגעפיהרט
אויפ'ן מאַרק און פערקויפט צו ווילדע מענ־
שען, געהאָדעוועט אַ חודש נאָכאַנאַנד מיט
מעדני־מלך, און אַ טאָג פאַר פסח געקוילעט,
ווי די שאָף.

נעשריבען אין יאָהר 1909.

דאָס פאָרפאָלק

פונ'ם פערפאַסער.

דער מחבר פון דער געשיכטע בעט זיך ביי'ם לעזער, ער זאָל אין דער מעשה נישט זוכען קיין אַלעגאָריעס, נישט וועלען טרעפען, וועמען דער מחבר האָט דאָ געמיינט. עס איז דאָ נישט פאַרהאַן קיין רמז פון אַלעגאָריעס, און אפילו נישט, איהר זאָלט זאָגען, פאַר אַ גראָשען אָט דאָס, וואָס ווערד אָנגערופען סימבאָליזם. דאָס איז גלאַט אַזוי זיך אַ פשוט'ע מעשה, אָהן חכמות, אָהן אויבערקעפלעך, אַ מעשה פון צוויי אומשולדיגע גאָט'ס בעשעפענישען נעבאַך, וואָס האָבען געלעבט, געליעבט, גע'חלומ'ט, געליטען, געהאָפט און מעררעריש געפאַלען אום ערב פסח, נישט צו וויסען פאַר וואָס און פאַר ווען...

גערווי (איטאַליע).

א.

די שרעקליכע נאַכט.

דאָס איז געווען איינע פון די פינסטערע, בלאָטיגע, פאַרפסח'דיגע נעכט. אַלץ איז געווען איינגעהילט אין פינסטערניש. אַלץ איז געשלאָפען. שטיל און רוהיג איז געווען אַרום און אַרום אפילו אַ פיש אין וואַסער האָט גערוהט. מורא געהאַט אַרויסשטעלען!! דער־

קאָפּ אויף גאָט׳ס וועלט אין דער דאָזיגער פינסטערער, שטילער, רוהיגער נאַכט. אין אַזאַ נאַכט איז פאַרהאַן אַ סך ארבייט פאַר׳ן בעל־החלומות. ער זשאַלעוועט נישט קיין פאַרבען, שיט מיט דער פולער האַנד פאַנטאַזיעס, וואָס נישט געשטויגען, נישט געפלויגען, און פיהרט צענויף אַ וואַנד מיט אַ וואַנד.

די חלומות, וואָס דער העלד פון דער דאָזיגער געשיכטע האָט געזעהען אין יענער נאַכט, זענען געווען משונה־מאָדנע ווילדע חלומות! אַ גאַנצע נאַכט האָבען זיך איהם געפּלאָנטעט עופות, היהנער, געגז און קאַטשקעס. איינער אַ האָהן, אַ רויטער, נאָך גאָר אַ יונגעטשקער, גאָר אַ גרויסער עזות־פּנים, שפּרינגט איהם מיט חוצפּה אין די אויגען אריין, לאַכט און זינגט איהם עפּיס אַ מאָדנע ליעדעל:

קו־קאַ־רי־קו, לאַנגע נאָז!
מ׳עט דיך פּאַקען ווי אַ האָז!
מ׳עט דיך בינדען, מ׳עט דיך שלאָגען,
מ׳עט דיך לעגען אין אַ וואָגען,
מ׳עט דיך מוטשען אָהן אַ סוף,
מ׳עט דיך קוילען ווי איין עוף!...

דאָס ליעדעל לאָזט אויס דער רויטער האָהן מיט אַ קוקאַריקו, און עס דאַכט זיך אוים אונזער העלד, אַז די עופות, די געגז מיט די קאַטשקעס, וואָס דרעהען זיך ארום איהם, קוואַקען, גאַגאַטשען און לאַכען אויף משונה־מאָדנע קולות, און אַזוי שטאַרק, אַז ער ווערד אויפגערעגט, טהוט זיך אַ לאָז צום האָהן צום שייגעץ, און פאַר גרוים כעס האַפּט ער זיך אויף מיט אַ מורא׳דיג הארצקלאַפּעניש און דער־הערט אַ רעש, אַ טומעל, אַ גערודער, אַ קלאַפּעריי פון פים, אַ שיין פון אַ ליכט, און קולות, ווילדע, אומבעקאַנטע קולות: „נישט דער!... אָט דער!... יאַ־יאַ!... נעמט איהם!... האַפּט איהם!... בינדט איהם!... פּאַוואָלי די פים!... ברעכט איהם נישט אוים קיין פוס!... אָט אַזוי!... פּאַרטיג?... נו, ריהר זיך! ריהר זיך!...

די נאַכט שטעהט נישט!... מאַרש אין וואַגען אריין!..." און ער דערפיהלט געזונדע הענד, ווי אייזערנע צוואַנגען, האַלטען איהם, בינדען איהם, דרעהען איהם צענויף די פיס, און מע טהוט איהם א חאַפּ־אויף אין דער לופטען און א וואַרף־אריין אין א ברייטען הויכען וואָגען אריין. אין וואָגען ליגט נאָך א נפש, אזוי ווי ער, דאַכט זיך, א נקבה, און ציטערט מיט אַלע איברים. צוויי מענשען דרעהען זיך ארום זיי. איינער — א פּרא־אָדם, אַהן א היטעל, דער אַנדערער — אויך א פּרא־אָדם, מיט א קוטשמע אויפ'ן קאָפּ. דער וואָס אַהן דעם היטעל שטעהט הינטען, בעטראַכט דעם וואָגען, די רעדער, די פּערד־לעך. און דער וואָס מיט דער קוטשמע האָט זיך ארויפגעזעצט אויפ'ן וואָגען, און גלייך צו זיי אויף די פיס, און מיט אזא רציחה, אז זיי האָבען זיך דערזעהן מיט יענער וועלט...

— געב נאָר אכטונג, זיי זאָלען זיך ביי דיר נישט אויפבינדען, נישט ארויסגליטשען, נישט אראָפּשפּרינגען. דו הערסט, צי ניין?

אזוי זאָגט דער, וואָס אָהן דעם היטעל, צו דער קוטשמע, און די קוטשמע ענטפערט נישט. ער דערלאַנגט א רעכטען שמיץ די פערד, און דער וואָגען ריהרט.

ב.

די געפאַנגענע שליסען קענטשאַפט אין געפענגעניש.

ווי אזוי זיי האָבען איבערגעלעבט די דאָזיגע נאַכט און נישט אויסגעגאַנגען אויפ'ן וואָגען פאַר שרעק אַליין — איז טאַקי נאָר א נס מן השמים. וואו זענען זיי? וואוהין פיהרט מען זיי? און פאַר וואָס? פאַר ווען?...

איבער גרוים פינסטערניש האָבען זיי אפילו נישט געקאָנט זיך רעכט אָנקוקען. ערשט, אז ס'האָט אָנגעהויבען צו טאָגען, האָבען זיי גענומען בעטראַכטען איינס דאָס אַנדערע און דורכשמועסען זיך שטילערהייד.

— גוט מאָרגען, מאַדאַם!

— גוט מאָרגען, גוט יאָהר!

— איך וואָלט געמעגט שווערען, אַז איהר זענט פון אונזערע... פון די אינדיאַנער...

— איהר פערשפּאָרט שווערען, מע גלויבט אייך אָהן אַ שבועה...

— איך האָב אייך באַלד דערקענט, נאָך די קאָרעלען.

— דאָס בעווייזט, אַז איהר האָט איין אויג.

עס געהט אַוועק עטליכע מינוט. נאָכדעם רופט ער זיך אָן צו איהר ווידער אַ מאָל:

— מאַדאַם! ווי פיהלט איהר זיך?

— אַזאַ יאָהר אויף מיינע שונאים!

ער לאָזט דורך נאָך אַ ווײַלע און רוימט איהר איין אַ סוד אויפ'ן אויהער:

— מאַדאַם, איך וויל אייך עפּיס פרעגען.

— פרעגט.

— אין וואָס בעשולדיגט מען אייך?

— דאָס אייגענע, וואָס אייך.

— איך מיין, וואָס האָט איהר אַזוינס פערזינדיגט?

— דאָס אייגענע, וואָס איהר.

— מיר שיינט, אַז איהר זענט מיר עפּיס ווי ברוגז'ליך?

— ברוגז'ליך? נאָהאַל! ער האָט זיך אַוועקגעזעצט ביי מיר אויף די פּיס, אַז סע שפּאַרען מיר די אויגען פון קאָפּ, און זאָגט נאָך, אַז איך בין ברוגז'ליך!

— וואָס רעדט איהר דאָס, מאַדאַם? איך זיץ ביי אייך אויף די פּיס?

— ווער דען זיצט?

— דאָס איז ער! אָט דער פּרא־אָדם מיט דער קוטשמע, פערחאַפּט זאָל ער ווערען!

— אַזוי גאָר? און איך האָב געמיינט, אַז דאָס קוועטשען, וואָס סע קוועטשט מיך, איז פון אייך. האָט קיין פּאַראיבעל נישט, מאַ־מער האָב איך אייך בעלעדיגט.

דאָס איז אײנגאַנצען, וואָס זײ האָבען געקאָנט זאָגען אײנס דעם אַנדערען, װאָרום עס האַפּט זיך אויף די קוטשמע, װי פונ׳ם שלאָף, און שמײסט, שמײסט די פערד מיט כעס. דער װאָגען שפּרינגט אונטער, די צװײ אינדיאַנער הערען זיך צו, װי עס טרײסלען זיך בײ זײ אינװעניג די געדערים. פּלוצים שטעלט זיך אָפּ דער װאָגען, און זײ דערזעהען פאַר זיך אַזעלכעס, װאָס זײ האָבען נאָך אויף זײער לעבען נישט געזעהען קײנמאָל.

ג.

פון אײן געפענגעניש אינ׳ם אַנדערען.

דאָס ערשטע מאָל אויף זײער לעבען איז זײ אויסגעקומען צו זעהן אויף אײן אָרט אַזױ פיעל פערד, בהמות, קעלבלעך, חזירים, און מענשען, אָהן אַ שיעור מענשען! אַלערלײ װאָגענס מיט אונטערגעהויבענע שטעקענס, פול מיט פערשיעדענע סחורות, ברויט און לעבעדיגע זאַכען: היהנער, גענז און קאַטשקעס, אָנגעפּאַקט אײנס אויף דאָס אַנדערע. דאָרט, אין דער זײט, אײנער אַלײן אויף אַ װאָגען, ליגט אַ געבונדענער דבר־אחר און פּראָטעסטירט, קוויטשעט מיט אַזעלכע משונה קולות, אַז מע קאָן טויב װערען. נאָר װער הערט איהם? אַלע לויפען, אַלע רעדען, אַלע זענען פערטאַרעראַמט — ס׳איז אַ יריד.

אַהערצו האָט זײ געבראַכט צו פיהרען דער פּראַ־אָדם, װאָס מיט דער קוטשמע, אַרויסגעקראָכען פונ׳ם װאָגען און גענומען באַברען זיך מיט די געפאַנגענע. און די געפאַנגענע האָבען זיך אויפגעהאַפּט, דערפיהלט אַ מאָדנע האַרצקלאַפּעניש: „װאָס װעט ער טהון מיט זײ, אָט דער פּראַ־אָדם? אפשר אויפבינדען? בעפרײהען און לאָזען געהן, װאו די אויגען װעלען טראָגען?“... אָך, אומזיסט איז געװעזען זײער פרײד — ער האָט זײ נאָר אַרויפגערוקט אַביסעל העכער, אַפּנים, אַז מע זאָל זײ בעסער קאָנען זעהן? אַזאַ בזיון! אַזאַ בזיון!... און אפשר, אַז מע װיל רעכענען דאָס אײגענע צוריק, קאָן זײן, אַז עס איז גלײבער, װאָס אַלע זעהען זײ! אדרבה, לאָז

די וועלט זעהן! אפשר וועט זיך געפינען א נומע זעל, וואס וועט צונעהן, זיך אננעמען זייער קריוודע און א פרעג טהון ביי דעם פרא־אדם: פאר וואס? פאר ווען?

אזוי האבען זיך געטראכט נעבאך די אומשולדיגע געפאנגענע— און גלייך ווי זיי האבען געטראפען: עס האט זיך טאקי געפונען א נומע זעל, עפיס איינע א גראבע, מיט א טערקישער שאל. זי נעהט־צו, טהוט א טאפ אין וואגען און א זאג צו דער קוטשמע:

— דאס האסט דו געבראכט צו פיהרען דאס פאר־פאלק?

— וואס איז דיין עסק?

— אינדיאנער?

— וואס דען, טערקען?

— וויפיעל הייסט דו זיך געבען פאר זיי?

— וואו האסט דו אזוי פיעל געלד?

— איך זאל נישט האבען קיין געלד, טא צוליעב וואס וואלט איך זיך אוועקגעשטעלט רעדען מיט אזא חאם, ווי דו ביזט?

אט אזוי שמועסען זיך דורך די טערקישע שאל מיט דער קוטשמע, און עס געהט אוועק ביי זיי א דינגעניש אויף לאנג. דער פרא־אדם, וואס מיט דער קוטשמע, איז קאלט ווי אייז, די טערקישע שאל היצט זיך, שפרינגט־אפ אלע מאל און געהט אוועק, און קומט אבער באלד צוריק, און ווידער א מאל נעמט מען זיך דינגען, אזוי לאנג, ביז די קוטשמע ווערד אין כעס, און מע הויבט זיך אן שעלטען. דאס פאר־פאלק דערוויילי ווארפט זיך דורך מיט א פאר ווערטער:

— מאדאם! איהר הערט, צי ניין?

— איך הער, וואס דען? איך הער נישט?

— עס האלט דערביי, מע זאל אונז, אפנים, אויסקויפען פון געפענגעניש?

— אזוי ווייזט דאס אויס.

— וואס־זשע דינגט זי זיך פאר אונז, ווי מע דינגט זיך פאר גענז?

— אז אך און אז ווער!

— לאָזען זיי זיך שלאָגען קאָפּ אָן וואנד. אבי מיר זאָלען ארוים פרייה.

— אָמן הלואי!

דאנקען גאָט, די טערקישע שאַל האָט שוין אריינגעלעגט די האנד אין קעשענע, נעמט ארוים געלד.

— הכלל, איז נישט ווינציגער?

— נישט ווינציגער.

— דאָס איז שוין דאָס לעצטע שבלעצטע?

— דאָס לעצטע שבלעצטע.

— אפשר... שאַ, שאַ! זעה־נאָר א רציחה פון א מענטשען! נאַ דיר געלד, נאַ!

און דאָס פאַר־פאָלק געהט איבער פונ'ם רשות פון דעם פּראַ־אָדם מיט דער קוטשמע אין רשות פון דער גראָבער מיט דער טער־קישער שאַל, דאָס הייסט, אייגענטליך, פון איין געפּענגעניש אינ'ם אנדערען, ווי מיר וועלען זעהן ווייטער.

ד.

צווישען ווילדע מענשען.

ווי באַלד מע האָט זיי געבראַכט אויפ'ן נייעם אָרט, אזוי האָט מען זיי באַלד אויפגעבונדען, און מיט פרייד האָבען זיי דערפיהלט די ערד אונטער זיך. זיי האָבען גענומען אויסגלייכען זיך די ביי־נער און ארומשפּאַנען הין און צוריק, אויספּרובען אויף וויפיעל די פיס דיענען זיי נאָך, און פאַר גרויס שמחה האָבען זיי גאָרנישט בע־מערקט, אז זיי זענען נאָך גאַנץ ווייט פון די אמת'ע פרייהייט. ערשט א מינוט שפּעטער האָבען זיי זיך ארומגעקוקט, אז זיי זענען אין גע־פּענגעניש. מע האָט זיי אריינגעלאָזט ערגיץ אין א פינסטער וויג־קעל, פון איין זייט א וואַרעמער אויווען, פון דער אנדערער זייט א קאַלטע וואנד, און פון פאָרענט אָפּגעצאַמט מיט איין איבערגע־קעהרטען לייטער. און עסען האָט מען זיי אוועקגעשטעלט און

טרינקען, און מע האָט זיי איבערגעלאָזט איינע אליין, ווי עס רעדט זיך, אויף גאָט'ס בעראָט. בעטראַכט זייער נייע וואָהנונג, האָבען זיי זיך אוועקגעשטעלט איינס קעגען אַנדערען אַנגעבלאָזען, ווי גע־וועהנליך ווילד־פרעמדע, געקוקט, געקוקט און אויסגעדרעהט זיך איינס צום אַנדערען, מחילה, מיט'ן הינטען און צעגאַנגען זיך, ער אין איין ווינקעלע, זי אינ'ם אַנדערען, און מע האָט זיך פערטיעפט איטליכער אין זיינע מחשבות.

לאַנג טראַכטען האָט מען אָבער זיי ניט געלאָזט. עס האָט זיך געעפענט די טהיר פון זייער טורמע און ס'איז אריינגעקומען פריהער די טערקישע שאַל, און נאָך איהר אַלערליי ווייבער, איינע נאָך דער אַנדערער. יעדע בעזונדער האָט די טערקישע שאַל אָנגענומען ביי א האַנד, צוגעפיהרט צו די געפאַנגענע, א ווייז געגעבען מיט'ן פינ־גער און א זאָג געטהאָן מיט א שיינענדיג פנים:

— געפעלט אייך דאָס פּאָר־פאָלק?

— וויפיעל האָט איהר אוועקגעגעבען?

— שאַצט.

אַלע האָבען געשאַצט און נישט איינע האָט געטראָפען, און אַז די טערקישע שאַל האָט זיי אָנגערופען די סומע, האָבען אַלע ווייבער געגעבען א פּלעסק מיט די הענד:

— טאַקי באמת?

— מיר זאָלען אַזוי אַלע האָבען א פריילינען, א כשר'ען פסח!

אויף די פנים'ער פון די ווייבער איז געווען אָנגעצייכענט קנאה. זייערע בעקלעך האָבען געפלאַמט. אין די אויגען האָט גע־ברענט א פייערעל. נאָר עס האָבען זיך א שאָט געטהאָן ווינשע־וואַניעס:

— פאַרניצט געזונט!

— זאָל אייך וואָהל באַקומען!

— דערלעבט איבער־א־יאָהר!

— מיט אייער מאַן און מיט אייערע קינדערלעך!

— אָמן! גם אתם! גם אתם!

אַלע ווייבער געהען אַוועק. אין אַמינוט אַרום קומט אָן די טערקישע שאַל צוריק און שלעפּט מיט זיך איינעם אַ מאַנסביל, אַ ווילדען פּאַרשוין, אַ בעוואַכסענעם מיט רויטע האָר. זי פיהרט איהם צו מיט'ן זעלבען שיינענדיגען פּנים:

— דו ביזט דאָך יאָ אַ מבין. וואָס זאָגסט דו אויף דעם פּאַר־פּאָלק?

דער בעוואַכסענער פּאַרשוין קוקט מיט ווילדע אויגען.

— איך בין אַ מבין? וואָס פאַר אַ מבין בין איך?

— דו ביזט דאָך אַ איד פון תורה, און וואו תורה, דאָרט איז חכמה. ווי מיינסט דו, אַשטיינגער, — מעג אונז שוין גאָט געבען אַ כשר'ען פּסח? ס'איז דאָך פון זיין ליעבען נאָמען וועגען.

דער בעוואַכסענער פּאַרשוין גלעט זיך ביי די געלע האָר, פעור־גלאַנצט די אויגען אַרויף, מאַכט אַ פרום פּנים:

— דער אויבערשטער מעג געבען אַלע אידען אַ כשר'ען פּסח.

די טערקישע שאַל מיט'ן בעוואַכסענעם פּאַרשוין געהען אַוועק, און דאָס פּאַר־פּאָלק בלייבט ווייטער אַליין. זיי שטעהען אַ ווילע אָהן לשון, אָנגעבלאָזען איינס אויף דאָס אַנדערע, ווי פריהער. זי לאָזט אַרויס אַ מאָדנעם הילך פונ'ם האַלז, אַ מין הוסט מיט אַ קוויטש. ער דרעהט אוים דעם קאָפּ צו איהר:

— מאַדאַם! וואָס איז מיט אייך?

— גאָרנישט. איך האָב מיך דערמאָנט אין דער היים.

— נאַרישקייטען! דאָס דאַרף מען פערגעסען. מע דאַרף זיך בעסער אַרומקוקען, וואו זענען מיר און וואָס האָבען מיר צו טהון?

— וואו זענען מיר? אין דער ערד זענען מיר. מיר זענען אויף גרויסע צרות.

— דהיינו?

— איהר פרעגט נאָך? איהר זעהט נישט, אַז מע האָט אונז פערקויפט צו די ווילדע מענשען, ווי מע פערקויפט היהנער, גענז אָדער קאַטשקעס?

— וואָס זשע וועלען זיי אונז טהון?

— אוי וועלען זיי אונז טהון! נאָך אז איך בין געווען אַ קליי־נינקע, האָב איך זיך אָנגעהערט שענע מעשיות, וואָס די ווילדע מענשען טהוען מיט אונזערע ליט, וואָס פאַלען אריין צו זיי אין די הענד אריין...

— עט! מעשיות!... גלויבט נישט אין קיין בבא־מעשיות...

— נישט קיין בבא־מעשיות. איך האָב דאָס אַליין געהערט פון מיין שוועסטער... מיין שוועסטער דערצעהלט, אז זיי זענען ערגער פון די ווילדע חיות. אַ ווילדע חיה, אז זי חאַפט עמיצען פון אונז, צערייסט זי איהם און פרעסט איהם אויף — און אַ סוף; און אז...

— טע־טע־טע, מאַדאַם! איהר קוקט אויף דער וועלט, דאַכט מיר, שוין צו פעסימיסטיש.

— צו וואָס?

— צו פעסימיסטיש.

— וואָס הייסט דאָס פעסימיסטיש?

— דאָס הייסט... דאָס הייסט, איהר קוקט דורך צו טונקעלע ברילען.

— וואו זעהט איהר ברילען?

— חאַ־חאַ־חאַ!

— וואָס לאַכט איהר?

— אוי, זענט איהר, מאַדאַם, אַ...

— אַ וואָס?

ער האָט איהר געוואָלט זאָגען, וואָס זי איז. נאָר פּלוצים עפענט זיך די טהיר און...

לייענט ווייטער.

ה.

„האלט־דיר־נאַ־דיר־נעם־דיר!"

עס עפענט זיך די טהיר און עס רייסט זיך אריין פון דרויסען, ווי אַ שטורמווינד, ווי אַ גאַנצער פּאָלק סאָלדאַטען, חברה קליינ־

וואָרג, קונדסים, מיט רויטע בעקלעך און מיט שוואַרצע אויגלעך.
זיי טהוען זיך אַ לאָז אַלע מיט אַ מאָל צום אונטער'ן־אויוועז.
— אַנו? וואו זענען זיי? וואו? אַטאַ זענען זיי, אַטאַטאַט!
עה! יענקעלע! בערעלע! וועלוועלע! אלי! געצעלע! גיכער! גי־
כער!

און דאָ הויבט זיך אָן פאַר אונזער פּאַר־פּאָלק דער אמת'ער גיהנם: צרות און פּיין און יסורים און בזיונות אָהן אַ שיעור! חברה קליינוואַרג זענען אָנגעפאַלען אויף זיי, ווי די ווילדע פּראים, גענומען טאַנצען און שפּרינגען ארום זיי, בעטראַכטען זיי פון אַלע זייטען און מאַכען פון זיי חוזק, חוכא וטלולא.

— יאָסעל, זעה נאַר אַ נאָז! חאַ־חאַ־חאַ!
— אַ נאָני! בערעלע! אַ נאָני!
— וועלוועלע! טהו איהם אַ ציה ביי דער נאָז!
— ביי'ם שנאָבעל, אלי! אָט אַזוי אַ!
— שטאַרקער, געצעל, לאָז ער אָנהויבען שרייען!
— איהר זענט אַלע נאַראָנים! שרייען — שרייען זיי נור דער־מאָלט, ווען מע פּייפט זיי. זיי האָבען פּיינט, אז מע פּייפט זיי. אַ סימן האָט איהר, אָט הויב איך אָן פּייפען: פּיו!

דאָס פּאַר־פּאָלק בלאָזען זיך אָן, ווערען רויט, לאָזען אַראָפּ די נעז און שרייען אוים ביידע מיט אַ מאָל:

— האָלט דיר! האָלט דיר! האָלט דיר!

חברה קליינוואַרג חאַפּען אונטער אַלע אינאיינעם מיט אַ וויל־דען געלעכטער:

— האָלט־דיר־נאַ־דיר־נעם־דיר!

דאָס פּאַר־פּאָלק ווערען נאָך מעהר אָנגעצונדען און שרייען נאָך העכער:

— האָלט דיר! האָלט דיר! האָלט דיר!

דאָס געפעלט דער חברה קליינוואַרג דוקא זעהר שטאַרק. זיי האַלטען זיך ביי די זייטען פאַר געלעכטער און שרייען נאָך העכער:

— האָלט־דיר! נאַ־דיר! נעם־דיר!

פון אזא מין וועלען אריבערשרייען איינס דאָס אנדערע ווערד די שטוב אָנגעפּילט מיט אַזעלכע קולות, אַז עס קומט צו פליהען די טערקישע שאל (לאַנג לעבען זאָל זי!), חאַפּט אָן חברה קליינ־ווארג פאר׳ן קאַרק און שליידערט זיי ארויס אײנציגווייז פון שטוב און טיילט זיי נאָך איין דערביי אַ פּאָר גוטע סטוסאַקעס און לאָזט אויס מיט אַ לאַנגער קללה:

— אַ שלאַק זאָל אויף אייך קומען, רבונו של עולם, אַ שרפה, אַ מגפה, אַ חלירע! ס׳זאָל אייך אָנחאַפּען און ס׳זאָל אייך קויקלען און קויקלען און אויסקויקלען אייך אײנציגווייז מיט אַלע משומדים, זיסער גאָט, און ס׳זאָל פון אייך נישט בלייבען ביז פסח קיין שריד ופליט, ליעבער פאָטער, הארציגער, געטרייער!

פּטור געוואָרען פונ׳ם דאָזיגען גלות, האָט אונזער פּאָר־פּאָלק נאָך לאַנג נישט געקאָנט קומען צו זיך. די ווילדע געשרייען מיט׳ן פּייפען, מיט׳ן געלעכטער פון די קליינע ווילדע נפשות זענען נאָך לאַנג געשטאַנען און געהילכט זיי אין די אויהערען. נאָכדעם האָט ער זיך אָנגעהויבען ארומקוקען, אַז ס׳איז נישט קיין תכלית צו טרויערען אויפ׳ן גלות און נישט נעמען גאַרנישט אין מויל אריין. און ער געהט־צו פּאַוואָלינקע צום אָנבייסען, וואָס מע האָט זיי אוועקגעשטעלט, און רופט זיך אָן צו איהר:

— מאַדאַם! ביז וואַנען איז דער שיעור צו שטעהן אָט אַזוי פערזאָרגט? צייט עפּיס איבערחאַפּען. די וועלט איז אויך אַ וועלט, כלעבען. די נשמה אויסשפּייען קאָן מען נישט. פערגעסט נישט, אַז מיר האָבען נאָך היינטיגען טאָג אין מויל נישט געהאַט.

— עסט געזונדערהייד. איך — נישט.

— המ... פאַר וואָס? ס׳איז ביי אייך היינט אַ תענית?

— נישט קיין תענית, נאָר גלאַט אַזוי.

— איהר ווילט זיי אפשר אָנלערנען? הונגערען? איהר וועט נאָר מאַכען פון זיך אַ תל, און ווייטער גאָר נישט...

— איך ווייס נישט, ווי אַזוי מע קאָן עפּיס עסען. עס קריכט נישט אין האַלז אריין.

— עס קריכט, עס קריכט. דער ערשטער ביסען איז איין עק־בויער.

— אַ וואָס?

— איין עקבויער.

— מאָרגע ווערטער ביי איך!

— חאַ־חאַ־חאַ!

— וויערער חאַ־חאַ־חאַ? וואָס איז דער געלעכטער?

— איך האָב מיך דערמאָנט אינ׳ם ברוך־הבא פֿון די קליינע ממזרים.

— אודאי דאַרף מען לאַכען.

— וואָס־זשע? ווייגען דאַרף מען?

— פֿאַר וואָס האָט איהר נישט געלאַכט, פֿעטער, בשעת זיי האָבען געפּייפֿט?

— וואָס דען האָב איך געטהאָן?

— איהר האָט, דאַכט זיך, גענוג געפּילדערט!

— איך האָב געפּילדערט? איך?

— ווער דען האָט געפּילדערט? איך?

— איהר האָט די ערשטע אָנגעהויבען שרייען: האַלט דיר! האַלט דיר! האַלט דיר!

— האָט קיין פֿאַראיבעל נישט, דאָס זענט איהר געווען דער ערשטער, וואָס האָט אָנגעהויבען שרייען: האַלט דיר! האַלט דיר! האַלט דיר!

— נו, וואָס־זשע איז דאָ אַ בזיון, אַז איך בין געווען דער ערש־טער, וואָס האָב געזאָגט: האַלט דיר! האַלט דיר!?

— וואָס פֿאַר אַ חרפּה איז, אַז איך בין געווען די ערשטע, וואָס האָב געזאָגט: האַלט דיר! האַלט דיר!?

— אַז ס׳איז נישט אַ חרפּה, וואָס־זשע האָט איהר אַראָפּגע־לאָזט די נאָז, מאַדאַם?

— איך האָב אַראָפּגעלאָזט די נאָז ?
— ווער דען האָט אַראָפּגעלאָזט די נאָז ?
— אַך, ווי גרינג ס'איז צו זעהן יענעמס נאָז !...

איין עבירה, וואָס דער דאָזיגער אינטערעסאַנטער שמועס האָט זיך נישט געקאָנט ציהען ווייטער. מע האָט זיי איבערגעשלאָגען סאַמע אין מיטען. דאָס איז געווען די טערקישע שאַל, וואָס האָט געוועלטיגט אויף זיי אין געפּענגעניש, ווי עס שטעהט געשריבען ווייטער.

ז.

די עקזעקוציע פון די ווייבער.

די טערקישע שאַל איז נישט געווען די איינציגע, וואָס האָט געוועלטיגט אויף זיי אין געפּענגעניש. זיי איז בעשערט געווען צו בעקענען זיך מיט נאָך איינע אַ ווילדע בריאה, אינ'ם געשטאַלט פון אַ גרינער מויד מיט אַ רויטער פּעטשיילע אויפ'ן קאָפּ. אַריינגעקומען זענען זייביידע מיט פולע הענד פון כל טוב: אַ שיסעל מיט רייז, אויסגעמישט מיט אַרבעס און מיט פּאַסאָלים, אַ טעלער מיט געקאָכטע קאַרטאָפּעל, מיט געהאַקטע אייער, און אַ פולען פּאַרטוך מיט אָנגעשניטענע שטיקלעך עפּעל און מיט וועלישע ניס.

אַריינגעקומען מיט'ן עסענוואַרג, האָט די גרינע מויד מיט דער רויטער פּעטשיילע אַ וויוז געטהאָן אויפ'ן פּאַר־פּאָלק און אַ זאָג געטהאָן צו דער טערקישער שאַל:

— אַ מכה איז מיר, בעל־הבית'טע לעבען, זעהט נאָר, זיי האָבען זיך כמעט נישט צוגעריהרט צום עסען !

— די דאגה זאָל מיר בלייבען אויף, אם־ירצה־השם, נאָך פּסח. אַט וועלען מיר זיי באַלד אָנהאָדעווען. איך וועל זיי נעמען צו זיך, זיי צוהאַלטען, און דו וועסט זיי לעגען דאָס עסען אין מויל אַריין. נו, מויד ? וואָס שטעהסט־דו ? וואָס שטשירעסט דו מיט די צייהן ?

— וואָס האָבען זיי אַזעלכעס דערזעהען אויף מיר, וואָס זיי הערען נישט אויף צו פּילדערען: האַלט דיר ! האַלט דיר !?

— אַ פּאַר'שרפה'ט זאָלסט דו ווערען, דו נאַרישע מויד! טהו אוים די רויטע פּעטשיילע דיינע! זיי קאָנען נישט זעהען קיין רויטע פאַרב!...

— מיינע צרות אויף זייערע קעפּ!

— אויף דיין קאָפּ, נאַרעלע, דו ביזט בילכער. אָט אַזוי אַ נו? פאַר וואָס לעגסט דו איהם נישט אין מויל אַריין קיין רייז מיט פּאַסאָלים?

— פאַר וואָס איך לעג איהם נישט? אין מיר איז קיין מניעה נישט. איך וואָלט איהם געלעגט פון היינט ביז מאָרגען, נאָר איהר זעהט דאָך, אַז ער לאָזט זיך נישט. ער דרעהט מיט'ן קאָפּ און האַלט צו דאָס מויל.

— ווער הערט איהם? אָט געב איך איהם אַ קוועטש ביי'ם האַלז, וועט ער ביי מיר עפענען די פּיסקעס! אָט אַזוי אַ! לעג־לעג!

— אוי, בעל־הבית'טינקע! געזונט זאָלט איהר מיר זיין! עפּים גלאָנצט ער מיר זעהר מיט די אויגען! זעהט נור, ער זאָל זיך חלילה נישט דערווערגען.

— ווער דערוואָרגען בעסער דו אַליין, דו ביזט בילכער. נאַ דיר גאָר דערווערגען! גלייך ווי ס'איז ביי מיר דאָס ערשטע מאָל! שטופּ איהם גלייך אין האַלז אַריין. אָט אַזוי. איך בין שוין איינ־אונצוואַנציג יאָהר אַ בעל־הבית'טע מיט גאָט'ס הילף. איצט לעג איהם אַריין אין מויל אַ שטיקעל עפּעל מיט אַ יאָדער פון אַ וועלי־שען נוס. נאָך, נאָך. וואָס זשאַלעוועסט דו?

— איך זשאַלעווע נישט. וואָס וועל איך זשאַלעווען? ס'איז מיינס? ס'איז נישט מעהר ווי אַ רחמנות, אַ צער בעלי־חיים.

— וואָס זאָגט איהר אויף דער מויד? אַ צער בעלי־חיים! מע טהוט איהם חלילה שלעכטס? מע גיט דאָך איהם עסען! און פון וועמענס וועגען? פון גאָטס וועגען. לכבוד דעם הייליגען יום־טוב. דער אויבערשטער מעג מיר טאַקי העלפען. איך האָב איהם שוין נישט איין פּאָרעל אויסגעהאָדעוועט אויף פּסח. געב אָהער נאָך

א וועליש ניסעל — און א סוף. איצטיגס מאָל וועט זיין גענוג פון זיינעטוועגען. ע ר איז שוין זאַט. לאָמיר זיך אָקאַרשט נעמען צו א י ה ר און אָנהויבען פון מה־טובו, דאָס הייסט, נאָך א מאָל פון רייז מיט פאַסאָלים.

— זאָלט איהר מיר געזונט זיין, בעל־הבית׳טע לעבען, ווי אַזוי דערקענט איהר, וועלכס איז איין „ער" און וועלכס א „זי"?

— אַלע בייזע חלומות אויף דיין קאָפּ! מע הייסט איהר טהון איין אַרבייט, און זי איז דאָ דער רוח ווייסט מיט וואָס! האָב פריהער חתונה, נאַרישע מויד, און ווער אַליין א בעל־הבית׳טע, וועסט דו דעמאָלט פרעגען. דערוויילי טהו, וואָס מע הייסט דיר. אַט אַזוי אָ. נאָך — נאָך! זשאַלעווע נישט! ס׳איז נישט צוליעב קיינעם, ס׳איז צוליעב זיין ליעבען נאָמען. אויף פסח! אויף פסח!

געענדיגט די עקזעקוציע, האָבען זיך ביידע ווייבער אָפּגעטראָגען, און אונזערע אומגליקליכע געפּייניגטע זענען געבליבען אַליין. זיי האָבען זיך פערשלאָגען ביידע אין א ווינקעלע, אַרויפגעלעגט איינס אויפ׳ם אנדערע די קלאָגעדיגע קעפּ און פערטיעפט זיך אין אַזעלכע טרויעריגע מחשבות, וועלכע קומען זעהר זעלטען, סיידען א האַלבע שעה פאַר׳ן טוידט.

ז.

דער וואָרעם ליגט אין חריין און מיינט, אז קיין זיסערס איז נישטאָ.

קיין זאַך מאַכט נישט אַזוי נאָהענט און פריינדליך, ווי צרות. דער בעסטער בעווייז זענען די צוויי אומגליקליכע העלדען פון אונזער געשיכטע. אין דער קורצער צייט פון זייער געפענגעניש זענען זיי זיך צענויפגעוואָקסען מיט די כאַראַקטערען, אָנגעהויבען פערשטעהן איינס דאָס אנדערע אויפ׳ן וואונק, אויפגעהערט שעמען זיך איינס פאַר דאָס אנדערע און געוואָרען אַזוי נאָהענט, אז מע האָט אויפגעהערט זיך „איהרצען" און מען איז געוואָרען נפש אחת. ער איהר:

„נשמה'ניו!" זי איהם: „ליובעניו!" די טערקישע שאַל מיט דער רויטער פּעטשיילע, אַריינקומענדיג מיט עסענוואַרג, האָבען זיך גאַר זאַט נישט געקאָנט אָנקוקען אין זיי.

— וואָס זאָגסטו דו אויפ'ן פּאַר־פּאָלק?

— אַ לעבען, ווי אונטער'ן אויוועו!

— זעהסט דו חאָטש, ווי זיי האָבען זיך ביי מיר, קיין עין־הרע, פאַררעכט?

— קיין בייז אויג זאָל זיי נישט שאַדטען!

— טהו זיי נאָר אַ נעם אונטער די פּאַכוועס... וואָס זאָגסט דו?!... נישקשה פון אַ הייטעל?... הא? מעג מיר שוין גאָט העל־פען פאַר'ן פּאַר־פּאָלק, וואָס איך האָב איהם אויסגעהאָדעוועט אויף פּסח?...

די ווילדע ווייבער טהוען־אָפּ זייער ארבייט און געהען אַוועק, און דאָס פּאַר־פּאָלק פערטראַכט זיך, וואָס בעדייטען די ווערטער פון דער טערקישער שאַל: „זי האָדעוועט זיי אויף פּסח?" און פאַר וואָס דאַרף איהר גאָט העלפען?... און מע שאַרפט זיך די מוחות און מע דיסקוטירט צווישען זיך:

— וואָס הייסט דאָס, ליובעניו, פּסח?

— פּסח, נשמה'ניו, איז ביי זיי אַזאַ יום־טוב, אַזאַ יום־טוב פון פרייהייט, פון בעפרייהונג.

— וואָס הייסט דאָס „פון בעפרייהונג"?

— איך וועל דיר געבען צו פערשטעהן. ס'איז ביי זיי אַ גרויסע מצוה האַפּען אַ אונזעריגען און האָדעווען איהם אַזוי לאַנג, ביז עס קומט דער יום־טוב, וואָס הייסט פּסח. און אַז עס קומט דער יום־טוב, וואָס הייסט פּסח, לאָזט מען איהם פריי... היינט פערשטעהסט דו שוין דעם שכל?

— נאָך ווייט ביז דעם יום־טוב, וואָס הייסט פּסח?

— ווערליג איך האָב געהערט פון דער טערקישער שאַל זאָגען, וויזט אויס, אַז ניט מעהר ווי אַ טאָג דריי.

— דריי טאָג?!

— וואָס האָסט דו זיך אַזוי דערשראָקען, נארישי? די דריי טאָג וועלען איבערפליהען, ווי אחלום, און ס׳וועט קומען דער ליע־בער יום־טוב פסח, וועט מען אונז עפענען טהיר און טהויער און מע וועט אונז זאָגען: היידא, קינדערלעך, געהט אייך אהין, פון וואַנען איהר זענט געקומען! וועלען מיר דאָס נעמען שטעלען פיס!...

— אַך, ליובעניו, דיינע זיסע רייד!... הלואי ס׳זאָל זיין אַזוי, ווי דו זאָגסט! איך האָב אָבער מורא פאַר איין אַנדער זאַך...

— האָרץ מיינס, דו האָסט תמיד מורא...

— לעבען מיינס, דו קענסט ניט די ווילדע מענשען.

— פון וואַנען קענסט דו זיי, נשמה׳ניו?

— איך האָב זיך גענוג אָנגעהערט, ליובעניו, נאָך אין דער היים דערצעהלען אַזעלכע מעשיות אויף זיי! מיינע אַ שוועסטער האָט מיר דערצעהלט, אַז זי האָט אַליין געזעהען...

— ווידער אַ מאָל דער שוועסטער׳ס מעשיות? נשמה׳ניו, מעשיות פערגעס!

— ליובעניו! איך וואָלט וועלען פערגעסען, קאָן איך נישט. זיי פיקען מיר אין קאָפּ אריין גאַנצע טעג. זיי לאָזען מיך ניט שלאָפען ביינאַכט.

— וואָס־זשע איז דאָס פאַר מעשיות, וואָס פיקען דיר אין קאָפּ אריין גאַנצע טעג, לאָזען דיך נישט שלאָפען ביינאַכט?

— ליובעניו! וועסט ניט לאַכען פון מיר?

— וואָס זאָל איך עפּיס לאַכען, נשמה׳ניו?

— דו האָסט תמיד אַזאַ טבע, אַז איך דערצעהל דיר עפּיס, לאַכסט דו מיך אויס און זאָגסט אויף מיר, אַז איך בין אַ שטיא, אַ געשלייערטע האנדזי, אַ נארישע אינדיטשקע און נאָך אַזעלכע זאַכען.

— איך זאָג דיר צו, אַז איך וועל ניט לאַכען, אַבי דערצעהל, וואָס האָסט דו געהערט פון דיין שוועסטער?

— מיין שוועסטער דערצעהלט, אז די מענשען, וואָס מיר זעי־הען, זענען ערגער פון די ווילדע חיות. א ווילדע חיה, אז זי האַפּט עמיצען פון אונז, צעררייסט זי איהם און פרעסט איהם אויף — און א סוף. מענשען טהוען ניט אזוי. א אונזעריגער, אז ער פאַלט אריין צו די מענשען אין די הענד אריין, האַלטען זיי איהם פערשפּאַרט, געבען איהם עסען און טרינקען פון דער פולער האנד, ביז ער ווערד גוט פעט...

— נו ?

— און אז ער ווערד גוט פעט, קוילען זיי איהם, שינדען איהם אָפּ די הויט, צעשניידען אויף שטיקלעך און בעזאַלצען איהם מיט זאַלץ און ווייקען איהם אין וואַסער...

— נו, און ווייטער וואָס ?

— און ווייטער צעלעגען זיי א פייער און בראָטען איהם אויף זיינע אייגענע שמאַלץ און עסען איהם אויף מיט די ביינער.

— בבא־מעשיות ! געשיכטעס פון טויזענד איין נאַכט ! א קוה איז געפלויגען איבער'ן דאַך און געלעגט איין איי ! און דו, שטיא, גלויבסט דאָס ? חאַ־חאַ־חאַ !

— נו ? האָב איך ניט געזאָגט פריהער, אז דו וועסט מיך אויס־לאַכען ?

— וואָס־זשע דען ? אז פון דאַנען ביז אַהין הויבט איהר ניט אָן צו פערשטעהן ! מיר דאַכט, אז דו האָסט געהערט א מאָל הונ־דערט פון דער טערקישער שאָל, אז דאָס, וואָס מע האָדעוועט אונז, איז ניט צוליעב קיינעם, נאָר צוליעב גאָט.

— לעבען מיינס ! וואָס־זשע איז דערפון געדרונגען ?

— איז דערפון געדרונגען, נשמה מיינע, אז דו ביזט א נאַרישע אינדיטשקע, און ווייטער גאָרנישט.

— איהר האָט תמיד אזא טבע. יענעם בעלעדיגען איז ביי אייך טפו !

— ווער איז געוועזן דער איהר ?

— איך מיין אייך, אַלע מאַנסבילעז.

— אַלע מאַנסבילען? מיט וויפיעל מאַנסבילען ביזט דו דאָס בעקענט, וואָלט איך געוואָלט וויסען?

— איך קען זיך מיט איינעם, איז גענוג פאַר מיר.

— ניין, האָסט געזאָגט „מאַנסבילען". די משמעות, אַז אחוץ מיר האָסט דו זיך געקענט מיט נאָך עמיצען...

— וואָס נאָך ווערסט דו אויסטראַכטען?

— שוין! זי האָט שוין אַראָפּגעלאָזט די נאָז... קום נאָר אהער, איך וויל דיר עפּיס זאָגען...

די דאָזיגע סצענע פון קוצעניו־מוצעניו ווערד פּלוצים איי־בערגעריסען דורך דער חברה קליינוואַרג פון יענער זייט פענסטער. אינוועניג אַריינגעהן לאָזט מען זיי נים, קומען זיי אַלע טאָג צו צום פענסטער, פון דרויסען, און פון דאָרטען שטעקען זיי אַריין די נעז, מאַכען משוגענע תנועות, שטעלען אַרויס די צונג, לאַכען און פּיי־פען און שרייען און הילכען אַלע אינאיינעם: „האַלט דיר! נאַ דיר! נעם דיר!"... דאָס פּאָר־פאָלק, געוועהנליך, ענטפערט זיי אָפּ דערויף אויף זייער לשון, שוין נישט מיט אַזאַ כעס, ווי פריהער, נאָר גלאַט, אַשטייגער, ווי מע ענטפערט אויף „אַ גוט מאָרגען" — „גוט יאָהר". „ברוכים היושבים" — „קומט עסען" — „עסט גע־זונדערהייד"...

ס'איז גאָר ניטאָ, הערט איהר, אַזאַ זאַך אויף דער וועלט, וואָס אַ גאָט'ס בעשעפעניש זאָל דערצו נישט געוואָהנט ווערען. אונזער פּאָר־פאָלק איז שוין אַזוי געוואָהנט געוואָרען מיט די צרות, אַז ס'האָט זיך דעם אויסגעדאַכט, אַז אַזוי דאַרף עס צו זיין, ווי דער וואָרעם, וואָס ליגט אין חריין, מיינט, אַז קיין זיסערס איז שוין נישטאָ.

ח.

אַ בייז בעגעגעניש מיט איין אַלטען בעקאַנטען.

ס'איז געווען אַ פריהמאָרגען. אין דרויסען איז געשטאַנען אַ געדיכטער טומאַן. אין שטוב איז נאָך געווען פינסטער. דאָס פּאָר־פּאָלק האָט געהאַלטען סאַמע אין רעכטען שלאָף. עס האָט זיך זיי גע'חלום'ט זייער אַמאָליגע היים. אַ גרויסער, אַ ברייטער, אַ פרייהער אין־דרויסען. אַ בלויער הימעל. גרין גראָז. אַ זילבערן טייכעל. אַ מיהל, וואָס דרעהט און קלאַפּט און שפּריצט מיט וואַסער. גענז און קאַטשקעס פּאָליאָסקען זיך ביי'ם ברעג. היהנער פּיקען. העהנער קרעהען. פויגלעך פליהען. אַך, וואָס פאַר אַ שעהנע וועלט גאָט האָט בעשאַפען פון זייערטוועגען... פון זייערטוועגען?... פון וועמענס דען וועגען זענען אָט די הויכע בוימער מיט די ברייטע צווייגען, וואָס מע קאָן אונטער זיי אָרומשפּאַציערען פראַנק און פרייה? אָדער פון וועמענס וועגען איז אָט די מיהל, וואָס אָרום איהר האָדעווען זיי זיך אַלע מיט דער גאַנצער משפחה, לאָזען נישט צו קיין פרעמדען פאַר אַ מייל אָרום און אָרום? פון וועמענס וועגען איז אָט דער גרויסער קיילעכיגער הימעלדיגער ברעגער, וואָס אַלע פאַרנאַכט לאָזט ער זיך אַראָפּ אין איין עק טייך, און אַלע פריהמאָרגען בעווייזט ער זיך פון'ם אַנדערען עק טייך? וואָס וואָלטען זיי איצט נים אַוועקגעגעבען, זיי זאָלען נאָך אַ מאָל אַ קוק טהון האָטש מיט איין אויג אויף דער שענער, וואַרעמער, פייעריגער זון? אויף דעם גרויסען, ברייטען, פרייהען, ליכטיגען אין־דרויסען? אויף דער מיהל און אויף אַלסדינג, וואָס אָרום דער מיהל?...

סאַמע אין די דאָזיגע גוטע, גאָלדענע חלומות האָט מען זיי אויפגעהאַפּט און אַרויסגעטראָגען זיי אין דרויסען אָרוים. די פרייהע לופט פון דעם טומאַנעדיגען פריהמאָרגען האָט זיי אַ זעץ געטהאָן אין פּנים אַריין און האָט זיי אָרומגענומען מיט איהר פרישקייט

פון אַלע זייטען. זיי האָבען דערפיהלט, אַז ס'איז זיי אויסגעוואַכ־
סען פליגלען. אַט האַפּען זיי זיך אויף און פליהען אין דער וועלט
אריין, פליהען איבער דעכער, איבער גערטנער, איבער וועלדער,
אהין, אהין, צו זיך אהיים... דאָרט טרעפען זיי זיך מיט זייערינע:
„ברוכים הבאים. פון וואַנען קומט מען?" — פון די ווילדע מענ־
שען. — „וואָס האָט מען אייך געטהאָן?" — געהאַדעוועט אויף
פּסח. — „וואָס הייסט דאָס פּסח?" — אַזאַ יום־טוב ביי זיי, אַ
גוטער, ליעבער יום־טוב, אַ יום־טוב פון פרייהייט, פון בעפרייהונג...

אַזוי חלום'ט דאָס געבונדענע פּאָר־פּאָלק דעם גאַנצען וועג, ביז
מע ברענגט זיי ערגיץ אין אַ שמאָל פינסטער געסעל און מע לאָזט
זיי אראָפּ געבונדענערהייד גלייך אין דער בלאָטע. דאָרט דער־
זעהען זיי אַ וואַנד בעשפּריצט מיט בלוט, און אַ סך עופות גע־
בונדענע ליגען אויף דער ערד, צו צוויי און צו דריי מיט אַ מאָל.
ביי דער זייט שטעהען ווייבלעך און מיידלעך און שמועסען זיך,
לאַכען, חיחיקען. דאָס פּאָר־פּאָלק קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען —
צוליעב וואָס האָט מען זיי אַהער געבראַכט? וואָס טהוען דאָ די
געבונדענע עופות? וואָס לאַכען די ווייבלעך מיט די מיידלעך?
וואָס בעדייט די בלוטיגע וואַנד?... אַט דאָס איז דער גוטער ליעבער
יום־טוב פּסח? וואו איז די פרייהייט? די בעפרייהונג?...

אַט אַזוי קלערט זיך דאָס פּאָר־פּאָלק און בעטראַכט די געבונ־
דענע עופות, וואָס ליגען זיך אַזוי שטיל און רוהיג, פרעגען נישט
קיין קשיות, גלייך ווי עס דאַרף אַזוי צו זיין... נאָר איינע, אַ הוהן
אַ שרייערין, רוהט נישט. זי רייסט זיך מיט אַלע כוחות, פּאַטשט
מיט די פליגלען אין דער בלאָטע און שרייעט משוגענערווייז:

— לאָזט מיך! לאָזט מיך! איך וויל נישט ליגען! איך וויל
בעסער לויפען! לאָזט מיך! לאָזט מיך!

— קוקאַריקו! — רופט זיך אָפּ אַ רויטער האָהן, וואָס ליגט
געבונדען אינאיינעם מיט צוויי היהנער, און טהוט אַ פּאַטש מיט
די פליגעל: — וואָס זאָגט איהר אויף דער חכמה? זי וויל ניט
ליגען. זי וויל בעסער געהן. זי וויל בעסער לויפען. חאַ־חאַ־חאַ!

אונזער העלד הויבט־אויף דעם קאָפּ, קוקט זיך איין מיט אַלע אויגען אין׳ם רויטען האָהן, דעם עזות־פּנים, און ער פיהלט, ווי ס׳איז איהם פערקיהלט געוואָרען דאָס בלוט און פערגליווערט די איברים. ער וואָלט געמעגט שווערען, אַז דער חברה־מאַן איז איהם קענטליך, אַז ער האָט איהם ערגיץ געזעהן, ערגיץ געהערט. נאָר וואו? דאָס קאָן ער זיך בשום אופן נישט דערמאָנען. ער איז איהם אַזוי קענטליך! אַזוי קענטליך! און דאָס קול זיינס איז איהם אַזוי בעקאַנט. גוואַלד! וואו האָט ער זיך מיט איהם בעגעגענט?!... און ער הויבט זיך אויף נאָך אַביסעל העכער, דערזעהט איהם דער רויטער האָהן און ציהט אויס אויף זיין הילכיגער סאָפּראַן־שטימע:

קוקאריקו, לאַנגע נאַז!
מ׳האָט געשטאָפּט דיך אָהן אַ מאָס
מיט די בעסטע זיסע זאַכען,
מע זאָל קאָנען פון דיר מאַכען
אַ געבראָטענס מיט אַ קראָפּ,
פעטע יויך אַ פולען טאָפּ,
און אַ העלזעל אין׳ם צימעס...

נישט בעשערט געווען אונזער רויטען משורר צו ענדיגען זיין ליעדעל. עמיצענס אַ האַנד האָט איהם אַ נעם געטהאָן מיט אַזאַ כוח און אַזוי אומגעריכט, אַז עס האָט איהם מיט אַ מאָל אָפּגענומען דאָס לשון.

ט.

דער לעצטער אַקט פון דער טראַגעדיע.

דאָס איז געווען אַ משונה־ווילדער נפש מיט אַ פערשלאָפען פּנים, אַ הויכער, אַ דאַרער, מיט לאַנגע פּאות, אין שיך און זאָקען, אונטערגעשטעקט די פּאָלעס, פערקאַטשעט די אַרבעל, מיט אַ שוואַרץ גלאַנצענדיג מעסער אין האַנד. נישט לאַנג געטראַכט, טהוט ער אַ נעם דעם רויטען האָהן צו זיך, פעררייסט איהם דאָס קעפּעל

ארויף, טהוט איהם אַ קוק אין די אויגען אַריין, פּליקט איהם אויס דריי פעדערלעך, חיק מיט'ן מעסער איבער'ן האַלז און—מאַרש!— אַ שליידער פון זיך גלייך אין דער בלאָטע אַריין. ווי אַ פּריטש־מעליטער בלייבט נעבאַך ליגען דער האָהן אַ ווײַלע, און פּלוצים חאַפּט ער זיך אויף און לאָזט זיך לויפען מיט'ן איבערגעשניטענעם האַלז, דרעהט מיט'ן קאָפּ, גלייך ווי ער זוכט עמיצען, גלייך ווי ער האָט עפּיס פערלאָרען. אונזער העלד קוקט זיך איין אין דעם געקוי־לעטען האָהן און דערקענט זיין אַלטען בעקאַנטען, וואָס ער האָט אַמאָל געזעהען אין חלום, און ער דערמאָנט זיך דאָס ליעדעל, וואָס דער חברה־מאַן האָט איהם דעמאָלט געזונגען, און ער קאָן קיין וואָרט נישט אַרויסברענגען צו זיין געליעבטער, וואָס ליגט נעבען איהם שטאַרק צוגעטולעט צו זיין לייב און ציטערט און צאַפּעלט מיט אַלע איברים... און דער ווילדער נפש מיט'ן גלאַנצענדיגען מע־סער טהוט זיך זיין ארבייט גאַנץ קאַלטבלוטיג, ווי איין אמת'ער תלין. איינס נאָכ'ם אַנדערע פליהען ביי איהם די עופות. אַלע חאַ־פּען אַ קיצעל מיט'ן מעסער איבער'ן האַלז און אַ שליידער אין בלאָטע אַריין. אַנדערע ציהען זיך אויס, געהען־אָפּ מיט בלוט, דריי־גען מיט די פיסלעך און צאַפּלען. אַנדערע וואַרפען מיט די קעפּ־לעך, פּאַטשען מיט די פליגלען איבער דער בלאָטע. אַלע מינוט קומען־צו נאָך און נאָך קרבנות מיט איבערגעשניטענע העלזער. די ווייבלעך מיט די מיידלעך, וואָס שטעהען ביי דער זייט, קוקען און — גאָרנישט. אדרבה, איינינע פון זיי פּאַלען אַרויף אויף די געקוילעטע, נאָך לעבעדיגע, עופות און פליקען זיי און רייסען פון זיי די פעדערען, און בעת מעשה רעדען זיי זיך איבער און ווערטלען זיך און לאַכען, גלייך ווי דאָ וואָלט זיך געגאָסען וואַסער, נישט קיין בלוט פון לעבעדיגע בעשעפּענישען!... וואו זענען זייערע אוי־גען? וואו זענען זייערע אויהערען? וואו זענען זייערע הערצער? זייער יושר? זייער גאָט?...

אַזוי טראַכטען זיך אונזערע צוויי אומגליקליכע אינדיאַנער, וואָס ליגען נאָך אַלץ געבונדען, און קוקען זיך צו צו דער דאָזיגער

מורא׳דיגער טראַגעדיע, צו דער דאָזיגער אונגעהערטער רציחה אין מיטען העלען טאָג. שוין־זשע האָט מען זיי געבראַכט אהער צוליעב דעם זעלבען צוועק, וואָס אַלע עופות, גענז און קאַטשקעס? שוין־זשע וועלען זיי, די אויסדערוועהלטע, די מיוחסים, וואָס שטאַמען פון אינדיע, האָבען אַזאַ וויסטען סוף גלייך מיט דעם דאָזיגען פּראָס־טען עולם? איז דאָס, אַפּנים, נישט קיין אויסגעטראַכטע זאַך, וואָס מע דערצעהלט זיך אָן וועגען די ווילדע מענשען? און די נביאות פונ׳ם רויטען האָהן?...

און זיי הויבען אָן פערשטעהן דעם קאַלטען נאַקעטען אמת, און עס ווערד זיי קלאָר אַלסדינג, וואָס זיי האָבען געהערט, אַלסדינג, וואָס זיי האָבען געזעהען ביז אַהער. נאָר איין זאַך קאָנען זיי נישט צעקייען: צו וואָס האָט די טערקישע שאַל אַלע מאָל זיך בעריהמט, אַז גאָט מעג איהר העלפען דערפאַר, וואָס זי האָט איהם אויסגע־האָדעוועט אַזאַ פּאָר־פּאָלק אויף פּסח?... אָט דאָס וויל גאָט? דאָס איז איהם ליעב? אַך, וואָס פאַר אַ בייזער גאָט דאָס דאַרף זיין ביי אָט די ווילדע מענשען!...

. . . .

* * *

אין עטליכע מינוט אַרום זענען אונזערע שטאָלצע אינדיאַנער, דאָס געליעבטע פּאָר־פּאָלק, געלעגען אויף דער ערד, ווי צוויי פּשוט׳ע געקוילעטע אינדיקעס. זיי האָבען אַרויפגעלעגט איינס אויף דאָס אַנדערע זייערע איבערגעשניטענע נאָך וואַרעמע העלזער און האָבען אויסגעזעהען פון דער ווייטען, ווי זיי שלאָפען און חלומ׳ען זיסע גאָלדענע חלומות. אויף זיי איז געזאָגט געוואָרען דער פּסוק:

ה נ א ה ב י ם ו ה נ ע י מ י ם ב ח י י ה ם ו ב מ ו ת ם ל א נ פ ר ד ו — ד י ל י ע ב ע א ו ן ג ע ט ר י י ע, ס י י ב י י׳ ם ל ע ב ע ן, ס י י ב י י׳ ם ט ו י ד ט ה א ָ ב ע ן ז י ך נ י ש ט ג ע ש י י ד ט.

פעסעלי דעם רבינ'ם

געשריבען אין יאָהר 1903.

פעסעלי דעם רבינ'ס

א.

קורץ־פרייטאָג און שבת־הגדול.

אזוי האָט מען זיי גערופען.

איהם — דערפאַר, וואָס ער איז געווען אַ קליינינקער און אַ קורצינקער, און זי — דערפאַר, וואָס זי איז געווען אַ הויכע און אַ לאַנגע.

אַ הויכע, אַ לאַנגע, נאָר אַ דינע, אַ דאַרע, אַ טרוקענע — אַ לולב! אַז זי פלעגט איהם דאַרפען זאָגען אַ סוד („אוי, באַגראַבען זאָל איך דיך מיט די קורצע פיס"!), פלעגט זי מוזען מחילה זיך אָנבויגען, אראָפּלאָזען זיך מיט עטליכע גראַד נידעריגער, אראָפּנידערען צו איהם; און ער האָט דאָס פיינט געהאַט האָרכען, פלעגט ער זיך בויגען; פלעגט זי זיך דאַרפען נאָכבויגען; פלעגט ער זיך אָנבויגען נידעריגער; פלעגט זי מוזען זיך בויגען נידעריגער; פלעגט ער זיך אָנבויגען נאָך נידעריגער; פלעגט זי מוזען זיך אָנבויגען נאָך נידעריגער:

— אוי, באַגראַבען זאָל איך דיך מיט די קורצע פיס!...

מיט איינעם וואָרט: זי איז איהם דערגאַנגען די יאָהרען, און ער האָט געשוויגען. און מיר, חדר־יונגלעך, שקצים, קונדסים־עכברושים, האָבען גענומען די גרעסטע נקמה.

פאַר וואָס?

דערפֿאַר, וואָס ער האָט אונז דערגאַנגען די יאָהרען, גע־מוטשעט מיט דער גמרא, געבראָכען די ביינער, געשמיסען, גע־שמיסען, געשמיסען... איהר געדענקט דאָך די מעשה וואָס אין פּרק: „פּעם אחת — איינמאָל האָט ער דערזעהען אַ קאָפּ פון אַ מענשען טהוט שווימען אויפ'ן ים, האָט ער זיך אָפּגעשטעלט און אָנגערופען צו דעם קאָפּ: על דאטפת — דערפֿאַר וואָס דו האָסט יענעם דערטרונקען, האָט מען דיך דערטרונקען, און דער סוף פון דיינע טריינקער — זיי וועלען אויך דערטרונקען ווערען"... נאָר איך קעהר זיך אום צוריק צום „קורץ־פרייטאָג" און „שבת־הגדול".

ער איז געווען, ווי איהר שטויסט זיך שוין אָן מסתמא, אונ־זער רבי, און האָט געהייסען רב זרחל, און זי איז געווען אונזער רביצין, און האָט געהייסען זרחליכע.

ער האָט געקנעלט מיט אונז פון גאַנץ פריה ביז שפּעט אין דער נאַכט, געהאַקט האָליץ, זיך איינגעריסען דאָס געזונד, פאַר עטליכע קארבען אַ זמן, און זי האָט געבאַקען בלינעס מיט לאָט־קעס פון אונזערטוועגען, רעטשאַניקלעך, באַבקעלעך און קאָרזשעס אויף צו פערקויפען.

צי האָט זי געהאַט דערפון פרנסה, — דאָס קאָן איך אייך ניט זאָגען; נאָר אַז מיר, חדר־יונגלעך, שקצים, קונדסים־עכברושים, האָבען איהר אָנגעפייפט אין חשבון — דאָס בין איך אייך ערב, ווארום איטליכער האָט גענומען אויף באָרג, און יעדער פון אונז האָט געהאַט ביי איהר קרעדיט ביז אַ געוויסער „ציפער", און איט־ליכען האָט זי געגלויבט אויף נאמנות.

מע האָט בעדאַרפט האָבען אַ האַרץ פון אַ טאַטער, מע זאָל זרחליכען אָפּנאַרען! און ווער האָט נאָך אַזוי געקענט זרחליכען, ווי איך האָב זי געקענט?

אַז בסך־הכל האָב איך ביי איהר געגעסען קעסט, ווארום איך בין געווען אַ דאַרפסיונגעל, האָב איך זיך אָנגעזעהען, ווי זי האָרע־

וועט נעבאך, שטעהט אויף פארטאג, ווען גאט אליין שלאפט נאך, נעמט זיך צו דער באקדייזשע אדער צו דער מולטער, פערקאטשעט די ארבעל און קנעט גאנץ געשמאק מיטביידע לאנגע דארע טרו־קענע הענד, און דאס טייג מאכט טיאך־טיאך, און די מולטער קרעכצט, און זי אליין קרעכצט, שטעלט זיך אפ אלע מאל, טהוט א וויש דעם שוויים מיט'ן עלענבויגען פון אונטען ארויף און לאזט ארויס א טיעפען־טיעפען: „אוי, רבונו־של־עולם־מאמע־זיסע־האר־ציגע־געטרייהע!"...

הערט איהר? איך האב געוואוסט וואס בעדייט אט דער דאָ־זיגער „רבונו־של־עולם־מאמע־זיסע־הארציגע־געטרייע!" אט דאס איז דער פשט פון דעם: די מעהל איז גענומען געווארען ביי גנעסי די מיטניטשקע אויף בארג ביז דאנערשטאג, און די סחורה וועט זי צעטהיילען אויף בארג, און גאט ווייסט, אויב עס וועט איהר אומ־קעהרען זיך צוריק דאס געלד ביז דאנערשטאג, און גנעסי די מיט־ניטשקע וועט נישט שווייגען, גנעסי די מיטניטשקע האט אליין אויך גענומען די מעהל ביז דאנערשטאג, און אז מע זאגט דאנערשטאג, בעדארף זיין דאנערשטאג, ווארום א מויל איז ניט קיין חאליווע, און דאנערשטאג איז גלאט א גוטער טאג, דאנערשטאג הייסט שוין ערב שבת, דער טאג וואס מע בעדארף אנקומען צום מאן נאך געלד, און אז אך און וועה איז דעם „שבת־הגדול", אז ער בעדארף זיך אראפלאזען צום „קורץ־פרייטאג" בעטען אויף שבת, און אז אך און וועה איז דעם „קורץ־פרייטאג", אז דער „שבת־הגדול" קומט איהם מאנען אויף שבת — אז אך און וועה איז זיי ביידען!...

אט דאס האט בעדייט דער רביצינ'ס „רבונו־של־עולם־מאמע־זיסע־הארציגע־געטרייהע"...

און אפשר האט איהר „רבונו־של־עולם־מאמע־זיסע־הארציגע־געטרייהע" געהאט איין אנדער טעם? אפשר איז דאס גאר געגאנ־גען אויף אנדערע צרות? און צרות האט זי געהאט גענוג, ניט צו פערזינדיגען!

ערשטענס, איז זי אַליין געווען, לאָ עליכם, נישט קיין געזונדע, פּלעגט הוסטען שטילערהייד, אַז קיינער זאָל ניט זעהען; צווייטענס, האָט זי געהאַט יסורים פון פּ ע ס ע ל י ' ן, איהר עלטערע טאָכ־טער, אַ מיידעל שוין אין די יאָהרען, מיט פלאַם־פייערינע האָר און מיט קלייען אויפ'ן פּנים, וואָס קיינער וויל זי ניט נעמען — וואָס וועט זי אויסזיצען?... היינט „באַשעפעניש" — דאָס איז דאָך גאָר איין אומגליק! „באַשעפעניש" איז געווען אַ הויקער, אַ פּערזעהע־ניש, אָהן הענד, אָהן פיס, אָהן אַ צונג, אָהן לייב און לעבען — אַז אָך און וועה צו אַזעלכעס, וואָס איז גאָר געבאָרען געוואָרען, אַז אָך און וועה איז צו אַזעלכעס, וואָס לעבט גאָר אויף דער וועלט!...

נאָר מיט „באַשעפעניש" וועלען מיר זיך נאָך בעגעגענען אמאָל, און מיט פּעסעלי'ן וועלען מיר זיך אויך אין גיכען בעקענען. דערווייל קעהרען מיר זיך אום צוריק צום „קורץ־פרייטאָג" און „שבת־הגדול".

אַ ביטערע רחמנות איז געווען נעבאך אויף זרחליכען, אַז זי אַליין האָט בעדאַרפט רעשטשינען, קנעטען, זעצען, באַקען, בראָטען זיך ביי'ם אויווען, אַליין טראָגען וואַסער, אַליין ברענגען האָלץ, אומעטום אַליין, נישטאָ קיין הילף פון קיינעם! פון וועמען? זרחל קנעלט, פּעסעלי זיצט און לערענט גלייך מיט אַלע קינדער, זי איז דאָך אַ וואָהלקענעווודיגע, אַ מאַנסבילשער קאָפּ אויף איהר, און „באַ־שעפעניש" זיצט צווישען אויוועט אין אַ ווינקעלע, די פיסעלעך אונטער זיך, און וואַרט ביז מע וועט איהר אונטערטראָגען עפּיס, אַריינרוקען אין הענטעל אַריין: „נאָ, באַשעפענישעל, וואַרג זיך!"...

אָט דאָס, אַפּנים, האָט בעדייט דער „אוי, רבונו־של־עולם־מאַמע־זיסע־האַרציגע־געטרייהע"... און אפשר איז דאָס גאָר גע־גאַנגען דערויף, וואָס פּעסעלי איז געווען איינגאַנצען אויף זיין זייט, אויפ'ן פאָטער'ס צד הייסט דאָס, און זיי ביידע, פּעסעלי און זרחל, זענען איהר תמיד געווען אויף קידער־ווידער?

— דאָס טאַטעלע מיט'ן טעכטערל! באַגראָבען זאָלט איהר זיך ביידע אין איין גריבעל!

פעסעלי האָט ליעב געהאַט דעם פאָטער, און דער פאָטער האָט ליעב געהאַט פעסעלי׳ן — דאָס איז געווען אַ מאָדנע, אַ שטילע ליעבע.

קיינער פון אונז האָט ניט געהערט, זיי זאָלען זאָגען אַ מאָל איינער דעם אַנדערען אַ גוט וואָרט. אדרבה, ער פלעגט זיך מיט איהר שאַפען ניט ווי מיט אַ טאָכטער, נאָר ווי מיט אַ דיענסט:

— הער נאָר דו!...

נאָר אין די אויגען האָט מען אַרויסגעזעהען, אַז ער האָט זי ליעב, שטאַרק ליעב, אַז ער קאָן זיך אָהן איהר ניט בעגעהן.

אפשר דערפאַר, וואָס ער האָט געהאַט אַ בייז פינסטער לעבען בײ׳ם ווייב? און אפשר דערפאַר, וואָס פעסעלי איז געווען אַ גע־ראָטענע, געהאַט אויף זיך אַ מאַנסבילישען קאָפּ און געקאָנט גוט לערנען? און אפשר דערפאַר, וואָס פעסעלי האָט געוואוסט דעם טאַטענס אַלע גענג, געטראָפען אַלע מאָל וואָס ער וויל, אונטערגע־טראָגען איהם צו דער צייט די יאַרמעלקע, דעם קאַנטשיק, דאָס פושקעלע טאַבעקע, אָדער אַ טרונק וואַסער?

— דאָס טאַטעלע מיט׳ן טעכטערעל! — פלעגט זאָגען די רביצין. — ער זאָל בעסער אין זינען האָבען אַ שידוך טהון מיט איהר, קריגען עפּיס אַ חתן פון איהרעטוועגען!...

דער רבי האָט איהר דערויף געענטפערט נאָר מיט אַ זיפץ, ווי איינער רעדט: „קריגען עפּיס אַ חתן? געה קריג, אַז סע קריגט זיך ניט!“...

אויף אַלסדינג איז אָבער פאַרהאַן אַ צייט. יעדעס שטיקעל סחורה ליגט זיך אויס, ביז סע קומט דער רעכטער קונה. און ס׳איז נישטאָ דאָס מיידעל אויף דער וועלט, וואָס זאָל ניט האָבען איהר זווג. קיין אידישער מאַנאַסטיר, ווייסט איהר דאָך, איז ניט פאַר־האַן...

געקומען אַ צייט אויף פעסעלי׳ן. געקומען איין „אויסחאַפּע־ניש“ אויף איהר. אַזוי האָט געזאָגט די רביצין. נאָר אין אמת׳ען איז דאָס געווען אַ בעשערטע זאַך. און אויב איהר ווילט וויסען,

איז דאָס געווען אַ ראָמאַן, איין אמת'ער ראָמאַן — שעמט זיך ניט, אַ ראָמאַן מיט אַ „פּאַרליעבעניש", מיט אַ „פּאַרקאָכעניש", מיט אַלע זיעבעצעהן זאַכען, אַ ראָמאַן מיט אַלע פּישטשעווקעס.

נאָר דערויף איז ביי מיר פאַרהאַן אַ בעזונדער מעשה.

ב.

אוועקגעפאָהרען.

אַ הויכער, נאָר איין איינגעבויגענער, אַ געשטופּעלט פּנים, נאָר גוטע גרויע אויגען, אַ יונגערמאַן, נאָר מיט גרויע האָר — אָט האָט איהר אַ פּאָרטרעט פון פייוועל קאָראַביינִיק, אָדער, ווי מע האָט איהם גערופען ביי אונז אין כתרילעווקע, „פייוועל כל־בוניק".

און גערופען האָט מען איהם „כל־בוניק" ניט אומזיסט: ביי איהם אין דער קאָראָבקע האָט זיך געפונען פון כל־בו: קנעפּ און קנעפּלעך, נאָדלען און נאָדעל־טעשלעך, גאָרעס און זייד און סטיינ־געס און טאַשמעלעך און פּאָדעם און באַוועלעך, יאַרמעלקעס און קליידלעך, און שטיקלעך זייף אַלערליי סאָרטען, און נאָך אַ סך מינים סחורה, וואָס איז שווער אַלסדינג זיך אָנגעדענקען און אויס־רעכענען אויפ'ן קאָפּ.

אַ יום־טוב איז געווען ביי אַלע ווייבער און ביי אַלע מיידלעך, אַז מע האָט דערהערט, אַז פייוועל כל־בוניק איז געקומען, און פאַר אונז, חדר־יונגלעך, שקצים, קונדסים־עכבּרושים, איז דאָס געווען אַ צווייענדיגער יום־טוב: ערשטענס, איז פייוועל כל־בוניק מיט דער קאָראָבקע גלאַט אַ יום־טוב, און צווייטענס, ווי באַלד פייוועל כל־בוניק איז דאָ, וועט מען פערשפּאָרען לערנען האַטש אַ פּאָר שעה, מע וועט זיין „פריי". פאַר וואָס? דערפאַר, ווייל דער רבי רב זרחל האָט ליעב האָרכען נייעס, וואָס טהוט זיך אויף דער וועלט, און ווער ווייסט נאָך אַזוי וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך, ווי פיי־וועל כל־בוניק, וואָס שפּאַרט־אָן מיט זיין קראָם מי יודע וואו, אַלע מייזענלעכער?

נייעס האָט פּייוועל כל־בו'ניק געבראַכט צו פיהרען אַלע מאָל גאַנצע פּעק, „אוצרות מיט נייעסען", און נישט אַזוי די נייעס אַליין, ווי דאָס דערצעהלען זיינס. איהר ווייסט, וואָס איך וועל אייך זאָ־גען? דערצעהלען נייעס בעדאַרף מען קאָנען; און פּייוועל כל־בוניק האָט געקאָנט דערצעהלען. אין זיין דערצעהלען איז געלעגען אַ מין טאַלאַנט, אַ כח המושך, וואָס האָט צוגעצויגען און געצויגען זיך אָהן איין אָפּשטעל און אָהן איין אויפהער, און אייביג, דאַכט זיך, אייביג וואָלט איך איהם געוואָלט האָרכען, קיינמאָל נישט נמאס געוואָרען.

— וואָס הערט זיך נייעס, פרעגט איהר? אוי, סע הערט זיך ניט גוט! — אַזוי פלעגט פּייוועל כל־בוניק אָנהויבען שיטען און צעפּאַקעווען בשעת מעשה די קאַראָבקע און צעלעגען זיך מיט דער קראָם. — נישט גוט הערט זיך מיט אונזערע אידעלעך, אחינו בני ישראל!... אָט פאָהר איך פון זיטאָמיר פאָהר איך, דאָס הייסט, ניט פון זיטאָמיר — ניט ווייט פון זיטאָמיר, טשידנעוו איז פאַרהאַן אַ שטעדטעל, אויב איהר האָט געהערט, טשידנעוו... איז דאָרטען פאַר־האַן אַ רב אין טשידנעוו, איז דער דאָזיגער רב דער טשידנעוווער אַליין אַ אונזעריגער, אַ מאַלעראָסיער, פון מאַלעראָסיע איז ער—מאַ־לעראָסיע איז ניט ליטאַ, אין מאַלעראָסיע איז ניטאָ אַזעלכע אָרעמע לייט, ווי אין דער ליטאַ; ביי אונז, אַז סע מאַכט זיך איין אָרעמאַן, איז ער זיך איין אָרעמאַן, און ביי אייך אין דער ליטאַ איין אָרעמאַן, עס זאָל אייך צו קיין חרפה ניט זיין, איז טאַקי איין אָרעמאַן, וואָס איין אָרעמאַן הייסט; איך האָב אַזעלכע אָרעמע לייט, ווי ביי אייך אין דער ליטאַ, נישט באַגעגענט אין ערגיץ ניט. איך בין שוין אויס־געפאָהרען אַ שטיקעל וועלט, איך בין שוין געווען אומעטום, אי אין דער ליטאַ, אי אין פּוילען, אי אין טיעף־פּוילען, אין ראַדאָם און אין לאָדז און אין ווארשא. אוי, ווארשא! לעבען זאָל ווארשא! אַ טהייערע, אַ גאָלדענע שטאָדט, אָט דאָס ווארשא! און וואָלוועל, בזיל הזול!... דאָרט איין אָנבייסען קריגט איהר פאַר עלף גראָשען, און נאָך וואָס פאַר אַ מין אָנבייסען, מיט זעמעלעך פון געבייטעל־

טער מעהל, וואָס צעגעהט אין מויל, ווי אַ פּוטער; איך וואָלט, דאַכט מיר, אייביג געזעסען אין ווארשא וואָלט איך, ווען ניט די שפּראַך זייערע, וואָס איז שווער צו חאַפּען, מחמת זיי רעדען מאַד־נע און גיך־גיך, צום מיינסטען, מיט פּתח'ען אַ סך און מיט אַ ניגון: „איי! וואי! יאָך זאָל אַזוי לייבען!"... און אַלע הייסען ביי זיי דאָרטען „איטשמאיר", אַלע איין נאָמען, נאָך זייערען אַ גוטען אידען איצי־מאיר, אַזוי ווי אין באַרדיטשעוו הייסען אַלע לוי־יצחק, נאָך רב לוי־יצחק'ן דעם באַרדיטשעווער רב, וואָס איז געווען אַ שם־דבר, וואָס נאָך עד היום דערצעהלט מען זיך אָן פון איהם אַ סך שענע מעשיות; למשל, מע דערצעהלט, אַז...

— טאָמער וואָלט שוין געווען גענוג מעשיות? — שלאָגט איהם איבער סאָמע אין מיטען זרחליכע די רביצין. — וואָס קאָסט ביי אייך אַ פּערטעל טוץ קנעפּלעך ווייסע מיט פּערהאַמוטעטע לעכ־לעך?

און פּייוועל כל־בוניק פאַלט ניט אַראָפּ ביי זיך דערמיט, וואָס מע האָט איהם איבערגעהאַקט אין מיטען. ער בעווייזט דער רביצין אַלערליי קנעפּלעך, ווייסע און ניט קיין ווייסע, מיט פּערהאַמוטעטע און ניט קיין פּערהאַמוטעטע לעכלעך, און רעדט ווייטער, ער שיט ווי פון אַ זאַק, עס גיסט זיך ביי איהם, ווי פון אַ פאַס, און עס ציהט זיך ביי איהם אָהן איין אָפּשטעל און אָהן איין אויסלאָז, ווי ביי יענעם פּאָקוסניק, וואָס ציהט אַלערליי סטיינגעס פון'ם מויל, רויטע, גרינע, געלע, בלויע, און מע ווייסט ניט, ווען לאָזט זיך אויס ביי איהם רויטע און ווען הויבט זיך אָן גרינע, ווען לאָזט זיך אויס געלע און ווען הויבט זיך אָן בלויע — עס ציהט זיך און ציהט זיך סטיינ־געס, עס שעמערירען אין די אויגען סטיינגעס, אַ גאַנצער באַרג מיט סטיינגעס, אָהן איין עק סטיינגעס און סטיינגעס און סטיינגעס...

ויהי היום, האָט זיך געטראָפען אַ מעשה: פּייוועל כל־בוניק האָט אָוועקגערופען דעם רבי'ן אויף אַ סוד און האָט זיך אָפּגע־סוד'עט מיט איהם אַקעגען אַ שעה צוויי; בשעת מעשה האָט פּיי־וועל זיך געווישט דעם שטערן מיט אַ גרויסער רויטער פּעטשיילע —

עס האָבען פון איהם גערונען טייכען שוויים. און דער רבי רב זרחל איז געווען מאָדנע צעטראָגען, שטאַרק צעפלאָכטען און פערטראַכט, כמעט ניט געהערט וואָס מע רעדט צו איהם. און אַז די רביצין איז געקומען פונ׳ם מאַרק, האָט זי דער רבי אָוועקגערופען אויף דעם אייגענעם אָרט, וואו ער האָט זיך גע׳סוד׳עט מיט פייוולען, און עס האָט לאַנג נישט געדויערט, האָט זיך געלאָזט הערען אַ געשריי: „סע קאָן ניט זיין? !“... און באַלד האָט דער רביצינ׳ס פנים זיך אָנ־געצונדען מיט אַ מאָדנע פייערעל, מיט אַ מין שיין, וואָס מיר האָבען שוין לאַנג אויף איהר פנים אזעלכעס ניט געזעהען.

— היינט לאָז איך אייך פריי, היינט לערענט מען ניט! — האָט אונז דער רבי געגעבען צו וויסען און צעלאָזט דעם גאַנצען חדר, און נאָר איך איינער, דעם רבי׳ס קעסט־קינד, בין געבליבען, און דער גאַנצער חדר האָט מיר מקנא געווען, וואָס איך וועל זיין דערביי.

וואָס „דערביי“ — האָט קיינער ניט געוואוסט; נאָר פערשטאַ־נען האָט מען, אַז דאָ מוז עפּיס זיין, אַ שמחה אָדער אַזוי אַ מין זאַך, וואָס ס׳איז כדאי דערביי צו זיין.

און איך בין דערביי געווען...

קודם כל האָט זיך די רביצין אַ חאַפּ געטהאָן:

— אוי, אַ מכה איז מיר, ניטאָ קיין לעקאַך!

האָט איהר דער רבי געענטפערט:

— למאי, ס׳איז קיין בראָנפען אויך ניטאָ?

האָט זיך אַריינגעמישט פייוועל כל־בוניק אליין:

— דאָס נעם איך אויף זיך...

בקיצור, ס׳איז געוואָרען אי לעקאַך, אי בראָנפען, אי פאַרביי־סען, און תיכף נאָך מעריב זענען זיך צענויפגעקומען אַ מנין אידען פון אונזער בית־המדרש, און בתוכם רב משה־שמואל דער חזן, רב העניך דער סופר און רב עוזר דער שמש, און מע האָט געשריבען תנאים:

— ה״ה החתן מוהר״ר... — אזוי האָט געלייענט רב העניך דער סופר מיט אַ ניגון. — מוהר״ר, מוהר״ר...

דאָ האָט זיך רב העניך דער סופר אָפּגעשטעלט און אַ קוק געטהאָן אויפ'ן חתן.

— מוהר"ר שרגא־פייביש־געציל ברב נח־מרדכי־ליב... עם הכלה הבתולה מרת... מרת...

דאָ האָט זיך רב העניך דער סופר אָפּגעשטעלט און אַ קוק געטהאָן אויף דער כלה.

— מרת פעסי־לאה־מייטע בת הרב רב זרח־נפתלי־צבי־הירש...

— מרת פעסי־לאה־מייטע בת הרב רב זרח־נפתלי־צבי־הירש... החתונה תהיה למזל טוב, אם ירצה השם... אם ירצה השם...

דאָ איז פאָרגעקומען אַ שטילע סצענע אָהן ווערטער, דהיינו: דער סופר האָט אַ קוק געטהאָן אויפ'ן רבי'ן, דער רבי האָט אַ קוק געטהאָן אויף דער רביצין, די רביצין — אויפ'ן חתן, דער חתן — אויף דער כלה, די כלה — אויפ'ן סופר, דער סופר — אויפ'ן רבי'ן, דער רבי — ווידער אויף דער רביצין, די רביצין — אויפ'ן חתן, דער חתן — אויף דער כלה, די כלה — אויפ'ן סופר, און אַזוי ווייטער... דאָס, ווען מע זעצט איבער אויף ווערטער אין וואָס פאַר אַ שפּראַך ס'ניט איז, וואָלט אויסקומען אַזוי:

ד ע ר ס ו פ ר צ ו ם ר ב י ן: נו? וואָס שווייגט איהר? א י ה ר זענט דאָך דאָ דער מחותן?

ד ע ר ר ב י צ ו ד ע ר ר ב י צ י ן: פון וואַנען זאָל איך וויסען? פרעגט ביי א י ה ר...

ד י ר ב י צ י ן צ ו ם ח ת ן: חתן, וואָס שווייגסט דו? סאַי ווי סאַי אַלע הוצאות אויף דיין קאָפּ...

ד ע ר ח ת ן צ ו ד ע ר כ ל ה: ביי מיר האָט מען גע־פועל'ט אפילו מאָרגען; וואָס זאָגסט דו, פעסעלי?...

ד י כ ל ה צ ו ם ס ו פ ר: פרעגט דעם טאַטען, חאָטש איך ווייס פריהער, אַז דער טאַטע וועט הייסען אָפּלעגען...

בקיצור, ס'איז געבליבען, אַזוי ווי ס'איז ערב ראש חודש, זאָל די חתונה זיין חצי חודש, דאָס הייסט, אין אַ פּאָר וואָכען אַרום, וואָרום ווי ניט ווי — ע פּ י ס דאַרף מען דאָך אויפנעהען,

ע פּ י ס דאַרף מען דאָך צוגרייטען... און אַז מע האָט צעבראָכען דעם טעלער און געזאָגט: „מזל טוב! מזל טוב!“ — האָב איך בעמערקט, אַז דער רבי רב זרחל איז געוואָרען טוידט, ווי אַלע טוידטע; אַזוי ווי דער טעלער האָט זיך צעבראָכען, אַזוי האָט זיך ביי איהם דאָס האַרץ צעבראָכען אויף שטיקלעך... איך האָב אַליין געהערט פון איהם, ווי ער האָט אַ זאָג געטהאָן צו רב משה־שמואל דעם חזן ביי'ם ערשטען גלעזעל בראָנפען, וואָס פון איין קוק אויף דעם איז ער שוין געוועןבגילופין:

— קומט אַ פרעמדער איד און חאַפּט אוים דעם קוילעטש — וואָס? ווער? וועמען? אַך־אַך־אַך!...

— עט, — האָט איהם אָפּגעענטפערט רב משה־שמואל דער חזן, וואָס האָט שוין העכער אַ האַלב גלעזעל בראָנפען אָפּגעטרונקען און די צונג האָט זיך איהם שוין עפּיס ווי געפּלאָנטעט. — עט, מילא, בע! גאָט זאָל געבען נחת פון דערוויטען... אם ירצה השם, ישועות ונחמות אויפ'ן כלל, כלל ישראל!...

— אַי, שוין צייט, שוין צייט! שוין לאַנג צייט! — האָט אונטערגעהאַלטען רב העניך דער סופר, געקוקט אויפ'ן גלעזעל און אויפ'ן פלעשעל שטאַרק דיפּלאָמאַטיש, אַפּנים, זעהר געהאַט חשק, מע זאָל דאָס איהם אָנגיסען נאָך אַ מאָל...

— אָמן! — האָט זיך אָנגערופען רב עוזר דער שמש, וואָס וויל ניט וויסען פון קיין שום מעשיות, און האָט איבערגעקעהרט דאָס גלעזעל אָהן צערעמאָניעס גלייך אין מויל אריין.

און חתן־כלה זענען געזעסען אויבען־אָן, איינס נעבען דאָס אַנדערע גאַנץ נאָהענט, אַזוי נאָהענט, אַזוי פעסט, אַז איך האָב בשום אופן ניט געקאָנט אריינשטופען זיך צווישען זיי אין מיטען; נאָר פון דער וויטען האָב איך גאַנץ גוט געזעהען, — איך האָב נישט קיין נידעריגע ראיה — אַז א י ה ר האַנד איז געוועןאין ז י י ן האַנד; עס האָט איהר געפלאַמט דאָס פּנים; די אויגען האָבען איהר געברענט. זי האָט מיט אַ מאָל בעקומען חן, געוואָרען שען, שען ווי די וועלט! וואו זענען אהינגעקומען איהרע רויטע האָר?

וואו האָבען זיך בעהאַלטען איהרע קלייען פונ׳ם פּנים? זי איז גע־וואָרען, זאָג איך אייך, מלא חן!...

און נישט נאָר יענעם אויפדערנאַכט — די גאַנצע צייט, וואָס מע האָט זיך געגרייט צו דער חתונה, האָט פּעסעלי געשיינט ווי די זון אים תמוז, געוואָרען פון טאָג צו טאָג שענער און שענער. נאָר דעם טאָג פון דער חופּה איז זי שוין געווען ניט דאָס, מחמת זי האָט געוויינט, שטאַרק, שטאַרק געוויינט, געגאָסען, ווי אַ בערעזע־נע. אפשר האָט איהר דאָס הארץ געזאָגט, אַז זי וועט ניט מאַכען קיין גרויס גליק מיט איהר אויסדערוועהלטען, מיט איהר בעשער־טען?... און אפשר האָט איהר באַנג געטהאָן דער פאָטער, וואָס בלייבט אליין, עלענד ווי אַ שטיין?...

נאָר אויב פּעסעלי׳ן איז געווען שווער זיך צו שיידען מיט איהר פאָטער, איז דעם פאָטער געווען טויזענד מאָל שווערער זיך שיידען מיט זיין טאָכטער! דער רבי רב זרחל האָט ניט געוויינט. — וואָס איז ער אַ אידינע, ער זאָל וויינען? דער רבי רב זרחל איז גלאָט אויסגעגאַנגען שטילערהייד, געצאַנקט ווי אַ ליכט.

אַז מע האָט געהאַלטען ביי׳ם געזעגענען זיך, איז פאָרגעקומען אַזאַ מין סצענע: די פּעקלעך — א י ה ר בעטגעוואַנד מיט די מלבושים און ז י י ן קאַראָבקע מיט סחורה — זענען שוין גע־ווען איינגעפּאַקט אינאיינעם און געלעגען אין וואָגען; פייוועל כל־בוניק איז געשטאַנען מיט איין פוס אויף יענער זייט שוועל און געוואַרט, אַז פּעסעלי זאָל געהן קריכען אין בויד אריין; די רביצין איז געשטאַנען אויסגעצויגען ווי לאַנג זי איז, צענויפגעלעגט די הענד אויפ׳ן הארצען, אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אויף צוויי פינגער און געקוקט אויפ׳ן רבי׳ן מיט אַ מאָדנעם קוק, ווי איינער רעדט: „באַגראָבען זאָל איך דיך מיט דיינע קורצע פּיס, וועסט זיך אַמאָל געזעגענען מיט איהר, צי ניין?“...

דער רבי רב זרחל האָט פערשטאַנען, וואָס דער קוק בעדייט, און האָט אַ זאָג געטהאָן צום איידעם, צו פייוועל כל־בוניק, מיט אַ קול פון אַ שטשערבאַטען טעפּעל:

— המ... נו... המ... וועלען מיר זיך, הייסט דאָס, אַנהויבען אָפּנזעגענען?

— זייט געזונט, שוועהר! זייט געזונט, שוויעגער!

— פאָהר געזונט! פאָהר געזונט!

— זיי געזונט, מאַמע... זיי געזונט, טאַטע!...

אָט דאָ האָט זיך פעסעלי, איין אָנגעטהאָנענע, איין איינגעוויקעלטע אין צוויי שאַלען, מיט אַ מאָל געגעבען אַ ריס, ארויפגעפאַלען דעם פאָטער אויפ'ן האַלז מיט אַ געוויין, מיט אַ יאָמער, מיט אַ געשריי:

— טאַ־טע!... זיסער, טייערער טאַטע!...

וויפיעל מענשען עס זענען בשעת מעשה געווען אין גאַס האָבען אַלע געוויינט: פעסעלי און דער רבי און די רביצין, און פייוועל כל־בוניק, און איך, און רב לייזער דער בעל־עגלה, וואָס איז געזעסען אויף דער קעלנע אָנגעגרייט מיט דער בייטש, און זיינע אַלע פאַרשוינען, די וואָס אין בויד און די וואָס פאַרעטש אַקעגען, און דוואָסי די שמש'טע, דער רביצינ'ס אַ שכנה, אַ קראַנקע נעבאַך, און דוואָסי'ס עלטערע טאָכטער זלאַטקע, אַ קאַלטענעוואַטע געלע מויד מיט שוואַרצע צייהן, וואָס האָט געהאַלטען אַ קליין קינד אויף די הענד, און אַקולינאַ די גויע, וואָס פערשטעהט איטליכס וואָרט אידיש, און חלאַוונע דער שוסטער, וואָס איז געקומען אָפּנעמען פאַר די שטיוועל פעררינכטען און ס'איז ניט געווען, און גלאַט אַ איד, אַ ווילד־פרעמדער גאָר, וואָס איז געגאַנגען פאַרביי, האָט ער דערזעהען, מע פאָהרט אַוועק, און האָט דערהערט, מע וויינט, האָט ער זיך אָפּגעשטעלט, געזיפצט שטילערהייד און אויך געווישט די אויגען...

לייזער האָט אַ קנאַק געטהאָן מיט דער בייטש: „פאַשאָל" — און די פערדלעך האָבען געגעבען אַ ריס דעם וואָגען, און די בויד איז מיט אַ רעש אַוועק־אַוועק...

לאַנג־לאַנג זענען מיר נאָך געשטאַנען אַלע אין דרויסען און געקוקט אַהין, וואו די בויד איז פערפאַלען געוואָרען, און נאָר אַ סימן

פון שטויב איז געבליבען שטעהן אין דער לופט, און א ריח האט זיך געלאזט הערען פון די פערד און פון די אנגעשמירטע רעדער.

— אוועקגעפאהרען! — האט זיך אנגערופען דער ווילד־פרעמדער איד, וואס איז געגאנגען פערביי, גלייך ווי ער האט אונז דא דערצעהלט עפּיס א נייעס, וואס אהן איהם ווייסט מען נים.

— אוועקגעפאהרען! — האט איהם דער רבי רב זרחל געענטפערט, גלייך ווי יענער האט געווארט אויף דעם דאזיגען ענטפער.

— אוועקגעפאהרען! — האבען מיר אלע א זאג געטהאן, גלייך ווי מיר װאלטען זיך דא אנגעזאגט איינס דאס אנדערע מי יודע וואס פאר א בשורה...

באַשעפעניש

געשריבען אין יאָהר 1903.

באַשעפעניש

א.

איינמאָל אין אַ פרייטאָג, זומער איז דאָס געווען, זענען מיר געגאַנגען פון חדר אַהיים עטליכע יונגלעך מיט אַ מאָל. געגאַנגען זענען מיר גיך, כמעט געלאָפען, וואָרום, ערשטענס, האָט מען אונז געלאָזט פריי אויף שבת אַהיים, און, צווייטענס, זענען מיר געווען הונגעריג און אויף אונז האָט געוואַרט אַ היים ראָסעלפליישעל מיט פרישער שמעקענדיגער חלה.

פלוצים האָט איינער פון אונזער חברה אויסגעשריגען אויף אַ קול: „אוי, אַ פויגעלע!“ — און מיר האָבען זיך אַלע אָפגעשטעלט.

ווי אַ קניילעכין, איז געזעסען אויף דער ערד, מיט'ן קעפעלע אַרויף, אַ קליין יונג פויגעלע, מיט נאָך גאָר אַ געל פיסקעלע. דאָס פויגעלע האָט נעבאַך געציטערט, צעלאָזט די פעדערלעך, געטריי־סעלט זיך, געפלאַטערט, געמאַכט מיט די פליגעלעך, געעפענט אַלע מאָל דאָס געלע פיסקעלע, ווי אַ קליין קינד בשעת עס וויל עסען, און אַרויסגעלאָזט אויף אַ הייזעריג קול'כעל: „פי!“... און עס האָט זיך אויפגעחאַפט ביי אונז אַ געפיהל פון רחמנות. און מיר האָבען אָנגעהויבען קלערען: וואָס טהוט מען מיט'ן פויגעלע? דער האָט געזאָגט: מע בעדאַרף דאָס לאָזען זיצען אויף דער ערד, ביז דעם פויגעלע'ס „מאַמע“ וועט קומען. דער האָט געגעבען איין עצה, מע זאָל דאָס געבען אַ וואָרף אין דער הויך, וועט דאָס אַוועק־

פליהען. און דער האָט געדרונגען, אַז מע בעדאַרף דאָס נעמען אהיים. נאָר אַז ס'איז אַ רחמנות, אַ „צער בעלי־חיים" — דאָס האָבען אַלע מודה געווען.

און מיר האָבען געבראַכט דאָס פויגעלע אהיים, פערגעסען, אַז מיר זענען הונגעריג, גענומען דאָס האָדעווען, דעם געגעבען וואַסער אין פּיסקעל אַריין — דאָס פויגעלע האָט אַזוי לאַנג געציטערט, געפּינטעלט מיט די אויגעלעך, געטרייסעלט זיך און געפלאַטערט ביי אונז אין די הענד, ביז עס האָט פערוואָרפען דאָס קעפּעל אויף אַ זייט, די אויגעלעך פערגלאַנצט און... ס'איז געווען טוידט.

„אויף וואָס האָט דאָס פויגעלע געלעבט? צוליעב וואָס און צוליעב וועמען איז דאָס בעשאַפען געוואָרען? אויף וואָס האָט מען דאָס בעדאַרפט אויף דער וועלט?"... — דאָס זענען געווען די מחשבות, וואָס האָבען מיר געפּיקט אין מח און האָבען נישט געהאַט דערויף קיין ענטפער.

אין אַ האַלבע שעה אַרום האָבען מיר דאָס פויגעלע מיט גרויס כבוד מלוה געווען, אויסגעגראָבען אין גאָרטען אַ טיעף גריבעלע, איינגעוויקעלט דאָס פויגעלע אין תכריכים (אין אַ ווייסער קרייקע פון אַ נאָזטיכעל), מקבר געווען דאָס און געשטעלט דערויף אַ צאָם — אַ ברעטעל מיט איין אויפשריפט:

ד אָ ל י ג ט ד אָ ס ק ל י י נ ע פ ו י ג ע ל ע צ פ ו ר ב ן ב ל ק .

און גע'חתמ'עט אַלע נעמען פון די, וואָס האָבען זיך עוסק געווען אין דער קבורה: בערעל, יוסיל, דוד, מאָטעל, קלמן, געצעל...

דער פרייליכער וואַרעמער זומער איז איבערגעפלויגען. געקומען דער נאַסער אָסיען מיט די פערוויינטע קאַלטע טעג. דער רעגען האָט אַראָפּגעשמיסען די „מצבה", פערשאַרט דעם קבר, און די מעשה מיט'ן פויגעלע איז פערגעסען געוואָרען, ווי אַלץ, וואָס די ערד פערדעקט. נאָר אַמאָל, אַז איך דערמאָן זיך אינ'ם פויגעלע „צפור בן בלק", שטעלט מיר זיך פאָר **ב אַ ש ע פ ע נ י ש .**

ב.

באַשעפעניש איז געווען דעם רבי רב זרחל'ס אַ קינד, אַ מיידעל אַ קאַליקע, אַ הויקער, משטיינס געזאָגט. וויפיעל ס'איז אַלט געווען — ווייס איך ניט. נאָר געהאַט האָט דאָס איין אַלט געקנייטשט פּנימ'על, צוויי לאַנגע דאַרע הענטלעך, שיטערע הערעלעך, קליינע שוואַרצע, גלאַנצענדיגע מייזענאַויגעלעך. די פיסעלעך האָט דאָס געהאַלטען כסדר אונטער זיך, שטענדיג געזעסען אויף איין אָרט, נישט געקאָנט נעבאַך געהן.

און דער אָרט פון באַשעפעניש איז געווען צווישען אויווען, אין אַ ווינקעלע, אויף דער הוילער ערד, — דאָרט האָט דאָס געגעסען, דאָרט האָט דאָס געטהאָן אַלסדינג, תמיד געווען שטיל, מע האָט נישט געהערט פון דעם קיין פּיפּס, אַזוי אַז טעג פלעגען אוועקגעהן, גאַנצע טעג, וואָס מע האָט פערגעסען, אַז ס'איז פאַראַן אַ באַשעפעניש אויף דער וועלט.

האָט מען דעם דערלאַנגט אַ שטיקעל ברויט, האָט דאָס אויסגעצויגען אַ לאַנג טרוקען הענטעל מיט דינע, מאָדנע אויסגעבויגענע, טרוקענע פינגערלעך, ווי ביי אַ מאַלפּע, אַ חאַפּ געטהאָן דאָס שטיקעל ברויט און צוגעטראָגען גלייך צום מויל. און אַ מויל האָט דאָס געהאַט אַזאַ גרויס, אַז אַ גאַנצען עפּעל אַריינגעחאַפּט און ניט אַרויסגעזעהען.

— באַשעפעניש! געבען דיר אַ שטיקעל צוקערלעקאַך?
— באַשעפעניש! שמאַלץ מיט בולקע וועסט דו עסען?
— באַשעפעניש! ניסלעך וועסט דו קנאַקען?
— באַשעפעניש! אין קנעפּלעך וועסט דו שפּיעלען?

אַזוי האָבען מיר, חדר־יונגלעך, שקצים, קונדסים, עכברושים, זיך געררייצט מיט באַשעפעניש. נאָר באַשעפעניש האָט ניט געענטפערט גאָרניט, נאָר אויסגעצויגען אַלע מאָל דאָס דאַרע הענטעל מיט די דינע פינגערלעך און געקוקט אין די אויגען אַריין, ווי אַ

הונגעריג הינטעל בשעת סע מיינט, אז אַט־אַט וואַרפט מען דעם
אַ ביינדעל.

— אַ שטומע צונג! — האָט אונז קלאָר געמאַכט יעקב־אלי,
דער עלטערער פון אַלע חברים, טאַקי דעם רבינ׳ס אַ יונגעל, אַ
נאַרישער בחור מיט געשוואָלענע באַקען. — אַ שטומע צונג, קאָן ניט
רעדען, ווייסט נאָר עסען, נאָר עסען, תמיד הונגעריג, אַ קישקע
אָהן אַ דנאָ...

זעלטען־זעלטען האָט זיך באַשעפעניש געלאָזט הערען, אַרויס־
געלאָזט אַ מאָדנע מין געלעכטער, וואָס מע האָט דאָס געקאָנט
אָננעמען אי פאַר אַ געלעכטער, אי פאַר אַ געוויין, אי פאַר אַ הוס־
טען. דעמאָלט פלעגט זיך די רביצין, זרחליכע, צעשרייען אויף
איהר:

— באַשעפעניש! וועסט ניט אַנשטומט ווערען, באַשעפעניש?

באַשעפעניש האָט פערשטאַנען, אַז וויבאַלד מע רופט דאָס
„באַשעפעניש“, איז ניט גוט. אַ סימן, אַז עס האַלט ביי קלעפּ.

און קלעפּ פלעגט באַשעפעניש לייזען אָפט, כמעט אַלע טאָג,
און צום מיינסטען — פון דער מוטער. זרחליכע, אַז ס׳איז איהר
געווען אָנגעזאָלעט אויפ׳ן הארצען, האָט זי איהר גאַנצע ביטערע
נשמה אויסגעלאָזט צו באַשעפעניש.

— אוי, באַשעפעניש, באַגראָבען זאָל איך דיך! גוואַלד, וואָס
לעבט אַזעלכעס אויף דער וועלט?!

ג.

ליעב האָט מען באַשעפעניש קיינער ניט ליעב געהאַט, נאָר
רחמנות האָט מען אויף דעם געהאַט. און מעהר פון אַלע — דער
רבי רב זרחל.

— אַ צער בעלי־חיים! — אַזוי פלעגט ער זאָגען, קוקען אויף
דעם פון דערווייטענס מיט גרויס רחמנות און זיפצען שטילערהייד,
און אַז די רביצין האָט ניט געזעהען, פלעגט ער דעם אונטערטראָ־
גען אַמאָל אַ שטיקעל ברויט, אַמאָל אַ קאַרטאָפלי און אַמאָל אַ

טרונק וואַסער. און אַז ער האָט אונז געזעהען סמאַצקען אַ קאָנ־פעקטעל, אָדער מיר קנאַקען ניסלעך, פלעגט ער אונז זאָגען, אַז אויב מיר ווילען פערדיענען אַ מצוה, זאָלען מיר באַשעפענישען אויך שענקען אַ פּאָר ניסלעך... די רביצין אַליין פלעגט דעם אויך געבען עסען און טרינקען, נאָר געטהאָן האָט זי דאָס אָהן רחמנות, אָהן האַרץ, אַריינגעשטופּט עסענוואַרג אין הענטעל אַריין, ווי איי־נער זאָגט: נאַ, וואַרג זיך!

די ערשטע צייט האָבען מיר, חדר־יונגלעך, פאַר באַשעפעניש פּשוט מורא געהאַט, נישט געקאָנט זעהען פאַר זיך דעם הויקער, נישט געקאָנט האַרבען דעם משונה־ווילדען געלעכטער. נאָר וואָס ווייטער האָבען מיר זיך מעהר און מעהר איינגעוואָהנט מיט דעם, און מיט דער צייט איז דאָס געוואָרען מיט אונז „חבר“, געקענט איטליכען ביי׳ם נאָמען, און פאַרנאַכט, בין מנחה למעריב, בשעת דער רבי איז געווען אין בית־המדרש און די רביצין אין שטאָדט, און מיר האָבען געשפּיעלט אין „אָבינו־מלך“, אין „קאַמער־קאַמער“, אין „עקאָך און מקח“ וכדומה אַזעלכע שפּיעלען, וואָס מע קאָן שפּיעלען מיט מיידלעך און וואָס אפילו פּעסיל דעם רבינ׳ס טאָנצט אין קאָהן, — האָבען מיר דעמאָלט באַשעפעניש אויך אַריינגע־נומען אין קאָהן אַריין צווישען חברה, זי זאָל מיט אונז שפּיעלען האָטש פון דערווייטענס. און אוי האָט באַשעפעניש דעמאָלט גע־קוועלט, געקוועלט! געעפענט דאָס גרויסע מורא׳דיגע מויל אויף אַ מייל און געלאַכט מיט׳ן ווייענדיגען געלעכטערל. און אַריינ־געקומען דער רבי אָדער די רביצין — אַזוי איז דאָס אַנשוויגען גע־וואָרען, ערנסט, טרויעריג, פערזאָרגט, גלייך ווי גאָר ניט געווען.

אַ לשון האָט באַשעפעניש געהאַט — אַ משונה־מאָדנע שפּראַך, וואָס ניט איטליכער האָט דאָס געקאָנט פערשטעהן. אויף ברויט האָט דאָס געזאָגט „טוידט“, אויף וואַסער — „טאַרבערלי“, אויף קנעפּלעך — „פּענדלעך“, אויף עפּעל און אויף קאַרטאָפלים — „טאַ־פּעצים“, און אויף אַ יונגעל — „מעצוצעלי“. פאַר וואָס איז אויס־געקומען, אַז אַ יונגעל איז „מעצוצעלי“ — דאָס ווייס איך ניט...

— מעצוצעלי! מעצוצעלי! נא דיר א פענדרעלי, דיבע מיר א טאפעצי, א טיטעלי א טוידם...

דאס האט געהייסען:

— יונגעלע! יונגעלע! נא דיר א קנעפעלע, געב מיר איין עפעלע, א שטיקעלע ברויט.

אויך זינגען האט באשעפעניש געקאנט מיט א קול פון... א פלעדערמויז. אז קיינער איז ניט געווען, פלעגט זיך עס צעלאזען, עפענען דאס ברייטע מיילכעל, אויסציהען דאס דינע העלזעל און זינגען עפים אזעלכעס, וואס קיין מענש האט ניט געקאנט פערשטעהן, און אויסלאזען אלע מאל מיט׳ן נוסח פון כהנים־דוכנ׳ען:

טודעלי הו־הו!
טודעלי הו־הו!

קומט־אן די רביצין און דערהערט, מע זינגט, — צעשרייעט זי זיך:

— באשעפעניש, באגראבען זאל איך דיך, האסט זיך שוין צע־זונגען?

דערהערט, די מאמע בייזערט זיך, בעהאלט באשעפעניש דאס קעפעלע צווישען די פלייצעס, ווי א טשערעפאשקע, און ווערד אנשוויגען.

ד.

אין שטאדט איז באשעפעניש געווען א שם־דבר. אלע האבען דאס געקענט, געהאלטען אין מויל. האט זיך ביי עמיצען געטראפען איין אומגליק, געשטארבען א יונגער פון א קימפעט, א כלה פאר דער חופה, אדער אזוי א מענש, א טאטע פון קינדער, — איז באשעפעניש געקומען אויפ׳ן זינען:

— ווי דענן? אזעלכעס, ווי באשעפעניש, ווען ניט שטארבען! האט קיין מורא ניט, גאט ווייסט וואס ער טהוט!...

ניט מחמת עמיצער האט דעם נישט פערגונען דאס לעבען — חס וחלילה! גערעדט האט מען פון דעם נאר מצד רחמנות, און

נאָר מצד דעם, וואָס גאָט איז טאַקי אַ גרויסער גאָט און פיהרט דאָס וועלטעל זיינס מיט פיעל שכל און מיט גרויס חסד, נאָר פון דעסטוועגען מאכט זיך אַ מאָל, ער זאָל ניט שטראָפען פאר די רעד, אז ער טהוט־אָפּ עפּיס נישט אזא גלייכס. למשל, אָט איז ביי רב זרחלען אליין געווען אַ יונגעל, אַ לוי־יצחק'על, נאָכ'ן באַרדיטשעווער רב האָט ער געהייסען. איז דאָס געווען אַ לוי־יצחק'על אזעלכעס, וואָס ווען דאָס וואַכסט־אויס — איז גאָט ווייסט וואָס פון דעם וואָלט געווען! צו עלף יאָהר האָט מיט איהם געוויעגט זיך די שטאָדט. די שטאָדט? — די וועלט האָט מיט איהם געקלונגען! נו, נעמט ער ניט און שטאַרבט אַוועק אין דריי־פיער טעג?

איהר מיינט, פון וואָס? דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אז פון איין אָנצינדונג אין מח. רב זרחל האָט געדרונגען, אז פונ'ם לערנען — ער האָט צו־פיעל געלערענט. און זרחליכע האָט גע'טענה'ט, אז זיי ווייסען אַלע מעהר פון אַ טוידטען: דאָס קינד, זאָגט זי, איז אוועקגעגאַנגען נאָר פון אַ גוט אויג. לייט האָבען איהר, זאָגט זי, ניט פערגונען... איין אָרעמאַן דאַרף דען עפּיס האָבען? אַפילו קיין געראָטענע קינדער טאָר איין אָרעמאַן נישט זוכה זיין!...

פון דעמאָלט אָן איז באַשעפעניש געוואָרען נאָך מעהר מפורסם אין שטאָדט און נאָך מעהר אומגליקליך אין דער היים. די מוטער האָט דאָס ניט געקאָנט אָנקוקען, פיינט געקראָגען, ווי אַ שפּין, „מוקצה מחמת מיאוס", און ניט איין מאָל געשאָלטען דעם מאַן מיט טוידטע קללות, למאי ער שטעלט זיך איין פאר דעם, למאי ער האָט אויף דעם רחמנות.

— פאַרט אַ צער בעלי־חיים! — פלעגט איהר דערויף ענטפערען זרחל. — פאַרט אַ נפש!

— אַ נפש? — פלעגט איהם דערויף זאָגען זרחליכע. — אַ פאַרזעהעניש, אַ ווישקראַביק, אַ מאַנקאַלב, איין אָפּקומעניש פאַר פרעמדע זינד!...

ה.

— איהר ווייסט? — מאכט צו אונז איינמאל דעם רבינ'ס יונגעל, יעקב־אלי דער נארישער בחור מיט די געשוואלענע באקען, מיט א גאנץ פרייליך פנים, גלייך ווי ער וואלט אונז וועלען אנזאגען מי יודע וואס פאר א בשורה. — איהר ווייסט? באשעפעניש איז פארביי... געווען בתיה די רופא'טע, זאגט זי, אז ס'איז שלעכט. אוים באשעפעניש, איין עק!... — און בשעת מעשה מאכט יעקב־אלי אזא מינע, גלייך ווי א מענש, וואס האט אט־וואס געמאכט א געשעפט.

עס האט זיך אונז אלעמען אפגעריסען אין הארצען פון דער דאזיגער בשורה. כל זמן באשעפעניש האט זיך געהאלטען, האבען מיר דאס ווינציג־וואס געטראגען אויפ'ן קאפ, און איצט, אז מיר האבען דערהערט, אז באשעפעניש שטארבט אוועק, האט זיך אונז אלעמען אויסגעוויזען, אז מיר האבען קענגען דעם נישט יוצא געווען, ווי סע געהער צו זיין, און עס האט זיך אויפגעחאפט ביי אונז א מאדנע געפיהל, וואס מע קאן דאס אנרופען „חרטה". אויף וואס חרטה — ווייס איך אליין ניט, נאר חרטה! און מיר האבען זיך אלע א ווארף געטהאן צווישען אויווען און האבען דערזעהען די רביצין זיצען נעבען באשעפעניש מיט רויטע פערוויינטע אויגען, און מיר האבען זיך פערשעמט און א ווארף געטהאן זיך צוריק.

— קומט נאר אהער, וואס אנטלויפט איהר? — האט אונז צוגערופען די רביצין און גערעדט שטילערהייד. — האט קיין מורא ניט, באשעפעניש איז נאך ניט געשטארבען, באשעפעניש לעבט נאך... חאטש אפילו, אז גאט ברוך־הוא זאל וועלען, קאן ער... ער איז א גרויסער גאט, ער קאן, ער קאן, אז ער וויל נאר... ער איז א מחיה־מתים, מאכט פון טוידט לעבעדיג... דער רבי איז ניטא, דער רבי איז אוועקגעגאנגען קויפען א פאלטשינע, א מאראנץ... א פאלטשינע ווערסט דו עסען, באשעפעניש, א פאלטשינע?...

אזוי האָט געזאָגט די רביצין, געבראָכבן די הענד און אָנגעבוי־גען זיך איבער דער קראַנקער. מיר האָבען נאָך קיינמאָל ניט גע־זעהען די רביצין אַזוי צוגעלאָזט.

באַשעפעניש איז געלעגען איינגעקוטשעבורעט, ווי אַ קנויל, די אויגעלעך צוגעמאַכט, דאָס גרויסע מוראדיגע מויל אָפען, און גע־מאַכט מיט די טרוקענע ליפּעלעך און אַרויסגעלאָזט אַ הייזעריג קווימשעלע, ווי אַ פערשלאָפטע פויגעלע : אי !... אי !... אי !...

געקוקט אויף באַשעפעניש, האָב איך מיך דערמאָנט אין יענעם קליינעם פויגעלע מיט'ן געלען פּיסקעלע, וואָס מיר האָבען געפונען דעמאָלט אויף דער ערד, און עס האָט מיר פערקלעהמט דאָס האַרץ, און טרערען האָבען מיך געוואָרגען, און איך האָב דערזעהען מיינע חברים פינטלען מאָדנע מיט די אויגען, שעמען זיך קוקען איינס דאָס אַנדערע אין פּנים אַריין. און מיר האָבען זיך גענומען צו די ספרים, און אַז דער רבי איז געקומען מיט דער פּאַלטשינע, האָט ער אונז געטראָפען, ווי די סטאַטקעס, האָט ער אונז געלויבט, גע־זאָגט, אַז מיר זענען וואָהלע יונגלעך, וואָס מיר זיצען שטיל. און ער האָט זיך געזעצט מיט אונז לערנען, כלומרשט שטאַרק פער־טיעפט זיך מיט אונז אין דער גמרא, געריבען דעם שטערן און גע־זונגען מיט אונז אינאיינעם דעם „אָמר רב פּפּא“ גאַנץ געשמאַק. מיר האָבען אָבער גאַנץ גוט אַרויסגעזעהען, אַז זיין קאָפּ איז ניט ביי דער גמרא, ניט ביי רב פּפּא, אַז זיין נשמה איז גאָר דאָרטען, צווישען אויוועז, וואָרום ער האָט אַלע מאָל אויסגעדרעהט דעם קאָפּ צוריק, ווי, להבדיל, אַ קוה אויף איהר אָרעם קעלבעל נעבאָך, און האָט אַרויסגעלאָזט אַלע מאָל אַ טיעפען־טיעפען זיפץ, אַ שווע־רען־שווערען קרעכץ, און יעדער זיפץ און יעדער קרעכץ האָט מיר אויסגעריסען אַ שטיק האַרץ.

ו.

— שוין! שוין! שוין! איהר קאָנט שוין געהן צוריק אהיים!...

אזוי האָט אונז אויף מאָרגען אין דער פריה יעקב־אלי, דעם רבינ׳ס יונגעל, דער נארישער בחור מיט די געשוואָלענע באַקען, אָנגעזאָגט א בשורה, געשפּרונגען אונז אַקעגען אויף איין פוס.

— אהיים? וואָס איז די מעשה?

— די מעשה? דער טאַטע, די מאַמע און מיר אלע וועלען באַדאַרפען זיצען שבעה, ניט טאָרען לערנען א גאַנצע וואָך, וואָרום באשעפעניש איז געשטאָרבען.

— געשטאָרבען?

— געשטאָרבען, היינט ביינאַכט געשטאָרבען. דאָס לויף איך צו די שמשים פון דער חברה קדישא.

מיר בלייבען ערשטוינט.

פון איין זייט אזא בשורה, וואָס באשעפעניש נעבאך איז געשטאָרבען! פון דער אַנדערער זייט אזא שמחה, וואָס מע וועט זיין א גאַנצע וואָך פריי... זומער־צייט. דער הימעל איז אויסגעצוואָגען, ריין, לויטער, ווי א שפּיגעל. קיין שפּריינקעלע, קיין ווינטעלע. די זונן שמייכעלט, די זונן באַקט. מע וועט קאָנען געהן צום טייך באָדען זיך א גאַנצען טאָג און חאַפּען פישלעך. פאַר פרייד הויבט מען אָן טאַנצען, בלעקען און מעקען, ווי די קעלבלעך, און מאַכען משוגענע העויות: איינער פערקרימט דאָס פנים, ווי א מאַלפּע, און מיאוקעט, ווי א קאַץ. דער אַנדערער ענטפערט איהם „האוו־האוו“, ווי א הינטעל. און דער דריטער קוואַקעט, ווי א קאַטשקע: קוואַ־קוואַ־קוואַ! דער פערטער דרעהט זיך אויף איין פוס, ווי א ראָד, און זינגט בשעת מעשה א ליעדעל:

איינס־צוויי־דריי,
יאָדער־לידער־ליי,
אַקען־באַקען
מיט די גלאָקען...

און דער פינפטער גיט זיך אַליין דריי פּעטש איןביידע באַקען, גלאַט אַזוי, אָהן ווערטער, און לאָזט זיך לויפען משוגענערווייז אין דער וועלט אַריין, און נאָך איהם לאָזען זיך לויפען אַלע איבעריגע ווייסע־חברה׳ניקעס. און נאָר איך איינער, איך, וואָס האָב געקענט באַשעפעניש מעהר פון אַלעמען, ווייל איך האָב געגעסען אַמאָל ביי׳ם רבין קעסט, בלייב שטעהן צוגעקאָוועט, נישט צו קאָנען זיך ריהרען פונ׳ם אָרט.

„געשטאָרבען? — טראַכט איך מיר. — וואָס הייסט דאָס, איינענטליך, „געשטאָרבען“?... צוליעב וואָס האָט דאָס געלעבט? און למאַי איז דאָס געשטאָרבען?“...

און איך לאָז מיך געהן אין חדר אַריין אַ קוק טהון חאָטש פון דער ווייטען, ווי אַזוי שטאַרבט מען. ווי אַזוי איז, אַז מע שטאַרבט?...

צוגעגאַנגען צו דער טהיר, דערהער איך אַ מאָדנע געוויין מיט אַ שרעקליך יאָמערען, מיט אַ משונה־ווילדען ניגון פון ווייבערשע תחינות:

— וועה איז מיר, ווינד איז מיר, צו וואָס האָב איך דיך באַדאַרפט געבוירען, אַ מכה איז מיר אַ גרויסע? וואָס איז, משטיינס געזאָגט, געוועזען דיין לעבען אויף דער וועלט? וואָס האָט גאָט געהאַט צו דיין נשמה די אומשולדיגע, זי אַראָפּברענגען פון זיין הייליגען שטוהל אהערצו־צו אויף צו מוטשען זיך, זיין איין אָפּקומעניש פאַר פרעמדע זינד, אַ דונער האָט מיך דערשלאָגען? בעסער וואָלסט דו אויסגערונען ביי דיין מאַמען אין בויך, איידער איך האָב דיך געבוירען אויף צרות מיינע גרויסע! בעסער וואָלט איך גאָרניט דערלעבט דיך צו באַגראָבען, אַ שלאַק האָט מיך געטראָפען אַ גרויסער! אַ ליכטיגען גן־עדן זאָלסט דו דערפאַר האָבען, אַ גוטער מליץ חאָטש זאָלסט דו דאָרטען זיין, זיך מיהען פאַר דיין טאַטע־מאַמע, פאַר די איבעריגע קינדער און פאַר אַלע אונזערע ליעבע און געטריי־ע!...

עס פאַלט־אַן אויף מיר אַ שרעקליכע מרה־שחורה. איך וויל אַנטלויפען, נאָר עס ווילט זיך מיר אַ קוק טהון, וואָס טהוט זיך דאָרט אין חדר? איך עפען־אויף די טהיר און איך דערזעה: אויף דער ערד ליגט עפּיס אַ זאַך, מיט שווארצען איבערגעדעקט, צוקאָפּענס ברענט אַ ליכטעל, און די רביצין זיצט דערנעבען, די פיס אונטער זיך, שאָקעלט זיך און וויינט און קלאָגט אַלץ מיט דעם זעלבען משונה־ווילדען ניגון. אַקעגען איהר שטעהען דריי ווייבער, נאָהענטע שכנות, בתיה, פעסי און סאָסי, צענויפגעלעגט די הענד אויפ׳ן האַרצען, און קוקען אויף דער רביצין מיט אַזעלכע משונה־ווילדע פערקרימטע פּנים׳ער, וואָס וועו ניט באַשעפעניש. וואָס ליגט אויף דער ערד, בעדאַרף מען זיין שטאַרקער פון אייזען, מע זאָל ניט צעזעצט ווערען פאַר געלעכטער. די דאָזיגע דריי שכנות זענען געקומען העלפען בעוויינען באַשעפעניש; נאָר געוויינט האָבען זיי אויף די לעבעדיגע, בעוויינט טאַטע און מאַמע נעבאַך, וואָס האָבען געהאַט אַזאַ קאַליקע, משטיינס געזאָגט, וואָס איז געבוירען אַ קאַליקע און געשטאָרבען אַ קאַליקע...

אויך די איבעריגע קינדער דעם רבינ׳ס האָב איך געזעהען זיצען אויף דער ערד און וויינען שטילערהייד, חוץ יעקב־אלי (יעקב־אלי איז דאָך אַוועקגעשפּרונגען אויף איין פוס צו די שמשים, מע זאָל ברענגען די מטה, מיט אַזאַ שמחה, גלייך ווי מע וואָלט איהם שיקען נאָך כלי־זמר), און ביי דער זייט, אין אַ ווינקעלע אויף אַ בענקעל, זיצט דער רבי, דעם קאָפּ אַראָפּגעלאָזט, די הענד אויף די קניעס. איך בין זעהר נייגיעריג צו וויסען, צי וויינט ער — ווי אַזוי וויינט אַ רבי?... איך טהו אַ סקריפּ מיט דער טהיר און געב אַ הוסט — דער רבי הויבט־אויף פּאַוואָלינקע דעם קאָפּ, דערנאָך — די ברעמען, און איך דערזעה רויטע אויגען. איך וואָלט געמעגט שווערען, אַז ער איז פערוויינט...

— אהיים, דו שקאָץ איינער! — טהוט דער רבי אויף מיר אַ הוק. עס טהוט מיט מיר אַ וואָרף דאָס קדחת. איך חאַפּ די פיס אויף די פּלייצעס און אַנטלויף וואו דער שווארצער פעפער וואַכסט.

ז.

ביינאַכט אויפ'ן געלעגער שטעלט זיך מיר פאַר באַשעפעניש, מיט שוואַרצען איבערגעצויגען, און דער רביצינ'ס ווײנען און קלאָגען קלינגט מיר אין די אויהערען. איך לייען־אָפּ קריאת־שמע.

מע פערלעשט נאָר דאָס ליכט, שטעלט זיך מיר פאַר באַשעפעניש, מיט שוואַרצען איבערגעצויגען, און דער רביצינ'ס ווײנען און קלאָגען קלינגט מיר אין די אויהערען. איך מאַך־צו די אויגען שטאַרק־שטאַרק, איך זאָל ניט זעהען; איך פערשטעל מיר די אויהערען שטאַרק־שטאַרק, איך זאָל ניט הערען — עס העלפט נישט: איך זעה באַשעפעניש, מיט שוואַרצען איבערגעצויגען, איך הער דער רביצינ'ס ווײנען און קלאָגען.

איך פליים מיך טראַכטען פון עפּיס אַנדערש, דערמאָן מיך בכיוון אַזעלכע זאַכען, וואָס מע בעדאַרף לאַכען, איך דערמאָן מיך אָן די דריי שכנות מיט די פערקרימטע פּנימ'ער — עס העלפט ניט, עס לאַכט זיך ניט! ווי איין עקבויער בויערען מיר אין מח מחשבות און געדאַנקען אַלערליי: „געשטאָרבען... וואָס הייסט געלעבט, וואָס הייסט געשטאָרבען? צו וואָס האָט באַשעפעניש געלעבט? למאַי איז דאָס געשטאָרבען? למאַי?"...

איך דעק מיך רעכט איבער מיט דער קאָלדרע, זאָג־אָפּ „המפּיל" און ווער אַנשלאָפען.

איך ווער אַנשלאָפען, און עס שטעלט זיך מיר פאַר אַ שוואַרצע חופּה. איך שטעה מיט באַשעפעניש אונטער דער חופּה. אַלע יונגלעך פּלעסקען, זינגען:

> איינס־צוויי־דריי,
> יאָדער־לידער־ליי,
> אָקען־באָקען
> מיט די גלאָקען...

יעקב־אלי, דער נאַרישער בחור מיט די געשוואָלענע באַקען, שפּרינגט אויף איין פוס און שרייעט: „מעצוצעלי! מעצוצעלי!"

און דער רבי מיט דער רביצין וויינען און קלאָגען. באַשעפעניש קוקט מיר אין פנים אַריין מיט רחמנות, מיט געבעט, ציהט־אויס צו מיר דאָס דאַרע הענטעל מיט די אויסגעבויגענע טרוקענע פינ־גערלעך. עס ציהט מיר, עס קלעהמט מיר דאָס האַרץ. עס וואַרפט זיך אין מיר די נשמה.

— וואָס ווילסט דו, זאָג איך, באַשעפעניש, וואָס ווילסט דו? אפשר אַ פּאַלטשינע?...

איך קוק מיך צו — ס'איז גאָרניט באַשעפעניש. ס'איז גאָר אַ פויגעלע אַ יונגס, מיט אַ געל פּיסקעלע, צפור בן בלק. דאָס פוי־געלע ציטערט, פלאַטערט, מאַכט מיט די פליגעלעך, עפענט דאָס געלע פּיסקעלע, ווי אַ קליין קינד בשעת עס וויל עסען, און סע זינגט מיט'ן נוסח פון כהנים־דוכנ'ען:

טודעלי הו־הו!
טודעלי הו־הו!

. . . .
. . . .

איך חאַפּ מיר אויף — ס'איז אַ וואַרעמער, אַ שענער, אַ ליכ־טיגער זומער־טאָג. אַלע פענסטער זענען אָפען. דאָס פּישטשען פון די פויגעלעך און דאָס שמוצערען פון די היישעריקען גרילצען אין די אויהערען. מיינע צוויי שוועסטער, זלאַטקע און בליומקע, שענע מיידלעך מיט רויטע בעקלעך, ווי די פערשקעס, שטעהען אָנגעטהאָן אין גרינע ווייסע בונדעס מיט בלויע שפּריינקעלעך. די צעפּלעך פערפלאָכטען מיט רויטע סטיינגעלעך. זיי שיינען, ווי די זונן, זיי בליהען, ווי די רויזען.

— שטעה שוין אויף! — זאָגען זיי צו מיר. — דאַוועןַ־אָפּ און געה אַרויס אין דרויסען. דיינע חברים וואַרטען אויף דיר. זיי זע־נען שוין דאָ געוועזן צוויי מאָל. איהר זענט דאָך היינט פריי פון חדר, אַ גאַנצע וואָך פריי! אַ גדולה אויף אייך!

די ליעבע ווערטער „פריי פון חדר, אַ גאַנצע וואָך פריי“ דער־קוויקען דאָס האַרץ, דערוואַרעמען די נשמה, און עס טראָגט מיך,

עס גלוסט זיך מיר לויפען צו מיינע חברים. נאָר אינאיינעם מיט דעם פרייזיין פון חדר דערמאָן איך מיך אָן באשעפעניש, און עס טהוט מיר ווי אַ שטאָך מיט אַ נאָדעל און אַ ריס־אָפּ אין הארצען:

— נישטאָ באשעפעניש! געשטאָרבען באשעפעניש!
און איך לויף ארויס צו מיינע חברים.

ח.

דרויסען איז זומער. דער הימעל איז אויסגעצוואָגען, ריין, לויטער, ווי אַ שפּיגעל. קיין שפּריינקעלע, קיין ווינטעלע. די זונן שמייכעלט, די זונן בראָט, די זונן באַקט. מיר לאָזען זיך געהן אַלע אינאיינעם צום טייך באָדען זיך, חאַפּען פישלעך. און בשעת לויפען, בשעת באָדען זיך, בשעת חאַפּען פישלעך לאָזט מיך ניט אָפּ דער געדאַנק, אַלץ יענער געדאַנק:

— נישטאָ באשעפעניש! געשטאָרבען באשעפעניש!

אַלע אויסגעטהאָן, אָדם־נאַקעט, אויסגעבאָדען זיך, ארויס פון טייך, אויסגעקאַטשעט זיך אין בלאָטע, ווי די חזירים, און ווידער אַ מאָל זיך אָפּגעבאָדען, לאַנג געבאָדען זיך, געוואָרען בלוי, ווי מילצען, אָנגעהויבען ציטערען, קלאַפּען מיט די צייהן, — ליגען מיר שוין אויסגעצויגען אויפ'ן אָנגעגליהטען זאמד, קעגען דער הייסער ברענענדיגער זונן, קעגען דער בלויער יאַרמעלקע פונ'ם הויכען הימעל. נאָר צוויי פון אונזער חבריא, חיים דער גרויסער און חיים דער קליינער, זענען נאָך אין וואַסער. זיי האָבען קונציג צענויפגעבונדען צוויי העמדלעך אינאיינעם פאַר די אַרבעל, געמאַכט אַ נעץ, און זיי חאַפּען פישלעך. דאָס הייסט, ס'זאָל זיין פישלעך, וואָלטען זיי געחאַפּט; דער חסרון איז, וואָס ס'איז נישטאָ קיין פישלעך. דאָס הייסט, פישלעך זענען פאַרהאַן, נאָר צו חיים דעם גרויסען און צו חיים דעם קליינעם אין דער נעץ אריין ווילען זיי ניט געהן. זיי האָבען קיין חשק ניט.

— טיעפּער, חיים, טיעפּער! בויג זיך, חיים, בויג זיך! צום ברעג, חיים, צום ברעג, נאָר פּאַוואָלינקע די פישלעך!

אזוי קאָמאַנדעווען חיים דער גרויסער מיט חיים דעם קליי־נעם, און ביידע פישכאַפּערס געהען אַנגעבויגען ביז'ן האַלז אין וואַסער, שלעפּען פּאַוואָלינקע די נעץ אַרויס צום ברעג, קוקען־קוקען אין העמד אַריין — ניטאָ קיין פישלעך!

— לאָזט אונז, מיך מיט מאַטלען, מיר וועלען גיכער האַפּען!

אזוי זאָגט מאָטעל דער רויטער און שפּרינגט אַריין מיט מאָטעל דעם שוואַרצען אין וואַסער אַריין, און די נייע צוויי פישכאַפּערס אַרבייטען ניט שלעכט, געהען געשמאַק, טריט ביי טריט, רעכט אָנ־געבויגען, כמעט מע פּויזשעט אויפ'ן אָפּגרונד פונ'ם טייך.

און דער טייך פינקעלט, וויעגט זיך, שפּיעגעלט־אָפּ אין זיך די בלויע יאַרמעלקע פונ'ם הויכען הימעל, וואָס ציטערט אין וואַסער, טרייסעלט זיך אַהין און אַהער. דרויסען איז שטיל. מע זעהט נישט קיין לעבעדיגען נפש. מע הערט נישט קיין פּיפּס. דוד־ליב דער וואַסערפיהרער איז געקומען מיט'ן פעסעל, אָנגעפילט דאָס פעסעל, אָנגעטרונגען דאָס פערדעל, און אַליין זיך אָפּגעוואַשען דאָס רויטע שענע פּנים מיט דער קאַלטענוואַסער באָרד און אָפּגע־ווישט מיט דער פערשמאָלציוועטער פּאָלע — און אַוועק אין שטאָדט אַריין. די צוויי־דריי וועשינס, וואָס זענען געשטאַנען ביי'ם טייך, וואָס האָבען ביז אַהער געפּאַטשט מיט די ברעטלעך איבער'ן נאַ־סען גרעט, האָבען צענויפגענומען דאָס וועש אויף די פּלייצעס און אַוועק אין שטאָדט אַריין. ס'איז שטיל און רוהיג. שטיל דאָס וואַ־סער, שטיל דער הימעל, שטיל אַלסדינג אַרום און אַרום. אפילו די זשאַבעס, וואָס האָבען זיך ביז אַהער געלאָזט הערען מיט זייער „קעררר־קעררר" און מיט זייער „בול־בול־בול", זענען אַנשלאָפען געוואָרען. נאָך אַ מינוט — און אַלסדינג ווערד פערשטאָרבען. עס שליסען זיך די אויגען, עס גלוסט זיך, אוי גלוסט זיך ליגען מיט'ן נאָסען לייב אויפ'ן הייסען טרוקענעם זאַמד, ליגען, האַלב־צוגע־מאַכט די אויגען, און קוקען און טראַכטען און דרימלען... פּלוצים הערט זיך אַ קול:

— געכאַפּט! געכאַפּט!

דאָס קול איז געווען מיט אזא שמחה, פונקט ווי דאָס קול פון יענע, וואָס זענען געפאָהרען מיט קאָלומבוס'ען אויפ'ן שיף, בשעת זיי האָבען דערזעהען אמעריקא.

אַלע טהוען מיר זיך א וואָרף און א לאָז אראָפּ־באַרג צום ברעג, צו די נייע צוויי פישהאפּערס, קוקען אריין אין דער נעץ אריין און דערזעהען: עס וואָרפט זיך איין ארבעל פון דעם העמד.

— פיש! פיש! דגים! פיש! — זינגען מיר אַלע און טאַנצען אונטער. און אזוי ווי מיר זינגען און טאַנצען — אז סע שפּרינגט ניט ארוים פון דער נעץ גלייך אויף אונז א גרויסע, א גרויע, א מיאוסע, א פּאַסקודנע זשאַבע מיט צוויי נארישע וואַסערדיגע אויגען! און מיר לאָזען זיך אַלע לויפען הענדום־פּענדום ארויף־באַרג, איבער'ן אַנגעגליהטען זאַמד, מיט א קוויטשעריי:

— גוואַלד, אידען, שמע ישראל, ראַטעוועט!!! — — —

* * *

דער איבערשרעק, געוויינטליך, לאָזט זיך אוים מיט א געלעכטער, און חברה ווערען נאָך לוסטיגער, נאָך פריילינכער. מע וואַלגערט זיך אין זאַמד, מע קאַטשעט זיך אין בלאָטע, מע פּאַליאָסקעט זיך אין טייך. ס'איז גוט — גוט אָהן איין עק, אָהן א ברעג. א קלייניגקייט — מען איז פריי, א גאַנצע וואָך פריי! און נאָר מיך לאָזט נישט אָפּ דער געדאַנק, אַלץ יענער געדאַנק:

— נישטאָ באַשעפעניש! געשטאָרבען באַשעפעניש!

געשטאָרבען! געשטאָרבען! געשטאָרבען!...

צער בעלי־חיים

געדאנקען פון א נארישן יונגעל.

געשריבען אין יאהר 1903.

צער בעלי-חיים

(געדאנקען פון א נאריש יונגעל).

א.

— זאָלסט זיין א וואוהל יונגעלע, וואָלסט דו אונז געהאָלפען אָנרייבען חריין, ביז מיר וועלען פארטיג ווערען מיט די פיש לכבוד דעם היילינען יום־טוב.

אזוי מאכט צו מיר די מאמע ערב שבועות נאָך האַלבען טאָג, און אינאיינעם מיט דער קעכין שאבט זי די פיש צו דער מיל־כיגער סעודה, נאָך לעבעדיגע, נאָך צאַפּעלדיגע פיש. וואָס אז מע האָט זיי אריינגעלעגט אין א שיסעל, א גרויסע לעהמענע געגלייז־טע שיסעל מיט וואסער, האָבען זיי זיך נאָך געוואָרפען.

מעהר פון אלע האָט זיך געוואָרפען א קליין קאַרעסעל נעבאָך מיט א גרוים בייכעלע, מיט א קיילעכיג מיילכעל און מיט רויטע אויגעלעך. דאָס דאָזיגע קאַרעסעל האָט שטאַרק חשק געהאָט, אפנים, צוריק אין טייך אריין, האָט זיך עס געוואָרפען, געשפּרונ־גען פון שיסעל ארויס, געעפענט דאָס מיילכעל, געפּאַטשט מיט'ן עקעל און געשפּריצט מיר דאָס וואסער גלייך אין פּנים אריין: „יונגעלע, ראַטעווע מיך!... ראַטעווע מיך!"...

איך וויש־אויס דאָס פּנים און נעם זיך צו דער ארבייט, רייבען חריין אויף יום טוב, און טראַכט מיר: „אָרעם קאַרעסעל וואָס דו ביזט! איך קאָן דיר גאָרנישט טהון... אָט וועט מען דיך נעמען צו

דער ארבייט: מע וועט דיך אָפּשאָבען, וועט מען דיר אויפטרע־נען דאָס בייכעלע, אויסטרויבערען די קישקעלעך. נאָכדעם וועט מען דיך צעשניידען אויף שטיקלעך, אריינלעגען אין טעפּעל אריין, בעזאַלצען און בעפעפערען, אוועקשטעלען אויפ'ן פייער און קאָכען און פּרעגלען, און בראָטען און בראָטען און בראָטען"...

— אַ רחמנות, זאָג איך צו דער מאַמע, אַ צער בעלי־חיים.

— אויף וועמען אַ צער בעלי־חיים?

— אויף די פישעלעך.

— ווער האָט דאָס דיר געזאָגט?

— דער רבי.

— דער רבי?

זי קוקט זיך איבער מיט דער קעכין, וואָס העלפט איהר שאָבען די פיש, און ביידע צעלאַכען זיך.

— דו ביזט אַ נאַר, און דיין רבי איז נאָך אַ גרעסערער, חאַ־חאַ... רייב דעם חריין, רייב!

אַז איך בין אַ נאַר — דאָס ווייס איך. דאָס זאָגט מיר די מאַ־מע אַלע מאָל. און דער טאַטע אויך. און די ברידער אויך. און די שוועסטער אויך. נאָר אַז דער רבי איז נאָך אַ גרעסערער נאַר, ווי איך — דאָס איז ביי מיר אַ נייעס.

ב.

איך האָב אַ חבר פּינילע, אַ שוחט'ס אַ יונגעל. בין איך געקו־מען אַ מאָל צו איהם צו גאַסט און האָב דערזעהען, ווי אַ קליין מיי־דעל האָט געבראַכט צו זיי צו טראָגען אַ גרויסען גאַלאַגאַנסקען האָהן, געפּענטעט די פיס מיט שטריקלעך. מיין חבר'ס פאָטער, דער שוחט, איז געשלאָפען, און דאָס מיידעל איז געזעסען ביי דער טהיר און געוואַרט. דער האָהן, אַ יונגאַטש מיט ביינער, האָט זיך געריסען נעבאַך פונ'ם מיידעל'ס הענד, געדריגעט מיט די געזונדע פיס איהר אין בויך אריין, דערלאַנגט אַ פּיק איהר אין האַנד אריין, אַרויסגעלאָזט אַלע מאָל אַ „קאַ־קאַ־קאַ" פונ'ם האַלז — געפּראַטעס־

טירט, ווי ווייט מעגליך. דאָס מיידעל איז אָבער אויך נישט גע־ווען קיין פּראָסטע. האָט זי דעם האָהנ'ס קעפּעל ארייננעלעגט צו זיך אונטער'ן אָרעם, געגעבען איהם אַלע מאָל אַ שטורך מיט'ן עלענ־בויגען און אַ זאָג דערביי:

— זיץ אין געהאַקטע וואונדען.

און ער האָט זי געפּאָלגט און געזעסען אין געהאַקטע וואונ־דען.

נאָכדעם, אַז דער שוחט איז אויפגעשטאַנען, האָט ער געוואַ־שען די הענד און ארויסגענומען דעם חלף. ער האָט מיט אַ וואונק געהייסען זיך דערלאַנגען דעם האָהן. איך האָב דערזעהען, אַז אויפ'ן בחור איז געקומען אַ נייע הויט. עס האָט זיך איהם, אַפּנים, אויס־געוויזען, אַז דאָס בינדט מען איהם אָפּ די געפּענטעטע פיס און מע לאָזט איהם אָפּ פריי, צו זיינע היהנער, צו דער פּראָסע און צו דער קאָרעטע מיט וואַסער. צום סוף האָט איהם דער שוחט אַ נעם געטהאָן צו זיך צווישען די פיס, מיט איין האַנד פערריסען איהם דאָס קעפּעל, מיט דער אַנדערער אויסגעפּליקט איהם עטליכע פע־דערלעך, איהם אַ טובה געטהאָן און געמאַכט אַ ברכה, און חיק — מיט'ן חלף איבער'ן האַלז, אָפּגעצאַפּט אַ ביסעל בלוט אין אַש אריין, און אַ שליידער פון זיך. איך האָב געמיינט, ער וועט צע־שאָטען ווערען.

— פּיני! דיין טאַטע איז אַ גוי! — זאָג איך צו מיין חבר.

— מיט וואָס איז ער אַ גוי?

— נישטאָ ביי איהם קיין „צער בעלי־חיים“.

— איך האָב גאָר נישט געוואוסט, אַז דו ביזט אזא חכם. — זאָגט צו מיר מיין חבר און טראָגט מיר אונטער אַ גאַנץ שענע פייג גלייך אונטער דער נאָז.

ג.

אונזער קעכין איז א בלינדע אויף איין אויג. מע רופט זי „פרו־מע מיט'ן אויגעל". א מויד אהן א הארץ. איינמאל האט זי אפגע־שמיסען די קאץ מיט קראפּיווע דערפאר, וואס ס'האט זיך איהר אויס־געוויזען, אז די קאץ האט אוועקגעשלעפּט א לעבערעל פונ'ם זאלץ־ברעטעל. צום סוף, אז זי האט איבערגעצעהלט נאך א מאל די עופות מיט די לעבערלעך, האט זיך אויסגעלאזט, אז זי האט גע־האט א טעות. זי האט גערעכענט, אז מע האט געקוילעט זיעבען עופות, האט בעדארפט זיין נאך איהר חשבון זיעבען לעבערלעך, און ס'איז גאר געווען זעכס עופות. און ווי באלד אז זעכס עופות, דארף דאך מעהר נישט זיין אז זעכס לעבערלעך, — גאטס נסים!... אומזיסט חושד געווען א קאץ.

קעהרט איהר מיינען, אז פרומע האט זיך גענומען צום האר־צען, געגאנגען מסתמא איבערבעטען די קאץ? ווייס איך וואס — פערגעסען! אי זי האט פערגעסען, אי די קאץ האט פערגעסען. אין א פאר שעה ארום איז די קאץ געזעסען גאנץ סטאטעטשנע אויפ'ן פריפּעטשיק און בעלעקט זיך, גלייך ווי ס'איז גארנישט געווען. נישט אומזיסט זאגט מען: א קאצענער מוח.

איך האב אבער נישט פערגעסען. ניין. איך האב נישט פער־געסען. איך זאג צו אונזער קעכין: „אומזיסט געשמיסען א קאץ. אומזיסט גענומען אויף זיך איין עבירה — „צער בעלי חיים". גאט וועט דיך שטראפען".

— ווערסט נישט אוועקגעהן? אט געב איך דיר מיט דער האנד־שירקע איבער'ן פנים!

אזוי זאגט פרומע מיט'ן אויגעל און גיט־צו:

— רבונו של עולם! פון וואנען נעמען זיך אזעלכע נארישע קינדער אויף דער וועלט?...

ד.

דאָס איז געווען איבער אַ הונט, וואָס מע האָט איהם אָפּגע־קאַכט מיט זודיג וואַסער. טאַקי זי, די אייגענע „פרומע מיט'ן אויגעל". אָך, האָט איהם וועה געטהאָן, דעם הונד! פריהער האָט ער געקוויטשעט, געשריגען, געבילט מיט סכנות נפשות, איינגעלענט די וועלט. דאָס גאַנצע שטעדטעל איז זיך צענויפגעלאָפען אויף זיין בייז וואונדער און געלאַכט, און געלאַכט. די אַלע איבעריגע הינד וואָס אין שטעדטעל האָבען זיך אָפּגערופען, איטליכער פון זיין מיסט, און איטליכער אויף זיין שטייגער, גלייך ווי מע פרעגט ביי זיי אַ דעה... נאָכדעם, אַז דער אָפּגעקאָכטער האָט זיך גוט אויסגעקוויטשעט, האָט ער אָנגעהויבען וואָיען, אונטערהאַווקען, לעקען די פערוואונדעטע פעל און ווייגען שטילערהייד. עס האָט מיך אָנגענומען ביי'ם הארצען. איך געה־צו צו איהם, איך וויל איהם שענקען אַ גלעט:

— נאָ, סירקאָ!

דער הונד האָט דערזעהען, אַז איך הויב אויף די האַנד, האָט ער זיך אויפגעחאַפּט, ווי נאָך אַ מאָל איין אָפּגעבריהטער, צענויפ־גענומען דעם עק און איז אַוועק — אַוועק.

— סטאָי, סירקאָ! — פּרוב איך מיך איהם איינשטילען מיט ווייכע רעד. — וואָס אַנטלויפסט דו, נאַרעלע? איך וויל דיך דען טשעפּען?...

אַ הונד בלייבט אַ הונד. אַ שטומע צונג. ער ווייסט נישט פון קיין „צער בעלי־חיים".

דערזעהט דער טאַטע, אַז איך פּאַרע זיך מיט'ן הונד, גיט ער מיר אַ רעכטע פּאַרציע:

— אין חדר אריין, דו הינטשלעגער!...

בין א י ך שוין גאָר דער הינטשלעגער.

ה.

און דאָס איז געווען איבער צוויי פויגעלעך. צוויי פּשוטע, קליי־נע פויגעלעך, וואָס צוויי שקצים׳לעך, איינער אַ גרעסערער, דער אַנדערער אַ קלענערער, האָבען דער׳הרג׳עט. די צוויי פויגעלעך, אַז זיי זענען אַראָפּגעפאַלען אויף דער ערד, האָבען זיי נאָך געלעבט, געזוכען צעלאָזט די פעדערלעך, געציטערט נעבאַך און געפּלאַטערט מיט אַלע אברים.

— ריהר זיך, דו מאַפּס! — האָט דאָס גרויסע שייגעצעל אַ זאָג געטהאָן צום קלענערען שייגעצעל, און זיי האָבען גענומען די אונ־טערגעשלאָגענע פויגעלעך אין די הענד אריין און האָבען זיי געשלאָ־גען מיט די קעפּלעך אין בוים אריין, ווי מיר, אַשטיינער, שלאָגען די הושענא׳ס אין שטענדער אריין, ביז די פויגעלעך זענען אויס־געגאַנגען.

— וואָס טהוט איהר דאָס! — האָב איך מיך נישט געקאָנט איינהאַלטען און האָב מיך איינגעשטעלט צו צולויפען צו די שקצים׳לעך.

— חיבאַ שטשאָ? וואָס איז דען? — האָבען זיי מיר געענט־פערט גאַנץ רוהיג. — צעזש וואָראָבצי! — ס׳איז דאָך נישט מעהר, הייסט דאָס, ווי פויגעלעך, פּראָסטע פויגעלעך.

— און אַז פויגעלעך, איז וואָס? אויף אַ פויגעלע איז דען נישט קיין רחמנות, קיין „צער בעלי־חיים?״

ביידע שקצים האָבען זיך עפּיס מאָדנע איבערגעקוקט. און גלייך ווי זיי זיך אויפגערעדט נאָך פון פריהער, האָבען זיי מיך גענומען צו דער ארבייט...

אַז איך בין געקומען אַהיים, האָט מיין קאַפּאָטקעלע אויסגע־זאָגט די גאַנצע מעשה. האָט מיר דער טאַטע מקיים פּסק געווען לויט מיין פערדיענסט.

— אַפּגעריסענער נאַר! — שרייט אויף מיר דער טאַטע.

מילא „אַפּגעריסענער נאַר״ בין איך איהם מוחל. פאַר וואָס קומט מיר אבער פּעטש?!...

ו.

פאַר וואָס קומט מיר פּעטש? זאָגט דען נישט דער רבי אַליין, אַז אַלע בעשעפעניש‏ען זענען ביי׳ם אויבערשטען טהייער? אַפּילו אַ פליעג אויף דער וואַנד טאָר מען נישט זאַטשעפּען, זאָגט ער, איבער „צער בעלי־חיים“. אַפּילו אַ שפּין, וואָס איז שוין אַ מזיק, טאָר אויך אַ מענש נישט הרג׳ענען. און ער זאָגט דאָס מיט אַ טעם: „ווען ס׳זאָל איהם קומען, זאָגט ער, מיתה, וואָלט איהם גאָט אַליין הרג׳ענען“...

פרעגט זיך אַ קשיא: גוט. ווי באַלד אַזוי, היינט למאַי קוילעט מען אָכסען, קעלבלעך, שאָף און עופות אַלע טאָג?...

און נישט נאָר בהמות, חיות און עופות — מענשען הרג׳ענען זיך דען נישט איינס דאָס אַנדערע? אָט בשעת „פּאָגראָם“ האָט מען דען נישט געוואָרפען קליינע קינדער, עופה׳לעך, פון׳ם בוי־דעם אַראָפּ?...

האָט מען דען נישט גע׳הרג׳עט אונזער שכנ׳ס אַ מיידעלע — פּערעלע האָט זי געהייסען — און נאָך ווי אַזוי גע׳הרג׳עט!...!

אָך, ווי איך האָב ליעב געהאַט דאָס קינד! און ווי דאָס קינד האָט מיך ליעב געהאַט! „פּעטער בעבעבע“ פלעגט זי מיך רופען — איך הייס וועלוועלע — און רייסען מיך ביי דער נאָז מיט איהרע קליינע דינע זיסע פינגערלעך...

צוליעב איהר, צוליעב פּערעלען, רופען שוין מיך אַלע „פּעטער בעבעבע“.

— אָט געהט דער „פּעטער בעבעבע“, וועט ער דיך נעמען אויף די הענד.

ז.

פּערעלע איז געווען אַ קראַנק קינד. דאָס הייסט, אַזוי איז זי געווען נישקשה, נאָר געהן האָט זי נישט געקאָנט. נישט געהן, נישט שטעהן. נאָר זיצען. פלעגט מען זי דאַרפען טראָגען אויף די הענד

אין דרויסען ארוים. זעצען אין זאמד אריין, אויף דער זון. זי האט ליעב געהאט די זון. סכנות ליעב געהאט. פלעג איך זיך ארומ־טראגען מיט איהר, פלעגט זי מיך ארומנעמען דעם האלז מיט איהרע דינע זיסע פינגערלעך, זיך צוטוליען צו מיר מיט'ן גאנצען־גאנצען לייבעלע, ארויםלעגען אויף מיר דאס קליינע קעפעלע: „ליעב דעם פעטער בעבעבע".

אונזער שכנה קרעני זאגט, אז זי קאן נאך עד היום נישט פער־געסען אט דעם „פעטער בעבעבע", און טהוט זי א קוק אויף מיר, אזוי מוז זי, זאגט זי, דערמאנען זיך אן איהר פערעלען...

בייזערט זיך אויף איהר מיין מאמע, למאי זי וויינט. מע טאר נישט וויינען, זאגט די מאמע. מע טאר נישט זינדיגען. מע דארף פערגעסען... פערגעסען...

אזוי זאגט איהר די מאמע און פערשלאגט איהר „האקע־באַ־קע". און מיך טרייבט די מאמע דורך: „איך זאל מיך נישט דרער־העען פאר די אויגען, וועט מען זיך נישט דערמאנען אן דעם, וואס מע דארף נישט"...

חא־חא! ווי איז דאס מעגליך, מע זאל זיך נישט דערמאנען? און דערמאן איך זיך אינ'ם דאזיגען קינד, אזוי שטעלען זיך מיר טרערען אין די אויגען אליין פון זיך, פון זיך...

— זעהט נאר, ער וויינט שוין ווידער, דער חכם! — רופט זיך אן פרומע מיט'ן אויגעל צו דער מאמען. און די מאמע טהוט אויף מיר א גיכען קוק און צעלאכט זיך:

— פארגאנגען דיר דער חריין אין די אויגען אריין? א מכה דער מאמע! ס'א הארבער חריין דאס איז! פארגעסען איהם אנזאגען צומאכען די אויגען, א צרה איז מיר!... נא דיר מיין פארטוך... וויש אוים די אויגען, נאריש יונגעל, און די נאז אין איינוועגס וויש אפ... די נאז! די נאז!...

בלומען

צעהן קליינע מעשה'לעך.

געשריבען אין יאָהר 1888.

א י נ ה א ל ט

א) פונ׳ם בארג סיני.

ב) כותל מערבי.

ג) אברהמעל.

ד) דער אוצר.

ה) אייז עזות !

ו) איינגעטהיילט זיך.

ז) צוויי נשמה׳לעך.

ח) איך שעם זיך.

ט) עס וועלט.

י) מלאך־המות.

א.

פונ׳ם בארג־סיני.

ביי אונז אין כתרילעווקע, פון יענער זייט בית־המדרש, שטעהט א בארג, א הויכער בארג, הויך ביז דער חמארע, ביז׳ן הימעל.

אזוי האט ער מיר אויסגעוויזען אין יענער צייט, ווען מיר האָ־בען געלערענט אין חדר, און גערופען האבען מיר איהם „בארג־סיני״.

אין א שעהנעם זומער־טאג, גאנץ פריה, זענען מיר, חברה, צעהן חדר־יונגלעך, נאך יונגע קינדער, געגאנגען, מיט די הייליגע ספרים אונטער די ארעמס און מיט די אנבייסענס אין די הענד, אין חדר אריין.

די זון האט נאר־וואס אנגעהויבען ארויסצוגעהן „פון איהר פו־טערפאס״ און האט צעגאסען איהרע מילדע גילדענע שטראהלען אויף דעם שפיץ בארג.

און דער בארג איז געווען בעדעקט מיט טוי, מיט ראסע, און די ראסע האט געבלישטשעט, ווי דימענטען; ווי פערעל זענען געהאנגען די טראפען. ריין, מחיה ריין, איז געוועזען די לופט, אזוי ריין, ווי איהר קאנט זיך נאר פארשטעלען.

איבעראשט, פער׳כשופ׳ט זענען מיר געווען מיט׳ן דאזיגען געטליכען אויסזיכט פונ׳ם דאזיגען געטליכען פריהמארגען.

— ווייסט איהר וואס, חברה? — האט זיך איינער פון אונז אנגערופען. — ווייסט איהר וואס, חברה? לאמיר גאר ארויפגעהן אויפ׳ן בארג־סיני!

— ווייסט איהר גאר וואס, קינדער? — האט זיך אנגערופען נאך איינער. — לאמיר טאקי ארויפקריכען אויפ׳ן בארג־סיני. מיר זענען אויף איהם נאך קיינמאל ניט געוועזען!

און מיר האבען זיך אלע גענומען דראפען ארויף אויפ׳ן בארג־סיני; אויף אלע פיער, אויף די הענד מיט די פיס, זענען מיר אלע מיט חשק געקראכען אויפ׳ן בארג־סיני.

און אז מיר זענען געקומען אויפ'ן שפּיץ־באַרג און האָבען אַ קוק געטהאָן אַראָפּ, אַראָפּ אויף דער ערד, זענען מיר פערציטערט געוואָרען.

אַזוי הויך זענען מיר געוועזען פון דער ערד, אַזוי קליין האָט אונז אויסגעוויזען די ערד.

— וואו זענען מיר, קינדער, וואו זענען מיר?

— וואו זענען מיר, זאָגסט דו? אונטער דער חמאַרע.

— אונטער דער חמאַרע, זאָגסט דו? העכער פון דער חמאַרע!

— העכער, העכער, — א ו נ ט ע ר 'ן ה י מ ע ל!

— איהר זעהט דעם בית־מדרש, קינדער? דעם בית־מדרש זעהט איהר?

— יאָ, קוים־קוים, ווי אַ קליין שטיבעלע די גרויס.

— ווי אַ שטיבעלע, זאָגסט דו? ווי אַ טישעל די גרויס, ווי אַ בענקעלע.

— ווי אַ בענקעלע, זאָגסט דו? ווי די גמרא די גרויס, ווי מיין סידור.

— ווי דיין סידור'על, זאָגסט דו? ווי איין איי, ווי אַ וועלשען ניסעל.

— ווי אַ ניסעל, זאָגסט דו? ווי אַ פאַסאָלי, ווי איין אַרבעסעל.

— ווי איין אַרבעסעל? ווי אַ מאָהנדעל, ווי אַ מילב, ווי אַ... אַ... אַ...

און ס'איז ביי אונז אַלע געבליבען דער הסכם, מיר זאָלען זיך אויסציהען אויבען, אויפ'ן באַרג, מיט די פּנים'ער אַרויף.

איך האָב זיך שטאַרק איינגעקוקט אינ'ם בלויען הימעל, און מיינע אויגען האָבען דעם הימעל צו זיך צוגעצויגען, אַלץ נעהענטער און נעהענטער, אַזוי לאַנג, ביז איך האָב איהם צו זיך צוגעצויגען נאָהענט, גאַנץ נאָהענט.

אזוי נאָהענט, אַז איך האָב די האַנד אויסגעצויגען און האָב מיט מיינע פינגער זיך צוגעריהרט צום הימעל, צום קאַלטען הימעל, זיך צוגעריהרט, אָנגענומען, אָנגעטאַפּט, געהאַלטען, געהאַלטען, גע־האַלטען...

ניט נאָר די אויגען אַליין זענען געווען אין הימעל; מיין נשמה, מיין האַרץ, מיין גוף, מיין גאַנצער „איך" — איך בין אינ־גאַנצען, אינגאַנצען געווען דאָרט, אויבען, אין הימעל.

איך בין געווען אין הימעל און האָב געזעהען מלאכים. מיט די ווייסע ברייטע פליגלען זענען די מלאכים געשוואומען אונטער'ן ברייטען בלויען הימעל; זיי האָבען זיך געוויגט און געוויעגט, גע־שוועבט און געשוועבט — און געשטאַנען אויף איין אָרט. פון זיי־ער וויעגען זיך און פון זייער שוועבען זענען געגאַנגען זיסע זעלטע־נע קולות; סע האָט זיך געזונגען און געזונגען, אַזוי שטיל געזונ־גען, אַזוי שען געזונגען, אַזוי זיס געזונגען, ווי די כהנים מיט די לויים, ווי דער „אָרגעל" אין בית־המקדש, ביי אידען פאַרצייטענס, ווי סע שטעהט ביי אונז אין הייליגע ספרים געשריבען.

און אַ גרינג, קיהל ווינטעלע איז פערביי מיר דורכגעלאָפען, און האָט מיך עטוואָס, קוים־קוים, אָנגעריהרט אין שטערן. און אַ טהייערער ריח, אַ ריח פונ'ם גן־עדן, איז פערביי מיר דורכגעגאַנגען, און מיינע אויגען האָבען זיך צוגעמאַכט, צוגעמאַכט...

— אין חדר אריין, שקצים, עכברושים, הולטאַיעס! אין חדר אריין, ימח־שמו'ניקעס! הארט, שיבעניקעס, איך וועל אייך שוין צושטעלען, ליידאַקעס, אַ בענקעלע צום רבי'ן! אין חדר אריין, פוסטעפּאַסניקעס, כל־בו'ניקעס, אין חדר אריין!

דאָס איז געווען דער שמש פון בית־המדרש, רב יקותיאל דער שמש, אַ בייזער איד מיט אַ צעפּלעצטער נאָז און מיט אַ שטענדיגען לולקע־ציבוק אין די צייהן.

און מיר זענען מיט אַ מאָל אראָפּגעפאַלען פונ'ם הימעל אויף דער ערד.

ב.

כותל מערבי.

(די איבערגעבליבענע וואַנד פונ׳ם בית־המקדש).

— דערצעהלט זשע מיר, איך בעט אייך, אַקוראַט. האָט איהר, הייסט דאָס, אַליין געזעהען מיט אייערע אייגענע אויגען די „כותל מערבי“? אַזוי, הייסט דאָס? האָט איהר זי גוט געזעהען? דער־צעהלט זשע מיר, ווי אַזוי, און וואָס, און ווען?...

אַזוי האָט מיין רבי זיך אָנגערופען צו אַ אידען, וואָס איז נאָר־וואָס געקומען צוריק פון ארץ־ישראל, פון ירושלים.

— זאָגט זשע מיר, איך בעט אייך, מאָהלט מיר אויס אַקוראַט, ווי אַזוי, און וואו, און וואָס, און ווען?

דער ירושלים־איד האָט איהם אויסגעמאָהלט אַקוראַט, ווי אַזוי, און וואו, און וואָס, און ווען, און מיין רבי האָט געשלונגען די ווער־טער, אָנגעקוועלט, געוואָרען ברייטער ווי לענגער, ווי אַ מענש, וואָס נעמט־אָפּ אַ גרוס פון אַ נאָהענטען מענשען אין אַ ווייטער מדינה.

דער רבי האָט זיך אַזוי שטאַרק איינגעקוקט אינ׳ם ירושלים־איד, אַז ער האָט גאָר ניט בעמערקט, ווי מיר, חברה, האָבען זיך איינציגווייז ארויסגערוקט פונ׳ם טיש, און האָבען זיך ארויסגע־גנב׳עט אין דרויסען ארויס, און האָבען געחאַפּט אַ גליטש אויפ׳ן אייז.

אַז מיר זענען געקומען צוריק אין חדר אריין, האָבען מיר נאָך געטראָפען זיי זיצען.

— כותל מערבי! — האָט דער רבי געזאָגט צום ירושלים־איד. — כותל מערבי! אָט דאָס איז אונז פאַרבליבען פון אונזער גאַנצען בית־המקדש, פון אונזער גאַנצער מלוכה! כותל מערבי! כותל מערבי!...

און דער רבי האָט זיך צעוויינט.

ג.

אברהמעל.

אז איך האָב זיך מיט זיי בעגעגענט, זענען זיי ביידע צוזאַמען אַלט געווען כמעט צוויי הונדערט יאָהר.

— אברהמעל! מיר האָבען אַ גאַסט.

— ווער איז?

און דאַס פּאַרפּאָלק פון צוויי הונדערט יאָהר האָבען מיך אויפ־גענומען מיט פרייד, מיט פערגעניגען.

און איך האָב ביי'ם פּאַרפּאָלק פון צוויי הונדערט יאָהר פער־בראַכט די צייט מיט פרייד, מיט פערגעניגען.

ביידע נידעריגע, ווייסע, ווי געפּאַלענער שניי, אָהן צייהן, איינגעבויגענע, נאָר פריילעכע, ציכטיגע, לעבעדיגע, ווייזען אויס ווי ברודער און שוועסטער, ניט ווי מאַן און ווייב.

— איך געדענק נאָך אייער זיידען, אייער עלטער־זיידען; געווען אַ וואוילער איד, גאָר אַ וואוילער, אָבער טאַקי גאָר אַ וואוי־לער, ניט אַזוי ווי היינטיגע אידען — ניין, אָבער טאַקי גאָר ניין! מיר האָבען זיך בעקענט מיט איהם, אפנים, — וואו האָבען מיר זיך בעקענט מיט אייער עלטער־זיידען?...

ער שאָקעט מיט די ליפּען און דערצעהלט מיר אַלטע מעשיות פון אַמאָליגע יאָהרען, און דערמאָנט ער זיך אָן יענע יאָהרען, ווערד ער ווי מונטערער, פרישער, יונגער.

— הער נאָר, סערדצע! — זאָגט ער צו דער אַלטיטשקער. — געדענקסט ניט, נשמה מיינע, ווי אַזוי האָט געהייסען דער פריץ, וואָס זיין עלטער־עלטער־זיידע האָט פון איהם געהאַלטען די ארענ־דע? הא, סערדצע?

— פּאַן פּרזשעשרזשאַנסקי, — זאָגט זי — אברהמעל, פּרזשעשרזשאַנסקי האָט ער געהייסען.

— יאָ, ביזט גערעכט, סערדצע, ביזט גערעכט: פּאַן פּרזשעשרזשאַנסקי האָט ער געהייסען.

און זיי פייפען אוים מאָדנע דעם דאָזיגען נאָמען מיט דער צונג.

— דאָס האָט באַדאַרפט זיין, סערדצע, ניט זעהר לאַנג, איאָ? ווי מיינסט דו, סערדצע?

— נישט לאַנג, אַברהמעלע, נישט לאַנג; אַ יאָהר... אַ יאָהר זעכציג אָדער זיעבעציג; נישט מעהר, נישט מעהר ווי אַ יאָהר זיעבעציג, — ענטפערט איהם די אַלטיטשקע.

און דער אַלטער יונגערמאַנטשיק דערצעהלט מיר אַלערליי מעשיות, אַנעקדאָטען, ביז שפעט־שפעט אין דער נאַכט אַריין.

— קום שוין, אַברהמעניו, קום שוין שלאָפען!

און די אַלטיטשקע נעמט דעם אַלטען און פיהרט איהם אָפּ פאַר אַ האַנד שלאָפען, ווי מע פיהרט אָפּ אַ קליין קינד, און אין עטליכע מינוט אַרום קומט זי אַריין צו מיר שוין אַליין, אַביסעל אויסגעטהאָן, מיט אַ ווייסען אָנגעקראָכמעלטען שלייער אויפ׳ן קאָפּ און מיט עטליכע שפּילקעס אין מויל. זי זעצט זיך צו צו מיר אַביסעל שמועסען. און מיר שמועסען ווידער אַ היבשע ווײַלע, און מיר קאָנען זיך גאָר זאַט ניט אָנרעדען; דאָס הייסט, ניט איך רעד — זי רעדט, די אַלטיטשקע רעדט, און איך הער זי אויס.

— איהר קאָנט זיך גאָר ניט פאָרשטעלען — זאָגט זי צו מיר, אָנגעשפּאַרט אויף די אויסגעטריקענטע עלענבויגענס — איהר קאָנט זיך גאָר ניט פאָרשטעלען, ווי שוואַך מיין אַברהמעל הויבט אָן צו ווערען די לעצטע צייט. איין איבעריגע האַלבע שעה לאָז ער זיצען ביי דער נאַכט, ווערד ער מיעד און מוז געהן שלאָפען. נאָר למאַי זאָל איך זינדיגען? אַ דאַנק גאָט דערפאַר. קיין סך אַברהמלען, ווי מיין אַברהמעל, איז ניטאָ. איך האָב נאָך פון איהם קיין איינציג מאָל, חלילה, קיין אומכבוד נישט געהאַט, קיין קרום וואָרט ניט געהאָרכט, פון דער ערשטער שעה נאָך דער חופה ביז היינטיגען טאָג צו הונדערט און צוואַנציג יאָהר. למאַי זאָל איך זאָגען? איך האָב צו איהם גאָר ניט, איך האָב צו איהם גאָר ניט, און מיר לעבען זיך, ברוך השם, צופריעדען, ווי גאָט האָט געבאָטען, און צום

אויבערשטען קיין טענות האָבען מיר אויך ניט. ער פיהרט אונז אוים פון כמה יאָהרען, און מיר דאַרפען, חלילה, צו לייטען ניט אָנקומען, און קיין פרעמדים האָבען מיר נאָך קיינמאָל ניט פאַרנו־מען, געלויבט איז גאָט ברוך־הוא...

— נו, און אייערע קינדער?

— מיינע קינדער?... עך־עך־עך! גאָט ברוך־הוא האָט מיך געשטראָפט, אויסגעשטאָרבען אַלע קינדער... אייניקלעך האָבען מיר, געלויבט דער אויבערשטער, אור־אייניקלעך און אור־אור־אייניק־לעך, קיין עין הרע ניט... נאָר קיין קינדער נישטאָ; אַלע אויסגע־שטאָרבען.

די אַלטיטשקע האָט זיך פערטראַכט.

אין אַ מינוט אַרום רופט זי זיך אָן צו מיר:

— וואָס זאָגט איהר עפּים אויף איהם?

— אויף וועמען?

— אויף מיין אברהמלען.

איך האָב נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס זי מיינט דערמיט, האָב איך נאָר אַ שמייכעל געטהאָן און האָב איבערגעטראָגען אונ־זער שמועס אויף איין אַנדער ענין.

מיר האָבען נאָך לאַנג — לאַנג פערבראַכט. מיר האָבען גע־רעדט וועגען אַלערליי זאַכען און וועגען פערשיעדענע לייט; נאָר מעהר און אָפטער פון אַלע האָט זיך געדרעהט ביי איהר אויף דער צונג אברהמעל, איהר אברהמעל.

אברהמעל איז געווען אַ ביישפּיעל אויף יעדען אופן, אַ פער־גלייכען צו יעדען מענשען. אברהמעל! אברהמעל! אברהמעל!

עס האָט זיך מיר אויסגעדאַכט, אַז סע זיצט אַקעגען מיר אַ ווייבעל, אַ יונג ווייבעל, ניט קיין אַלטע אידינע פון קרוב צו הונ־דערט יאָהר.

איך וואָלט אַ בעלן זיין וויסען, וואו איז אצינד דאָס דאָזיגע פּאָרעל?...

ה.

דער אוצר.

אויף יענער זייט בארג, הינטער'ן אַלטען בית־המדרש, געפינט זיך איין אוצר.

אַזוי האָט מען געשמועסט ביי אונז אין שטעדטעל.

נאָר קומען צום אוצר איז ניט אַזוי גרינג. אַז אַלע אידען אין שטעדטעל וועלען לעבען בשלום, און וועלען זיך נעמען אַלע איהם זוכען, דעמאָלט וועט מען איהם געפינען.

אַזוי האָט מען געשמועסט ביי אונז אין שטעדטעל.

און אַז אַלע אידען וועלען לעבען צופריעדען, עס וועט ניט זיין קיין קנאה ביי אידען, קיין שנאה, קיין קריעג, קיין לשון־הרע, קיין רכילות, און מע וועט זיך נעמען אַלע, וועט מען אָפּזוכען דעם אוצר, און אַז ניט — וועט ער אריין טיעף־טיעף אין דער ערד אריין...

אַזוי האָט מען געשמועסט ביי אונז אין שטעדטעל, און מע האָט אָנגעהויבען זיך צו שפּארען און איבערשפּארען, צו אַמפּערען זיך און צו ווערטלען זיך, צו זידלען און צו קריעגען זיך, וואָס ווייטער אַלץ מעהרער, אַלץ שטארקער, און אַלץ איבער'ן אוצר. דער האָט געזאָגט: ער דארף זיין דאָ, דער האָט געזאָגט: דאָרטען, — און מע האָט ניט אויפגעהערט זיך צו שפּארען און איבערשפּארען, צו אַמפּערען זיך און צו ווערטלען זיך, צו זידלען און צו קריעגען זיך, וואָס ווייטער אַלץ מעהרער, אַלץ שטארקער, און אַלץ איבער'ן אוצר — און דער אוצר... האָט געזונקען אַלץ טיעפער און טיעפער אין דער ערד אריין.

ב.

איין עזות!

אויף דער ערד איז ער געזעסען, אויף דער ערד, ביי דער טהיר פון דער שוהל. ער איז געזעסען און האט גערעכענט די גראָשענס, געצעהלט די פרוטות — די פרוטות, וואס ער האט דורכ'ן טאג געמאכט, צענויפגעקליבען.

צוויי מאל אין וואָך, מאָנטאג און דאָנערשטאג, געהט ער אי־בער די הייזער. פרוטות נעמט דער אָ ר ע מ ע ר אָרעמאַן ביי די ר י י כ ע אָרעמע־לייט. די צוויי טעג זענען ז י י נ ע.

ווי ליכטיג שיינט די זון, ווי וואַרעם זענען איהרע שטראַהלען! איין האנד האלט ער אין בוזעם, און אין דער אַנדערער האלט ער די גראָשענס, די פרוטות. ער וואַרפט זיי און קלינגט מיט זיי: ער צעהלט זיי און רעכענט זיי. פלוצים...

ווער פאָהרט דאָס אין דער דאָזיגער קאַרעטע, זעכס פערד גע־שפאַנט? אַ! דאָס איז דער גראַף פונ'ם שטעדטעל.

די פערד טראָגען די קאַרעטע, און דער שטויב געהט נאָך, ווי צוויי וואָלקענס, ביי די זייטען.

דער שטויב האט איהם אביסעל פערשאָטען די אויגען מיט'ן מויל און האט איהם אויף צוויי מינוט פערשטעלט די שיין פון דער ליכטיגער זון.

— אביסעל אַ העזה! איין עזות פון אַ גראַף! — האט ער אַ מורקע געטהאָן זיך אין באָרד אריין, און האט זיך ווידער גע־נומען צו דער ארבייט, רעכענען די גראָשענס, צעהלען די פרוטות...

ז.

איינגעטיילט זיך.

היינט איז געוואָרען א מאָדע: „חברות“, „חדרים“, „שקאָלעס“, „סאַנאַטאָריע“. אמאָל האָבען מיר דערפון גאָר נישט אָנגעהויבען צו וויסען.

געשטאָרבען איין אָרעמאַן און איבערגעלאָזט א טוץ קינדער יתומים — האָטש נעם וואַרף זיי אריין אין וואסער אריין! מאָהלט אייך, עס רעדט זיך נאָר אזוי; עס האָט זיך נאָך נישט געמאַכט. מע זאָל נעמען לעבעדיגע נפשות און וואַרפען זיי אין טייך אריין! עס רעדט זיך נאָר אזוי...

אזוי ווי היינט געדענק איך. כתריאל דער וואסערפיהרער איז געשטאָרבען, און באַלד נאָך איהם איז געשטאָרבען זיין ווייב כתרי־ליבע, און ס'איז געבליבען פון זיי א היבש ביסעל קינדער, אָהן א טאַטען, אָהן א מאַמען, אָהן א ווינקעל, אָהן א שטיקעל ברויט — א גוואַלד, א גוואַלד, חושך איז געוואָרען אין שטאָדט. חושך צווישען די אָרעמע לייט.

— רוצחים! גזלנים! קוילערס! וואָס שווייגט מען? ווי לאָזט מען דאָס אזוי פיעל נפשות אויסגעהן פון הונגער? פאַר וואָס טהוט מען עפּיס נים? וואו זענען די נגידים אונזערע? די גבירים?

די נגידים, די גבירים זענען געווען פערנומען מיט זייערע געשעפטען, און די אָרעמע לייט האָבען נים אויפגעהערט צו פּילדערען און צו ליאַרעמען, אזוי לאַנג, ביז ס'איז געקומען אויף דער נאַכט, האָט מען געמאַכט ביי'ם רב איין אסיפה, און ס'איז געבליבען, מע זאָל זיך מיט די קינדער איינטיילען.

אָט דאָ איז ערשט געוואָרען דער רעכטער געפּילדער: בעלנים אויף אזא גרויסער מצוה זענען געווען א סך, און קינדער — סך הכל זיעבען.

ז.

צוויי נשמה׳לעך.

— שוין פארטיג ביי דיר דארט אלסדינג? נעם אט די צוויי און טראג זיי אראפ אהין, אויף דער ערד, און קום באלד צוריק.

אזוי האט גאט ברוך־הוא געזאגט צום מלאך, אנווייזענדיג איהם אויף צוויי זינדיגע נשמה׳לעך.

און דער מלאך האט גענומען די צוויי זינדיגע נשמה׳לעך אונ־טער די פליגעל און האט זיך אראפגעלאזט מיט זיי אויף דער ערד.

און די נאכט האט פערשפרייט איהרע שווארצע פליגעל אויף דער ערד, און ס׳איז געוועזען פינסטער.

און א קאלטער ווינד, א שטארקער ווינד האט געדרעהט און געבלאזען דורך די פענסטער, דורך דער טיר, דורך די ווענד פון א קליין איינגעהויקערט שטיבעל. אינ׳ם קליין איינגעהויקערט שטי־בעל, אויף שטרוי געבעט, ליגט אויף דער ערד איין אויסגעטריקענט ווייבעל. דאס ווייבעל ליגט און קאטשעט זיך. זי קאטשעט זיך — זי געהט צו קינד.

און א קאלטער ווינד, א שטארקער ווינד האט געדרעהט און געבלאזען און האט נים געקאנט דורכבלאזען די געמויערטע ווענד מיט די הויכע טירען און פענסטער פון א שען רייך הויז. אינ׳ם שענעם רייכען הויז, ווייך געבעט, גוט געבעט, מיט אטלעס און מיט זייד, ליגט א געזונדע, א שענע פרוי. די געזונדע שענע פרוי ליגט און קאטשעט זיך. זי קאטשעט זיך — זי געהט צו קינד.

און דער מלאך האט אין דער גיך אהער אריינגעלאזט די צוויי נשמה׳לעך.

— געהט, קינדערלעך, — האט ער צו זיי געזאגט — געהט, ברידערלעך, קוממ־אפ אביסעל אויף דער וועלט!

און ס׳איז אין דער דאזיגער נאכט געבארען צוויי יונגלעך: איינס אויף דער ערד, אויף שטרוי, — אויף הונגער, אויף דחקות,

אויף צרות — א פּיקערעל, איין עסערעל, איין איבעריגס אויף דער וועלט; און דאָס אַנדערע — אויף אַטלעס און אויף זייד, אויף פרייד, אויף גוטס, אויף גליק, אויף לאַקעטקעס, אויף זאַבאַווקעס, צו געניסען פון דער וועלט.

— היתכן? — האָט דער מלאך געפרעגט ביי'ם רבונו־של־עולם. — איז טאַקי רעכט אַזוי? דעם גאָר, און דעם גאָר־ניט? דעם שטרוי, און דעם אַטלעס? דעם לאַקעטקעס, און דעם דחקות?

— קוק־אַראָפּ און שווייג! — האָט איהם געענטפערט דער האַר פון דער גאַנצער וועלט.

עס איז איבערגעלאָפען צוואַנציג יאָהר.

און די נאַכט האָט פערשפּרייט איהרע שוואַרצע פליגעל אויף דער ערד און ס'איז געוועזען פינסטער.

און אַ שטאַרקער ווינד, אַ קאַלטער ווינד האָט געדרעהט און געבלאָזען דורך די פענסטער, דורך דער טהיר, דורך די ווענד פון אַ קליין איינגעהויקערט שטיבעל. פונ'ם קליין איינגעהויקערט שטיבעל הערט זיך אַ קול, אַ וויינענדיג קול:

— רבונו של עולם! ליעבער גאָט! נעם־אָן מיין געבעט, הער־צו מיין געוויין; שיק מיר דעם טוידט, נעם מיך צו פון דער וועלט — איך קאָן זיך שוין מעהר דאָ ניט מוטשען!

— ניין, לעב נאָך, לעב נאָך, מוטשע זיך, — לעב לאַנג, לעב לאַנג, מיין קינד!...

און אַ שטאַרקער ווינד, אַ קאַלטער ווינד האָט געדרעהט און געבלאָזען און האָט ניט געקאָנט דורכבלאָזען די געמויערטע ווענד מיט די הויכע טהירען און פענסטער פון אַ שען רייך הויז. פונ'ם שענעם רייכען הויז הערט זיך אַ קול, אַ וויינענדיג קול:

— רבונו של עולם! ליעבער גאָט! נעם־אָן מיין געבעט, הער־צו מיין געוויין; נעם־צו דעם מלאך־המות פון מיר. איך וויל לעבען. איין עבירה אַזאַ גוטס. איך וויל פון דער וועלט אַזוי יונג נישט געהן!

— ניין, שטאַרב, ניין, שטאַרב, געזעגנען זיך, — געגוג שוין גע־הוליעט, מיין קינד!...

און אַ שטאַרקער ווינד, אַ קאַלטער ווינד האָט געדרעהט און געבלאָזען די נאַכט, און די זינדיגע נשמה אינ׳ם גליקליכען הויז, פון דעם גביר דעם געזונדען, איז ניט ווילענדיג צוריק אויפ׳ן הימעל אַרויף.

און אַ שטאַרקער ווינד, אַ קאַלטער ווינד האָט נאָך לאַנג דאָ געבלאָזען און געדרעהט, און די זינדיגע נשמה אינ׳ם געפאַלענעם שטיבעלע האָט זיך ניט ווילענדיג ביי׳ם קבצן ביי׳ם קראַנקען גע־האַלטען נאָך לאַנג, נאָך לאַנג געהאַלטען!

ח.

איך שעם זיך.

איך האָב געהאַט אַ חבר. מיר האָבען געלערענט אין איין חדר. אינאיינעם געלעבט, אינאיינעם געטהאָן נאַרישקייטען, אינאיינעם געטיילט פריידען און ליידען.

די בלינדע, וואָס מע רופט זי פאָרטונע, די הצלחה, האָט זיך צוגעשמייכעלט צו מיין חבר, און סע האָט איהם בעגליקט, און ס'איז איהם אָוועקגעגאַנגען בעסער און בעסער, און איז געוואַכסען העכער און העכער.

און איך בין געבליבען פון אונטען...

לאַנג, גאַנץ לאַנג האָבען מיר זיך ניט געזעהען, ניט בעגעגענט. מיר זענען געגאַנגען אויף פערשיעדענע וועגען, מיר האָבען געוואָהנט אין פערשיעדענע שטעדט.

איינמאָל בין איך געקומען אין דער שטאָדט, וואו מיין חבר האָט געוואָהנט, און בין געגאַנגען פאַרביי מיין חבר'ס אויסגעצייכענט הויז און האָב זיך אָפּגעשטעלט:

„יאָ אַריינגעהן, צי ניט אַריינגעהן?“

און איך בין אַריינגעגאַנגען.

שטעלט איך פאָר — ער האָט מיך דערקענט!...

— וואָס־זשע מאַכסט דו, ברודער? ווי געהט עס?

אַ היבשע ווײַלע זענען מיר געשטאַנען פון פאָרענט; אינוועניג צו זיך האָט ער מיך ניט אַריינגערופען.

ער האָט פערשטאַנען, אַז סע וואונדערט מיך, האָט ער צו מיר געזאָגט, בעטראַכט מיין הלבשה:

— זיי מיר מוחל, גוטער ברודער, האָב קיין פאַראיבעל, איך בעט דיך, זיי מיר מוחל, איך קאָן ניט. איך שעם זיך!...

— דו שעמסט זיך? דו שעמסט זיך מיט מיר?

— אך, ניין, חלילה, ניט דאָס מיין איך, ניט דאָס האָב איך געזאָגט! איך האָב געזאָגט, איך שעם זיך מיט... מיט מיין גרויס־אַרטיג הויז... פאַר דיר, פאַר מיין אַלטען חבר, פאַר... פאַר... זאָג מיר, וואו וואָהנסט דו? וואו שטעהסט דו? איך וועל קומען, איך וועל זיין ביי דיר, איך וועל זיין ביי דיר!

ער האָט געוואָרפען איין אויג אויף מיינע אויסגעדרעהטע צע־ריסענע שטיוועל און איז געוואָרען רויט פאַר בושה...

איך האָב איהם פערשטאַנען און האָב איהם מוחל געווען מיט'ן גאַנצען הארצען, מיט'ן גאַנצען הארצען!

ט.

עק־וועלט.

דאָרט, אויף יענער זייט בית־עולם, הינטער דער שטאָדט, געהט זיך צענויף דער הימעל מיט דער ערד.

דאָרט, אויף יענער זייט בית־עולם, הינטער דער שטאָדט, איז עק־וועלט.

אזוי האָבען מיר אַלע אין חדר אָפּגע׳פסק׳עט און האָבען אָפּ־גערעדט צווישען זיך — צענויפזאַמלען זיך שבת בייטאָג, ווען דער עולם, ווען אַלע אידען, ווען די גאַנצע שטאָדט שלאָפען מיט׳ן זיסען שבת׳דיגען שלאָף, און זיך לאָזען געהן און געהן ביז׳ן עק־וועלט.

שבת ביי טאָג, ווען דער עולם, ווען אַלע אידען, ווען די גאַנצע שטאָדט זענען געשלאָפען מיט׳ן זיסען שבת׳דיגען שלאָף, האָבען מיר זיך צענויפגעזאַמעלט און האָבען זיך געלאָזט געהן און געהן ביז׳ן עק־וועלט.

און מיר זענען געגאַנגען — צי אַ שעה, צי צוויי, צי דריי — וויים איך נים; נאָר מיר זענען, ברוך השם, מיט גאָט׳ס הילף, געקומען בשלום ביז דער מיהל, ביז דער ווינד־מיהל.

דאָ, ביי דער ווינד־מיהל, האָבען מיר זיך געזעצט רוהען. זיך צוגעזעצט, צוגעלעגט. צוגעלעגט זיך, אויסגעצויגען זיך אויפ׳ן גריי־נעם גראָז, אויפ׳ן שמעקענדיגען גראָז, און געחאַפּט אַ דרימעל.

יעדער פון אונז איז פערנומען מיט זיין זאַך, מיט זיינע גע־דאַנקען, מיט זיין פערגעניגען. ס׳איז שטיל. קיינער זאָגט נים קיין וואָרט; קיינער וויל, מע זאָל איהם איבערשלאָגען, קיינער וויל יענעם איבערשלאָגען.

— וואו זשע איז עק־וועלט? — האָט זיך אָנגערופען איינער פון אונז.

— אָט דאָס איז דאָך עק־וועלט, נאַרעלע! — האָט איהם דער אנדערער געענטפערט.

און ס׳איז ביי אונז אלע נעבליבען דער הסכם, אז דא, הינטער דער ווינד־מיהל, איז עק־וועלט; אז ווייטער פון דער מיהל איז שוין די הרי־חושך, די פינסטערע בערג, וואס זענען בערעקט מיט א שווארץ גראז, און דארט, אויף די בערג, געפינען זיך נאך עד־היום קליינע אידלעך מיט לאנגע בערד ביז די שפיץ־פינגער פון די פיס, — די קליינע אידלעך, וואס גאט האט זיי אהער פערטריבען פאר זייערע צינגער, פאר זייערע לאנגע צינגער, דערפאר, וואס זיי האבען גע׳הרג׳עט איינער דעם אנדערען מיט די צינגער; און אויף יענער זייט בערג איז שוין דער פערגליווערטער ים, וואס דער שטור־רעמווינד פערטרייבט אהין אלע אקרעגטען מיט אלע שיפען און וואס קיינער קומט שוין פון דארט ניט צוריק...

— אין בית־מדרש אריין! ווייסע־חברה׳ניקעס! אין בית־מדרש אריין! לייטישע בחורים׳לעך! דאכט זיך, שענער צו זיצען אין בית־מדרש שבת בייטאג און לערנען „פרק“, איידער וואלגערען זיך, גלייך מיט אלע שקצים׳לעך, הינטער דער מיהל. אין בית־מדרש אריין, גויים, עם־הארצים, אין בית־מדרש אריין!

דאס איז געווען „מאטי רויטעבאק“, א שענער איד, א יודע־ספר, א בעל־הבית מיט איין אייגענער שטוב און מיט א „שטאדט“ אין מזרח־וואנד, די דריטע שטאדט פונ׳ם ארון־קודש...

ז.

מלאך־המות.

איך האָב געהערט אין חדר. מיין רבי האָט מיר דערצעהלט. מיין רבי רב מאיר, זכרונו לברכה...

שרעקליכע מעשיות האָט ער זיך אָנדערצעהלט פונ׳ם מענשענס סוף, פונ׳ם מלאך־המות מיט די טויזענדער אויגען פון קאָפּ ביז פיס, פונ׳ם מלאך־הדומה מיט די אייזערנע ריטער, וואָס קומט אין קבר אריין מיט א דאַפּראָס:

— רשע! מה שמך? רשע! ווי אזוי רופט מען דיך? עסקת בתורה? וואָס האָסט דו געלערענט?

און נאָך פיעל שרעקליכע, באמת מורא׳דיגע מעשיות. און עס איז איבערגעגאַנגען א פראָסט איבער׳ן לייב, און די האָר האָבען זיך געשטעלט קאַפּויר.

נאָר שרעקליכער פון אלץ איז ביי מיר געווען דער מלאך־המות, דער מלאך־המות מיט די טויזענדער אויגען פון קאָפּ ביז פיס. און איך בין זיכער, אז ווען איך וואָלט דענסטמאָל זיך בעגעגענט מיט׳ן דאָזיגען פּאַרשוין, וואָלט איך געוויס געשטאָרבען פאר פחד אליין.

אך, ווי עס בייטען זיך די צייטען!

אצינד, ווען איך זעה זיך מיט „איהם“ כמעט יעדען טאָג, ווער איך גאָר ניט נתפעל.

איך פיהל „איהם“ נעבען זיך; איך הער „זיין“ אָטהעמען אָט דאָ, נעבען זיך; איך ווייס, איך הער, אז „ער“ געהט מיר נאָך פון הינטען פיס־טריט — און גאָרניט!

— נו, גיכער, גיכער! — זאָגט „ער“ מיר. — מאך א צואה און קום...

— מאָרגען, אם־ירצה־השם, מאָרגען! — ענטפער איך „איהם“ און לעג דאָס אָפּ פון טאָג אויף טאָג.

און אזוי ווי איהר זעהט, נאַרען מיר איינער דעם אנדערען. ער זאָגט מיר: „צואה!“ איך איהם: „מאָרגען... מאָרגען... מאָרגען...“

דער יונגסטער
פון די מלכים

אַ מעשה לכבוד פסח.

נעשריבען אין יאָהר 1904.

דער יונגסטער פון די מלכים

(א מעשה לכבוד פסח).

א.

א גליקליך קינד אַט דער יוזעק! אַלע האָבען איהם ליעב, איט־ליכער פעסטעט איהם, גיט איהם נאָך, קושט איהם, האַלזט איהם.

וואָס איז די מעשה?

יוזעק!

„איינגנע טאטע־מאמע בּאַדאַרפען אַזוי ניט באַלעווען קיין בן־יחיד'על, ווי די צוויי שוועסטער, שרה און רבקה, באַלעווען דאָס קליינע ברודערעל זייערס. יוזעק און יוזעק און יוזעק! יוזעק, עס! יוזעק, טרינק! יוזעק, געה שלאָפען! יוזעק, נאַ דיר אַ צוקערקע! יוזעק, מע נייהט דיר אַ פּאָר נייע הויזלעך אויף יום־טוב! יוזעק, מע וועט דיך שיקען ערב פסח אין באָד אריין! יוזעק, וועסט פראַ־ווען פסח דעם סדר! יוזעק און יוזעק און יוזעק — ס'איז שוין נמאס און מאוס צו הערען! איהר נעמט אַ קינד, אַ בריליאַנטען קינד, און מאַכט פון דעם אַ תל!"

אַזוי זאָגען די שכנה'טעס. וואָס זיצען מיט די שוועסטער אינ־איינעם, און אַליין רוקען זיי אונטער יוזעק'ען אַלע מאָל אַ צוקער־לעקאַכעל, אַ שטיקעל שטרודעל, אַ געבראָטען לעבערעל, אַביסעל איינגעמאַכטס.

גענומען האָט זיך עס פון רחמנות, פון דעם, וואָס אַלע, די גאַנצע וועלט האָט אויף איהם געהאַט רחמנות — נעבאך אַ יתום'על!

ב.

ס'איז געווען א איד, האָט ער געהייסען רפאל, און איז געווען כל ימיו איין אָרעמאַן, און דערצו נאָך א יאַדעשליוועטר, מיט א מאָדנער מוזיקאַלישער ברוסט, וואָס פלעגט שפּיעלען, דאָס הייסט, ביים אָריינציהען און ביי'ם אַרויסלאָזען דעם אָטהעם פלעגט זיך הערען א מין געזאַנג פון א פיידעל, וואָס מע פיהרט איבער איהר מיט א ניט־קיין־אָנגעשמירטען סמיטשיק. און געווען איז דער רפאל א גאַנץ עהרליכער, נאָר, לאָז ער מיר מוחל זיין, א שלים־מזל'ניק, דאָס הייסט, מחמת ער איז געווען זעהר איין עהרליכער, איז ער געווען א שלים־מזל'ניק, אָדער, פערקעהרט, מחמת ער איז געווען א גרויסער שלים־מזל'ניק, איז ער געווען איין עהרליכער. אויף איהם האָט מען געזאָגט אין כתרילעווקע, אז ווען רפאל זאָל ניט זיין קיין שלים־מזל'ניק, וואָלט ער איצטער געהאַט א סך געלד.

און ער האָט דאָס געהאַט ביד, וואָרום ער איז געווען כל ימיו „נאמן" ביי רב שמחה'לע וויינער אין פּאָדוואָל, און א חוץ זיין געהאַלט, האָט ער געקאָנט געהן שווערען א שבועה דאורייתא, אז ער האָט ניט נהנה געווען קיין פרעמדע פּרוטה.

רב שמחה'לע וויינער האָט זיך, נישקשה, געקאָנט פערלאָזען אויף זיין נאמן. ער האָט איהם טאַקי דערפאַר געהאַלטען בכבוד, געצאָהלט איהם אַקוראַט די זעכס קאַרבען א וואָך, אַמאָל אונטער א יום־טוב געשענקט א צעהנקערבעלשטיק, פסח ארבע־כוסות אומזיסט, און פסח'דיגען בראָנפען א פלעשעל — פון דעם שמועסט מען ניט. ווי דען? רב שמחה'לע וויינער איז א מענש, וואָס פערשטעהט דען ניט, ווי מע בעדאַרף שעצען א מענשען? אי, רפאל דער נאמן האָט בעקומען ביי איהם אין „פּאָדוואָל" פריהער א „רעמאַטיז", און נאָכדעם האָט זיך איהם נעלעגט א קאַטאַר אויף דער לונג, און עס האָט איהם אָנגעהויבען פייפען אינווענינג און שפּיעלען און זינגען — ווער איז שולדיג? געזונד — דאָס איז דאָך א נאַטס־זאַך. דער געזונדסטער מענש קאָן חלילה געהענדיג שטאַר־

בען. אונזערע חכמים האָבען שוין לאַנג געזאָגט דערויף, אז... נאָר איהר ווייסט דאָך שוין מסתמא, וואָס אונזערע חכמים האָבען דער־רויף געזאָגט.

הקיצור, רפאל האָט אזוי לאַנג געפייפט, געשפּיעלט און גע־זונגען, ביז ער האָט זיך איינמאָל, חול־המועד פסח איז דאָס גע־ווען, אוועקגעלעגט, בעקומען פערציג גראַד היץ און איז שוין מעהר נים אויפגעשטאַנען.

ג.

רפאל איז געשטאָרבען און — אי־אי־אי! — וואָס פאַר א לויה ער האָט געהאַט! רב שמחה'לע האָט איינגעלעגט די וועלט! ער האָט איהם אליין ארויסגעטראָגען אויף דער מטה פון שטוב, אליין געהאָלפען טראָגען מיט זיינע פּלייצעס, אליין נאָכגעגאַנגען ביז'ן הייליגען אָרט, אליין געזעהען, מע זאָל איהם געבען א שענעם אָרט, אליין אכטונג געגעבען, ווי מע גראָבט די קרקע, אליין געגעבען דעם ערשטען קלאַפּ מיט דער לאָפּעטע, און בשעת דאָס קינד, יוזעק, האָט געזאָגט אינאיינעם מיט עוזר דעם שמש דעם ערשטען קדיש אויפ'ן פאָטער'ס קבר, האָט רב שמחה'לע געוויינט, סטייטש גע־וויינט!

— וואָס ווייסט איהר! וואָס ווייסט איהר! — האָט ער נאָכ־דעם געזאָגט איטליכען בעזונדער. — ס'איז ביי מיר אזא היזק, אזא היזק, וואָס איז גאָר אין לשער!

און צו דער אלמנה האָט ער געזאָגט:

— וויין נים, איך וועל דיך מיט דיינע יתומים מסתמא נישט פאַרלאָזען. פריהער גאָט, נאָכדעם איך...

און רב שמחה'לע האָט געהאַלטען וואָרט, ווי וויים ער האָט געקאָנט. דאָס הייסט, די ערשטע עטליכע וואָכען האָט ער געצאָהלט דער אלמנה די זעלבע שכירות, וואָס רפאל פלעגט נעמען. אמת, זי האָט בעדאַרפט נאָך דעם געהן אלע וואָך, און נים איין מאָל, נאָר עטליכע מאָל, און דאָס איז נעווען פאַר איהר עפּים נים אזוי

אנגענעהם; נאָר איך בעט אייך, וואָס האָט איהר געוואָלט? מע זאָל איהר אָפּשיקען אהיים? דאכט זיך, מען איז נענוג יוצא, אז מע צאָהלט אַ מענשען שכירות נאָכ'ן טוידט!

— איהר געהט צו מיר מאָגען נעלד, — האָט ער צו איהר אַ מאָל אַ זאָג געטהאָן, — גלייך ווי עס קומט אייך טאקי, גלייך ווי איהר האָט עפּיס איינגעלעגט ביי מיר אַ חלק אין פּאָדוואָל...

יענעם טאָג האָט די אלמנה מעהר געוויינט, ווי בשעת רפאל איז געלעגען אויף דער ערד, און אז איהרע צוויי טעכטער, שרה און רבקה, זענען געוואָרען געוואָהר דעם סוד, וואָס די מאַמע וויינט, האָבען זיי זי בעשוואָרען, זי זאָל שוין מעהר אהינצו נישט געהן.

— וואָס זשע וועלען מיר טהון?

— דאָס וואָס אַלע טהוען: מיר וועלען געהן דיענען, מיר וועלען וואשען גרעט, מיר וועלען נייהען אויף דער מאשין.

נייהען אויף דער מאשין איז שוין איצט אין כתרילעווקע אַ שטיקעל ענין. מע קאָן שוין פערדיענען די צוויי גילדען אַ טאָג, אַבי מע זאָל נאָר וועלען זיצען איבער דער מאשין אזוינע זעכצעהן־זיבעצעהן שעה אין מעת־לעת; און מיט ארבייט איז אויך קיין דאנה נישט, מע קריגט; אז נים קיין קליידלעך, איז ליפען, אז נים קיין ליפען, איז העמדער, אז נים קיין העמדער, איז נאָז־טיכלעך אונטערהאָקען. שלעכט איז נאָר, וואָס מע דאַרף האָבען אַ מאַשינע, צוויי מאַשינעס!

אמת, מע גיט מאַשינעס אויף אויסצאָהלען. וואו זשע נעמט מען די ערשטע עטליכע קערבלעך?

— געהט זיך דורך צו אייער נגיד. — האָבען די שכנים נעגעבען איין עצה דער אלמנה. — זאָגט איהם אזוי און אזוי, זיי וועלען איהם אָפּאַרבייטען.

ד.

ס'איז גרינג צו זאָגען: געה צום נגיד! נאָר וואָס טהוט נים אַ איד צוליעב פרנסה? די אלמנה איז זיך דורכגעגאַנגען צו רב

שמחה'לע וויינער, געטראָפען איהם אין דער בעסטער צייט, סאַמע נאָכ'ן עסען. איהר ווייסט, אז איהר דאַרפט צו עמיצען אָנקומען מיט אַ טובה, זאָלט איהר איהם טשאַטעווען נאָר נאָכ'ן עסען. נאָכ'ן עסען איז דער ערגסטער מענש ווייכער ווי פאַר'ן עסען; פאַר'ן עסען איז אַ מענש — אַ חיה.

— וואָס וועסט דו זאָגען עפּיס גוטס?

די אלמנה האָט איהם אָנידערגעלעגט אַ צעטעל, אזוי און אזוי — מאַשינעס.

רב שמחה'לע האָט אויסגעהערט מיט קאָפּ די גאַנצע צייט, גע־קאָלופּעט די צייהן, געווען רויט, אביסעל געשוויצט און עטוואָס געדרימעלט, דאָס הייסט, חלילה ניט געשלאָפען, נאָר געדרימעלט, געקוקט אויף איהר נאָר מיט איין האַלב אויג, בשעת מעשה גע־קלערט אביסעל וועגען געשעפט און אביסעל וועגען עניני המאַגען. רב שמחה'לע איז אביסעל אַ פולער, אביסעל צו פעטליך, האָבען איהם די דאָקטוירים געהייסען עסען מעהר פלייש און ווינציגער מעהל־שפּייז; און רב שמחה'לע האָט דוקא ליעב מעהל־שפּייז, ברויט, לאָקשען, קוגעלעך וכדומה אזעלכע זאַכען, וואָס ווערען גע־מאַכט פון מעהל. ער ווייסט, אז סע שאַדט איהם, נאָר אז ער זעהט דאָס, עסט ער, און אז ער עסט אָפּ, האָט ער חרטה...

— איז וואָס זשע מאַכסט דו, הייסט דאָס? — רופט ער זיך אָן צו דער אלמנה בשעת יענע ווערד אָנשוויגען, און ער הערט אויף צו דרימלען, קוקט אויף איהר מיט אָנדערהאַלבען אויגען.

— וואָס זאָל איך מאַכען? — ענטפערט איהם די אלמנה. — איהר הערט דאָך שוין, וואָס איך מאַך; אויף אַלע שונאים! איז ווען איך האָב איצט אויף אַ מאַשינע, אויף צוויי מאַשינעס, האָטש איין מאַשינע...

— וואָסער מאַשינע? — מאַכט ער צו איהר פערוואונדערט און קוקט אויף איהר שוין מיט ביידע אויגען.

— איך האָב דאָך אייך דערצעהלט, אז מיינע טעכטער ווילען זיך פאַרנעמען מיט נייהען, ווערען נייהטורינס, נייהען אויף דער

מאשינע, איז ניטאָ קיין מאשינע, צוויי מאשינעס דאַרפֿען זיי האָ־בען, מע גיט אויף אויסצאָהלען.

— דאָס איז אַ גוטע זאַך, זעהר אַ גלייכע זאַך נייהטורינס, נייהען, פֿאַרדיענען, מהיכתיתי, זעהר גליך!

נאָר תוך כדי דבור פֿליהט איהם דורך אַ מחשבה: „וואָס איז די מעשה, וואָס ס'איז מיר אַזוי אָנגעפֿילט דער מאָגען? איך האָב, דאַכט מיר, היינט גאָר אַזוי פֿיעל ניט געגעסען!" און איין אויג: הויבט ביי איהם אָן ווערען קלענער. נאָר מחמת די אלמנה ווערד אנשוויגען, חאַפּט ער זיך אויף און רעדט ווייטער צו איהר:

— נו, זעהר פֿיין, נייהען, מהכתיתי, פֿאַר וואָס ניט?

— האָב איך אייך געוואָלט בעטען, רב שמחה'לע, איהר האָט שוין אַזוי פֿיעל געטהאָן פֿון אונזערטוועגען, טאָמער וואָלט געווען אַ סברה, אַז...

רב שמחה'לע דערהערט, אַז סע שמעקט מיט אַ בקשה, אַ גמילות־חסד, געלד מסתמא, חאַפּט ער זיך אויף.

— אַז וואָס?

— אַז איהר זאָלט אויסלייהען דאָס ערשטע געלט, וואָס מע באַדאַרף אויף די מאשינעס.

— וואָסערע מאשינעס?

— אָט די, וואָס איך זאָג אייך, צוויי מאשינעס פֿון מיינע טעכ־טער'ס וועגען, האָטש איין מאשינע.

— ווי קומט צו מיר מאשינעס? וואָס פֿאַר אַ מחותן בין איך מיט מאשינעס?

— געלט! — זאָגט די אלמנה. — מאשינעס ווע‍לען זיי אַליין קויפֿען. מע גיט מאשינעס אויף אויסצאָהלען. למשל, איך צאָהל־איין איצט אַ פֿופֿציגער, און שפּעטער מיט דריי חדשים אַ פֿינפֿ־אונצוואַנציגער, און שפּעטער...

— איך וויים, איך וויים, דו באַדאַרפֿסט מיר ניט דערצעהלען. איך קאָן באַשטעהן, זיי זאָלען זיך באַגעהן אָהן מאשינעס. נאַ דיר נאָר מאשינעס!

— ווי אזוי זשע וועלען זיי נייהען? מיט די הענט קאָן מען אזוי פיעל ניט אָננייהען; אַלע נייהטורינס האָבען היינט מאַשינעס.
— ווילסט זיי מאַכען פאַר נייהטורינס? אַז אָך און וועה די יאָהר! דיין מאַן זאָל איצט אויפשטעהן און דערהערען, אַז דו ווילסט מאַכען פון דיינע קינדער נייהטורינס, וואָלט ער נאָך אַ מאָל געשטאָרבען. דו ווייסט? דיין רפאל איז געווען איין עהרליכער, אַ כשר'ער איד. אַזעלכע ווי רפאל איז נישטאָ! רפאל זאָל הערען נייהטורינס, וואָלט ער דאָס ניט אויסגעהאַלטען! ער וואָלט זיך — איך וויים אַליין ניט וואָס!
רב שמחה רעדט מיט הארץ. ער מיינט דאָס ערנסט. און וואָס ווייטער — העכערט זיך ביי איהם דאָס קול:
— נייהטורינס? הע! אַ שענע עובדה פאַר אַ אידיש מיידעל! הע! מיר ווייסען וואָס הייסט אַ נייהטורין! און נאָך ביי אידען! הע! רפאל'ס טעכטער נייהטורינס! און וואו בין איך? דו ווייסט, אַז דיין רפאל איז ביי מיר אויסגעוואַכסען? א י ך האָב איהם גע־מאַכט פאַר אַ מענטשען, פריהער גאָט, נאָכדעם איך. און ווער האָט איהם חתונה געמאַכט, אַז ניט איך? הע! ווילסט דו, אַז איך זאָל דערלאָזען אַזעלכעס? חס וחלילה! וואָס בין איך עפּיס? אַ שטיין? אַ ביין? אַ שייט האָלץ? הע!
די אלמנה — מיט דעם וואָס זי איז געקומען, מיט דעם איז זי אַוועקגעגאַנגען.
אַוועקגעגאַנגען און זיך געגעבען דאָס הייליגע וואָרט, געשוואָ־רען זיך מיט די הארבסטע שבועות, אַניט זאָל זי ניט דערלעבען איהרע קינדער מגדל זיין, אַז מעהר זאָל איהר פוס ניט זיין ביי רב שמחה'לען אין שטוב — בעסער געהן דיענען!

ה.

נאָר ס'איז גרינג אויסצורעדען „געהן דיענען“! רפאל דעם נאמנ'ס ווייב, אַ בעל־הבית'טע גלייך מיט אַלע כתרילעווקער בעל־הבית'טעס, וועט זיך שטעלען דיענען? שטעהן ביי אַ פרעמדען

אויוועו? זיצען ביי א פרעמדען טיש? איידער אזא לעבען איז שוין גלייכער שטארבען! און די אלמנה האט געבעטען אויף זיך דעם טוידט. און דאס מאל האט גאט, דער גרויסער אלמעכטיגער גאט, דער וואס איז איין אבי יתומים און א דיין אלמנות, דוקא דער־בארעמט זיך אויף דער ארעמער אלמנה, און האט זי נים געלאזט לאנג ארומדרעהען זיך אויף דער וועלט, איהר צוגעשיקט א גרינגען טוידט, א מין געשווילעכטס אזעלכעס אינוועניג. געמוטשעט זיך, און גוט געמוטשעט זיך, סך הכל א חדשים דריטהאלבען און אוועק־געשטארבען. און גראדע האט זיך בעדארפט טרעפען אזוי, אז ס׳איז אין כתרילעווקע אין דער צייט, א חוץ קליינע קינדער, קיינער נישט געשטארבען, האט מען די אלמנה בעהאלטען נים ווייט פון איהר מאן, כמעט א קבר נעבען א קבר — בעשערט געווען א גליק! און יוזעק האט שוין פאר איינס געזאגט קדיש אי נאכ׳ן טאטען, אי נאך דער מאמע, — און פון דעמאלט אן איז דאס יוזעק געווארען אזוי בעליעבט און טהייער ביי אלע שכנים און ביי אלע שכנות און ביי אלע די, וואס האבען איהם געהערט זאגען קדיש אין בית־המדרש, שטעהענדיג אויף א באנק, קוויטשען אויף זיין קינדערש קול׳כעל „יתגדל ויתקדש“... איטליכער, ווער עס האט געזעהען דאס דאזיגע קליינע יונגעל מיט׳ן קיילעכיגען היטעלע, מיט די שווארצע אויגעלעך און מיט די רויטע בעקעלעך, שטעהן אויף דער באנק אין בית־המדרש, און געהערט איהם זינגען דעם „יתגדל ויתקדש“, איז געבליבען שטעהן צוגעקאוועט, געזיפצט און פערטיעפט אין געדאנ־קען נישט קיין ליכטיגע, אין מחשבות נישט קיין פרייליכע, ווארום איטליכער מענש קאן חלילה שטארבען, איטליכער מענש האט קליי־נע קינדער, וואס קאנען חס ושלום בלייבען יתומים, מע זאל בעהיט און בעוואהרענט ווערען! און מע רוקט־אונטער דעם קליינעם יתומ׳על ווער א קאפיקע און ווער איין עפעל, אביסעל פאר רחמנות און אביסעל פאר „צדקה תציל ממות“...

דעם אמת דארף מען זאגען, אז יוזעק איז טאקי געווען א גע־ראטען קינד מיט אזא מין פנימ׳על, וואס סע בעט זיך: „האב מיך

ליעב". און דערצו האָט ער געהאַט אַ גוט קעפּעל און איז געווען אין דער כתרילעווקער תלמוד־תורה דאָס בעסטע יונגעל; נח דער מלמד האָט זיך ניט געקאָנט אָנלויבען פון איהם. און די גאַנצע שטאָדט האָט מיט איהם געקלונגען.

— עפּיס לויבט מען זעהר רפאל דעם נאמנ׳ס זוהנדעל.

— יוזעק׳ען? מע זאָגט, ס׳וועט עפּיס זיין נאָר איין חריפות אין דער וועלט!

— און וואו דאַרף זיך פאַרוואַלגערען אַזאַ איין אַנטיקעל? צווישען אָרעמע לייט, אויפ׳ן מיסט!

— תמיד אַזוי. ווער לעבט? דער אַלטער משה־אהרן, אָהן הענט און אָהן פיס. ווער שטאַרבט? רב שמחה׳לעס איידעם, אַ פרישער, אַ געזונטער, אַ טאַטע פון קינדער און אַ יונגערמאַן מיט געלט — נעמט ער און שטאַרבט אַוועק!

— איהר זאָגט, רב שמחה׳לעס איידעם? למאי פּייסי דעם נגיד׳ס שנור?

— וואָס מאַכט זי?

— זי מאַכט! מע האָט שוין דריי מאָל אָראָפּגעבראַכט דעם פּראָפעסאָר פון יעהופּעץ.

— אַזוי? איך זאָל עס פאַרמאָגען וואָס סע וועט קאָסטען האָטש האַלב, רבונו־של־עולם!

— ס׳איז אודאי אַ וועלט!

— אַ וועלט מיט וועלטעלעך!

אַזוי שמועסט מען זיך דורך אין כתרילעווקע און מע קריטי־קירט די אַרבייט פונ׳ם רבונו־של־עולם אויף וואָס די וועלט שטעהט: וועמען גאָט ניט יאָהרען, און וועמען ניט! וועמען גאָט ניט געלד, און וועמען קדחת! וועמען גאָט ניט גראָטענע קינדער, און ווע־מען — דער רוח ווייסט וואָס!... קיינעם קומט ניט אויף די גע־דאַנקען זיך פערטראַכטען: פון וואַנען לעבען די דאָזיגע גראָטענע קינדער? וואָס עסען זיי? ווער קליידט זיי? צי פריהרען זיי ניט אוים אין די לאַנגע ווינטערנעכט אין די קאַלטע קעלערם? צי וואַכ־

סען זיי ניט אויס קיין קאַליקעס, הויקערס, פאַרטיגע אָרעמע לייט, איבעריגע אומגליקליכע נפשות אויף דער וועלט?...

אַ גליק, וואָס די שוועסטער, שרה און רבקה, האָבען זיך דער־שלאָגען צו אַ מאַשינע, און דאָס האָבען זיי צו פערדאַנקען זייערע דריי שכנה׳טעס, בתיה די רופא׳טע, פעסי די שמש׳טע און סאָסי די טענדלערקע, וואָס זיצען מיט זיי אונטער איין דאַך. זיי האָבען זיך צענויפגעלעגט אַלע דריי און האָבען אויסגעליהען די ערשטע עטליכע קערבלעך, און דאָס איבעריגע — אויף אויסצאָהלען, און ס׳איז געוואָרען אַ מאַשינע. און וואָס איז דער חדוש? מען איז דאָך לעבעדיגע מענשען. וואָס דען זאָלען טהון צוויי מיידלעך, שוין דערוואַכסענע, מיט אַ קליין יונגעל אַ יתום׳על אויף די הענד? אַ שלאַנג, זאָגט מען, האָט אויך רחמנות אויף די קליינע שלייגנעלעך, ובפרט אַ מענש!

איין חסרון נאָר, וואָס די מאַשינע קלאַפּט אין קאָפּ אריין אַ גאַנצען טאָג מיט אַ גאַנצער נאַכט, וואָרום ארבייט איז, דאַנקען גאָט, פאַרהאַן, און ביידע שוועסטער נייהען אויף דער מאַשינע, מע בייט זיך מיט דער ארבייט און מע „נעמט זיך איבער די הענט“. דאָס הייסט, בשעת איין שוועסטער נייהט אויף דער מאַשינע, הייצט די אַנדערע איין דעם אויוועו, און, פאַרקעהרט, בשעת איינע שטעלט דעם וואַרעמעס, נייהט די אַנדערע אויף דער מאַשינע. און די מאַ־שינע הערט ניט אויף צו קלאַפּען, און די שכנה׳טעס האַלטען זיך ביי׳ם קאָפּ און הערען ניט אויף צו וואָרטשען שטילערהייד:

— נאַ דיר אַ גראַנער!...

ו.

נאָט איז אָבער אַ גוטער; ער שיקט צו די רפואה פאַר דער מכה. די רפואה איז געוועזען יוזעק. אין יעדער שטוב מאַכט זיך, אַז סאיז וויסט און פינסטער, די צייט איז שלעכט, די געשעפטען געהען ניט, ס׳איז ביטער אויפ׳ן הארצען, — ווערד געבאָרען אַ קליין ווערוריקעל, און די גאַנצע שטוב בייט זיך איבער. תחילת שרייט

דאָס קיינע וועוריקעל, קווישעט, רייסט זיך איפּ'ן בייכעל, לאָזט ניט שלאָפען קיינעם. נאָר אָט איז דאָס וועוריקעל אביסעל אונ־טערגעוואכסען, עס הערט־אויף צו שרייען, עס עפענט־אויף די אוי־געלעך און סע קוקט, ווי אַ זינדיגער מענש: — „זעהט נאָר, ווי סע קוקט מיט אויגען! אַנו, פּיצעלע! אַנו, ברעקעלע!" און דאָס וועוו־ריקעל עפענט אויף דאָס מיילעכעל, שטעלט־ארויס דאָס צינגעל, און סע הויבט אָן צו לאַכען, — און עס ווערד ליכטיג אַלעמען אין די אויגען: — „זעהט נאָר, זעהט, סע לאַכט, איך זאָל אַזוי זיין געזונט, סע לאַכט!"... אַ גדולה, אַ שמחה, אַ פריידע אויף דער נשמה! די גאַנצע שטוב איז פול מיט דעם, איטליכער טראָגט זיך מיט דעם ארום, מע פערגעסט אָן די צרות, די ביטערקייט פון'ם לעבען ווערד פערצוקערט, ס'איז נאָר אַ חיות און געננוג!

דאָס איינגע איז געווען מיט אונזער יוזעק'ען. יוזעק איז גע־ווען דאָס ליעבע וועוריקעל, וואָס אַלע האָבען איהם ליעב געהאַט און ארומגעטראָגען זיך מיט איהם. און אַז ס'איז געקומען ערב פּסח, האָט מען איהם אויסגעקליידט בגדי־מלכות, אָנגעטוהן אַ קאַפּאָטקעלע מיט הויזלעך אויף שלייקעס, אויפגענייהט אַ פּאָר שטיוועלעך און געקויפט אַ ניי היטעלע, צוגעזאָגט איהם שענקען ניסלעך און בעצייטענס איהם געמאַכט אַ סקאָוורעדע לאַטקעס פון מצה־מעהל, איהם קאַלי געמאַכט דעם מאָגען און שיער ניט אריבער־געפּעקעלט איהם אויף יענער וועלט.

— ווער בעט אייך, איהר זאָלט איהם האָדעווען מיט דער שוואַרץ־יאָהר ווייסט וואָס? — האָבען די שוועסטער געשריגען אויף די שכנה'טעס.

— שאַ, שאַ, קוקט זיי אָן אביסעל! מע האָט געגעבען דעם קינד אַ לאַטקע מיט שמאַלץ, וואָס סע טהוט זיך דאָ!

אַזוי האָבען די שכנה'טעס פערענטפערט זיך, און בתיה די רופא'טע האָט געטהאָן אַלסדינג, וואָס זי האָט געקאָנט, און האָט אָפּגעראַטעוועט דאָס קינד. און ס'איז געקומען ערב פּסח, האָט

מען יוזעק׳ען מיטגעגעבען אַ העמד מיט דריי גראָשען און אָפּגע־
שיקט איהם אין באָד אריין. און אַז ער איז געקומען פון באָד, האָט
מען איהם אָנגעטהאָן די נייע מלבושים׳לעך, און ער האָט געשיינט
ווי די זון.

— אַ קייזערליך קינד! — האָבען זיי געזאָגט איינע צו דער אַנ־
דערער.

— קיין עין־הרע נים, קיין בייז אויג זאָל איהם נים שאַדען!

און יוזעק האָט גענומען דאָס סדור׳על און איז געגאַנגען אין
שוהל אריין דאַווענען, געזאָגט קדיש און געקומען אַהיים מיט אַ
ברייטען גוט יום־טוב און געטראָפען דעם טיש גרייט מיט מצות,
מיט אַ פלעשעל ראָזינקעס־וויין, מיט מרור, חרוסת, קאַרטאָפּלים
און זאַלץ־וואַסער — אַלסדינג איז געווען, אַלץ, וואָס מע בעדאַרף,
נאָר איין זאַך האָט געפעהלט: ס׳איז נישט געווען, ווער ס׳זאָל
אָפּרעכטען דעם סדר.

נישט געווען קיין מלך!

ז.

אַלע דריי שכנה׳טעס זענען געווען אַלמנות. דאָס הייסט, צוויי
זענען געווען אַלמנות און איינע אַ גרושה. קיין קינדער האָבען זיי
אויך נים געהאַט. דאָס הייסט, זיי האָבען געהאַט קינדער, נאָר נישט
ביי זיך; אין דער פרעמד זענען זיי געווען, צעזעעט און צעשפּרייט
איבער דער גאָרער וועלט: ווער — אַ בעל־מלאכה, און ווער —
אין אַ קלייט, און ווער — פערוואָרפען אינ׳ם ווייטען־ווייטען אַמע־
ריקאַ. זייער מזל, אָדער זייער שלים־מזל, האָט צענויפגעטריבען
די דאָזיגע דריי ווייבער אין איין שטוב, ביי בתיה די רופא׳טע,
וואָס זי איז געווען די בעל־הבית׳טע און זי איז געווען צווישען זיי
די נגידית.

געזעסען אַלע דריי אונטער איין דאַך, געשטאַנען ביי איין אוי־
ווען, געבאַקען ברויט פון איין באַקדייזשע, געקעשטשינעט חלה פון

איין מולטער, האָט זיך יעדע פון זיי געהאַט איהר בעזונדערען טיש, וואָרום ס'איז שווער, אַז דריי ווייבער זאָלען קאָנען הויזען, אויס־קומען צווישען זיך. אויב איהר זעהט היינטמאָדישע דאַמען לעבען פריינדליך, קושען זיך, בשעת מע קומט איינס צו דאָס אַנדערע אויף אַ זשורפיקס, זיצען אינאייינעם און קנאַקען ניסלעך,—זאָל אייך קיין חדוש ניט זיין: ס'איז נאָר דערפאַר, וואָס מע זיצט ניט אונ־טער איין דאַך און מע שטעהט ניט ביי איין אויוועןאון מע באַקט ניט פון איין באַקדייזשע און מע רעשטשינעט ניט פון איין מול־טער.

צווישען די דריי הונדערט זעבציג טעג, וואָס ס'איז פאַרהאַן אין יאָהר, האָבען זיך אונזערע ווייבער אַ מאָל דריי הונדערט גע־קריעגט; נאָר איך ווייס ניט, וואָס ווערד ביי אייך אָנגערופען גע־קריעגט? מע האָט חלילה איינס ביי דאָס אַנדערע ניט צוגענומען גאָרניט, חלילה נישט בעלעדיגט, ניט אָנגעריהרט אין כבוד, נאָר גלאַט, דריי כאַראַקטערען קאָנען זיך ניט אויסגלייכען. למשל, פעסי די שמש'טע האָט ליעב פערשאַרען דאָס גאַנצע פייער אין אויוועןאון פערשטעלען מיט דער זאַסלינקע. וואָס קומט איהר דערפאַר? האָט אָבער סאָסי די טענדלערקע אַ טבע צו שטעלען אַלע אין דער־פריה אַ קריגעל ציקאָריע אויפ'ן פריפעטשיק. איז, דאַכט מיר, אויך ניט קיין עולה; זי וועט דאָך ניט קריכען מיט איהר קריגעל צי־קאָריע צווישען די פליישיגע טעפּלעך! זאָגט אָבער פעסי די שמש'טע, אַז ס'איז ניט כדאי, אַז איבער אַ קריגעל ציקאָריע זאָל כפרה ווערען די חלה אין אויוועןיזאָגט סאָסי די טענדלערקע: לאָזען איהרע שונאים זיין די כפרה! זאָגט איהר פעסי די שמש'טע, אַז זי האָט, אפנים, היבשליך שונאים? זאָגט סאָסי די טענדלערקע: „ניט צו פאַרזינדיגען, איך האָב זיי גענוג, מע זאָל זיי געדעכט זעען און זיי זאָלען שיטער אויפגעהען". זאָגט איהר פעסי די שמש'טע: „פון ווען אָן זענט איהר דאָס געוואָרען אַזוי באַרעדעוו־דיג?" זאָגט איהר סאָסי די טענדלערקע: „פון זינט איך האָב מיך באַזעצט אינ'ם דאָזיגען וויסטעניש". רופט זיך אָן בתיה די רופא'־

טע, די בעל־הבית'טע פון דער שטוב, וואָס שטעהט בשעת מעשה
ביי דער זייט, פערלעגט די פעטשיילע הינטער די אויהערען, מיט
אַ קאַטשעלקע אין די הענד, און קאַטשעט אַ בלאַט לאָקשען אויף
שבת: „איך וויים ניט, וואָס איז אייך דאָ אַזוי וויסט? די סך
דירה־געלטען, וואָס איהר צאָהלט זיך אָן?“ זאָגט צו איהר סאָסי
די טענדלערקע: „גוט איז אייך, אַז איהר זענט אַ נגידית'טע און
האָט, קיין עין־הרע, אַ סך געלט!“ זאָגט צו איהר בתיה די רופא'־
טע: „וואָס געהט אייך אָן, צי אַ סך, צי ניט קיין סך? ביי אייך
האָב איך ניט צוגענומען גאָרניט?“ זאָגט צו איהר סאָסי די טענד־
לערקע: „וואָס האָט איהר ביי מיר צו נעמען? דעם דלות? נעמט
אייך איהם!“ זאָגט איהר בתיה די רופא'טע: „האַלט זיך מיט
איהם געזונטערהייד!...“ רופט זיך אָפּ פּעסי די שמש'טע: „פון
דלות איז קיינער ניט באוואָהרענט! מע האָט שוין געזעהען פיינע
בריה'ס מיט איינענע הייזער ליגען פון דעסטוועגען גוט אין דער
ערד!...“ „און באַקען בייגעל“... — העלפט איהר אונטער סאָסי
די טענדלערקע. ווערד בתיה די רופאי'טע אין כעס און פאַלט אָן
אויף סאָסי די טענדלערקע. שטעלט זיך איין פאַר איהר פּעסי די
שמש'טע. ווערד אַ גערודער צווישען אַלע דריי ווייבער, אַ מיש־
מאַש, אַ צענויפגיסעניש פון ווערטער, רעד און משלים: „געזע־
הען אביסעל אַ מליץ־יושר'טע!“... „נעפעלט אייך אַ השגה פון אַ
אידינע!“... „געפעלט אייך ניט, וועט איהר מיט מיר קיין שדוך
ניט טהון“... „מע זוכט אַ שער, רופט זיך אָפּ דאָס אויבערשטע פון
שטויסעל!“... „אַ משל קאַבאַק!“... „אויך מיר אַ נגידית'טע —
איבער אַ קאַטשערע מיט אַ לאַפּעטע“... „לאָז זיין שטיל, פּיסקאַט־
קע, וואָרום סע קאָן פליהען אַ קאַטשערע אין קאָפּ אריין“... „איך
וויים ניט וועמען, איהר זענט בילכער“... „נאַ זשע דיר טאַקי!“...
נאַ דיר!“... „נאַט אייך ביידע!“...

איהר מיינט, וואָס איז דאָס געווען? פּעטש? חס וחלילה! —
פייגען, פייגען פון צוויי צענויפגעדרעהטע פינגער, אינמיטען אַ
דריטער, און גלייך אין נאָז אריין.

ח.

האָט קיין פּאַראיבעל ניט, וואָס איך וועל אייך זאָגען: איך האָב מורא, אַז ווען חלילה מע שפּאַנט צענויף דריי היינטמאָדישע דאַמען און מע קוועטש זיי צענויף אַלע אינאיינעם אונטער איין דאַך, ווי מע האָט צענויפגעקוועטשט אונזערע דריי ווייבער, בין איך אייך ניט ערב, וואָס דערפון וואָלט אַרויס; עס קאָן זיין, עס וואָלט ניט אַרויס גאָרניט, און עס קאָן זיין, אַז עס וואָלט געוועזען מיאוס, נאָך מיאוס'ער, ווי ביי מיינע דריי שכנה'טעס... איך מיין חלילה דערמיט קיינעם ניט בעלעדיגען; נאָר גלאַט, מע רעדט — רעדט מען...

איך קעהר מיך אום צוריק צו מיינע ווייבער. נאָך אַלע מחלוקת'ען מיט די מיאוס'ע „קאָנפליקטען", וואָס צווישען זיי פלעגט פּאָרקומען, איז מען זיך קיין שונאים, חס ושלום, ניט געוועזן. וואָרום וואָס, אייגענטליך, האָט מען געהאַט איינס צו דאָס אַנדערע? חלילה אָפּגענומען פּרנסה? אָט האָט מען זיך געקריעגט, און אָט האָט מען זיך איבערגעבעטען. און ווער שמועסט, אַז ס'איז געקומען פּסח, איז מען גאָר געוואָרען שלום, אחדות, נפש אחת, וואָרום אַלע דריי האָבען געבאַקען מצות אין איין טאָג, אַלע האָבען געשטעלט איין דייזשקעלע באָרשט, אַלע האָבען געהאַנדעלט איין מציאה אַ זעקעל קאַרטאָפּלים, און אַלע האָבען זיך געזעצט צום סדר ביי איין טיש, טאַקי ביי דער בעל־הבית'טע, ביי בתיה די רופא'טע, אינאיינעם מיט איהר געהויבען די שיסעל, איהר נאָכגעזאָגט שטילערהייד וואָרט ביי וואָרט די הגדה, וואָס בתיה האָט געלייענט אויף עברי־טייטש פון אַ גראָבען סדור.

נאָר דאָס איז אָבער געווען אַמאָל, בשעת בתיה דער רופא'טעס מאַן, ישראל דער רופא, האָט נאָך געלעבט, פלעגט ער אָפּרעכטען דעם סדר. נאָכדעם, אַז ישראל דער רופא איז געשטאָרבען, האָט איינער פון די שכנה'טעס זיהן געפּראַוועט דעם סדר. איצט, אַז אַלע האָבען זיך צעפּאָהרען, דער אהער און דער אהין, און אין דער

גאנצער שטוב איז געבליבען איין מאנסביל יוזעק, איז געוואָרען צווישען די ווייבער א רעד, אפשר וואָלט געווען א סברה, אז יוזעק זאָל היינטיגס יאָהר אָפּרעכטען דעם סדר? יוזעק איז א יונגעל, וואָס לערענט שוין חומש, און עברי זאָגט ער ווי א וואסער, — פאר וואָס זאָל ער ניט זיין דער מאַנסביל, דער מלך?

— יוזעק, ווילסט זיין א מלך?

א מלך? פאר וואָס ניט? ווער זאָגט זיך עס אָפּ פון מלוכה?

— אז אָך און וועה איז צו דער מלוכה, אז יוזעק איז דער מלך!...

אזוי האָבען געזאָגט די דריי ווייבער מיט די צוויי שוועסטער און האָבען איהם אויסגעבעט זעהר א שענע „היסב־בעט", ארומגע־לעגט מיט קישענס, און יוזעק, אז ער איז געקומען פון שוהל מיט'ן ברייטען גוט יום־טוב, האָט ער זיך געזעצט על כסא מלכותו, אין די נייע יום־טוב'דיגע בגדים־לעך, ווי איין אמת'ער מלך.

ט.

דריי זאַכען: געהניצען, לאַכען און וויינען — דאָס זענען פון די ענינים, וואָס מע נעמט זיך אָן איינער פונ'ם אנדערען. געהני־צען, לאַכען און וויינען איז ניט ביי אונז אין די הענד.

ביי'ם סדר, וואָס מיר בעשרייבען אצינד, סאַמע צום רעכטען שפּיץ, בשעת דער יונגסטער פון די מלכים, יוזעק דער יתום, האָט נאָך דעם ברייטען „לפיכך" מיט'ן שענעם „הלל" אויפגעהויבען דעם צווייטען כוס און אָנגעהויבען זאָגען דעם „הריני רוצה לקיים מצות כוס שני של ארבע כוסות" און געוואָלט צוטראָגען דאָס גלעזעל צום מויל, האָט זיך געלאָזט הערען צווישען די ווייבער א יאָמער־ליך געוויין, ווי מע בעוויינט א טוידטען.

ווי אזוי דאָס האָט זיך געטראָפען: ווער פון זיי האָט פריהער אָנגעהויבען וויינען, — איז שווער צו וויסען. בשעת יוזעק האָט אָפּגעמאַכט דעם קידוש און אָנגעהויבען צו זינגען דעם „עבדים היינו", האָט איינע פון די צוויי שוועסטער זיך דערמאָנט, אז פאר־

איאהרען אין דער צייט זענען זיי אויך געזעסען ביי'ם סדר; נאר ס'איז געווען איין אנדער סדר. דער טאטע האט געלעבט, און די מא־מע האט געלעבט, און זיי, די צוויי שוועסטער, האט מען אויפגע־נייהט אויף פסח נייע קליידלעך. זיך גארנישט געריכט, אז זיי וועלען איצטער בעדארפען זיצען ביי א פרעמדען טיש מיט פרעמ־דע ווייבער, און יוזעק וועט זיי אפרעבכטען דעם סדר... און ביי איי־נער פון די צוויי שוועסטער האט אנגעהויבען פינטלען איין אויג, אונטערציטערען די אונטערשטע ליפ. און אויף איהר קוקענדיג, האט זיך ביי דער אנדערער שוועסטער אנגעהויבען לאזען א טרער נאך א טרער. און אויף זיי קוקענדיג, האט זיך איינע פון די דריי שכנה'טעס דערמאנט אויך אן איהר אומגליק: אז נתי דער שמש, איהר מאן הייסט דאס, האט געלעבט, איז איהר געווען גוט ווי די וועלט, דאס הייסט, גוט איז איהר קיינמאל נישט געווען, נאר בע־סער ווי איצטער אודאי, אז זי בעדארף זיין א פיד'שמש'טע, ווארום עוזר דער שמש, וואס איז פריהער געווען ביי נתי דעם שמש א פיד'־שמש, איז היינט געהויכט געווארען, ארויף נאך איהר נתי'ס טוידט פון פיד'שמש אויף שמש, און זיין ווייב גנעסי איז געווארען אזוי גרויס, טאטעניו, אז מע קאן שוין גאר צו איהר נים צוטרעטען!...

אזוי האט זיך געטראכט פעסי די שמש'טע און האט געמאכט בשעת מעשה אזא קרום פנים, אז סאסי די טענדלערקע האט בע־דארפט זיין שטארקער פון אייזען, זי זאל זיך איינהאלטען פון טרערען. סאסי האט זיך דערמאנט אן טרויעריגע זאכען: זיעבען און זיעבעציג ווייבער, וואס רייסען פון די הענד, לאזען נישט פער־דיענען א גראשען, צעבאלעווען די קונה'טעס, מאכען פון זיי א תל, א תל! היינט האט זי זיך דערמאנט אן איהר עלטערע טאכ־טער, וואס זי איז געשטארבען שוין לאנג, נאך קינדוויז, ראסי האט זי געהייסען; ווען ראסי זאל געווען נים שטארבען, וואלט זי שוין איצטער געווען א מיידעל צו לייטען, און אפשר א מאמע פון קינ־דער. און אויך אן איהר מאן האט זי זיך דערמאנט, ווי ער איז נע־באך אפגעקומען כל ימיו, געווען א פינסטערער קאליקע, א לא־יוצלח

לשום מלאכה, א קראַנקער נעבאך — און סאַסי די טענדלערקע, נאַכ־זאַגענדיג שטילערהייד בתיה דער רופא'טע די הגדה און צושאָקלענדיג זיך גלייך מיט איהר צום טאַקט, בעוואשט זי זיך מיט טרערען. און אַפילו די פירזאַגערין אַליין, בתיה די רופא'טע, הערט זיך אַליין ניט צו צו די ווערטער פון דער הגדה, וואָס גיסען זיך ביי איהר אָהן איהר וויסען, דערמאָנט זיך אויך אָן איהרע אייגענע צרות, אָן איהרע קינדער, וואָס זענען אַוועק אין דעם ווייטען־ווייטען אַמעריקא. זיי שרייבען אַפילו פון דאָרטען גאַנץ גוטע בריוולעך, אַז זיי מאַכען דאָרטען א גוט לעבען; היינו, זיי אַרבייטען זעהר א סך און זענען מענשען גלייך. צו בעווייזען, ווי גוט זיי איז, האָבען זיי איהר געשיקט זייערע פאָרטרעטען, וואָס דאָרטען רופט מען דאָס „פיקטשערס", און זאָגען איהר צו, אַז אויב די געשעפטען, אָדער, ווי מע רופט דאָס דאָרטען, די „ביזנעס", וועלען זיך אַביסעל פערבעסערען, וועלען זיי איהר צושיקען עטליכע קערבלעך, אָדער, ווי מע רופט דאָס דאָרטען, „דאָללערס", מיט א שיפסקאַרטע און וועלען זי אַריבערנעמען אַהינצו, אין דעם גרויסען גליקליכען לאַנד, וואו אַלע מאַכען א לעבען, וואו אַלע מענשען זענען גלייך. א מענש מעג דאָרטען אויסציהען זיך אין מיטען גאַס פון הונגער, וועט איהם קיינער ניט זאָגען „קרום געהסט דו"... נאָר אַזוי לאַנג קרענקען די שונאים, ווי לאַנג בתיה וועט ניט פאָהרען אַהינצו. זי האָט דאָ אויך קינדער. אַי, ס'איז זיי נעבאך ניט גוט? — וואָס זאָל מען טהון? ס'איז א גאָטס־זאַך. אַלסדינג איז פון גאָט!

אַזוי טראַכט זיך בתיה די רופא'טע און לייענט די הגדה, ווי א וואַסער, און זי אַליין בעמערקט גאָר ניט, ווי זי וויינט און גיסט מיט טרערען. ביז ס'איז געקומען צום צווייטען כוס פון די ארבע כוסות, אַז דער יונגסטער פון די מלכים האָט זיך אָפּגעשעפּעלט אָפּ־טרינקען א ביסעל וויין, האָבען זיך אַלע ווייבער אַליין דערשראָקען פאַר זייער געוויין, און בתיה די רופא'טע איז אָנגעפאַלען אויף זיי מיט א געפּילדער, זיך אויסגעווישט די אויגען מיט'ן פאַרטוך און אויסגעשנייצט די נאָז:

— וואָס האָט איהר זיך צעיאַחמערט פלוצים אין מיטען דריי־נען? וואָס איז היינט, יום־כפור? צי תשעה־באב? געזעהען אביסעל!

ערשט דעמאָלט האָבען זיך די ווייבער בערוהיגט. ווען איינע פון זיי האָט אונטערגעטראָגען דעם מלך אַ קוואָרט וואסער מיט אַ טאַז אויף צו וואַשען זיך, די אַנדערע האָט דערלאַנגט די הייסע פיש פונ'ם אויווען, די דריטע האָט צוגעטראָגען דעם חריין. דער יונגסטער פון די מלכים האָט געמאַכט אַ ברכה, „על אכילת מצה", די ווייבער האָבען געענטפערט אמן, און די סעודה האָט זיך אָנגע־הויבען שטיל, אָהן ווערטער.

קדלת וקדשת

אַ האַרצרייסענדיגע טראַגעדיע איבער
אַ יום־טוב'דיגען קידוש.

געשריבען אין יאָהר 1916.

קְדַלְתָּ וְקִדַּשְׁתָּ

א.

(מיין צונעמעניש. — שוואכע פעהיגקייטען. — וואס וועט זיין פון מיר? —)

„איוואן פּאַפּערילע"... קיין אנדער נאָמען האָב איך ניט געהאַט אין דער היים צווישען אַ גאַנצע חאַליאַסטרע. אפשר דערפאַר, וואָס איך האָב ניט געוואָלט לערנען? דאָס אחוץ. וועלען האָב איך טאַקי ניט געוואָלט. ווער וויל דאָס לערנען? אָדער אפשר דערפאַר, וואָס איך האָב געהאַט אַ גראָבען קאָפּ? דאָס קאָן אויך זיין. קיין שטאַרק גוטען קאָפּ האָב איך טאַקי ניט געהאַט. דאָס הייסט, די תפיסה איז ביי מיר געווען — אַזוי האָט דער רבי געזאָגט — אַ האַרטע תפיסה. איידער איך האָב תופס געווען אַ זאַך, איז אָנגעקומען שווערליך. דערפאַר אָבער איז דער זכרון געווען ביי מיר, ניט פאַר אייך גע־דאַכט, זעהר־זעהר אַ שוואַכער! ניט געווען די זאַך, וואָס איך זאָל געדענקען. אָט האָב איך אויסגעלערנט אויף אויסווענינ, און אָט האָב איך עס שוין פערגעסען. איך קאָן מיך גאָר ניט דערמאָנען אָן די קלעפּ, מיט די פּעטש, מיט די שמיץ, וואָס מע האָט מיר אריינגעטיילט. אומזיסט האָט נעבאַך מיין טאַטע זיך אָפּגעגעסען דאָס הארץ. אומזיסט זענען נעבאַך געווען דער מאַמע'ס טרערען. עס האָט קיין זאַך מיך ניט גענומען.

— גוואַלד! איוואַן פּאַפּערילע! וואָס וועט זיין פון דיר?

— גוואַלד! אידישע קינדער! וואָס וועט זיין פון מיר?...

ב.

(מיין טאַטענ'ס פרייד. — מזל טוב, איך בין שוין אַ חתן. — מיין מחותנ'ס יחוס און מיין כלה'ס מעלות. — איך פאָהר צו מיין כלה אויף יום־טוב. —)

איך האָב שוין אַמאָל געזעהען מיין טאַטען פריילִיך זיין. למשל, פּורים צו דער סעודה. שמחת־תורה נאָך הקפות. אויף אַלער־ליי שמחות. נאָר אַזוי פריילִיך, ווי ער איז געווען יענעם ערב

פסח. וואָס איך געה אייך דערצעהלען. — האָב איך איהם נאָך קיינמאָל ניט געזעהען. וואָס זשע איז מיט איהם געווען די גדולה?— איך בין אַ חתן געוואָרען. מזל־טוב! מיט מזל זאָלט איהר לעבען! ווער איז דער מחותן? — דער מחותן איז שוין איין מאָל אַ מחותן. ערשטענס, אַ מיוחס. די האָרינשטיינס פון ראָדאָמישל האָט איהר געקענט? די זוסמאַנס פון אָסטרע ווייסט איהר? און די טשער־נאָבילסקים פון שפּאָלע האָט איהר אויך געהערט? איז ער ביי זיי געווען אַ קאָמיסיאָנער. ניט היינט. נאָר אַמאָל. איידער ער האָט זיך מיט זיי צעקריעגט... היינט איז ער שוין אַליין אַ סוחר. ניט קיין גרויסער. נאָר אַ סוחר. נדן גיט ער אויך. ניט קיין סך. מיין טאַטע גיט צוויי מאָל אַזוי פיעל. דערפאַר אָבער גיט מען מיר אַ כלה — שוין איין מאָל אַ כלה! איך אַליין קען זי נאָך ניט. איך האָב זי נאָך ניט געזעהען. נאָר די. וואָס האָבען זי געזעהען, קאָנען זיך פון איהר ניט אָפּלויבען. און געזעהען האָבען זי דער טאַטע, די מאַמע, מיינע אַיין עלטערע שוועסטער און איהר מאַן, מיין שוואָ־גער. זאָגט די מאַמע, אַז זי איז אַ שענע. און די שוועסטער זאָגט, אַז זי איז ניט אַזאַ שענע, ווי אַ קלוגע. און מיין שוואָגער דרינגט. אַז זי איז ניט אַזאַ קלוגע, ווי אַ גוטע. עס ליגט איהר די גוטסקייט אויפ'ן פנים. זאָגט דער טאַטע, אַז וואָס זי זאָל ניט זיין, בין איך זי ניט ווערטה... ווערטה ניט ווערטה—אַבי איך האָב זי. אַזוי טראַכט איך מיר און קוק שוין אַרויס אויפ'ן פסח, ווי איין עהר־ליכער איד אויף משיח'ן. וואָרום איך האָב געהערט זאָגען, אַז אויף פסח פאָהר איך מיך דורך צו מיינע מחותנים צו גאַסט.

ג.

(אַ קאָמפּליצירטער קידוש. — אַ הבדלה אַ צונאַב. —)

צו די מחותנים, חלילה ניט צו דער כלה. אַזוי זאָגען זיי, מיינע טאַטע־מאַמע. וואָס איך דענק וועגען דעם—דאָס איז מיין עסק. און ווייל איך בין נאָך ביי זיי אין רשות, מוז איך מיך אונ־טערגעבען און אויסהערען אַלסדינג, וואָס זיי וועלען מיר זאָגען. און וואָס זאָגט אַ טאַטע אָדער אַ מאַמע? זיי זאָגען, אַז איך זאָל זיך האַלטען, ווי אַ מענטש, און אַז איך זאָל זיצען, ווי אַ מענטש,

און אז איך זאָל עסען, ווי אַ מענטש, און אז איך זאָל ניט רעדען קיין נארישקייטען.

— בקיצור, דו זאָלסט זיך ניט ארויסבאווייזען, אז דו ביזט אַ איוואַן פּאַפּערילע...

אָט דאָס זאָגט מיר אָן דער טאַטע און פערהאַפּט זיך:

— שאַ! דעם יום־טוב'דיגען קידוש קענסט דו שוין, צי ווער—וואָס?

לאָזט זיך אויס, אז ניין. איך קען איהם נאָך ניט. פון וואַנען זאָל איך איהם קענען? פון פאַראַיאָהרען? ווער האָט דאָס אַזאַ קאָפּ? ובפרט, אז היינטיגער פסח פאַלט אויס אַקוראַט שבת־צו־נאַכטס—און דאָס איז איין אומגליק! דאָ מוזט איהר קענען קידוש מיט הבדלה אינאיינעם. דער פּסח'דיגער קידוש אליין, מאָהלט אייך, איז אויך אַ געניגענדיגע מכה—געה געדענקט דעם „זמן חרותנו". איז קאַרג—נאָט אייך נאָך אַ הבדלה אַ צוגאָב, מיט אַ „קדשת", און מיט אַ „הבדלת וקדשת". אַ גוט שטיקעל ארבייט!

— נישקשה, ביזט ניט קליין אויסצולערנען, — זאָגט דער טאַטע — האָסט נאָך געזונטע דריי וואָכען צו פּסח...

ד.

(דער רבי שטודיערט מיט מיר דעם קידוש. — אַ פרייהע האַנד. — אַ הבדלת מיט אַ וקדשת. —)

פערלאָזען זיך פון דעסטוועגען איינגאַנצען אויף מיין יושר איז מיין טאַטע קיין בעלן נישט. הייסט ער מיר, איך זאָל איהם צו־שיקען דעם רבי'ן. וואָס דאַרף ער דעם רבי'ן? ער וויל איהם בעטען, ער זאָל מיט מיר איינשטודיערען דעם יום־טוב'דיגען קידוש מיט דער הבדלה אינאיינעם. אָבער אַזוי—אַז איך זאָל איהם קענען, ווי אַ וואַסער. ער זאָגט אָן דעם רבי'ן מיט'ן הארבען וואָרט:

— איהר זאָלט אויף איהם קיין כבוד ניט לעגען, אויף דעם חאַמולע, חאָטש ער איז מיינער אַ זוהן. פּאַסעם זאָלט איהר פון איהם שניידען! דעם קידוש זאָל ער מיר קענען!...

דער רבי האָט מעהר נישט בעדאַרפט, ווי אַ פרייהע האַנד. די גאַנצע דריי וואָכען זענען אוועקגעגאַנגען אויפ'ן קידוש. איך

מעג מיך בעריהמען, אז איך האָב דעם קידוש געקענט טאַקי ווי א וואסער. אָבער נאָר דעם קידוש. מיט דער הבדלה איז געווען צרות! דאָס הייסט, די הבדלה אַליין איז אויך געגאַנגען ביי מיר, ווי א מזמור. אָבער נאָר ביז א געוויסער סטאַנציע. ביז'ן ערשטען „קדשת". און פונ'ם ערשטען „קדשת" אָן און ווייטער—איז האָטש ווערד צעזעצט! דער, וואָס האָט אויסגעטראַכט דעם קידוש, האָט, אפנים, ניט געהאַט וואָס צו טהון. האָט ער אַוועקגעשטעלט א „קדשת", און טאַי באַלד נאָכ'ן „קדשת" א „הבדלת וקדשת". וואָס וואָלט איהם געאַהרט, עס זאָל זיך שטעהן אָדער קדשת, אָדער הבדלת? ממה נפשך—איז קדשת, איז ניט הבדלת. איז הבדלת, איז ניט קדשת. צו וואָס דרעהען א מוח? פרעגען ביי'ם רבי'ן—איז א פראַסק אין דער מאָרדע! קיין אַנדער ענטפער איז ניטאָ ביי איהם...

ה.

(איך פליה אכציג מייל א שעה. — צוויי הונדערט פופציג מאָל הבדלת וקדשת.—)

— וואו האָלטסט דו אינ'ם קידוש? — טהוט מיך דער טאַטע א חאַפּ שוין פאַר יום־טוב, איך האַלט שוין ביי פּאַהרען. — קענסט דו איהם שוין אויסווענדיג?

— ווי א וואסער!

— אנו, זאָג.

און איך זאָג. עס געהט ווי געשמירט. איך פליה, ווי א קור־ריער־צוג, מיט א גיכקייט פון אכציג מייל א שעה. נאָר אַז עס קומט צו דעם המבדיל, הויבט דער צוג אָן צו געהן אביסעלע שטי־לער, איינגעהאַלטענער: „בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת, ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קד־ש־ת. קדשת והבדלת...

— ניט קדשת והבדלת, איוואַן פּאַפּערילע, נאָר הבדלת וקדשת. צוויי הונדערט און פופציג מאָל זאָלסט דו מיר איבער'חזר'ן „הבדלת וקדשת"!...

און איך געה אַרום איבער דער שטוב, ווי א משוגע'נער, און חזר שטילערהייד: „הבדלת וקדשת, הבדלת וקדשת" — ביז עס

הויבט מיר אָן צו הבדלת'ען און צו וקדשת'ען אין די אויגען און אין קאָפּ, און איך פאַל־צו אַ פּערטומעלטער אויף דער קאַנאַפּע— עס געהט מיר אָפּ אַ מינוט צו חלש'ען...

— וואָס איז דיר? — פרעגט מיך די מאַמע.

— גאָרניט, — זאָג איך — הבדלת וקדשת, קדשת והבדלת...

— וואָס פאַר אַ „והבדלת"? — פרעגט דער טאַטע. — פון וואַנען האָט זיך גענומען צו דיר, איוואַן פּאַפּערילע, אַ „והבדלת"?

— טאָמער וואָלט דאָס שוין אַמאָל געהאַט איין עק? — מישט זיך אַריין די מאַמע, לעבען זאָל זי. — דו וועסט איהם אַזוי פאַר־שלאָגען דעם קאָפּ מיט דיינע קדשת'ס און והבדלת'ס, אַז דאָס קינד וועט שוין גאָרניט וויסען אויף וואָס פאַר אַ וועלט ער איז...

לאַנג לעבען זאָל די מאַמע מיינע—זי האָט מיך אויסגעלייזט פון גלות. האָט זיך אָבער דער „והבדלת" אַריינגעדרעהט אין מיטען און האָט מיך ניט אָפּגעלאָזט אויף קיין מינוט. וואָס איך זאָל ניט זאָגען און וועגען וואָס איך זאָל ניט טראַכטען, איז דער „והבדלת" מיר געשטאַנען פאַר די אויגען, געשפּרונגען מיר אין פּנים אַריין.

ו.

(איך מאַך מיר אַ סימן נאָך די פערד. — דער שורש פון „קדלת". — אַ בהלה. — מיין כלה'ס גרויז קאַפּטעל. — מיר איילען זיך אין שוהל אַריין. —)

איך בין געזעסען אויפ'ן וואָגען און געפאָהרען אויף יום־טוב צו דער כלה (טאַטע־מאַמע זאָגען „צו די מחותנים") און האָב ניט וויי־לענדיג גע'חזר'ט דעם קידוש אויף אויסוועניג, און אַז ס'איז געקומען צו דער סטאַנציע „קדשת, הבדלת וקדשת", האָב איך מיר געמאַכט אַ סימן: דאָס פערד, וואָס איז געגאַנגען לינקס, איז געגאַנגען גלייך, האָט עס ביי מיר געהייסען „קדשת". און דאָס פערד, וואָס איז געגאַנגען רעכטס, האָט געוואָרפען מיט די פיס, האָט עס דער־פאַר געהייסען ביי מיר „קדלת" (פונ'ם שורש קידאַט—וואַרפען). דער סימן איז געוועזען: „לינקס, רעכטס און לינקס". און אַזוי איז דאָס שוין פערבליבען ביי מיר פעסט אין מיין גערעבעניש: פריי־הער „קדשת", דערנאָך „קדלת" און דערנאָך ווידער אַ מאָל

„קדשת"—דאָס הייסט: „קדשת וקדלת וקדשת"—אויסגעצייכענט! איך מיין, אַז ס'איז שוין ניט געווען דער כח אויף דער וועלט, וואָס זאָל עס קאָנען ארויסרייסען פון מיין זכרון!...

און אַזוי בין איך געקומען בשלום צו מיין כלה (טאַטע־מאַמע ווילען האָבען, אַז „צו די מחותנים") דעם טאָג פון ערב פסח און ניט צייט געהאַט אַפילו רעכט אָנקוקען מיין כלה, וואָרום מע האָט זיך שוין געקלויבען געהן אין שוהל אריין. עס איז געווען אַ בהלה, אַ האַפּעניש, איין ערב יום־טוב'דיגער הו־האַ. אינ'ם טומעל האָב איך געהאַפּט אַ קוק—דאַכט זיך, נישקשה פון אַ מיידעל. נישט קיין מיאוס'ע. פון איהר חכמה קאָן מען נאָך גאָרניט וויסען. און קיין גוטסקייט אויפ'ן פּנים, ווי מיין שוואָגער זאָגט, זעהט מען אויך ניט ארויס. אויב קליינע פּרישטשיקלעך אויפ'ן פּנים איז אַ סימן פון גוטסקייט, בעדאַרף זי זיין זעהר אַ גוטע... איך מיין, אַז זי וואָלט אַ סך געווינען, ווען זי זאָל געהן די האָר פּערקעמט, ניט צעלאָזט, ווי ביי איין אַלטער מכשפה. אויך וואָלט ניט געשאַדט, זי זאָל איבערבייטען דאָס גרינע זיידענע קאָפּטעל—עס פּאַסט איהר ניט קיין גרינער קאָליר. און וואָס איז דאָס ביי איהר פאַר אַ טבע, וואָס באַלד עפּיס ווערד זי רויט, ווי אַ פייער? מע דאַרף זי אָפּגעוועהנען דערפון. לאָם איך נאָר ווערען מיט איהר גוט בעקאַנט... דערווייל טרייבט מיך דער מחותן אין שוהל אריין...

ז.

(מיין מחותן אין שוהל. — קאַלטע שלום־עליכם'ס. — דער פסח'דיגער קידוש. — סטאַפּ ביי „קדלת"...)

מיין מחותן — וואָס קאָן איך זאָגען וועגען איהם? אַ איד איז אַזוי פערטאַרעראַמט מיט'ן הייליגען יום־טוב,—און דאָ קומט צו איהם אַ גאַסט אַ חתן, וואָס ער פיהרט איהם אין שוהל אריין, בעווייזען דער שטאָדט, וואָס ער האָט געהאַנדעלט. דאָס איז ניט קיין קלייניגקייט! די האָר זענען איהם נאָך ניט אויסגעטריקענט פונ'ם מרחץ. הינטען דער האַלז איז נאָך רויט פונ'ם אונטערשערען זיך. די מלבושים קנאַקען יום־טוב'דיג. די נייע שטיוועלעטען גלאַנצען נאָך און שמעקען מיט יוכט. אין שוהל זיצט ער אויבען־אָן. אַלע

טראָגען איהם אַקעגען דעם גוט יום־טוב און שטעקען אָפּ אַ קאַלטען שלום־עליכם דעם חתן. קאַלט איז דער שלום־עליכם דערפאַר, ווייל די פינגער זענען קאַלט, און אַ איד, אַז ער גיט אייך שלום, גיט ער אייך נאָר די שפּיץ־פינגער. אַלסדינג אין איילעניש. מע קומט אַהיים מיט אַ ברייטען גוט יום־טוב, און גלייך צום סדר. די כלה ענטפערט אויפ׳ן גוט יום־טוב און ווערד שוין ווידער רויט, אַזוי ווי אַ צייטיגער ארבוז. די מחותנת׳טע שיינט. זי איז בעהאַנגען מיט ציערונג, ווי „גאָט׳ס מאמע“. דער מחותן האָט אָפּגעקלונגען דעם לאַנגען קידוש, ווי אַ גלאָק, און האָט אַ וואונק געגעבען צום חתן, אַז ער זאָל מוחל זיין אויפשטעהן און אויך מאַכען קידוש, ווי דער שטייגער איז. און דער חתן שטעהט־אויף, נעמט דעם כוס און צעלאָזט זיך מיט׳ן קוריער־צוג, און הויך, און פיינטשיק, מיט׳ן ניגון, גיך־גיך, ביז ער קומט צו דער שווערער עברי. צום רעכטען זומפּ. הויבט ער אָן געהן פּאַוואָלי, האַרט ביי דער ערד:

„— — — בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת... ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת...“ דאָ דערמאָנט ער זיך אָן די פערדּ, איינער הייסט „קדשת“ און געהט גלייך, דער אַנדערער וואַרפט מיט די פיס און הייסט „קדלת“.

— — — „ק־ד־ל־ת ו־ק־ד־ש־ת... ק־ד־ש־ת ו־ק־ד־ל־ת, ק־ד־ל־ת ו־ק־ד־ל־ת ו־ק־ד־ש־ת ו־ק־ד־ל־ת... — — — — — — — — — — — — —

ח.

(איך פאָהר אַהיים. — אוים חתן. — „קדלת וקדשת“ האָט אַ שם. —)

דעם ערשטען טאָג חול־המועד גאַנץ פריה. די כלה איז נאָך געשלאָפען. נאָר דער מחותן איז געזעסען אין אַ זיידען חאַלאַטעל מיט אויסגעטראָטענע שטעק־שיך אויף די פיס און האָט געשוויצט און געסאָפּעט איבער אַ בריוועל, וואָס ער האָט געשריבען צו זיין מחותן. ביי דער זייט איז געזעסען די מחותנת׳טע אָנגעבלאָזען, ווי אַ אינדיטשקע. דער חתן האָט צענויפגעלעגט זיינע זאַכען אין טשעמאָדאַנטשיק, געווען גרייט אויפצוזעצען זיך און פאָהרען אַהיים.

— נאַ! — זאָגט צו איהם דער מחותן און גיט איהם אַ פּער־
נתמ'עטען בריעף. — דו וועסט לאָזען גריסען דעם טאַטען און
וועסט איהם איבערגעבען אָט דאָס בריוועל. פאָהר געזונט!...

זיצענדיג אויפ'ן וואָגען בין איך געווען טשיקאַווע צו וויסען,
וואָס שרייבט דער מחותן צו מיין טאַטען, און וואָס האָבען זיי מיך
אַזוי פריה ארויסגע'משלח'ט?... איך עפען־אויף דעם קאָנווערט,
פאַלען ארוים די „תנאים" און אַ בריוועלע צום טאַטען. אינ'ם
בריוועלע שרייבט מיין מחותן און בעט מחילה ביי מיין טאַטען,
„ער זאָל קיין תרעומות ניט האָבען—דער שדוך קאָן ניט זיין קיין
שדוך איבער כמה וכמה טעמים. השם יתברך זאָל איהם צושיקען
זיין זווג, און זיין טאָכטער—איהר זווג... און וואָס אָנבעלאַנגט דעם
נדן מיט די מתנות להחתן והכלה, וועט מען זיך אָפּבייטען, דעם
חתן וועט מען אומקעהרען זיינס, דער כלה איהרס, און אַלסדינג
וועט זיין אין דער בעסטער אָרדענונג, שלום ושלוה, מע וועט זיך
צעגעהן, ווי גוטע פריינד. ובזכות זה וועט זיין שלום און פריעדען
צו אַלע אידען, ונאמר אמן..."

אַ גליק האָטש, וואָס ער שרייבט ניט קיין זאַך וועגען דעם
שענעם קידוש — לאַנג לעבען זאָל ער! לאָזט זיך אוים אַ מעשה,
איך קום אהיים, בעגעגענט מיך מיין טאַטע מיט אַ פיינע פּאָר
פעטש.

— קדלת וקדשת! פון וואַנען האָט זיך צו דיר גענומען, דו
משומד איינער, אַ „קדלת" אין מיטען דרינען?...

אַזוי גאָר? פון וואַנען ווייסט ער דאָס שוין? און פאַר וואָס
עפּים נאָר ער? די גאַנצע שטאָדט ווייסט שוין דערפון! און איך
היים שוין מעהר ניט „איוואַן פאָפּערילע". איך היים שוין אַ
נייעם נאָמען. מיין נאָמען איז שוין איצטער: „קדלת וקדשת"...
איצט איז דאָס ביי מיר אַ געלעכטער. וויפיעל טרערען, ביטערע
טרערען האָט דאָס מיך געקאָסט דענסטמאָל!...